PRAVILNIK

O NASTAVNOM PROGRAMU ZA SEDMI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 6/2009, 3/2011 - dr. pravilnik i 8/2013)

Član 1

Ovim pravilnikom utvrđuje se nastavni program za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja.

Član 2

Nastavni program za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja odštampan je uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Član 3

Nastavni program za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja primenjuje se počev od školske 2009/2010. godine.

Član 4

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Prosvetnom glasniku".

Samostalni član Pravilnika o dopuni Pravilnika o nastavnom programu za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 8/2013)

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Prosvetnom glasniku", a primenjivaće se od školske 2013/2014. godine.

NASTAVNI PROGRAM ZA SEDMI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

1. SVRHA, CILJEVI I ZADACI PROGRAMA OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Svrha programa obrazovanja

- Kvalitetno obrazovanje i vaspitanje, koje omogućava sticanje jezičke, matematičke, naučne, umetničke, kulturne, zdravstvene, ekološke i informatičke pismenosti, neophodne za život u savremenom i složenom društvu.

- Razvijanje znanja, veština, stavova i vrednosti koje osposobljavaju učenika da uspešno zadovoljava sopstvene potrebe i interese, razvija sopstvenu ličnost i potencijale, poštuje druge osobe i njihov identitet, potrebe i interese, uz aktivno i odgovorno učešće u ekonomskom, društvenom i kulturnom životu i doprinosi demokratskom, ekonomskom i kulturnom razvoju društva.

Ciljevi i zadaci programa obrazovanja su:

- sticanje znanja o jeziku, književnosti i medijima relevantnim za buduće obrazovanje i profesionalni razvoj;

- osposobljavanje učenika da koristi standardni maternji jezik, efikasno komunicira u usmenom i pisanom obliku u različite svrhe;

- osposobljavanje učenika da komuniciraju u usmenom i pisanom obliku na teme iz svakodnevnog života na stranom jeziku;

- razvijanje svesti o značaju višejezičnosti u savremenoj višekulturnoj zajednici;

- razumevanje povezanosti različitih naučnih disciplina;

- razumevanje i snalaženje u sadašnjosti i povezanosti društvenih pojava i procesa u prostoru i vremenu (Srbija, Evropa, svet);

- prihvatanje i uvažavanje drugog/druge bez obzira na nacionalnu, versku, rodnu i druge razlike;

- razumevanje pojava, procesa i odnosa u prirodi na osnovu znanja fizičkih, hemijskih i bioloških zakona, modela i teorija;

- pravilno formiranje matematičkih pojmova i sticanje osnovnih matematičkih znanja i veština;

- sticanje sposobnosti za uočavanje, formulisanje, analiziranje i rešavanje problema;

- ovladavanje informaciono-komunikacionim tehnologijama;

- razvijanje veština i tehnika umetničkog izražavanja;

- poznavanje različitih tehnika, stilova i medija umetničkog izražavanja;

- poznavanje vrednosti sopstvenog kulturnog nasleđa i povezanosti sa drugim kulturama i tradicijama;

- razvijanje odgovornog odnosa prema sopstvenom zdravlju i zdravlju drugih.

2. OBAVEZNI I PREPORUČENI SADRŽAJI OBAVEZNIH I IZBORNIH PREDMETA

OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI

SRPSKI JEZIK

(4 časa nedeljno, 144 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave srpskog jezika jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da ovladaju osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika na kojem će se usmeno i pismeno pravilno izražavati, da upoznaju, dožive i osposobe se da tumače odabrana književna dela, pozorišna, filmska i druga umetnička ostvarenja iz srpske i svetske baštine.

Zadaci nastave srpskog jezika:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave srpskog jezika svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave srpskog jezika budu u punoj meri realizovani

- razvijanje ljubavi prema maternjem jeziku i potrebe da se on neguje i unapređuje

- opismenjavanje učenika na temeljima ortoepskih i ortografskih standarda srpskog književnog jezika

- postupno i sistematično upoznavanje gramatike i pravopisa srpskog jezika

- upoznavanje jezičkih pojava i pojmova, ovladavanje normativnom gramatikom i stilskim mogućnostima srpskog jezika

- osposobljavanje za uspešno služenje književnim jezikom u različitim vidovima njegove usmene i pismene upotrebe i u različitim komunikacionim situacijama (uloga govornika, slušaoca, sagovornika i čitaoca)

- razvijanje osećanja za autentične estetske vrednosti u književnoj umetnosti

- razvijanje smisla i sposobnosti za pravilno, tečno, ekonomično i uverljivo usmeno i pismeno izražavanje, bogaćenje rečnika, jezičkog i stilskog izraza

- uvežbavanje i usavršavanje glasnog čitanja (pravilnog, logičkog i izražajnog) i čitanja u sebi (doživljajnog, usmerenog, istraživačkog)

- osposobljavanje za samostalno čitanje, doživljavanje, razumevanje, svestrano tumačenje i vrednovanje književnoumetničkih dela raznih žanrova

- upoznavanje, čitanje i tumačenje popularnih i informativnih tekstova iz ilustrovanih enciklopedija i časopisa za decu

- postupno, sistematično i dosledno osposobljavanje učenika za logičko shvatanje i kritičko procenjivanje pročitanog teksta

- razvijanje potrebe za knjigom, sposobnosti da se njome samostalno služe kao izvorom saznanja; navikavanje na samostalno korišćenje biblioteke (odeljenjske, školske, mesne), postupno ovladavanje načinom vođenja dnevnika o pročitanim knjigama

- postupno i sistematično osposobljavanje učenika za doživljavanje i vrednovanje scenskih ostvarenja (pozorište, film)

- usvajanje osnovnih teorijskih i funkcionalnih pojmova iz književnosti, pozorišne i filmske umetnosti

- upoznavanje, razvijanje, čuvanje i poštovanje vlastitog nacionalnog i kulturnog identiteta na delima srpske književnosti, pozorišne i filmske umetnosti, kao i drugih umetničkih ostvarenja

- razvijanje poštovanja prema kulturnoj baštini i potrebe da se ona neguje i unapređuje

- navikavanje na redovno praćenje i kritičko procenjivanje emisija za decu na radiju i televiziji

- podsticanje učenika na samostalno jezičko, literarno i scensko stvaralaštvo

- podsticanje, negovanje i vrednovanje učeničkih vannastavnih aktivnosti (literarna, jezička, recitatorska, dramska, novinarska sekcija i dr.)

- vaspitavanje učenika za život i rad u duhu humanizma, istinoljubivosti, solidarnosti i drugih moralnih vrednosti

- razvijanje patriotizma i vaspitavanje u duhu mira, kulturnih odnosa i saradnje među ljudima.

Operativni zadaci:

- sistematizacija i proširivanje znanja o vrstama reči i gramatičkim kategorijama promenljivih reči o značenju i upotrebi padeža, o vrstama glagola

- sistematizacija i proširivanje znanja rečeničnim članovima

- naporedni odnosi među rečeničnim članovima

- pojam sintagme i sastav imeničke sintagme

- pojam aktiva i pasiva

- sistem nezavisnih predikatskih rečenica

- naporedni odnosi među nezavisnim predikatskim rečenicama u okviru

- komunikativne rečenice

- kongruencija

- razlikovanje kratkih akcenata i rečenični akcenat

- osnovni pojmovi o staroslovenskom jeziku

- osamostaljivanje za analizu lirskih, epskih i dramskih dela

- usvajanje književnih i funkcionalnih pojmova prema zahtevima programa

- izlaganje (ekspozicija), opis i pripovedanje

- tehnički i sugestivni opis, tehničko i sugestivno pripovedanje

- rad na neknjiževnom tekstu

- informativno čitanje i upućivanje učenika u čitanje "s olovkom u ruci" (podvlačenje, obeležavanje, zapisivanje).

SADRŽAJI PROGRAMA

JEZIK

Gramatika

Vrste reči: promenljive i nepromenljive (sistematizacija i proširivanje postojećih znanja); podvrste reči. Gramatičke kategorije promenljivih reči (kod imenica: rod; broj i padež; kod prideva: rod, broj, padež, vid, stepen poređenja; kod promenljivih priloga: stepen poređenja; kod glagola: glagolski vid; glagolski oblik, lice, broj, rod, stanje, potvrdnost/odričnost. Glasovne promene u promeni oblika reči (normativna rešenja).

Značenja i upotrebe padeža (sistematizacija i proširivanje postojećih znanja). Padeži za označavanje mesta završetka kretanja i mesta nalaženja. Padežna sinonimija.

Vrste glagola: bezlični (impersonalni) i lični (personalni); prelazni, neprelazni i povratni. Bezlične rečenice. Sastav rečenice u vezi sa vrstama glagola (obnavljanje i proširivanje); (gramatički) subjekat, predikat (glagolski i imenski), pravi i nepravi objekat, logički subjekat. Priloške odredbe za mesto, vreme, način, uzrok, meru i količinu. Rečenični članovi iskazani rečju i sintagmom. Naporedni odnosi među rečeničnim članovima - sastavni, rastavni i suprotni.

Pojam sintagme. Sastav imeničke sintagme: glavna reč i atributi. Apozicija. Apozitiv.

Pojam aktiva i pasiva. Pasiv sagrađen sa rečcom *se* i pasiv sagrađen sa trpnim pridevom.

Nezavisne predikatske rečenice - pojam komunikativne funkcije; podela na obaveštajne, upitne, zapovedne, željne, uzvične.

Komunikativna rečenica kao sintaksička jedinica sastavljena od najmanje jedne nezavisne predikatske rečenice. Komunikativne rečenice sastavljene od dveju (ili više) nezavisnih predikatskih rečenica u naporednom odnosu: sastavnom (uključujući i zaključni), rastavnom, suprotnom (uključujući i isključni).

Kongruencija - osnovni pojmovi. Slaganje prideva i glagola sa imenicom u rečenici. Kongruentne kategorije prideva (rod, broj, padež) i glagola (lice, broj, eventualno rod).

Uočavanje razlike između kratkih akcenata. Rečenični akcenat.

Jezik Slovena u prapostojbini. Seobe Slovena i stvaranje slovenskih jezika. Stvaranje staroslovenskog jezika: misija Ćirila i Metodija. Primanje pismenosti kod Srba. Staroslovenska pisma: glagoljica i ćirilica. Staroslovenski spomenici sa srpskog tla.

Primer staroslovenskog teksta i uočavanje njegovih karakterističnih osobina.

Pravopis

Proveravanje, ponavljanje i uvežbavanje sadržaja iz prethodnih razreda različitim oblicima diktata i drugih pismenih vežbi.

Interpunkcija u složenoj rečenici (zapeta, tačka i zapeta).

Crta. Zagrada. Zapeta u nabrajanju skraćenica.

Navikavanje učenika na korišćenje pravopisa (školsko izdanje).

Ortoepija

Proveravanje i uvežbavanje sadržaja iz prethodnih razreda (razlikovanje dugih i kratkih akcenata, dugouzlaznih i dugosilaznih akcenata). Vežbanje u izgovaranju kratkouzlaznog i kratkosilaznog akcenta.

KNJIŽEVNOST

LEKTIRA

Lirika

Narodna pesma: *Kujundžija i hitroprelja*

Posleničke narodne pesme (izbor)

Narodna pesm*a: Ljubavni rastanak*

Jovan Dučić: *Podne*

Milan Rakić: *Simonida*

Vladislav Petković Dis: *Među svojima*

Sima Pandurović: *Biserne oči*

Milutin Bojić: *Plava grobnica*

Desanka Maksimović: *Krvava bajka, Strepnja*

Stevan Raičković: *Nebo*

Miroslav Antić: *Plavi čuperak* (izbor)

Dobrica Erić: *Pesnik i Mesec*

Vasko Popa: *Manasija*

Ivan V. Lalić: *Vetar*

Miodrag Pavlović*: Svetogorski dani i noći* (izbor)

Aleksandar Sergejevič Puškin: *Voleo sam vas*

Epika

Kratke folklorne forme (poslovice, pitalice, zagonetke)

Narodna pesma: *Dioba Jakšića*

Epske narodne pesme pokosovskog tematskog kruga (izbor)

Narodna pesma: *Mali Radojica*

Narodna pesma: *Ivo Senković i aga od Ribnika*

Epske narodne pesme o hajducima i uskocima (izbor)

Narodna pripovetka: *Zlatna jabuka i devet paunica*

Sveti Sava: *Pismo igumanu Spiridonu*

Sveti Sava u književnosti (izbor iz Savinih spisa, narodnih priča i predanja; narodne i autorske poezije o Sv. Savi)

Dositej Obradović: *Život i priključenija* (odlomak)

Stefan Mitrov Ljubiša: *Kanjoš Macedonović* (odlomak)

Janko Veselinović: *Hajduk Stanko*

Stevan Sremac: *Pop Ćira i pop Spira*

Radoje Domanović: *Mrtvo more* (odlomak)

Veljko Petrović: *Jabuka na drumu*

Pavle Ugrinov: *Stara porodična kuća*

Peđa Milosavljević: *Potera za pejzažima* (odlomak)

Ivo Andrić: *Priča o kmetu Simanu* (odlomak)

Anton Pavlovič Čehov: *Činovnikova smrt*

Antoan de Sent Egziperi: *Mali princ*

Ana Frank: *Dnevnik* (odlomak)

Drama

Jovan Sterija Popović: *Pokondirena tikva*

Branislav Nušić: *Vlast* (odlomak)

Ljubomir Simović: *Boj na Kosovu* (odlomak)

Dopunski izbor

Borisav Stanković: *Naš Božić* (odlomak)

Branko Ćopić: *Doživljaji Nikoletine Bursaća*

Ivo Andrić: *Panorama, Nemiri* (izbor)

Antonije Isaković: *Kašika*

Grozdana Olujić: *Zvezda u čijim je grudima nešto kucalo*

Danilo Kiš: *Livada u jesen*

Milorad Pavić: *Ruski hrt* (odlomak)

Turgenjev: *Šuma i stepa*

Alfons Dode: *Pisma iz moje vetrenjače*

Isak Baševis Singer: *Pripovedač Naftali i njegov konj Sus* (odlomak)

Kornelija Funke: *Srce od mastila* (odlomak)

Sa predloženog spiska, ili slobodno, nastavnik bira najmanje tri, a najviše pet dela za obradu.

Naučnopopularni i informativni tekstovi

Vuk Stefanović Karadžić: *Život i običaji naroda srpskog - Običaji o različnijem praznicima*

Pavle Sofrić Niševljanin: *Glavnije bilje u verovanju Srba* (jabuka)

Umetnički i naučnopopularni tekstovi o prirodnim lepotama i kulturnoistorijskim spomenicima Srbije (izbor)

Giorgio Vasari: *Portreti velikih slikara i arhitekata* (poglavlje o Leonardu da Vinčiju)

Izbor iz knjiga, enciklopedija i časopisa za decu.

Sa navedenog spiska obavezan je izbor najmanje dva dela za obradu.

Tumačenje teksta

Osposobljavanje učenika za što samostalniji pristup književnom tekstu: istraživanje određenih vrednosti sa stanovišta uočenog problema, dokazivanje utisaka i tvrdnji, zapažanja i zaključaka podacima iz teksta.

Tumačenje epskih dela: uočavanje uzročno-posledičnih veza poetskih motiva i njihove funkcije (logičko i estetsko uslovljavanje svake pojedinosti).

Uočavanje odlika fabule (miran i dinamičan tok radnje) i kompozicije (uvod, zaplet, vrhunac, rasplet - bez književnoteorijskih definicija). Odnos sižea i fabule. Uokvirena fabula. Uvođenje učenika u potpuniju analizu likova (dijalog, unutrašnji monolog, fizičke i karakterne osobine, postupci), tematike (tematska građa, glavna tema; druge teme), motiva i pesničkih slika (psihička stanja, dramatične situacije, atmosfera, pejzaži). Tumačenje idejnog sloja teksta.

Upućivanje učenika u društveno-istorijsku uslovljenost umetničkog dela i odnos pisca prema društvenoj stvarnosti.

Analiza lirskih dela: upućivanje učenika u analizu motiva (međusobni odnos i povezivanje, udruživanje u poetske slike). Uočavanje međusobne uslovljenosti iskazanih osećanja, poetske slike, pesničkog jezika i stila i tumačenje pesničkih poruka.

Proučavanje dramskih dela: upućivanje učenika u analizu bitnih odlika dramskih dela (dijalog, monolog, remarke, dramska radnja, likovi); sličnosti i razlike u odnosu na lirska i epska dela.

Književnoteorijski pojmovi

Lirika

Funkcija motiva u kompoziciji lirske pesme.

Jezičko stilska izražajna sredstva: simbol, metafora, alegorija; slovenska antiteza.

Slobodni stih.

Osnovne lirske vrste; odnos narodne i autorske lirike. Ljubavna, elegična i refleksivna pesma. Posleničke narodne lirske pesme.

Pesma u prozi.

Epika

Fabula i siže. Uokvirena fabula. Statički i dinamički motivi.

Kompozicija i motivacija. Epizoda.

Idejni sloj književnog teksta. Humor, ironija i satira u epskom delu.

Vrste karakterizacije književnog lika.

Unutrašnji monolog.

Dnevnik. Legendarne priče. Vrste romana.

Drama

Dramska radnja; etape dramske radnje: uvod, zaplet, vrhunac, peripetija, rasplet. Dramska situacija.

Didaskalije (remarke) u dramskom delu.

Vrste komedije: komedija karaktera i komedija situacije.

Drama u užem smislu.

Funkcionalni pojmovi

Podsticati učenika na shvatanje i usvajanje funkcionalnih pojmova: estetsko, moralno, psihološko, socijalno, elegično, višeznačno, relativno, analitičko, sintetičko, argumentovano.

Čitanje

Usavršavanje izražajnog čitanja u skladu sa prirodom umetničkog i neumetničkog teksta; vođenje učenika u samostalnom pripremanju za izražajno čitanje proučavanjem obrađenog i neobrađenog umetničkog teksta (uslovljenost ritma i tempa, jačine glasa, logičkih i psiholoških pauza, rečeničnog akcenta). Čitanje i kazivanje po ulogama.

JEZIČKA KULTURA

Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja

Podela tekstova (i oblika izražavanja) prema osnovnoj svrsi: izlaganje (ekspozicija), opis (deskripcija) i pripovedanje (naracija) kao tri od pet glavnih vrsta tekstova. Tehnički opis (davanje objektivnih obaveštenja o tome kako nešto izgleda) i sugestivni opis (u umetničkom delu). Tehnička naracija (uputstva, objašnjenja kako nešto funkcioniše) i sugestivna naracija (u umetničkom delu).

Ekspozicija: pisanje obaveštenja iz tekućeg školskog života; najava događaja; intervju.

Tehnički i sugestivni opis: opisivanje nekog predmeta/objekta iz okoline, iz enterijera i eksterijera (po sopstvenom izboru) - najpre objektivno (tehnički opis), a zatim izražavajući sopstvene utiske (sugestivni opis). Biranje pojedinosti u zavisnosti od svrhe opisa. Opis lika iz okoline ili književnog dela - tehnički ili sugestivni opis (po izboru), uz vođenje računa o stilskim vrednostima opisivanja.

Tehnička naracija: sačinjavanje uputstva za obavljanje nekog posla (po sopstvenom izboru).

Pisanje čestitke, pozivnice, zahvalnice, i-mejl poruka.

Prepričavanje teksta sa promenom redosleda događaja (retrospektiva) - po samostalno sačinjenom planu. Uvežbavanje sažetog prepričavanja uz zamenjivanje gramatičkog lica (u prvom i trećem licu).

Pričanje o stvarnom ili izmišljenom događaju uz korišćenje pripovedanja, opisivanja i dijaloga. Analiza odabranih tekstova u kojima preovlađuje govor likova radi boljeg shvatanja dijaloga kao oblika kazivanja, preinačavanje upravnog govora u neupravni.

Usmena i pismena vežbanja

Vežbe na neknjiževnom tekstu: pronalaženje i izdvajanje osnovnih informacija u tekstu. Povezivanje informacija i ideja iznetih u tekstu. Izvođenje zaključka zasnovanog na tekstu. Pronalaženje, izdvajanje i upoređivanje informacija iz dva kraća teksta ili više njih.

Sažimanje teksta. Pisanje rezime (sažetka).

Razvijanje fleksibilne brzine čitanja u sebi u zavisnosti od teksta. Uvođenje učenika u informativno čitanje radi nalaženja određenih informacija (u udžbenicima drugih predmeta, u novinskim člancima, u knjizi iz lektire, u dopisima, oglasima, obaveštenjima i sl.) i upućivanje učenika u čitanje s olovkom u ruci (podvlačenje, obeležavanje, zapisivanje i drugo).

Sintaksičke vežbe: vežbe u upotrebi različitih padeža (predloško-padežnih konstrukcija) za isto značenje (padežna sinonimija). Vežbe u upotrebi odgovarajućih padežnih oblika (s obzirom na različite dijalekatske osnove). Otklanjanje grešaka u kongruenciji.

Leksičke vežbe: iskazivanje osobina predmeta (u okviru opisivanja), odnosno iskazivanje radnji (u okviru pripovedanja) odgovarajućim pridevima i prilozima, odnosno glagolima. Korišćenje stilski neutralnih i ekspresivnih reči. Korišćenje rečnika srpskog jezika.

Čitanje i razumevanje nelinearnih elemenata teksta: legende, tabele.

Osam domaćih pismenih zadataka i njihova analiza na času.

Četiri školska pismena zadatka, pisana ćirilicom (jedan čas za izradu i dva časa za analizu zadataka i pisanje poboljšane verzije sastava).

DODATNI RAD
(Orijentacioni sadržaji programa)

Jezik i jezička kultura

Vežbe u pravilnom akcentovanju. Korišćenje rečnika da bi se proverio akcenat.

Analiza rečenica i sintagmi. Pretvaranje aktivnih rečenica u pasivne i obrnuto. Analiza slučajeva u kojima to nije moguće (npr. u pravom prezentu mogućan je samo povratni pasiv, i to ne od svih glagola; pasivnu rečenicu nije moguće pretvoriti u aktivnu ako ne znamo vršioca radnje, itd.).

Vežbe na težim ekspozitornim tekstovima: uočavanje osnovnih informacija, izvođenje zaključaka, upoređivanje informacija iz više dužih tekstova, rezimiranje.

Pravljenje legendi i tabela.

Književnost

Analiza lirske i epske pesme - jezičko-stilska sredstva kao integracioni činioci interpretacije.

Analiza dramskog književnog dela - uočavanje bitnih odlika. Razlika između dramskog književnog dela i pozorišne predstave.

Analiza savremenog književnog dela po slobodnom izboru učenika. Korišćenje osnovne literature o delima i piscima. Formiranje vlastitog mišljenja o književnom delu.

Analiza domaćeg filma sa posebnim akcentom i vizuelnim i akustičkim efektima.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine

dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

JEZIK(gramatika, pravopis i ortoepija)

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim srpskim jezikom. Otuda zahtevi u ovom programu nisu usmereni samo na jezička pravila i gramatičke norme već i na njihovu funkciju. Na primer, rečenica se ne upoznaje samo kao gramatička jedinica (sa stanovišta njene strukture), već i kao komunikativna jedinica (sa stanovišta njene funkcije u komunikaciji).

Osnovni programski zahtev u nastavi gramatike jeste *da se učenicima jezik predstavi i tumači kao sistem. Nijedna jezička pojava ne bi trebalo da se izučava izolovano, van konteksta u kojem se ostvaruje njena funkcija.*

Postupnost se obezbeđuje samim izborom i rasporedom nastavnih sadržaja, a konkretizacija nivoa obrade, kao vrsta uputstva za nastavnu praksu u pojedinim razredima, naznačena je opisno formulisanim zahtevima: zapažanje, uočavanje, usvajanje, pojam, prepoznavanje, razlikovanje, informativno, upotreba, obnavljanje, sistematizacija i drugima. Ukazivanjem na *nivo programskih zahteva* nastavnicima se pomaže u njihovim nastojanjima da *učenike ne opterete* obimom i dubinom obrade jezičke građe.

Selektivnost se ostvaruje izborom najosnovnijih jezičkih zakonitosti i informacija o njima.

Programske sadržaje iz *akcentologije* ne treba obrađivati kao posebne nastavne jedinice. Ne samo u nastavi jezika, već i u nastavi čitanja i jezičke kulture, učenike treba u svakom razredu uvoditi u programom predviđene standardne akcenatske norme a stalnim vežbanjem, po mogućstvu uz korišćenje audio snimaka, učenike treba navikavati da čuju pravilno akcentovanu reč, a u mestima gde se odstupa od akcenatske norme, da razlikuju standardni akcenat od svoga akcenta.

Pravopis se savlađuje putem sistematskih vežbanja, elementarnih i složenih, koja se organizuju često, raznovrsno i različitim oblicima pismenih vežbi. Pored toga, učenike vrlo rano treba upućivati na služenje pravopisom i pravopisnim rečnikom (školsko izdanje).

Nastava **ortoepije** obuhvata sledeće elemente govora: artikulaciju glasova, jačinu, visinu i dužinu, akcenat reči, tempo, ritam, rečeničnu intonaciju i pauze.

Artikulacione vežbe odnose se na pravilan izgovor glasova: **- č, - ć, - dž, - đ, - h**, kao i - **e** (često otvoreno). Učenici s nepravilnim izgovorom **–r, -s, -z** upućuju se logopedu. Glasovi se najpre vežbaju pojedinačno, a onda u govornom lancu, u tekstu.

Ortoepske vežbe, obično kraće i češće, izvode se ne samo u okviru nastave jezika nego i nastave čitanja i jezičke kulture. Treba ukazivati na pravilnost u govoru, ali i na logičnost i jasnost.

Vežbe za usvajanje i utvrđivanje znanja iz gramatike do nivoa njegove praktične primene u novim govornim situacijama proističe iz programskih zahteva, ali su u velikoj meri uslovljene konkretnom situacijom u odeljenju - govornim odstupanjima od književnog jezika,

kolebanjima, greškama koje se javljaju u pismenom izražavanju učenika. Stoga se sadržaj vežbanja u nastavi jezika mora određivati na osnovu sistematskog praćenja govora i pisanja učenika. Tako će nastava jezika biti u funkciji osposobljavanja učenika za pravilno komuniciranje savremenim književnim srpskim jezikom.

U *nastavi gramatike* treba primenjivati sledeće postupke koji su se u praksi potvrdili svojom funkcionalnošću:

- podsticanje svesne aktivnosti i misaonog osamostaljivanja učenika

- suzbijanje misaone inercije i učenikovih imitatorskih sklonosti

- zasnivanje težišta nastave na suštinskim vrednostima, odnosno na bitnim svojstvima i stilskim funkcijama jezičkih pojava

- uvažavanje situacione uslovljenosti jezičkih pojava

- povezivanje nastave jezika sa doživljavanjem umetničkog teksta

- otkrivanje stilske funkcije, odnosno izražajnosti jezičkih pojava

- korišćenje umetničkih doživljaja kao podsticaja za učenje maternjeg jezika

- sistematska i osmišljena vežbanja u govoru i pisanju

- što efikasnije prevazilaženje nivoa prepoznavanja jezičkih pojava

- negovanje primenjenog znanja i umenja

- kontinuirano povezivanje znanja o jeziku sa neposrednom govornom praksom

- ostvarivanje kontinuiteta u sistemu pravopisnih i stilskih vežbanja

- pobuđivanje učenikovog jezičkog izraza životnim situacijama

- ukazivanje na gramatičku sačinjenost stilskih izražajnih sredstava

- korišćenje prikladnih ilustracija određenih jezičkih pojava.

U nastavi gramatike izrazito su funkcionalni oni postupci koji uspešno suzbijaju učenikovu misaonu inertnost, a razvijaju radoznalost i samostalnost učenika, što pojačava njihov istraživački i stvaralački odnos prema jeziku. Navedena usmerenja nastavnog rada podrazumevaju njegovu čvrstu vezanost za životnu, jezičku i umetničku praksu, odnosno za odgovarajuće tekstove i govorne situacije. Zbog toga je ukazivanje na određenu jezičku pojavu na izolovanim rečenicama, istrgnutim iz konteksta, označeno kao izrazito nepoželjan i nefunkcionalan postupak u nastavi gramatike. Usamljene rečenice, lišene konteksta, postaju mrtvi modeli, podobni da se formalno kopiraju, uče napamet i reprodukuju, a sve to sprečava svesnu aktivnost učenika i stvara pogodnu osnovu za njihovu misaonu inertnost.

Savremena metodika nastave gramatike zalaže se da težište obrade određenih jezičkih pojava bude zasnovano na suštinskim osobenostima, a to znači na njihovim bitnim svojstvima, komunikativnim i stilskim funkcijama, što podrazumeva zanemarivanje formalnih i sporednih obeležja proučavanih jezičkih pojava.

U nastavi jezika nužno je posmatrati jezičke pojave u životnim i jezičkim okolnostima koje su uslovile njihovo značenje. Učenike valja uputiti na pogodne tekstove i govorne situacije u kojima se određena jezička pojava prirodno javlja i ispoljava. Tekstovi bi trebalo da budu poznati učenicima, a ako pak nisu, treba ih pročitati i o njima razgovarati sa učenicima.

Nastavnik valja da ima na umu i to da upoznavanje suštine jezičke pojave često vodi preko doživljavanja i shvatanja umetničkog teksta, što će biti dovoljno jak podsticaj za nastavnika da što češće upućuje učenike da otkrivaju stilsku funkciju (izražajnost) jezičkih pojava. To će doprineti razvijanju učenikove radoznalosti za jezik, jer umetnička doživljavanja čine gramatičko gradivo konkretnijim, lakšim i primenljivijim. Kad učenicima postane pristupačna stilska (izražajna, ekspresivna) funkcija jezičke pojave, prihvataju je kao *stvaralački postupak*, što je vrlo pogodan i podsticajan put da znanja o jeziku brže prelaze u *umenja,* da se na taj način doprinosi boljem pismenom i usmenom izražavanju, ali i uspešnijoj analizi književnih tekstova.

Nužno je da nastavnik uvek ima na umu presudnu ulogu umesnih i sistematskih *vežbanja*, odnosno da nastavno gradivo nije usvojeno dok se dobro ne uvežba. To znači da vežbanja moraju biti sastavni činilac obrade nastavnog gradiva, primene, obnavljanja i utvrđivanja znanja.

Metodika nastave jezika, teorijski i praktično, upućuje da u nastavi maternjeg jezika treba što pre prevazići nivoe prepoznavanja i reprodukcije, a strpljivo i uporno negovati više oblike znanja i umenja - *primenljivost* i *stvaralaštvo*. U nastojanjima da se u nastavnoj praksi udovolji takvim zahtevima, funkcionalno je u svakoj pogodnoj prilici znanja iz gramatike staviti u funkciju tumačenja teksta (umetničkog i popularnog), čime se ono uzdiže od prepoznavanja i reprodukcije na nivoe umenja i praktične primene.

Praktičnost i primenljivost znanja o jeziku i njegovo prelaženje u umenje i navike posebno se postiže negovanjem *pravopisnih* i *stilskih vežbi*.

Učenike, takođe, kontinuirano treba podsticati da svoja znanja o jeziku povezuju sa komunikativnim govorom. Jedan od izrazito funkcionalnih postupaka u nastavi gramatike jesu vežbanja zasnovana na korišćenju primera iz neposredne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama u kojima se primenjeni jezik pojavljuje kao svestrano motivisana ljudska aktivnost. Nastava na taj način postaje praktičnija i zanimljivija, čime učeniku otvara raznovrsne mogućnosti za njegova stvaralačka ispoljavanja.

Situacije u kojima se ispoljavaju određene jezičke pojave može i sam nastavnik da postavlja učenicima, da ih spretno podseća na njihova iskustva, a oni će kazivati ili pisati kako u izazovnim prilikama govorno reaguju.

Celoviti saznajni krugovi u nastavi gramatike, koji započinju motivacijom, a završavaju saznavanjem, rezimiranjem i primenom određenog gradiva, u savremenom metodičkom pristupu, pogotovu u problemski usmerenoj nastavi, otvaraju se i zatvaraju više puta tokom nastavnog časa. Takav saznajni proces podrazumeva učestalo spajanje indukcije i dedukcije, analize i sinteze, konkretizacije i apstrakcije, teorijskih obaveštenja i praktične obuke.

Savremena metodika nastave ističe niz saodnosnih metodičkih radnji koje valja primeniti u nastavnoj obradi programskih jedinica iz jezika i koje omogućuju da svaki celovit saznajni put, počev od onog koji je uokviren školskim časom, dobije svoju posebnu strukturu.

Obrada novih nastavnih (programskih) jedinica podrazumeva primenu sledećih metodičkih radnji:

- korišćenje pogodnog *polaznog teksta* (jezičkog predloška) na kome se uviđa i objašnjava odgovarajuća jezička pojava. Najčešće se koriste kraći umetnički, naučnopopularni i publicistički tekstovi, a i primeri iz pismenih radova učenika

- korišćenje iskaza (primera iz prigodnih, tekućih ili zapamćenih) *govornih situacija*

- podsticanje učenika da polazni tekst *dožive* i *shvate* u celini i pojedinostima

- utvrđivanje i obnavljanje znanja o poznatim jezičkim pojavama i pojmovima koji *neposredno doprinose* boljem i lakšem shvatanju novog gradiva. (Obično se koriste primeri iz poznatog teksta.)

- upućivanje učenika da u tekstu, odnosno u zapisanim iskazima iz govorne prakse, *uočavaju primere* jezičke pojave koja je predmet saznavanja

- najavljivanje i beleženje *nove nastavne jedinice* i podsticanje učenika da zapaženu jezičku pojavu *istraživački sagledaju*

- saznavanje *bitnih svojstava* jezičke pojave (oblika, značenja, funkcije, promene, izražajnih mogućnosti...)

- sagledavanje jezičkih činjenica (primera) sa *raznih stanovišta*, njihovo upoređivanje, opisivanje i klasifikovanje

- ilustrovanje i *grafičko predstavljanje* jezičkih pojmova i njihovih odnosa

- *definisanje jezičkog pojma*; isticanje svojstva jezičke pojave i uočenih zakonitosti i pravilnosti

- prepoznavanje, objašnjavanje i primena saznatog gradiva u novim okolnostima i u primerima koje navode sami učenici (neposredna dedukcija i prvo vežbanje)

- utvrđivanje, obnavljanje i primena stečenog znanja i umenja (dalja vežbanja, u školi i kod kuće).

Navedene metodičke radnje međusobno se dopunjuju i prožimaju, a ostvaruju se u sukcesivnoj i sinhronoj postavci. Neke od njih mogu biti ostvarene pre nastavnog časa na kome se razmatra određena jezička pojava, a neke i posle časa. Tako, na primer, dobro je da tekst na kome se usvaja gradivo iz gramatike bude ranije upoznat, a da pojedine jezičke vežbe budu predmet učeničkih domaćih zadataka. Ilustrovanje, na primer, ne mora biti obavezna etapa nastavnog rada, već se primenjuje kad mu je funkcionalnost nesporna.

Paralelno i združeno u navedenom saznajnom putu teku sve važne logičke operacije: zapažanje, upoređivanje, zaključivanje, dokazivanje, definisanje i navođenje novih primera. To znači da časovi na kojima se izučava gramatičko gradivo nemaju odeljene etape, odnosno jasno uočljive prelaze između njih. Nešto je vidljiviji prelaz između induktivnog i deduktivnog načina rada, kao i između saznavanja jezičke pojave i uvežbavanja.

KNJIŽEVNOST

Uvođenje učenika u svet književnosti, ali i ostalih, tzv. neknjiževnih tekstova (popularnih, informativnih), predstavlja izuzetno odgovoran nastavni zadatak. Upravo na ovom stupnju školovanja stiču se osnovna i vrlo značajna značenja, umenja i navike od kojih će u dobroj

meri zavisiti ne samo učenička književna kultura, već i njegova opšta kultura na kojoj se temelji ukupno obrazovanje svakog školovanog čoveka.

Lektira

Ukinuta je nepotrebna podela na domaću i školsku *lektiru*, pa tako izvori za obradu tekstova iz lektire, pored čitanki, postaju knjige lektire za određeni uzrast i sva ostala pristupačna literatura.

Data je lektira za određen razred, razvrstana po književnim rodovima - *lirika, epika, drama*, da bi se kroz sve programe mogla pratiti odgovarajuća i razložna proporcija i imati uvid u to. Podela je izvršena prema osnovnoj razlici vezanoj za stih i prozu. Lektira je obogaćena izborom naučnopopularnih i informativnih tekstova.

Tekstovi iz *lektire* predstavljaju programsku okosnicu. Nastavnik ima načelnu mogućnost da ponuđene tekstove prilagođava konkretnim nastavnim potrebama, ali je obavezan i na slobodan izbor iz naše narodne usmene književnosti i tzv. neknjiževnih tekstova - prema programskim zahtevima.

Razlike u ukupnoj umetničkoj i informativnoj vrednosti pojedinih tekstova utiču na odgovarajuća metodička rešenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta u zavisnosti od složenosti njegove strukture, povezivanje i grupisanje sa odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja - gramatike, pravopisa i jezičke kulture i sl.).

Nastavniku je data mogućnost i *dopunskog izbora* dela u skladu sa nastavnim potrebama i interesovanjima konkretnog đačkog kolektiva sa kojim ostvaruje program.

JEZIČKA KULTURA

Razvijanje jezičke kulture jedan je od najvažnijih zadataka nastave maternjeg jezika. Ovaj nastavni proces, iako je programski konstituisan kao posebno područje, s posebnim sadržajima i oblicima rada, mora se prenositi kako na obradu književnog teksta koji je najbolji obrazac izražavanja, tako i na neknjiževne tekstove i na gramatiku s pravopisom, koja normira pravila i definiše jezičke zakone. Isto tako, u povratnom smeru, obrada književnog teksta i rad na gramatici i pravopisu književnog jezika, mora uključivati i sadržaje za negovanje kulture usmenog i pismenog izražavanja, jer su svojim većim delom tom cilju i podređeni. Rad na bogaćenju jezičke kulture treba da se integriše sa svim vidovima usmenih i pismenih oblika izražavanja.

U nastavi jezika i kulture izražavanja valja neprestano imati u vidu **zajednički osnovni cilj**: razvijanje jezičkog mišljenja i jezičke svesti uočavanjem jezičkih zakonitosti, pa tek na osnovu takve svesti prelaziti na normiranje i definisanje. Otuda jezik kao sredstvo izražavanja treba da bude predmet nastavne pažnje u svim njegovim strukturama.

Neophodno je da učenici uoče razliku između govorenog i pisanog jezika. U govornom jeziku rečenice su obično kraće. Česti nedostaci su nezavršene i stilski neuređene rečenice i upotreba poštapalica.

Nastava će biti očiglednija i efikasnija ako se koriste audiosnimci (npr. Zvučna čitanka) i ako se sluša i analizira snimljen govor učenika.

Leksičke i morfološke vežbe treba da bogate učeničko saznanje o reči kao obliku, čemu služe ne samo konjugacija i deklinacija, nego i sistem građenja reči (izvedene, složene i

složeno-izvedene). Vežbe u građenju izvedenih reči i složenica, po ugledu na slične reči u obrađenom tekstu, treba da utiču na bogaćenje učeničkog rečnika.

U starijim razredima leksičko-semantičke vežbe se odnose na složenije sadržaje: pravo i preneseno značenje reči, sinonimiju, homonimiju, antonimiju, polisemiju, arhaizme, dijalektizme, žargonizme, pozajmljenice, frazeologizme. Treba upućivati učenike na služenje rečenicama: jednojezičnim i dvojezičnim, lingvističkim i enciklopedijskim.

Semantičke vežbe se povezuju s morfološkim i sintaksičkim vežbama i one treba da razviju učenikovu svest o određenoj moći značenja reči, na osnovu čega se jedino i može razvijati sposobnost i veština izražavanja. U mlađim razredima te vežbe obuhvataju otkrivanje semantičke vrednosti akcenta, i to isključivo na ilustrovanim primerima (Sunce je selo za selo hajdmo, sele, na selo, itd.).

Sintaksičke vežbe su, kao i morfološke i semantičke, bitniji sadržaji jezičke kulture u svim razredima. Težina zahteva, prirodno, određuje se prema uzrastu učenika. Te se vežbe mogu izvoditi i pre nego što učenik počne da stiče sintaksičke pojmove, s tim što se na tom nivou u nastavnom razgovoru ne upotrebljavaju stručni nazivi. Do upoznavanja prvih sintaksičkih pojmova, vežbe u oblikovanju rečenice treba da formiraju svest učenika o mestu i položaju pojedinih rečeničnih delova u sklopu proste rečenice. Kad se steknu prvi pojmovi o prostoj rečenici, i vežbe će biti konkretnije i bogatije. Rad na stilistici rečenice konkretno se nastavlja do kraja osnovnog školovanja. On se sastoji kako u analizi i oceni učeničkih rečenica iz usmenog izlaganja, tako i u analizi i proceni rečenica u njihovim pismenim sastavima, a naročito i posebno - u analizi rečenica iz dela obeju lektira i govornog jezika.

Sve vrste tih vežbanja, čiji je cilj razvijanje jezičkog mišljenja, izvode se na tekstu ili u toku razgovora.

Znatan deo govornih vežbanja ima za cilj izgrađivanje kulture usmenog izražavanja. U nizu svojih zadataka (pravilnost, lakoća, jasnost, jednostavnost, prirodnost, preciznost, dikcija) te vežbe treba u najvećoj meri da približe učenikov govor književnom izgovoru. S obzirom na veliko šarenilo i veoma primetnu dijalekatsku raznolikost govora učenika, a često i nastavnika, govorenje napamet naučenih odlomaka u stihu i prozi (uz pomoć auditivnih nastavnih sredstava) treba da omogući učeniku ne samo negovanje pravilne dikcije nego i da ubrza proces približavanja književnom izgovoru.

U svim oblicima negovanja jezike kulture **obrazac ili uzor** treba da dobije odgovarajuće mesto i njegov značaj se ne sme nikako potceniti. Smišljeno odabran uzor, primeren uzrastu i vrsti, treba da bude cilj do kojeg se stiže uz odgovarajuće napore. I oblici usmenog, kao i oblici pismenog izražavanja, u svim vrstama i tipovima treba da se prikažu učenicima u pažljivo odabranim uzorcima izražavanja. Ukoliko se jedna vrsta usmenog ili pismenog izražavanja kontinuirano ponavlja iz razreda u razred, onda treba u svakom ponovljenom slučaju, u istom ili sledećem razredu, analizom uzorka konkretno pokazati i obim povećanih zahteva (u sadržajnom, kompoziciono-formalnom i jezičko-stilskom pogledu).

Da se uzorci ne bi pretvorili u klišea koja sputavaju učeničku individualnost i samostalnost, vreme između prikazivanja uzorka i izrade odgovarajućeg pismenog zadatka treba ispuniti radom na analizi sličnih sastava. Ovi sastavi mogu biti u formi odabranih tekstova koje učenici sami pronalaze u svojim čitankama ili lektiri, a obavezno i u formi samostalnih domaćih pismenih ili usmenih zadataka - sastava kojima se ostvaruje proces ovladavanja određenim oblikom pismenog ili usmenog izražavanja. U analizi uzoraka treba obratiti pažnju na sve elemente konkretne jezičke strukture: sadržaj i kompozicija sastava, raspored detalja i izražajnost upotrebljene leksike i stilskih postupaka. Nijedan školski pismeni zadatak ne bi trebalo da se izvede, a da se prethodno, na čitavom nizu smišljeno programiranih časova,

nije govorilo kako o predmetu koji će biti tema pismenog sastava, tako i o obliku u kojem će ta tema biti obrađena.

Bogaćenju kulture usmenog i pismenog izražavanja posebno će doprineti samostalni rad učenika na prikupljanju odabranih primera jezika i stila. Zbog toga učenici treba da beleže vredne primere: uspele opise, reljefne portrete, pravilne rečenice, kako u pogledu formalne strukture (raspored njenih delova) tako i u pogledu leksike i semantike. Ovaj rad treba da ostvari dva zadatka vezana neposredno za kulturu izražavanja. Prvo, time učenik organizovano individualno radi na razvijanju svoje govorne kulture i pismenosti, a drugo - u obimu svoje čitalačke pažnje razvija onaj njen značajan kvalitet koji mu omogućuje neprestano posmatranje jezika i stila u štivu koje čita.

Podsticanje učenika na literarno stvaralaštvo, shvaćeno svakako u užem i pretežno obrazovno-vaspitnom pogledu, treba primeniti kao frontalan rad s celim odeljenjem, a nikako kao obavezu literarne sekcije. Rad u literarnoj sekciji je slobodno opredeljenje. Učenik osnovne škole, naročito u mlađim razredima, po svojoj prirodi uvek je spreman na kreativnost, pa to treba i podsticati. Usmenim i pismenim vežbama, kad to potreba dopušta, nastavnik će učenicima pokazati kako nastaje stih, kako se reči biraju i raspoređuju da deluju ritmično, kako se konstituiše strofa, kako se gradi portret, kako se opisuje pejzaž ili scena. Uostalom, program nastave usmenog i pismenog izražavanja koncipiran je tako da u sebi sadrži skoro sve elemente i umetničkog jezičkog izražavanja, pa bi ih trebalo povremeno samo objedinjavati i osmišljavati. Podsticanje učenika na literarno stvaralaštvo u dodatnom radu i literarnoj sekciji ima bogatije sadržaje i oblike i obimnije posebne ciljeve. Taj rad ne treba poistovećivati s podsticanjem na literarno stvaralaštvo u okviru celog odeljenja.

Jedan od oblika rada na razvijanju i negovanju jezičke čistote jeste i razvijanje svesti o poplavi pozajmljenica u našem jeziku. Nastavnik će, razumljivo, morati da nađe meru u objašnjavanju da svaki jezik nužno prihvata i reči poreklom iz grčkog i latinskog jezika u stručnoj terminologiji. Treba pomoći učenicima u razlikovanju pozajmljenica koje su dobile "pravo građanstva" u našem jeziku od onih reči koje treba energično goniti iz govora. Razgovori o tome treba da se vode u svakoj konkretnoj prilici, kad se naiđe na pozajmljenicu u tekstu ili kad se ona pojavi u govoru učenika; isto tako, sa učenicima valja smišljeno tragati za pozajmljenicama u svakodnevnom govoru i raznim medijima (štampa, radio, televizija i dr.). Zapisivanje domaćih reči, takođe, može da bude podesan oblik negovanja jezičke čistote.

DOPUNSKA NASTAVA

Dopunski rad se organizuje za učenike koji - iz objektivnih razloga - u redovnoj nastavi maternjeg jezika ne postižu zadovoljavajuće rezultate u nekom od programsko-tematskih područja.

Zavisno od utvrđenih nedostataka u znanjima i umenjima učenika, kao i uzroka zaostajanja, nastavnik formira odgovarajuće grupe s kojima organizuje dopunski rad (na primer: grupa učenika s nedovoljnim znanjem određenih sadržaja i gramatike ili pravopisa; grupa učenika koji nisu savladali neki od predviđenih elemenata književne analize ili oblika usmenog i pismenog izražavanja; grupa učenika sa artikulacionim problemima, itd.). Na osnovu prethodnog ispitivanja teškoća i uzroka, za svaku grupu se stvara poseban, odgovarajući plan rada, čijim će se savladavanjem otkloniti ispoljeni nedostaci u znanju, umenju i veštini učenika. Dopunski rad pretpostavlja i specifične oblike u savladavanju određenih programskih sadržaja (individualizacija nastave - poluprogramiranim i programiranim sekvencama, nastavnim listićima; predavanjima s drukčijim - očiglednijim primerima; posebni grupni i individualni zadaci i dr.). Naročito treba voditi računa o odmerenosti zahteva, kao i o stimulisanju učenika za pokazane rezultate (pohvale, nagrade, pozitivna ocena).

Dopunski rad organizuje se tokom cele nastavne godine, odnosno odmah čim se uoče teškoće pojedinih učenika u usvajanju programskih sadržaja. Čim savlada određenu teškoću ili otkloni nedostatak, učenik prestaje s dopunskim radom van redovne nastave. Tokom dalje redovne nastave takve učenike ne treba ispuštati iz vida, odnosno - diferenciranjem redovne nastave - omogućiti učenicima da gradivo savladaju na redovnim časovima.

SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK

(3 časa nedeljno, 108 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave srpskog jezika jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da aktivno ovladaju srpskim jezikom u okviru predviđene jezičke i leksičke građe, da upoznaju elemente kulture naroda koji govore tim jezikom i osposobe se za sporazumevanje, druženje i zbližavanje sa pripadnicima većinskog naroda i drugih nacionalnosti.

Zadaci nastave srpskog jezika jesu:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave srpskog jezika svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave srpskog jezika budu u punoj meri realizovani

- da učenici razumeju sagovornika i usmena izlaganja o temama iz svakodnevnog života

- da učenici usvajaju pravilan izgovor i intonaciju pri usmenom izražavanju i čitanju

- da se učenici osposobljavaju za razgovor o temama iz svakodnevnog života

- da učenici savladaju osnove pravopisa radi korektnog pismenog izražavanja u granicama usvojenih jezičkih struktura i leksike i budu osposobljeni da koriste ćirilično pismo, osnove pravopisa....

- da učenici upoznaju elementarne zakonitosti srpskog jezika

- da učenici razumeju tekstove različitog žanra u okviru predviđene tematike

- da se učenici upoznaju sa osnovnim karakteristikama kulture naroda čiji jezik uče

- da učenici stiču navike samostalnog korišćenja rečnika i jezičkih priručnika i osposobe se za informisanje, obrazovanje i samoobrazovanje na srpskom jeziku

- da učenici razviju interesovanja i motivaciju za učenje srpskog jezika i tako steknu veću komunikativnu kompetenciju i sposobnost razmišljanja na njemu.

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- stiču jezičku i komunikativnu kompetenciju usvajanjem novih znanja o srpskom jeziku putem nastave gramatike i bogaćenjem rečnika od oko 250/400/ novih reči i izraza

- razumeju na sluh novi tekst u okviru tematike

- koriguju greške koje se javljaju na svim jezičkim nivoima

- samostalno čitaju tekstove različitog žanra sa upoznavanjem kulturnog konteksta tekstova

- osposobe se za korektno pismeno izražavanje u okviru jezičke i leksičke građe

- osposobe se za analizu tekstova /analiza težih tekstova/

- osposobe se da koriste jezičke priručnike i rečnike.

SADRŽAJI PROGRAMA

TEMATIKA

Škola: aktivnosti u školskim objektima; saradnja s školama koje nose isto ime ili su mesta zbratimljena.

Svakodnevni život: Poseta muzeju, izložbama, koncertima, biblioteci, "Gradskoj kući", sajmu;

Društvo i priroda: glavne privredne grane; veliki građevinski objekti; prirodne lepote, turizam, turističke agencije (red vožnje, presedanje, aerodrom); sportski centar.

Aktuelne teme: problemi savremenog sveta (hrana, voda za piće, glad); zaštita čovekove okoline, savremena sredstva komunikacije.

Komunikativne funkcije: izražavanje nezadovoljstva, čuđenja, iznenađenja, negodovanja, radosti, zabrinutosti, upozorenja, naredbe, pretpostavke ili sumnje u nešto, predlaganje, obrazlaganje, obaveštenje.

JEZIČKA MATERIJA

Obrasce, koje su učenici automatizovali do VII razreda treba dopunjavati drugostepenim elementima (sa više atributa koji se slažu sa imenicama u rodu, broju i padežu, kao i atributima gde nema ovog formalnog slaganja) i kombinovati ih sa elementima drugih savladanih strukturnih tipova. Rad na leksičkom bogatstvu unutar struktura.

Radi proširivanja govornih sposobnosti učenika u ovom razredu treba uvežbavati tipove iskaza.

Iskazivanje bezličnosti

Uvežbavati bezlične rečenice tipa:

Smrkava se.

Grmi.

Zagušljivo je.

Bilo je (biće) hladno.

Ovde se ne puši.

Šeta mi se.

Drago mi je.

Strah me je.

/Zuji mi u ušima/.

Preciziranje ili sužavanje značenja imenice iz glavne rečenice zavisnom rečenicom

Obrasci: Idemo na izlet koji smo planirali.

Kupila sam maramu koja je bila na sajmu.

Umiri dete koje peva u hodniku.

Kupio je šešir kakav je želeo.

/Odgovori na pitanje što sam ti postavio.

Prihvatili smo zadatak što nije lako uraditi./

Iskazivanje korelativne dopune

Uvežbavanje samo najčešćih korelativnih veza neophodnih za prirodan tok govora (**onaj koji, takav kakav, ono što, koliko toliko, tada kada, tamo gde, tuda kuda**).

Obrazac:

Sreli smo se tamo gde smo se dogovorili.

Bio je takav drug kakav se može poželeti.

Potrošio je ono što je zaradio.

GRAMATIKA

Imenice: rod i broj imenica; vlastite, zajedničke, zbirne, pregled promene imenica usvojenih u okviru obrazaca.

Pridevi: rod, pridevski vid, poređenje prideva, promena (zameničko - pridevska).

Lične zamenice: rod, broj, promena (naglašeni i nenaglašeni oblici).

Pridevske zamenice: rod, broj, promena (zameničko - pridevska).

Brojevi: osnovni, zbirni, redni; promena (zamenička - pridevska rednih brojeva).

U promeni reči ukazivati na prateće glasove i prozodijske promene.

Padeži srpskog jezika: nominativ (subjekt i imenski deo predikata); genitiv (pripadanje, deo nečega, vreme, mesto); dativ (namena, pravac); akuzativ (objekt, mesto); vokativ (dozivanje); instrumental (društvo, oruđe /mesto način, vreme/, lokativ (mesto, dalji objekt /način/.

Sintagma i rečenica.

TVORBE REČI

Tvorba etnika (nazivi stanovnika naseljenog mesta, kraja, država, kontinenata); Beograd - Beograđanin, Beograđanka, Novi Sad - Novosađanin, Novosađanka, Senta - Senćanin, Senćanka, Priština - Prištevac, Prištevka, Maribor - Mariborčanin, Mariborčanka, Srbija - Srbijanac, Srbijanka, Banat - Banaćanin, Banaćanka, Srem - Sremac, Sremica, Vojvodina - Vojvođanin, Vojvođanka, Evropa - Evropljanin, Evropljanka, Amerika - Amerikanac, Amerikanka.

Tvorba hipokoristika: - a (Jela, Stanislava - Stana, Matija - Mata, Jovan - Jova, Vladimir - Vlada); - e (Marija - Mare, Katica - Kate, Matija - Mate, Antun - Ante, Danilo - Dane); - o (Jovan - Jovo, Ivan - Ivo, Vladimir - Vlado); - ica (Jelena - Jelica, Marija - Marica, Ruža - Ružica, Jovan - Jovica); - ko (Vladimir - Vlatko, Zlatan - Zlatko, Želimir - Željko).

Tvorba zbirnih imenica: - ad (june - junad, dugme - dugmad, momče - momčad, ždrebe - ždrebad, unuče - unučad, jagnje - jagnjad, jare - jarad; - je/**e** (cvet - cveće, list - lišće, grm - grmlje, snop - snoplje, klas - klasje, pero - perje).

Tvorba priloga: lep - lepo, glasan - glasno, pametan - pametno, prvi - prvo.

PRAVOPIS

Upotreba zapete u složenoj rečenici.

Pisanje reči stranog porekla.

GOVORNE VEŽBE

Prepričavanje: slušanog teksta, RTV - emisija.

Razgovor o samostalno pročitanom tekstu, na datu temu.

Analize tekstova /analiza težih tekstova/.

Analiza učeničkih izlaganja.

PISMENE VEŽBE

Pisanje sastava na osnovu datog početka, sa izmenjenim završetkom, na datu temu.

Pisanje ličnih i zajedničkih doživljaja.

Pisanje izveštaja (o radu u sekciji, slobodnih aktivnosti i dr.).

Beleženje učeničkih izlaganja (dobro - pogrešno).

Četiri pismena zadatka u toku školske godine.

ČITANJE

Samostalno čitanje tekstova različitog žanra sa upoznavanjem kulturnog konteksta.

LEKTIRA

Narodna pesma: *Ljubavni rastanak*

Vladislav Petković Dis: *Među svojima*

Desanka Maksimović: *Strepnja*

Miroslav Antić: *Plavi čuperak* (izbor)

Dobrica Erić: *Pesnik i mesec*

Narodna pesma: *Dioba Jakšića*

Epske narodne pesme o hajducima i uskocima (izbor)

Janko Veselinović: *Hajduk Stanko* (odlomak)

Stevan Sremac: *Pop Ćira i pop Spira* (odlomak)

Veljko Petrović: *Jabuka na drumu*

Ivo Andrić: *Priča o kmetu Simanu* (odlomak)

Grozdana Olujić: *Zvezda u čijim je grudima nešto kucalo*

Izbor iz knjiga, enciklopedija i časopisa za decu.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Program sadrži: cilj, vaspitno-obrazovne zadatke, operativne zadatke, tematiku sa osnovnim oblicima komunikacije, jezičku materiju, govorne vežbe, čitanje (od II razreda). Svi elementi programa su međusobno povezani i tako ih treba realizovati.

Zadaci nastave sadrže: opšte zahteve koji se odnose na kvalitet znanja, posebne zahteve za razvijanje i sticanje jezičkih umenja i vaspitne zadatke. Svi delovi programa su u skladu sa zadacima nastave i treba da doprinesu njihovoj realizaciji.

Operativnim zadacima formulisani su zahtevi u pogledu obima programske građe koju učenici treba da savladaju u svakom razredu.

Tematika je data po razredima sa temama i situacijama u kojima se usvaja jezik. Ona sadrži nekoliko tematskih oblasti: **škola, porodica i dom, bliže i šire okruženje, priroda i društvo, aktuelne teme, slobodno vreme učenika, iz života mladih** i dr. Tematika je data okvirno da bi u izvesnoj meri usmeravala nastavnike i pisce udžbenika prilikom izbora najfrekventnije leksike u okviru datih područja.

Uz tematiku su date forme ophođenja (pozdravljanje, obraćanje, predstavljanje, molba, zahvaljivanje) počev od najjednostavnijih do složenijih koje su potrebne za učenje autentičnog jezika, odnosno ostvarivanje prirodne komunikacije.

Jezička materija data je u vidu rečeničnih modela koji su konkretizovani. U njima je izdvojena ona jezička materija koja pokriva veći deo govornog jezika. Ona je kumulativna jer se nova građa uvek naslanja na prethodnu. Jezički modeli se iz razreda u razred iskazuju drugim jezičkim i leksičkim sredstvima. Jednostavni iskazi postepeno se šire i međusobno kombinuju.

U odeljku **Gramatika** izdvojena je jezička građa koja je u funkciji bržeg savladavanja jezika na produktivnom nivou. U gramatici se pošlo od sintakse, zatim morfologije da bi u završnim razredima (VII i VIII) došlo do sistematizacije znanja o jezičkom sistemu.

Pravopis sadrži one pravopisne norme koje se, manje ili više, razlikuju od onih u pravopisu maternjeg jezika učenika.

U programu je dat i **prošireni deo** koji se prevashodno tiče sadržaja u odeljku *Jezička materija*, a u zavisnosti od karakteristika pojedinih kategorija. Za njegovu realizaciju u celini ili fragmentarno, opredeljuju se škole na predlog predmetnog nastavnika. Obim realizacije ovog dela programa može da varira od škole do škole, od generacije do generacije, od odeljenja u istoj školi, u zavisnosti od nivoa predznanja učenika na koji utiče:

- nacionalni sastav sredine u kojoj učenici žive,

- srodnost nematernjeg jezika i jezika učenika,

- uslovi rada u školi i dr.

Organizacija vaspitno-obrazovnog rada

U nastavi srpskog kao nematernjeg jezika težište rada prenosi se na učenika: on aktivno učestvuje u radu, postaje subjekt nastave, a svojim zalaganjem i radom treba da stiče i razvija jezička umenja, da usvaja jezik i usvojeno znanje primenjuje u komunikaciji.

Nastavnik planira, vodi i organizuje nastavni proces (odabira sadržinu rada, leksiku, nastavne metode, oblike rada, tipove i broj vežbi itd.), koordinira radom učenika da bi se što uspešnije ostvarivali postavljeni zadaci.

Nastava mora biti postavljena tako da se svakom učeniku omogući što češće verbalne aktivnosti jer se samo govorenjem može produktivno ovladati jezikom. Neobično je važno da se poštuje princip individualizacije u radu, s obzirom na to da je znanje jezika veoma heterogeno i među učenicima jednog odeljenja.

Program je jedinstven za sve nacionalnosti. To, međutim, ne znači da pri njegovom ostvarivanju nastavnik ne treba da vodi računa o odnosu srpskog jezika i jezika učenika. Mada ne uvek, teškoće će biti veće ukoliko su i strukturne razlike između dva jezika veće. Poželjno je da nastavnik poznaje strukturu jezika učenika, kako bi težište rada (intenzivnijim vežbama) usmerio na one elemente koji ne postoje u jeziku učenika, a pri čijem usvajanju učenici najviše greše. Naime, pri učenju srpskog jezika javlja se interferencija maternjeg jezika jer formirani mehanizam maternjeg jezika učenika "teži da gotovo neprimetno naturi šablone akcenta, izgovora i rečenične strukture svojstvene maternjem jeziku ukorenjene još u najranijem detinjstvu". Da bi se uticaj maternjeg jezika isključio, nastava srpskog jezika organizuje se bez učešća maternjeg jezika, **direktnom metodom**, što znači da je jezik komunikacije na časovima srpski.

U realizaciji svih zadataka nastavnik treba maksimalno da motiviše učenike koristeći odgovarajuća AV - nastavna sredstva, kompakt-diskove, magnetofonske trake i kasete, aplikacije za flanelograf, ilustracije u udžbeniku, slajdove, dija-film, film, slike, fotografije, grafofolije, slojevite folije, TV - emisije i dr. Nastavnik mora podsticati učenike da se i oni angažuju na prikupljanju nastavnih sredstava vezanih za temu koja se obrađuje (razglednice, keširane slike, članci iz dnevne i nedeljne štampe i sl.).

Nastavu nematernjeg jezika treba povezivati sa nastavom jezika učenika, poznavanjem prirode i društva, istorije, geografije, muzičke i likovne kulture, tehničkog obrazovanja i drugih nastavnih predmeta. Uspostavljanje korelacije među ovim predmetima neophodno je jer omogućuje ostvarivanje obostrano efikasnijih rezultata. Nastavnik, naravno, mora voditi računa o tome da nove pojmove učenik najpre treba da usvoji u nastavi predmeta na svom maternjem jeziku.

VII i VIII razred su završni razredi za učenike koji ne produžuju školovanje, ali je istovremeno i osnova za uspešno izučavanje jezika u okviru srednje škole. U ovoj etapi treba da se formiraju komunikativne sposobnosti učenika. U tom cilju nastavlja se rad na sticanju jezičke i komunikativne kompetencije učenika, usvajaju se komplikovaniji jezički modeli (VII razred), sistematizuje se jezička građa i upoređuje sa maternjim jezikom učenika, intenzivnije se koriguju greške intralingvalnog (u okviru istog jezičkog sistema) i interlingvalnog karaktera (pod uticajem jezika učenika) na svim jezičkim nivoima, usvaja se nova leksika i frazeološki izrazi karakteristični za srpski jezik; razvija se pismeno izražavanje učenika, osposobljava se za analizu teksta i sistematizuje se pravopisna građa (VIII).

Uvežbavanje jezičkih modela. Da bi se učenici osposobili za pravilnu komunikaciju potrebno je da savladaju predviđene jezičke modele. Učenik treba da prepozna zvučnu sliku predočenog iskaza koji ilustruje jezički model, da ga razume, imitira, reprodukuje, da ga dugotrajnim raznovrsnim vežbama sa različitim sadržajem automatizuje. Nakon automatizacije jezičkog modela, učenik će moći samostalno da sastavi sopstvene iskaze, odnosno u normalnom govornom tempu moći će da gradi analogne strukture sa novim konkretnim sadržajem, steći će komunikativnu kompetenciju, što je i cilj učenja jezika.

Proces uvežbavanja jezičkih modela treba sprovoditi planski uz dosledno poštovanje principa postupnosti. Jezički modeli se najpre uvežbavaju u čistom obliku jer učenici treba da usvoje osnovne modele u okviru ograničenog vokabulara.

Modeli se usvajaju na poznatoj leksici. U određeni jezički model unosi se samo jedan novi elemenat jer bi istovremeno unošenje dva nepoznata elementa (npr. futur glagola i namenu iskazanu dativom imenice i zamenice) stvaralo nepotrebne teškoće i usporilo bi usvajanje određenog jezičkog modela. Kasnije se jezički modeli proširuju, kombinuju i uvode se u rad novi, složeniji.

Ilustrovaćemo to na jezičkom modelu **imenovanje predmeta i bića.** Na primer, u obrascu **Petar je učenik**, koji je jedan od konkretnih realizacija navedenog modela, može se predikativ **učenik** zameniti drugom imenicom u nominativu - **dečak, mladić, fudbaler, stolar** i sl, već prema stvarnoj situaciji. U normalnom iskazu te vrste akcenat je na predikativu jer se njime otkriva ono što je novo, njime se imenuje lice, a to znači da subjekt i glagolska kopula moraju biti poznati učenicima od ranije da bi shvatili ovu konstataciju, odnosno da bi shvatili informaciju u celini. U praktičnom radu predikativ će se veoma često menjati jer se na početnom stupnju učenja veoma često vrši imenovanje bića i predmeta kad god je potrebno savladati neku novu imenicu (npr. **Ovo je stolica, ovo je knjiga, a to je olovka** i sl.).

Ako se u tom jezičkom modelu želi savladati nova (leksički i morfološki) kopula, subjekt i predikativ treba da su poznati npr.:

je bio,

će biti,

...Petar želi postati učenik,

mora biti.

Subjekat je takođe promenljiv elemenat u obrascu. Mesto imena **Petar** može se upotrebiti svako drugo ime ili zamenica u nominativu, već prema objektivnoj situaciji. Ako subjekt u obrascu promeni rod, po pravilu menja rod i predikativ i zato ovaj obrazac može poslužiti ne samo za uvežbavanje novih imenica, zamenica i pomoćnih glagola, nego i za uvežbavanje slaganja rodova.

Neposredni cilj uvežbavanja ovog obrasca jeste usvajanje novih reči (imenica, pomoćni glagol) i novih oblika (prezent, perfekt i futur pomoćnih glagola) i nekih glagolskih konstrukcija u službi glagolske kopule (**želi postati, mora biti, hoće da bude i sl.**).

Konačni cilj uvežbavanja ovog obrasca jeste da učenici steknu sposobnosti da u novoj govornoj situaciji od novih reči stvore iskaz analogan uvežbanom obrascu.

Kad god se pojavi potreba da se imenuje neko biće ili predmet, učenici će automatski aktivirati u svesti jezički model imenovanja predmeta i bića, koji se može izraziti formulom S = P, gde je P glagolska kopula + imenica dakle uslovnom formulom.

$$S = P / = k + im.$$

Subjekt, kopula i predikativ su obavezni elementi ovog jezičkog modela. Oni moraju biti iskazani da bi iskaz bio potpun.

Ali ovakav iskaz može imati i neobavezne elemente, npr. atribut. Pošto se u obrascu mogu javiti dve imenice, obe mogu imati atribut ili čak svaka i po više atributa. Tako se početni obrazac popunjava novim elementima kako bi iskaz bio potpuniji, precizniji.

Atribut uz imenice u službi predikativa ima tu osobinu da povlači na sebe logički akcenat (npr. **Petar je dobar učenik** - u svesti i govornog lica i sagovornika ima u prvom redu kvalitativnu ocenu koju daje pridev **dobar**) i zato ne treba žuriti sa dodavanjem atributa predikativu ako nije automatizovano iskazivanje početnog obrasca.

U tome i jeste prednost ovakvog rada što se početna struktura koja je sintaksičko-semantički i leksičko-morfološki određena, obeležena, posle automatizovanja navike građenja osnovnog obrasca "otvara" i prima "neobavezne" elemente, to se na taj način proširuje, zasićuje se potrebnim semantičkim kvantitetom i ulazi u govorni proces, zauzima mesto u mehanizmu jezika.

Reč je o najprostijoj rečeničkoj strukturi koja služi za imenovanje bića i predmeta, ali treba imati na umu da se njome ne savlađuje samo sintaksička struktura S = P / = k + p /, niti se njome savlađuje samo nova leksika (imenice, pokazne i lične zamenice, pomoćni glagoli sa nepotpunim značenjem), nego se savlađuju i morfološke kategorije (nominativ imenica i zamenica, tri osnovna glagolska vremena i imperativ, brojna konstrukcija u službi subjekta i predikata, kategorija roda i kategorija broja i neki izuzeci od opštih morfoloških i sintaksičkih pravila).

Dakle, shematizovanje, uprošćavanje i ukalupljivanje izraza samo je prividno jer se obrazac u početnom obliku javlja samo na početku vežbanja, dok se ne postigne automatizacija, a kasnije se popunjava drugim elementima, dok se ne postigne bogatstvo potpunog iskaza. Za usvajanje jezičke materije koriste se raznovrsni **tipovi vežbi manipulativnog karaktera**. Funkcija tih vežbi je uvežbavanje, učvršćivanje i automatizacija jezičkih modela da bi se učenici osposobljavali da ih samostalno koriste sa različitim sadržajem u svakodnevnoj komunikaciji.

Manipulativne vežbe su strogo kontrolisane, što znači da pri uvežbavanju pojedinih jezičkih elemenata, nastavnik ispravlja učenika ako greši i ponovo uvežbava nesavladanu jezičku materiju dok je učenik ne usvoji.

U I etapi to su, na primer, vežbe razumevanja na sluh, oralno ponavljanje, odgovori na pitanja, postavljanje pitanja, vežbe supstitucije, vežbe dopunjavanja, vežbe transformacije rečenica (vreme, lice, broj, rod), vežbe sastavljanja rečenica od datih elemenata i datih reči prema modelu, vežbe povezivanja rečenica i dr.

Vežbe odgovora na pitanja i postavljanja pitanja zauzimaju centralno mesto pri uvežbavanju jezičkog modela i doprinose sticanju komunikativne kompetencije. Od ovih vežbi treba razlikovati pitanja i odgovore koji se koriste za proveru razumevanja teksta, razumevanja situacije i leksičkih jedinica.

Kod ovih prvih vežbi svako pitanje i odgovor sadrži obrazac jezičkog modela koji se uvežbava. Zbog toga odgovori učenika moraju biti potpuni, celoviti, što se pri proveri razumevanja teksta ne zahteva uvek.

U skladu sa obimnijim jezičkim gradivom i predznanjem učenika u II etapi, pored navedenih, koriste se složeniji tipovi govornih vežbi. Na primer, variranje modela (dodavanje sintagmatskih veza) pretvaranje u drugi model, transformacija niza rečenica (vreme, lice, rod, broj), integracija rečenica i njihovo proširivanje (skraćivanje i dr.).

Koliko će se vremena posvetiti uvežbavanju jednog jezičkog modela zavisi, pre svega, od toga da li postoji velika razlika u određenoj jezičkoj konstrukciji u odnosu na maternji jezik. Onim jezičkim modelima koji predstavljaju problem zbog interferencije maternjeg jezika, posvećuje se više pažnje i više vremena da bi i oni prešli u automatizovanu naviku. Neopravdano je preći na uvežbavanje novog jezičkog modela ako nije usvojen prethodni.

Tematika i leksika. Svi delovi programa: tematika, jezička materija, govorne i pismene vežbe i dr. ne čine poseban deo nastave, nego su sastavni delovi celokupnog rada kome je osnovni cilj formiranje i razvijanje govornih sposobnosti učenika.

Jedinstvo ovih oblasti, koje su u programu izdvojene samo zbog preglednosti, ogleda se u tome što se određena sintaksička konstrukcija - jezički model uvežbava na tematski najpogodnijoj materiji, a u radu se koriste oblici govornih i pismenih vežbi. Prema tome, predviđena tematika treba da obezbedi usvajanje jezičkih modela, kao i usvajanje određene leksike. Iste tematske oblasti javljaju se u više razreda, ali se ostvaruju drugom sadržinom, koja je primerena poznavanju jezika i interesovanju učenika. Tema o porodici, na primer, u I razredu može se ograničiti na pet osnovnih jezičkih struktura: imenovanje predmeta i bića, iskazivanje osobine, iskazivanje radnje, iskazivanje objekta i iskazivanje prostornih odnosa.

Zadatak sve tri etape jeste i savlađivanje određenog fonda reči. Međutim, broj reči u početnoj nastavi nije tako bitan. Minimalni produktivni fond mnogo će uspešnije doprineti savlađivanju mehanizama na nematernjem jeziku, nego leksička rezerva u kojoj se učenik (i učitelj) na kraju izgubi, pa u kasnijim godinama zna samo reči, a ne zna da ih upotrebi. U prvoj etapi je osnovni cilj koristiti leksički minimum koji će omogućiti da se savlađuju bitni elementi jezika, a kada se oni savladaju, prirodno je i tako savladati potreban fond reči jer bogaćenje rečnika ide uporedo sa opštim razvojem, kao i sa razvojem izražavanja na maternjem jeziku. I reči svoga jezika uče se do kraja života, ali je mehanizam jezika savladan na početku. U detinjstvu su automatizovane navike sklapanja rečenica radi postizanja određenog cilja u procesu komunikacije.

Usvajanje leksičkih jedinica obuhvata semantizaciju i asimilaciju reči. Semantizacija se vrši korišćenjem predmeta ili predmeta na slici, odnosno vizuelnih sredstava. Asimilacija reči vrši se u kontekstu, u rečenici i vezuje se za određene govorne situacije. Pored produktivnog leksičkog fonda učenici treba da savladaju i receptivno izvesne reči, rečenice i izraze.

Govorne i pismene vežbe. Osnovni cilj u toku celokupne nastave od I do VIII razreda jeste da se izađe izvan okvira receptivno-reproduktivne nastave i da se ne ostane na nerazvijenom, stešnjenom i siromašnom odgovaranju na pitanja, nego da učenici steknu sposobnost i razvijaju naviku dužeg izlaganja povezanih misli, što je moguće samo ako misle na srpskom jeziku.

Govorne sposobnosti se stiču i razvijaju govorenjem. Zbog toga treba odabrati metodičke postupke koji će učenike staviti u situaciju da **pitaju, odgovaraju**, izražavaju neslaganje ili slaganje sa određenom akcijom ili pojavom, kazuju mogućnost ili nemogućnost izvršenja određene radnje, itd.

Treba stvoriti situaciju koja stvarno odgovara realnoj govornoj komunikaciji.

Da bi se učenici osposobili da produktivno usvoje predviđene elemente govornog i pisanog jezika, pored navedenih manipulativnih vežbi, koriste se i komunikativne vežbe. **Komunikativne (govorne) vežbe** obuhvataju one tipove vežbi u kojima se jezik koristi samostalno, funkcionalno u određenoj govornoj situaciji. U situacionim vežbama učenici treba da usvajaju i pravilno koriste komunikativne funkcije koje su date uz tematiku. **Tipovi komunikativnih pismenih vežbi** dati su po razredima u programu u odeljku pismene vežbe.

Sa učenicima koji realizuju prošireni deo programa, nastavnik koristi, osim navedenih, i različite oblike usmenog i pismenog izražavanja koji su prethodno uvežbani na časovima jezika učenika.

U odeljku **Pravopis** izdvojene su samo one kategorije gde postoje manje ili veće razlike u odnosu na pravopisnu normu maternjeg jezika. Stoga se, na primer, ne ističu kao posebni zahtevi: veliko slovo na početku rečenice, tačka na kraju rečenice, upitnik, uzvičnik, pisanje upravnog i neupravnog govora, pisanje dveju tačaka, tačka i zapeta itd.

Paralelno sa usvajanjem jezičke građe, učenici moraju sticati navike primene, principa fonološkog pravopisa.

Izdvojene su prvenstveno one kategorije u kojima postoje drukčija rešenja u dva pravopisna uzusa (pravopisu jezika učenika i pravopisu srpskog jezika), što ne isključuje i poneka identična rešenja u njima. Međutim, i njih treba uvežbavati jer će se samo tako ukloniti mnogobrojne greške koje su evidentirane u pismenim zadacima učenika.

Za obradu pravopisne građe potrebno je izdvojiti 2-3 časa godišnje, ali se preporučuje da se predviđeno vreme razvije na 10-12 vežbi koje će se uklapati u druge časove gramatike i pismene vežbe.

Usvojenost svakog elementa pravopisnih normi može se povremeno proveravati kratkim diktatima koji su sastavljeni od poznate strukture i leksike. Kada učenici savladaju pisma, mogu se proveravati pojedinačni elementi. Na primer, upotreba velikih slova može se proveravati na taj način što se učenicima daju nastavni listići sa kratkim tekstom koji je napisan malim slovima. Za pisanje negacije glagola učenicima se daju nastavni listići sa tekstom u kome se izostavljeni glagoli. Nastavnik čita polako ceo tekst, uključujući i ispuštene glagole. Učenici prate tekst i upisuju glagole.

Domaći zadaci predstavljaju važnu komponentu nastavnog procesa. Njima se ne proverava samo koliko su učenici savladali određeno gradivo i njihova osposobljenost da to znanje primene, nego su pogodni za razvijanje jezičkih umenja (informativno čitanje i pisanje) i za pismeno uvođenje učenika u samostalni rad i samoobrazovanje. Oni se daju učenicima redovno sa osmišljenim ciljem. Zadaci treba da budu raznovrsni, a po težini treba da su odmereni, u skladu sa znanjem i sposobnostima učenika. Nastavnik na času pregleda 2-3 domaća zadatka detaljnije, a po određenom planu pregleda i ocenjuje domaće zadatke svih učenika.

Školski pismeni zadaci su oblik provere usvojenosti programske materije, tj. sinteze veće etape (tromesečja, polugodišta ili godine). Za svaki školski pismeni zadatak u godišnjem planu nastavnik treba da odvoji tri časa. Na jednom času učenici pišu, na drugom nastavnik obrazlaže svakom učeniku ocene, analizira sa učenicima najčešće greške i zajedno sa učenicima ih ispravlja, a na trećem času učenici ispravljaju svoje zadatke.

Gramatika. Iskustva su pokazala da uvežbavanje određene jezičke materije bez gramatičkih objašnjenja i uputstava, bez funkcionalne sistematizacije, ne obezbeđuje produktivno znanje određenog jezika. Stoga gramatika mora naći svoje mesto u nastavnom procesu i u skladu sa psihofizičkim mogućnostima učenika datog uzrasta. Imajući u vidu ovaj momenat opravdano je da se sa nastavom gramatike otpočne u IV razredu da bi njen udeo iz razreda u razred bivao sve veći. Drugi momenat koji opravdava uvođenje gramatike od IV razreda jeste i to što je jezički sistem u određenom obimu globalno savladan.

U učenju drugog jezika nemoguće je osloniti se isključivo na intuitivno usvajanje njegove gramatike. Kada je u pitanju ova nastava, mora se govoriti o didaktičkoj gramatici kojom se

izgrađuju sposobnosti koje se uopšteno mogu nazvati jezičkim sposobnostima. Ovakva nastava gramatike podrazumeva nužno pojednostavljivanje pravila, definicije (definicije je moguće dati učenicima koji su bolje savladali jezik). Krajnji cilj didaktičke gramatike jeste da izgradi poimanje o funkcionisanju jezičkih pojava u sistem i razvijanje sposobnosti da učenik sam ispravlja greške.

Nastava gramatike je sredstvo da se uči jezik, a ne da se stiču znanja o jeziku. Od učenika ne treba zahtevati da nauči napamet različita gramatička pravila i paradigme, da ih ilustruje odgovarajućim primerima, već da se osposobe za njihovu upotrebu u komunikaciji.

Nastava gramatike ne predstavlja izolovanu nastavnu oblast ovog predmeta, već njen čvrsti integralni deo i pretpostavlja nekoliko faza:

a) davanje većeg broja primera vezanih za govornu situaciju i obrađeni tekst koji ilustruje jezičku pojavu;

b) navođenje učenika, individualnim putem, da shvate jezičku pojavu, da uoče njene karakteristike, da dođu do jezičke zakonitosti i pravila po kojima ona funkcioniše u sistemu, odnosno da dođe do zaključaka vlastitom misaonom delatnošću;

v) davanje objašnjenja - kratkih uputstava o tome čemu služi određena gramatička građa, šta se njome izražava, kada i u kojim okolnostima se upotrebljava, odnosno funkcioniše i princip po kojem funkcioniše u sistemu i

g) vežbanje.

Redosled usvajanja određenih jezičkih kategorija određuje kontrastivni odnos između jezika učenika i nematernjeg jezika. U nastavi, dakle, treba obezbediti kontrastivni pristup.

Za građu koja ne postoji u jeziku učenika, nego samo u nematernjem jeziku, nastavnik preciznije objašnjava osobinu i funkciju tih pojava primereno uzrastu učenika.

Jezička građa sistematizuje se frontalno, dok se u uvežbavanju primenjuje i grupni i individualni rad sa učenicima.

Za realizaciju gramatičke građe, gde god za to postoje uslovi koriste se šeme i tabele da bi se jezičke pojave bolje razumele.

Izbor, broj, vrsta vežbi zavisi od jezičke građe i njenog odnosa prema jeziku učenika. Gde su razlike izraženije, koristi se veći broj različitih vežbi.

I u gramatici predviđen je prošireni deo za učenike koji brže napreduju u savladavanju srpskog jezika.

Lektira je, takođe, domaći rad. Ona je predviđena u nastavnom programu od V do VIII razreda. Funkcija lektire je da se učenici osposobljavaju i navikavaju za čitanje u sebi, da samostalno dolaze do saznanja koja ih interesuju, na srpskom jeziku.

U toku školske godine, za lektiru u svakom razredu, učenici treba da pročitaju određeni broj tekstova po sopstvenom izboru ili po izboru nastavnika. Izbor se vrši iz literarnih tekstova i listova za decu, odnosno omladinu (u VII i VIII razredu), iz naučno popularnih tekstova.

Nastavnik može da zada isti tekst po svom izboru svim učenicima: duži tekst može da podeli na delove, iste ili različite koji čine celinu; da zada grupi učenika ili se za različite tekstove individualno opredeljuju učenici. Bilo da tekstove bira nastavnik ili učenik, nastavnik daje potrebna uputstva učenicima.

Prilikom određivanja časa lektire potrebno je motivisati učenike. Čitanjem, na primer, odabranog odlomka podsticaće se radoznalost i motivisanost učenika da pročitaju lektiru. Za bolje razumevanje teksta učenicima se mogu podeliti pripremljeni nastavni listići sa zadacima koji će ih usmeravati da bolje razumeju tekst i da se pripreme za razgovor.

Provera pročitane lektire vrši se dijaloškom metodom. Učenici koji ne savladavaju proširenu deo programa odgovaraće na pitanja nastavnika, samostalno će prepričavati tekst i sl; učenicima koji bolje znaju jezik i koji savladavaju proširenu deo programa postavljaju se veći zahtevi: da pročitaju ceo tekst, na primer, da daju više odgovora na postavljeno pitanje, samostalno prepričaju i komentarišu tekst i dr. Ovi učenici se postupno, iz razreda u razred, uvode u analizu teksta lektire kao i na časovima jezika učenika.

MATERNJI JEZICI PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA
ALBANSKI JEZIK

(4 časa nedeljno, 144 časa godišnje)

GJUHA SHQIPE

QËLLIMET DHE DETYRAT

Nëpërmes të lëndës së gjuhës amtare nxënësit pasurojnë fjalorin, fitojnë shprehi për përdorimin e drejtë të gjuhës, mësojnë si të hartojnë tregime, përshkrime, shpjegime, argumente, zhvillojnë imagjinatën dhe kreativitetin si dhe kultivojnë aftësitë e tyre për të gjykuar e vlerësuar. Gjithashu nxënësit do të aftësohen të shprehin mendimet, qëndrimet, kërkesat dhe përvojat e tyre.

Programi i klasës së shtatë është pjesë e programit të shkollës fillore. Kërkesë themelore e gjuhës në këtë nivel është aftësimi i nxënësëve për zhvillimin e dijenijeve dhe shkathtësive të komunikimit si dhe përdorimi i drejtë i gjuhës në situata përkatëse. Gjithashtu në këtë klasë synohet formimi i personalitetit, duke përfshirë këtu edhe kulturën e sjelljes dhe të komunikimit. Vëmendje e veçantë i është kushtuar rritjes së shkathtësive të përdorimit të gjuhës amtare si dhe nivelit të përgjithshëm të formimit kulturor të nxënësit. Në këtë klasë nxënësi do të zhvillojë kulturën e të dëgjuarit dhe të folurit, kulturën e të lexuarit dhe kulturën e të shkruarit, do të bëjë analiza dhe përgjithësime të teksteve të ndryshme letrare dhe jo letrare dhe do të fitojnë njohuri gjuhësore të mjatueshme për moshën e tyre.

Programi i gjuhës shqipe për klasën e pestë dhe të gjashtë është konceptuar, jo vetëm si vazhdimësi e programeve të klasave paraprake, por kryesisht si konceptim e lidhje me programin e klasës së shtatë të shkollës fillore.

Programi i gjuhës për këtë klasë është organizuar përmes këtyre shkathtësive të komunikimit: dëgjimit, të folurit, leximit dhe shkrimit brenda të cilave janë vendosur tërësitë tematike e në kuadër të tyre përmbajtjet programore dhe rezultatet e pritura.

Nëpërmjet kësaj lënde, nxënësit pasurojnë fjalorin, mësojnë përdorimin e kategorive gramatikore nëpërmjet shkathtësive gjuhësore, rregullat kryesore të saj dhe drejtshkrimin, mësojnë si të vlerësojnë, të ndërtojnë dhe kultivojnë aftësitë e tyre për të gjykuar. Ajo i vë

nxënësit në kontakt me veprat madhore të letërsisë kombëtare dhe botërore që janë në pajtueshmëri me dëshirën, kërkesën dhe moshën e tyre. Duke lexuar, nxënësit fitojnë një përfytyrim fillestar për krijimtarinë letrare dhe periudhën kohore të caktuar.

Detyrat operative

Lënda e gjuhës shqipe, në klasën e shtatë, mësohet me qëllim që nxënësi:

Të përvetësojë dhe zgjerojë kulturën dhe mënyrën e përdorimit të shkathtësive të komunikimit;

Të aftësohet për të bërë analiza dhe përgjithësime për tekste letrare dhe jo letrare;

Të thellojë dhe zgjerojë njohuritë e sistemit gjuhësor;

Të zhvillojë shkathtësitë e të folurit aktiv individual e në grup, në funksion të përvetësimit të gjuhës standarde dhe të thellojë njohuritë themelore gjuhësore;

Të zhvillojë shkathtësitë e të shkruarit funksional dhe të shkruarit subjektiv (vetjak);

Të zhvilloje, të kuptojë dhe të dallojë të lexuarit e teksteve letrare dhe joletrare e të përvetësoj teknikat e leximit;

Të përvetësojë të shkruarit në funksion të përvetësimit të gjuhës, të leksikut;

Të përvetësoj të shkruarit në funksion të drejtshkrimit dhe të pikësimit.

OBJEKTIVAT PROGRAMORE

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

Të identifikojë:

Tekste të ndryshme;

Elemente gjuhësore.

Të kuptojë:

Tekste të ndryshme letrare dhe joletrare;

Fjalët e ndryshueshme dhe të pandryshueshme.

Të zbatojë:

Njohuritë e fituara gjuhësore: fonetikore, gramatikore dhe leksikore;

Njohuritë e fituara mbi modelet e teksteve letrare dhe joletrare.

Të analizojë:

Fjali të thjeshta dhe të përbëra;

Tekste të ndryshme.

Të vlerësojë:

Tekste letrare dhe joletrare;

Situata parktike nga jeta e përditshme.

Të zhvillojë qëndrimet dhe vlerat:

Të mendojë në mënyrë kritike dhe të pavrur për atë që flet, lexon apo shkruan;

Të rrisë shkallën e zhvillimit emocional, krijues, estetik, moral dhe shoqëror;

Të fitojë shprehi për sjellje njerëzore në shoqëri.

PËRMBAJTJA PROGAMORE

Shkathtësitë e komunikimit

TË DËGJUARIT DHE TË FOLURIT

TËRËSITË TEMATIKE

I. 1. *Kulturë e të dëgjuarit dhe të folurit;*

II. 2. *Tekstet letrare dhe joletrare;*

III. 3. *Njohuritë gjuhësore.*

TË LEXUARIT

TËRËSITË TEMATIKE

II. 1. *Kulturë e të lexuarit;*

II. 2. *Tekstet letrare dhe joletrare;*

II. 3. *Njohuritë gjuhësore.*

TË SHKRUARIT

TËRËSITË TEMATIKE

III. 1. *Kulturë e të shkruarit;*

III. 2. *Tekstet letrare dhe joletrare;*

III. 3. *Njohuritë gjuhësore.*

PËRMBAJTJA PROGRAMORE

TË DËGJUARIT DHE TË FOLURIT

1. Kulturë e të dëgjuarit dhe të folurit

Dokumentet e para të skrimit shqip;

Subjekti (fabula) ideja kryesore, detaji;

Argumentimi, paraqitja, përshkrimi, rrëfimi;

Teknikat e të folurit - modulimet e zërit;

Format e ndryshme të komunikimit: dialogu, monologu;

Figurshmëria dhe jofigurshmëria;

2. Tekstet letrare dhe joletrare

Teksti i figurshëm dhe jo i figurshëm;

Teksti dhe konteksti;

Tregimi i shkurtër;

Llojet e poezisë lirike;

Teksti dramatik;

Teksti narrativ, deskriptiv, argumentues dhe paraqitës;

Kulturë tradicionale;

Përshkrimi dhe analiaza e pamjeve;

Gjuha letrare dhe gjuha e letërsisë;

Eseja dhe llojet e saj;

Romani, tema, subjekti, personazhi, kompozicioni, gjuha;

Teksti joletrar: teksti gazetaresk, informata, reportazhi, intervista etj.

3. Njohuri gjuhësore

Lakimi i emrit, mbiemrit, i përemrave vetorë, dëftorë dhe lidhorë;

Numërori;

Mënyra dëftore dhe lidhore e foljes dhe kohët e tyre, zgjedhimi, diatezat;

Ndajfolja;

Rrethanori;

Lidhëzat dhe llojet e tyre;

Fjalitë e përbëra me bashkërenditje;

Fjalitë e përbëra me nënrenditje;

Nyjëtimi i drejtë, intonacioni, theksi, ritmi;

TË LEXUARIT

1. Kulturë e të lexuarit

Leximi me zë- artistik (pjesëmarrja në role, recitim, komedi);

Ideja kryesore dhe detajet (lidhjet asociative, krahasimet, kontrastet), zhanret dhe kategoritë letrare;

Subjekti, kompozicioni, tema, komedia, tragjedia, komentim i teksteve;

II. 2. Tekstet letrare dhe joletrare

Regjistrat e gjuhës;

Analizë e teksteve me karakter edukativ dhe shëndetësor;

Identifikimi i formave tekstuale;

Poezi, prozë, tekst dramatik;

II. 3. Njohuri gjuhësore

Intonacioni në përputhje me shenjat e pikësimit;

Fjalia e thjeshtë dhe fjalia e përbërë;

Parashtesat, prapashtesat dhe mbaresat;

Kohët e thjeshta dhe të përbëra të foljeve dhe kategoritë e tjera të saj- analizë gjuhësore;

TË SHKRUARIT

III. 1. Kulturë e të shkruarit

Figurshmëria dhe jofigurshmëria;

Ese kreative dhe analitike për tekste letrare dhe joletrare;

Tekste praktike: prezantime, përshëndetje, urime, falenderime, ftesa, letra, kërkesa, lajmërime;

III. 2. Tekstet letrare dhe jo letrae

Ese kreative dhe analitike për tekste letrare dhe joletrare;

Tekste praktike: prezantime, përshëndetje, urime, falenderime, ftesa, letra, kërkesa, lajmërime;

III. 3. Njohuri gjuhësore

Ndërtimi i fjalisë dhe analiza gramatikore e saj;

Shenjat e pikësimit brenda dhe në fund të fjalisë;

Përshtatja e teksteve të vjetra dialktore në gjuhën stanadrde;

Fjalëformimi: fjala dhe përbërësit e saj, kompozitat;

Sinonimet, antonimet, homonimet - identifikimi dhe përdorimi i tyre në tekste të ndryshme

LITERATURA

- Tekstet që do të hartohen mbi bazë të programit të ri;

- Tekstet ekzistuese që i plotësojnë kërkesat e këtij programi;

- Tekste të tjera alternative për realizimin e këtij programi.

- Libër leximi 7, Mazllum Kumnova dhe Munish Hyseni

- Gjuha shqipe 7, Bahri Beci

GJUHA SHQIPE

Gjuhë shqipe dhe letërsi

(36 Javë x 4 ore = 144 ore në vit)

Gjuhë shqipe = 65 orë ne vit

1. Njohuri të përgjithshme= 4 orë

2. Gramatikë = 45 orë

3. Të flasim= 8 orë

4. Të hartojmë = 8 orë

II. Letërsi shqipe = 67 orë në vit

1. Letërsi shqipe = 33 orë

2. Letërsi botërore = 10 orë

3. Letërsi popullore = 10 orë

4. Lektyrë= 10 orë

5. Teknikë recitimi = 4 orë

III. Hartime dhe korigjime = 12 orë në vit

GRAMATIKA

Përmbajtja e programore

Tema I: Probleme të drejtëshqiptimit

Probleme të drejtëshqiptimit, intonacioni, theksi, ritmi

Fjala dhe përbërësit e saj

fjalët e përbëra dhe kompozitat

Fjalë me shumë kuptime

Sinonimet, antonimet dhe homonimet

Si të paraqitemi ose prezentohemi

Si të ftojmë, falenderojmë, urojmë

Tema II: Ndërtimi i fjalisë

Ndërtimi i fjalisë: fjalia dëftore, pyetëse, nxitëse dhe dëshirore

Ndërtimi i fjalisë: forma pohore dhe mohore, veprore dhe joveprore

Ndërtimi i fjalisë: foljore dhe emërore

Analiza gramatikore e fjalisë (folja, bërthama e fjalisë, kryefjala, kallëzuesori, kundrinorët, rrethanorët)

Rrethanorë të mënyrës, sasisë, dhe të qëllimit

Analiza gramatikore e fjalisë (grupi emëror)

Format e ligjërimit, tregimi, përshkrimi, shpjegimi dhe argumentimi

Si të dëgjojmë

Si të shkruajmë

Tema III: Fjalët e ndryshueshme - Lakimi i emrave

lakimi i emrave

Lakimi i mbiemrave

Numërori

Lakimi i përemrave vetorë

Lakimi i përemrave dëftorë dhe lidhorë

Diateza e foljeve (forma veprore dhe joveprore)

Zgjedhimi i foljeve

Mënyrat e foljes, mënyra dëftore

Mënyra lidhore

Fjalët e pandryshueshme

Ndajfolja

Lidhëzat dhe llojet e tyre

Si të përshtatim tekste të vjetra në gjuhën standarde

Si të përshtatim tekste dialektore në gjuhën standarde

Tema IV: Fjalia e përbërë

Fjalitë e përbëra me bashkërenditje shtuese, veçuese, kundërshtore dhe përmbyllëse

Fjalia e përbërë me pjesë të nënrenditura

Fjalia e përbërë me pjesë të nënrenditura qëllimore

Fjalia e përbërë me pjesë të nënrenditura mënyrore dhe sasiore

Si të shkruajmë

Si të bëjmë intervista

Si të hartojmë një raport

Bahri Beci "Gjuha shqipe 7"

TRAJTIM NDËRLËNDOR DHE NDËRPROGRAMOR

Gjuha shqipe është mjet komunikimi për të gjitha lëndët, mirëpo lidhje të drejtëpërdrejta vihen me histriorafinë, veçanërisht me historinë e kulturës, edukatën qytetare, me artet etj. Disa tema nga këto lëndë do të ndikonin në zhvillimin e skathtësive të komunikimit, në formimin kulturor dhe krijimin e individualitetit të pavarur. Përveç çështjeve ndërlëndore, përmes gjuhës shqipe do të mund të zhvilohen edhe disa çështje ndërprogramore si: tema

për shëndetësi, të drejtat e njeriut, çështjet gjinore, varësisht prej rëndësisë dhe aktualitetit që kanë (nga televizioni, revistat, gazetat apo nga rrethi dhe ambienti i tyre).

UDHËZIME METODOLOGJIKE NË REALIZIMIN E PROGRAMIT

Vendin kryesor në realizimin e përmbajtjes programore e zë metodologjia e mësimdhënies. Mësimdhënësi, gjatë realizimit të procesit mësimor duhet të ketë parasysh strategjinë më efektive, të cilat e mundësojnë mësimin efektiv. Për nxënësit, mësimdhënësi duhet të jetë model në mënyrën e përdorimit të shkathtësive gjuhësore dhe njherës vëmendja e tij duhet të përqëndrohet në disa parime bazë:

I. Përqëndrimi në komunikimin (shkathtësitë e komunikimit) dhe përqëndrimi në gjuhën e gramatizuar;

II. Përqëndrimi në nxënësin dhe të nxënit e tij. Në qendër të vëmendjes duhet të jetë nxënësi. Mësuesi duhet të bëjë përpjekje që t`i njohë mirë karakterin, përparsitë dhe dobësitë e nxënësit mësuesi, ta verifikojë a është tip i mbyllur a i hapur, frikacak ëpo guximtar, a merr vetë iniciativa apo duhet të nxitet nga mësuesi etj.

Roli i mësimdhënësit është rol vendimtar që do të ndihmonte në procesin e mësimdhënies dhe mësimnxënies. Kjo do të varet nga planifikimi i orës mësimore: përdorimi i hapësirës në klasë, d.m.th. mënyra e vendosjes së bankave si dhe aktivitetet që zhvillohen në klasë: mënyra e komunikimit, luajtja e roleve, puna në grupe etj.

Vlerësimi ka për qëllim verifikimin se në ç`shkallë nxënësit i kanë zotëruar objektivat e përcaktuara, të identifikojë vështirësitë me të cilat ballafaqohen, t`u mundësohet atyre që t`i identifikojnë përparësitë dhe pengesat, si dhe t`u ndihmohet nxënësëve në përmirësimin e pikave të dobëta.

Mësimëdhënësi në vazhdimësi duhet të vlerësojë:

Njohuritë që kanë fituar nxënësit: në ç`shkallë kanë zotëruar nxënësit fjalorin dhe sa është i aftë nxënësi t`i përdorë shkathtësitë gjuhësore;

Pengesat e nxënësëve: vlerësohet shkalla e zotrimit të njohurive me qëllim të eliminimit të pengesave dhe të ndihmës së nxënësëve për eliminimin e vështirësive;

Integrimin e njohurive të fituara: vlerësohen aktivitete apo projektet e ndryshme që nxënësit realizojnë jashtë programit shkollor dhe inetgrimin e këtyre njohurive në situata brenda shkollës.

Gjatë procesit mësimor rëndësi të veçantë do të kenë mënyrat e ndryshme të vlerësimit si:

Vlerësimi nga mësimdhënësi; vlerësimi i drejtëpërdrejtë dhe i pandërprerë, përcjellja e vazhdueshme e rezultateve të nxënësëve si dhe vlerësimi indirekt me anë të testeve;

Vlerësimi nga nxënësi; gjatë punës në grupe ose gjatë përgjigjeve që japin, nxënësit mund të plotësojnë njëri-tjetrin dhe njëkohësisht vlerësojnë mbi bazën e argumenteve;

Vetëvlerësimi; vlerësimi i vetë nxënësit.

Rëndësi të veçantë gjatë vlerësimit duhet t`i kushtojmë të shprehurit me gojë në vazhdimësi, të shprehurit gojor përmes ndërveprimit si dhe të shprehurit me shkrim:

Përdorimit të fjalorit;

Pyetjeve dhe përgjigjeve;

Iniciativave dhe mendimeve të pavarura;

Përshkrimeve dhe shpjegimeve;

Radhitjes së fjalëve në fjali;

Aktivitete brenda punës në grup;

Aktiviteteve individuale dhe grupore;

Fjalorit (leksikut).

BUGARSKI JEZIK

(4 časa nedeljno, 144 časa godišnje)

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Цели и задачи

Целта на изичаване на българскиь език е учениците да усвоьт основните закономерности на българскиь книжовен език с помощта на който ще могат да общуват в устна и писмена форма; да се запознаьт с художествено-литературните и други художествени произведения от българското и световно наследство.

Образователни задачи на обучението по български език са:

- овладяване тихниката на бързо четене наум и оспособяване за бегло четене с разбиране

- овладяване на видове сложно изречение

- въвеждане на диспута като форма на устното и писменото изразяване

- овладяване на неизменяемите части на течта

- овладяване на различните видове стилове и практическото им прилагане

- самостоятелно тълкуване на лирични, лиро-епични, епични и драматични

-.произведения

- подтикване към самостоятелно литературно творчество

- усвояване на понятията, специфични за филмовото и сценичното изкуство.

Е З И К

Граматика

Преговор и затвърдяване на учебния материал, който се разширява и задълбочава в този клас, чието естество изисква определен континуитет, упражнения до равнището на неговото приложение в изговора и писането в съответствие с литературно-езиковата норма.

Граматически единици за изразяване на частите на изречението: дума, словосъчетание /синтагма/. Видове словосъчетания.

Изречение. Видове изречения по цел на общуване. Видове изречения по състав.

Просто изречение. Видове прости изречения. Главни части на простото изречение. Подлог. Сказуемо. Второстепенни части на простото изречение: допълнение, определение, обстоятелствено пояснение, приложение. Обособени части на изречението. Еднородни части на простото изречение. Словоред на простото изречение. Съгласуване на частите на изречението.

Сложно изречение. Видове сложни изречения. Сложно съчинено изречение. Видове: съединително, разделително, противоположно. Съюзно и безсъюзно свързване на простите изречения.

Сложно съставно изречение. Видове сложно подчинени изречения: определително, допълнително, обстоятелствено, подложно. Начини на свързване на главното с подчиненото изречение- ролята на съединителния съюз. Словоред на изреченията и пунктуация на сложното изречение.

Сложно смесено изречение.

Неизменяеми части на речта: наречия, предлози, съюзи, частици, междуметия. Лексикално и граматическо значение на неизменяемите части на речта.

Стилистика. Видове функционални стилове: поетичен, разговорен, административно-делови, журналистическо-популярен и научен.

Правопис

Проверка, преговор и упражнение на материала от предходните класове чрез различните видове диктовка и други писмени упражнения.

Правилно членуване на подлога и допълнението в изречението. Пунктуация на сложното изречение - запетая, точка и запетая, тире, скоби.

Правопис и правоговор на неизменяемите части на речта.

ЛИТЕРАТУРА

Класно четене

Христо Ботев: Патриот

Николай Лилиев: Съмна в сънните градини

Елисавета Багрияна: Синеоката/Младост

Миле Присойски: Щурчо е чудна птица

Йордан Радичков: Млади години

Елин Пелин: Пижо, Пендо и куца Гана

Димчо Дебелянов: Скрити вопли

Станислав Стратиев: Римска баня

Пею Яворов: Градушка

Николай Хайтов: Детските очи

Елин Пелин: Косачи

Гео Милев: Септември

Пенчо Славейков: Неразделни

Йордан Радичков: Разкази по избор

Извънкласно четене

Иван Вазов: Немили-Недраги

Любен Каравелов: Маминото детенце

Елин Пелин: Земя

Литература от автори на българите в Р Сърбия - по избор.

Работа върху текста

Откриване на хумористичното и сатиричното представяне на действителността.

Тема, фабула, сюжети композиция в епическото произведение.

Откриване на сходности и разлики между лирическите и епически произведения. Анализ на поетичните картини и поетичния език и стил в лирическата поезия.

Откриване на лирически картини, създадени чрез метафора, алегория и символ.

Функция на диалога и монолога в композицията на драматичното действие.

Подтикване на учениците да разберат и усвоят следните функционални понятия: социално, морално, психологическо; сценично, декоративно, естетическо, елегично; възхищение, равнодушие, предчувствие; анализ, синтез.

При обработка на литературните произведения се усвояват понятията: хумор, сатира, ирония, сюжет,дневник, метафора, алегория, символ, любовно стихотворение, елегия.

Четене

Трябва да се развива бързината на четене наум в зависимост от вида на текста. Въвеждане на ученика в беглото четене с цел намиране на определена информация / в учебниците по другите предмети, вестници, книги и др./. Четене и говорене по роли. Четене на част от текста с цел: обрисовка на литературен герой, стилистична окраска, езикова индивидуалност / колоритно очертаване - типизиране/.

ГОВОРНА И ПИСМЕНА КУЛТУРА

Говорна култура

Разказване на истинска или измислена случка с описания и диалози / тематична насоченост, динамичност, приспособяване на диалога към характера/. Анализ на избрани текстове, в които преобладава речта на героя с цел да бъдат усвоени елементите на диалога.

Описание на:

- сложно трудово действие / работа в предприятие, фабрика и пр.;

- екстериор / сграда, мост, стара къща, панорама/;

- интериор / сцена, картинна галерия/; изтъкване особените характеристики на пространството;

- портретиране - на образ от художествената литература въз основа на фабулата, диалога и авторския коментар; литературно-художествено описание и техническо описание.

Съобщение с елементите на репортаж. Интервю.

Разказване с промяна на реда на събитията /ретроспективно/.

Дискусия за прочетена книга, театрално представление, филм, радио-телевизионна емисия, картина с определяне на темата за дискусия /заедно с преподавателя/.

Откриване на разликата между стиловете; анализ на текстове, писани в различен стил.

Писмена култура

Описание на външна и вътрешна среда - по план.

Портретиране на образи от художествената литература /въз основа на фабулата, диалога и авторовата реч/ - по план.

Дискусия на актуални проблеми въз основа на текстове от печата.

Рецензия. Синтакично-стилови и лексикални упражнения.

Подтикване на ученика към самостоятелно творчество:

/четене на ученически работи иразоворвърутя./

Писане на дневник.

Лично и служебно писмо. Междуучилищна кореспонденция.

Молба, жалба, поздравителна телеграма.

Шест домашни писмени упражнения и техен анализ по време на час.

Четири класни писмени упражнения / един час за изработка и два часа за поправка/.

НАЧИН НА РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОГРАМАТА

Език: граматика и правопис

В езиковото обучение учениците са подготвят за правилна устна и писмена комуникация на стандартен български език. Затова изискванията в тази програма не са насочени само на езикови правила и граматични норми, но и на функцията им. Например, изречението не се запознава само като граматична част (от гледната точка на структурата му), но и като комуникативна част (от гледна точна на функцията му в комуникацията).

Основни програмни изисквания в обучението по граматика е учениците да се запознаят с езика и да го тълкуват като система. *Нито едно езиково явление не би трябало да се изучава изолирано, вън от контекста в който се реализира неговата функция*. От трети до осми клас концентрично и континуирано ще се изучават граматичните съдържания последователно и селективно, имайки впредвид възрастта на учениците.

Последователността се осигурява със самия избор и разпределението на учебните съдържания, а конкретизирането на степента за обработка, като напътствия научебната практика в отделни класове, посочена е с ясно формулирани изисквания: забеляване, съглеждане, усвояване, понятие, разнознаване, различаване, информативно, употреба, повторение и систематизиране. С посочването на степента на програмните изискванията на учителите се помага в тяхната настойчивост да не обременяват учениците с обем и задълбочена обработка на езиковия материал.

Селективността се провежда с избора на най-основните езикови закономерности и информации, които се отнасят към тях.

С такова отнасяне към езиковия материал в програмата учителите се насочват тълкуването на граматичните категории да обосноваат на тяхната функция, която са учениците запазили и научили да ползват на практика в предишните класове. Последователността и селективността в граматиката най-добре се съглеждат в съдържанията по синтаксис и морфология од I до VIII клас. Същите принципи са проведени и в останалите области на езика. Например, алтернацията на съгласните к, г, х, ю, я, учениците най-напред ще забеляват в строжеа на думите в V клас, а чрез упражнения и езикови игри в този и в предишните класове ще придобиват наивци за правилна употреба на дадените консонанти в говора и писането; елементарни информации за палаталните съгласни ще придобият в шести клас, а придобитите

знания за значителните звукови особености в българския език ще се систематизират в VIII клас. По този начин учениците ще придобият основни информации за звуковите промени, ще научат на езикова практика, а няма да бъдат натоварени с описанията и историята на посочените явления.

Елементарни информации по морфология учениците ще от II клас и последователно от клас в клас ще се разширяват и задълбочават. От самото начално учениците ще придобиват навици да забеляват основните марфологични категории, например: във ще II клас освен забелязване на думи, които назовават предмети и същества включва се и разпознаването на род и число на тези думи, а в III клас разпознаване: лицето на глагола. По този начин учениците ще се въвеждат последователно и логически не само в морфологичните, но и в синтактичните закономерности (разпознаване лицето на глагола - лични глаголни форми - сказуемо - изречение). Думите винаги трябва да забелязвам и обработвам в рамките на изречението, в което се забелязват техните функции, значения и форми.

Програмните съдържания, които се отнасят до ударението не трябва да се обработват като отделна методическа единица. Не само в езиковото обучение, но и в обучението по четене и езикова култура, учениците трябва да се учат на книжовната норма, а с постоянни упражнения (по възможност ползване на аудио-визуални записи) учениците трябва да придобиват навици, да слушат правилното произношение на думите.

За обладява е на *правописа* нужно е да се организират системни писмени упражнения, различини по съдържание. Покрай това, на учениците от ранна възраст трябва да се дават напътствия да си служат с правописа и правописния речник (училищно издание).

Упражненията за овладяване и затвърдняване на знанията по граматика до степен прилагането им на практика в нови речеви ситуации произлизат от програмните изисквания, но са обусловени и от конкретната ситуация в класа - говорните отстъпки от книжовния език, колебанията, грешките, които учениците допускат в писменото изразяване. Затова съдържанията за упражнения по езиково обучение трябва да се определени въз основа на систематичното напредване в говора и писането на ученика. По този начин езиковото обучение ще има подготвителна функция в правилното комунициране на съвременен книжовен български език.

В обучението по граматика трябва да се прилагат, следните постъпки, които на практика са се показали със своята функционалност:

Насърчване на съзнателните дейности и мисловна самостоятелност на учениците.

Премахване на мисловната интерция и ученически склонности за имитиция.

Обосноваване обучението на съществени ценности, т.е. на знчителни свойства и стилистичните функции на езиковите явления.

Уважаване на ситуационното обуславяне на езиковите явления.

Свързване на езиковото обучение с приключения от художествения текст.

Откриване на стилистичните функции, т.е. изразителността на езиковите явления.

Използване на художествените приключения като насърчване за учене на майчиния език.

Системни и осмислени упражнения в говора и писането.

По-ефикасно преодлояване на етапите за разпознаване на езиковите явления.

Свързване знанията за езика в континуитет с непосредствената говорна практика.

Осъществяване континуитета в системата на правописни и стилистични упражнения.

Подбуждане на езиковата изразителност на ученика в ежедневието.

Указване на граматична съставност от стилистични граматични средства.

Използване на съответни илюстрации за подходящи езикови явления.

В обучението по граматика функционални са онези постъпки, които успешно премахват мисловна интерция на ученика, а развиват интерес и самостоятелност у учениците, което подтиква тяхното изследователско и творческо отношение към езика. Посочените указания в обучението подразбират неговата свързаност с живота, езиковата и художествена практика, т.е. с подходящи текстове и речеви ситуации. Затова указанието за съответни езикови явления на изолирани изречения извадени от контекста е означено като нежелано и нефункционално постъпване в обучението по граматика. Самотните изречения лишени от контекста биват мъртви модели добри формално да се преписват, да се учат наизуст и да се възпроизвеждат, а всичко това пречи на съзнателната дейност на учениците и създава съответна основа за тяхната мисловна интерция.

Съвременната методика в обучението по граматика се залага центъра на тежестта при обработка на езиковите явления да бъде обоснована на съществени особености, а това означава техните значителни свойства и стилистични функции, което подразбира изоставяне на формалните и второстепенните белези на изучаваните езикови явления.

В езиковото обучение нужно е да се съглеждат езиковите явления в ежедневието и езиковите околности, които обуславят техното значение. Учениците трябва да се насочват да използват изгодни текстове и речеви ситуации, в които дадено езиково явление естествено се явява и изказва. Текстовете трябва да са познати на учениците, а доколкото неса трябва да се прочетат и да се раязговаря върху тях.

Учителят трябва да има в предвид, че запознаването на същността на езиковите явления често води чрез преживелици и разбиране на художествен текст, което ще бъде допълнително насърчване за учителя при даване на напътствия на учениците да откриват стилистичните функции на езиковите явления. Това ще допринесе развитието на ученижеския интерес към езика, понеже художествените приключения съчиняват граматичното съдържание по-конкретно, по-леко за прилагане.

Нужно е учителят да има в предвид значителната роля на систематичните упражнения, т.е. учебния материал не е овладян добре ако не е добре упражнен.

Това означава, че упражненията трябва да бъдат съставна част при обработка на учебните съдържания, повторението и затвъдняването на знанията.

Методика по езиково обучение теоретично и практически указва, че в обучението по майчин език трябва по - скоро да се преодоли степента на препознаването и

възпроизвеждането, а с търпеливо и упорито старание да възприемат знания и навици - *приложимост и творчество*. За да се на практика удовлетвори на тези изисквания, функционално е във всеки момент знинията по граматика да бъдат във функция на тълкуването на текста, с което се издига от препознаването и възпроизвеждането до степен на практическо приложение.

Прилагането на знанията за езика на практика и неговото преминаване в умения и навици се постига с правописни и стилистични упражнения.

Учениците трябва континуирано да се подтикват към свързването на знанията си с комуникативния говор. Една от по-функционалните постъпки в обучението по граматика е упражняването обосновано в използването на примери от непосредствената говорна практика, което обучението по граматика доближава од ежедневните потребности, в които се езика явява като мисловна човешка дейност. Обучението по този начин бива по-практично интересно, което на ученика прави удовлетворение и дава възможности за неговите творчески прояви.

Съвременната методика на обучение изтъква поредица от методически похвати, които трябва да се прилагат в програмните съдържания по езикознание и които дават възможност да всеки съзнателен път, започвайки от този, който е в рамките на учебния час, получи своята структура.

Обработката на нови програмни съдържания подразбира прилагане на следните методически похвати:

- Използване на подходящ текст върху който се съглежда и обяснява дадено езиково явление. Най-често се използват кратки художествени, научно популаяни и публицистични текстове като и примери от писмените упражнения на учениците.

- Използване на изкази (примери от подходящи, текущи или запоменени). в речевите ситуации.

- Насърчване на учениците да подходящия текст разберат цялостно и подробно.

- Затвърдняване и повторение на знанията за научените езикови явления и понятия, които непосредствено допринасят за по-леко разбиране на учения материал (ползват се примери от учен текст).

- Насърчване на учениците да забелязват в текста примери от езикови явления, които са предмет на опознаването.

- Съобъщаване и записване на новия узор и насърчване на учениците да забелязаните езикови явления изследователски съгеждат.

- Осъзнаване важните свойства на езиковите явления (форми, значения, функции, промени, изразителни въможности...).

- Разглеждане на езиковите факти от различна гледна точка, тяхната компарация, описване и класификация.

- Илюстриране и графическо представяне на езиковите понятия и техните отношения.

- Дефиниране на езиковото понятие; изтъкване свойствата на езиковите явления и забелязаните закономерности и правилности.

- Разпознаване, обяснение и прилагане на овладяния учебен материал в нови ситуации и от примерите, които дават самите ученици (непосредствена дедукция).

- Затвърдняване, повторение и прилагане на усвоените знания и умения (поредни упражнения в училището и у дома).

Посочените методически постъпки помежду си се допълват и реализират се в непрекъснато и синхронно предположение. Някои от тях могат да бъдат реализирани преди започването на часа в който се разглежда даденото езиково явление, а някои след завършването на часа. Така например текст, който се използва за усвояване на знания по граматика трябва да бъде запознат предаварително, а някои езикови упражнения са задача за домашна работа. Илюстрирането, например, не трябва да бъде обезателн етап в учебната работа, но се прилага когато му е функционалността безспорна.

Паралелно и сдружено в посочения съзнателен път протичат всички важни логически операции: наблюдение, съпоставка, заключение, доказателство, дефиниране и даване на нови примери. Това означава, че часовете в които изучава съдържанието по граматика нямат отделни етапи, т.е. ясно забележими преходи помежду тях. Виден е прехода помежду индуктивния и дедуктивния метод на работа, като и осъзнаването на езиковите явления и упражняване.

Литература

Въвеждане на най-малките ученици в света на литературата, и в останалите, така нар. Нелитературни текстове (популярни, информативни) представлява изключително отговорна преподавателска задача. Именно на този степен образование получават се основни и не по-малко значителни знания, умения и навици, от които до голяма степен ще зависи ученическата литературна култура, но и неговата обща култура, върху която се изгражда цялото образование на всеки образован човек.

Премахната е неестествената граница между областите *литературе и извънкласно четене*. Така всички видове текстове за обработка получават еднаква тежест. Литературата, предназначена за даден клас е пазпределаена на литературни родове: лирика, епос, драма. Различията са в тяхната цялостна художествена или информативна стойност, които влияат на определени методически решения (приспособяване на четенето към вида на текста, тълкуване на текста в зависимост от неговата вътрешна структура, връзката и групировката с определени съдържания по други предметни области - граматика, правопис и езикова култура и др.

Текстовете по литература представляват програмна основа. Учителят има начална възможност предложените текстове да приспособи към учебните нужди в своя клас, но задължително трябва да има свободен избор от нашето народно устно творчество и т. Нар. Литературни текстове - към програмните изисквания.

Четене и тълкуване на текст

Особеностите и деликатностите на този предметен сегмент не са толкова в програмирините съдържания, колкото са във възрастовите възможности на наймалките ученици, дадените сйдйржания добре да се приемат, за да може получените знания и умения функционално да си служат във всички останали учебни

обстоятелства. Въз основа на това, четенето и тълкуването на текста в началните класове е във функция на по-нататъшното усъвършенствене на гласно четене, а след това последователно и систематично въвеждане в техниката на четене наум, както и усвояване на основни понятия, отношения и реалации, която съдържа в себе си прочетения текст.

Четене на текст, преди всичко, на най-малките възрастови групи имат всички белези на първо и основно овладяване на тези умения като знания, предимно в първи клас. Особено е важно учениците постепенно и функционално добре да овладеят четенето на глас, което в себе си съдържа някои от важните особености на логическото четене (изговор, височина на гласа, пауза, интонационно приспособяване и др.), и което естествено ще се стреми към все по-голяма изразителност във втори клас (нагласяване, емоционално приспособяване, темп и др.), с което се по-леско усвоява техниката на изразителното четене (трети клас). След това, от особена важност е всяко четене на глас и на всеки ученик поотделно, след като е прочен някой текст, трябва от своите другари в класа и учителя да разбере какво е било добро в тога четене, какво трябва да се промени, за да бъде още по-добро.

Последователността и систематичността могат да се използват при оспособяваването на ученика за четене наум. Този начин в низшите класове представлява сложен учебен процес, от гледна точка на изкусен оформен читател това не изглежда така. Четенето наум, всъщност съдържа редица сложени мисловни действия, които ученикът трябва спонтанно да овладее, а отделен проблем е т. Нар. Вътрешен говор. Затова при повечето ученици в първи клас това четене най-напред се изразява във вид на тихо четене (тихо мрънкане), за да поне по-късно или чрез упорити упражнения получи необходимите белези. Несъмнено между тях трябва да се изтъкнат различните видове мотивиция, подтикване и насоченост, с които по-лесно се доживяава и разбира текста, който се чете, та четенето наум, от методическо становище съвременното обучение по литература, става необходимо условие за добро тълкуване на текста.

Тълкуването на текст в долните класове представлява изънредно сложен и деликатен програмен процес. Текстът е основно програмно съдържание, който има водеща и интеграциона роля в обучението, защото около себе си събира определени съдържания и от други предметни области. Но, заради възрастовите ограничения в тълкуването и усвояването на основните структури, а особено художествени фактори на текста необходимо е да се изразят много инвентивности, систематичности и упоритости при оспособяването на учениците за постепенно забелязване, разпознаване, а след това образложение и спонтанно усвояване на неговите основни предметности.

В първи клас тълкуването на текста има изразителни белези на спонтанен и свободен разговор с учениците за относителни подробности - пространствени, временни, акционни - с цел да се провери дали прочетеното е разбрано, т.е. дали е във функция на активни упражнения, добро четене на глас и наум. Чрез инвентивна мотивация, подтик и насърчване (кой, къде, кога, защо, как, с какво, заради какво, какво е радостно, тъжно, смешно, интересно, обикновенно и пр.) - на учениците се дава възможност да видят, запомнят, открият, съпоставка, обяснът и анализират дадени неща, които представляват предметност на прочетения текст.

Във втори клас подходът при тълкуване на текста почти е еднакъв као и в първи клас, само че изискванията по своя природа са повече, а програмните съдържания адекватно допълнени (самостоятелно съобщаване на впечатления за прочетения текст, завземане на собствени становища за важни неща в текста и устно образложение, защита на такива становища, откриване и разбиране на посланието в

текста, разпознаване на откъса, забелязване на характерни езикови стилни понятия и пр.).

Учениците трябва систематично и на добър начин да се подтикват към включване в библиотеката (училищна, местна) формиране на класова библиотека, подготвяне на книги за изложба, слушане и гледане на видео записи с художествено изказване (говорене, рецитиране) на текста, организиране на срещи и разговори с писатели, литературни игри и състезания, водене на дневник за прочетени книги (заглавие, писател, впечатление, главни герои, избрани изречения, необикновенни и интересни думи и пр.) - формиране на лична библиотека, видеотека и тн.

Такъв и на него подобен методически подход на четене и тълкуване на текста, при което особено внимание трябва да се обърне на ролята на ученика като значителен учебен фактор (колкото се може по-лоляма самостоятелност, свободно проучване и изразяване, да се даде възможност на лично мнение) осъществяват се някои от основните начала на съвременното обучение по литература, между които на най-вероятно постепенното и осмисленото въвеждане на ученика в сложния свят на литературното художествено производение и планово обогатяване, усъвършенстване и запазване на неговата езикова култура.

Четене

Тълкуване на текста засновава се на четенето му, преживяването и разбирането. При това качеството на овладяване на поръките е направо обусловено от качественото четене. Затова различните форми на насоченото четене са основно предусловие учениците по време на обучението да получават познания и с успех да се насочват в света на литературното произведение.

Изразителното четене се поддържа систематично с постоянно завишаване на изискванията при което колкото се може повече да се използват способностите на учениците за да се получи високо качество в умението на четенето. Тези упраћнения провеждат се по план с преждевременна подготовка от страна и на учителя и наученицитe. В своята подготовка учителят предварително подбира отговарящ текст и подробно разглежда онези негови страни, които ще съответствуват на изразителното четене. В зависимост от мисловно-емоционалното съдържание на текста, учителят завзема дадено становище и приспособява силата, тембъра, ритъма, темпото, интонацията, паузите, логическото ударение и звуковите трансформации според обстановката. От време на време си служи с фоно записи на образцово четене. Понеже изразителното четене се упражнява върху предварително анализиран и добре разбран текст, по процеса на успешно овладяване и разбиране на текста е необходима постъпка в подготовка на учениците за изразително четене. В рамките на на нпосредните подготовки в VI, VII и VIII клас периодически и отделно се налаизират психическите и езиково-стилистични фактори които изискват дадена говорима реализация. При отделнислучаи учителят заедно с учениците подготвя текст за изразително четене с предварително отбелязване на ударението, паузите, темпото и звуковите модулации.

Изразително четене се упражнява върху различни видове текстове по форма и съдържание; ползват се лирически, прозаични, драматични текстове; в стихотворна и прозаична форма в разказвателнаи описателна форма, в форма на диалог и монолог. Особено внимание се обръща на емоционалната динамичност на текста, на неговата драматичност, на писателската реч и речта на героите.

В класа трябва да са обезпечени дадени условия за изразително четене и казване, в класа да се създаде добра слушателска публика, заинтересована и способна критически и обективно да преценява качеството на изразителното четене и казване. С помощта на аудио записи на учениците трябва да се даде възможност да чуят своеточетене и критически да се отнасят него. На уроци за разработка на литературно произведение ще се прилагат опитите по изразително четене.

Четенето наум е най-продуктивна форма за получаване на знания, затова в обучението му се обръща особеннп внимание. То винаги е насочено и изследователско; чрез него учениците се оспособяват за всекидневно получаване на нови знания и за учене. Упражненията по четене направо се включват в останалите форми на работа и винаги са във функция на получаване на знания и разбиране не само на литеретурен текст, а на всички добре обмислени текстове. Прилагането на текст-метод в обучението подразбира твърде ефективни упражнения за овладяване на бързо-то четене нау с разбиране и допринася за равиване на способностите на учениците да четат флексибилно, да хармонизират бързината на четенето с целта на четенето и характеристиките на текста който читат.

Качественото четене наум се подтиква с предварително насочване на учениците към текст и с даване на съответни задачи, а след това задължителна проверка върху разбиране и прочетения текст. Информативното, продуктивното и аналитичното четене най-добре се насръчват със самостоятелни изследователски задачи, които на учениците се дават в подготвителния етап за обработка на текст или за обработка на материал по граматика и правопис. По този начин се подобряват логиката и темпото на четене, а особено бързината на разбиране на прочетения текст, с което учениците се оспособяват за самостоятелно учене. Учениците от по-горните класове се насочват към бегло четене, което е обусловено от бързината и истински прочетен текст. То се състои от бързо търсене на информации и значения в текста, при което не се прочете всяка дума, с поглед се преминава през текста и чете се с прескачане (междузаглавия, подзаглавия, първите редове в частите, увод, заключение. При упражняване на учениците в бегло четене, предварително се поставят дадени задачи (търсят се дадени информации, сведения и под.), а след това се проверява качеството на тяхното осъществяване и мери се времето за което задачите са реализирани. Учениците с бегло четене за да си припомнят, преговорят и запомнят се оспособяват да четат подчертани и по друг начин предварително обозначени части в текста "с молив в ръка."

Изразително казване на запомнени текстове и откъси в прозаична и о стихотворна форма е значителна форма на работа в развиване на говорната култура на ученика. Убедителното говорене на текст е предусловие за природно и изразително казване на стихове. Затова е желателно от време на време на един и същ час да се упражняват и сревняват казване на текстове в проза и стих.

Наизуст ще учат къси прозаични текстове (разказване, описание, диалог, монолог), различни видове лирични стихотворения. Успехът на изразителното казване значително зависи от начина на учене и логическото усвояване на текста. Ако се учи механически, както бива понякога, усвоеният автоматизъм се пренася и на начина за казване. Затова отделна задача на учителя е учениците да привикне на осмислено и интерпретативно учене низуст. По време на упражненията трябва да се създадат условия казването да върде "очи в очи", говорителя да наблюодава лицето на слушателя и със публиката да свърже емоционален контакт. Максимално внимание се посвещава на говоримия език с неговите стойности и изразителни възможности и особено на природното поведение на говорителя.

Тълкуване на текста

С обработка на текста се започва след успешно интерпретативно четене на глас и четене наум. Литературното произведение се чете според необходимостите и повече пъти, все докато не предизвика дадени преживявания и впечатления, които са необходими за по-нататъшно запознаване и пручване на текста. Различни форми на наповторно и насочено четене на цълото произведение или от откъс, задължително се прилага при обработка на лирични произведения и къси епични текстове.

При обработка на текста ще се прилагат в повечето случаи комбинирани - аналитични и синтетични подходи и становища. Към литературното произведение се подхожда като към сложен и неповторим организъм в който всичко е обусловено от причинно-следствени връзки, подтикнато от жизнен опит и оформено с творческо въображение.

Учениците трябва да свикват своите впечатления, становища и съждения за литературното произведение ревностно и подробно да исказват с доказателства от самия текст и така да се оспособяват за самостоятелен исказ, изследователска дейност и завзимане на критически становища към произволни оценки и заключения.

Учителят ще има напредвид, че тълкуване на литературното произведение в основното училище, особено в долните класове, е по начало предтеоретическо и не е обусловено от познаване на професионална терминология. Това обаче, не пречи да и обикновен разговор за четиво в долните класове бъе професионално заснован и реализиран с много инвентивност и изследователска лкобопитност. По-качествено е проектиране на учениците по дадена художествена картинка и какви впечатления и преживявания тя предизвиква във въображението им. Затова още от първи клас учениците свикват да изказват своите впечатления, чувства, асоциации и мисли предизвикани о картинното и фигуративното прилагане на поетическия език.

Във всички класове обработката на литературното произведение трябва да бъде пропита с решаване на проблемни въпроси, които са подтикнати от текста и художественото преживяване. По този начин ще се стимулира любопитството у учениците, съзнателната активност и изследователската дейност; всестранно ще се опознае произведението и ще се даде възможност на учениците за афирмация втрудовия процес. Много текстове, а особено откъси от произведения, в образователния процес изискват уместна *локализация*, понякога и многопластова. Приспособяване на текста във временни, пространствени и обществено-исторически рамки, даване на необходмите сведения за писателя и възникване на произведението, както и характерни информации, които предходят на откъса - всичко това са условия без които в повечето случаи текстът не може да бъде интензивно преживян и правилно разбран. Затова психологическата реалност от която произлизат тематичния материал, мотивите, героите трябва да се представяат в подходяща форма и в инзи обем, който е необходим за пълноценно преживяване и сериозно тълкуване.

Методика на обучението по литература вече няколко десетилетия теоретически и практически развива и постоянно усъвършенствува учителското и ученическото *изследователско, изобретателско и творческо* отношение към литературно-художественото произведение. Литературата в училище *не се преподава* и *не се учи*, а *се чете, усвоява*, с нея *се наслаждава* и за нея *се говори*. Това са начините та обучението по литература разширява ученическите духовни хоризонти, да развива изследователските и творческите способности на учениците, тяхното критическо мислене и художествен усет; засилва и култивира литературния, езиковия и жизнения санзибилитет.

Модерната и съвремена организация на обучение по майчин език и литература подразбира *активна роля на учениците* в образователния процес. В съвременното обучение по литература ученикът не трябва да бъе пасивен слушател, кото в дадени моменти ще препредаде "наученият материал", относно преподаването на учителя, а деен субект, който *изследователки, изобретателски и творчески* участва в проучване на литературно-художествените произведения.

Ученическата дейност трябва всекидневно да минава презтри работни етапи; преди часа, по врема на часа и след часа. През всички етапи ученикът трябва систематично да свиква да по време на четенето и проучването на произведението самостоятелно да решава многобройни въпроси и задачи, които до голяма степен емоционално и мисловно ще го ангажират, ще му предоставят удоволствие и ще му подбудят изследователското любопитство. Такива задачи ще бъдат силна мотивация за работа, които са предусловие да се осъществят предвидените интерпретативни цели. Учителят трябва да постави задачи, които ученика ще подтикват за *забелязава, открива, изследва, прецентява и прави заключение*. Ролята на учителя е в това да обмислено помогне на ученика, така че ще развива неговите индивидуални способности, като и адекватно да оценяава на ученика и неговите резултати във всички формина дейност.

Проучване на литературно-художественото произведение в обучението е сложен процес, който започва *с подготовки* на учителя и ученика (мотивиране на ученика за четене, пречитяване и проучване на художествения текст, четене, локализация на художествения текст, изследователски подготвителни задачи) за тълкуване на произведението. Централни етапи *в процеса на проучаване* на литературно-художественото произведение в обучението са методологическо и методично засноваване на интерпретациятаи нейно развитие по време на часа.

В заснованието и развиването на интерпретацията на литературно-художественото произведение основно методологическо определение тябва да бъде превъзходна *насоченост на интерпретацията към художествения текст*. Съвременната методика на обуление по литература, следователно се определя за вътрешно (именентно) изучаване на художествения текст, обаче тя никак не пренебрегва необходимата нужност за прилагане и на извънтекстови становища за да литературно-художественото произведение бъде качествено и сериозно разтълкувано. Покрай посочените методологически определния, интерпретацията на литературно-художественото производение твябва да удовлетвори и на изискиванията, които й поставя и методиката на обучение по литература: да бъде оригинална, естетически мотивирана, всестранно хармонизирана с целите на обучението и познатите дидактически начала, да има естествена кохерентност и последователност, а методологическите и методичните постъпки на всяка отделна част при интерпретация осъщесвят единството между анализ и синтез.

Рамковите определения на основите на методологическата ориентация при интерпретацията на литературно-художественото произведение трябва до голяма степен да бъде насочена към художествения текст. Едно от най-важните начала при интерпретацията на литераутрно-художественото произведение е да се удовлетвори на изискването- с изясняването на приметите стойности да се обхване произведението изцяло. При интерпретацията на литературно-художественото произведение обединителни и синтетични фактори биват: художествено преживяване, текстови цялости, характерни структурни елементи (тема, мотиви, художествени картински, фабула, сюжет, литературни образи, поръки, мотивационни постъпки, композиция) форми на казване, езиково-стилистични постъпки и литературни проблеми.

Във всеки конкретен случай, следователно, на добри естетически, методологически и метотодични причини трябва да се засновава подбора на онези стойностни фактори към бъде насочвана динамиката на интерпретиране на литаратурно-художественото произведение. Няма известни и завинаги открити начини чрез които се навлиза в света на всяко литературно-художественото произведение, а тези начини понякога са различни в подхода на всяко литературно-художественото произведение - до такава степен доколкото то е автономно, самобитно и неповтворимо.

Литературни понятия

С литературните понятия учениците ще се запознаят при обработка на дадени текстое и с помощта на текстое и с помощта на ретроспективния преглед в опита на четенето. Така например при обработка на патриотично стихотворение, при което ще се направи къс поглед върху две-три стихотворения от същия вид, обработени по-рано, ще се обработи понятието патриотично стихотворение и ще се усвояват знания на този вид лирика. Запознаване с метафората ще бъде изгодно тогава, когато учениците в предварителни и предтеоретически постъпки са откривали изразителността да даден брой метафорични картини.

Функционални понятия

Функционалните понятия не се обработват отделно, а в процеса на обучението се посочва на тяхнта приложимост. Учениите ги спонтано усвояват в процеса на работа в текущите информмаии по реме на час и с паралелно присъствие на думата и с нея обозначеното понятияе. Необходимо е само учениците да се подтикват да приведените думи (както и други сходни на тях) разберат, схванат и да ги приложат в дадени ситуации. Ако, например се изисква да се забележат обстоятелствата, които влият на поведението на някой литературен герой, ученикът приведе тези обстоятелства, тогава това е знак, че това понятие съответната дума е разбрал в пълното й значение.

При устното и писменото изразяване, между другото ще се проверява дали учениците са добре разбрали и правилно употребяват думите: причина, условие, обстановка, поръка, отнешение и под. По време на обработка на литературното произведение, както и в рамките на говорните и писмени упражнения ще се изисква учениците да откриват колкото се може повече особености, чувства, духовни състояния на оделни герои, при което тези думи се записват и така спонтано се обогатява речника с функционални понятия.

Функционалните понятия не трябва да се ограничават на дадени класове. Всички ученици от един клас няма да могат да усвоят всички по Програмата предвидени понятия на този клас, но затова пък спонтано ще усвоят значително количество понятия, които са по Програмата в горните класове. Усвояването на функционалните понятия е непрекъснат преоцес във възпитателно-образователната дейност, а осъществява се и проверката в течение на реализация на съдържанията по всички програмно-тематични области.

Езикова култура

Оперативните задачи за реализиране на учебните съдържания на тази области ясно показват, че последователността във всекиденвната работа за развиване на ученическата езикова култура е една от най-важните методически задачи; трябва да се изпитат способностите на всяко дете за говорна комуникация, чрез проверки когато се записват в училище. В първи клас децата започват да упражняват езиковата култура,

чрез различни устни иписмени упражнения, последователно се учат за самостоятелно изразяване на мислите, чувствата в обучението, но и тъв всички области в училището и извън него където има условие за добра комуникация с дялостно разбиране. Правилна артикулация на гласовете и графически точна употреба на писмото, местният говор да се смени със стандартен книжовен език в говора, четенето и писането; свободно да преразказват, описват и правилно да употребяват научените правописни правила. Разновидните устни и писмени упражнения, които имат за цел обогатияване не речника, овладяване на изречението като основна говорна категирия и посочване на стилистичните стойности на употреба на езика при говорене и писане и пр. - са основни учебни задачи при осъществяането на програмните съдържания за езикова култура.

Тази предметна област е малко по-различно усторена в отношение на предишните програми. Преди всичко изградено е друго, по-подходящо заглавие, което същевременно е по-просто и по-всеобхватно от преди ползваните термини. Също така, преуредена е структурата на програмните съдържания, които сега са по-прегледни, систематични и познати, без повторения и оъркване. Въз основа на съвкупното начално обучение, съществуват езикови названия, които ученикщт на рази вщзраст трябва систематично и трайно да усвои, затова са замислени като програмни съдържания (изисквания). До тяхното трайно и функционално усвояване пътят води чрез много разнообразни форми на устни и писмени езикови изказвания на учениците, а това най-често са: езикови игри, упражнения, задачи, тестове и т.н. Например най-малките ученици трябва да се оспособят самостоятелно и убедително добре да описват онези жизнени явления, които с помоща на езиковото описване (дескрипцията) ще бъдат по-познати (предмети, растения, животни, хора, пейзаж, интериор и пр.). Поради това, описването като програмно изискване (съдържание) явява се във всички четири класа. Осъществява се като знание и умение, чрез употреба на такива форми на работа, които чрез ефикасни, икономични и функционални постъпки в учебната среда, ученическата и езикова култура ще я направят по-трайна и по-достоверчива. Това се говорни упражнения, писмени упражнения, (или умела комбинация на говорене и писане), писмени работи, изразително изказване на художествени текстове, автодиктовка и под. А това важи в по-малка или в по-глоляма степен за всички останали видове на ученическото езиково изразяване.

Основни форми на устното и писмено изразяване в началния курс представляват програмните съдържания за получаване, усъвършенстване и тачене на правилна и достоверна езикова култура на малкия ученик. Някои от тези форми (преразказване) съществуват в предварителните изследвания на децата когато се записват в първи клас, което означава, че на тях трябва да се гледа като на езиков опит, който първокласниците в известна степен вече имат. Оттук и нуждата, чрез усъвършенстване и опазване на основните форми на говорната комуникация да започне още преди формалното опсименяване на учениците.

Преразказването на разнообразни съдържания представлява най-елементарен начин на езиковото изказване на ученика в обучението. И докато в споменатите предварителни изследвания, както и в подготовките за усвояване на началното четене и репродукция на определени съдържания пристъпва свободно, вече до края на тнр. Букварно четене, дори и по-нататък трябва да се постъпи по план, осмислено и последователно. Преди всичко, това означава предварително да се знае (а това се посочва в оперативните разпределния на учителя) кои съдържания ученикът ще преразказава по време на обучението. Техният подбор трябва д аобхваща не само текстове, и не само тези от читанката, но и от други източници (печат, театър, филм, радио и телевизия и под.). След това учениците трябва навреме да бъдат мотивирани, подтиквани и насочвани на този вид езиково изразяване, а това значи да им се даде възможност самостоятелно да се подготвят за преразказване, но в което същевремено

ще бъдат интегрирани и дадени програмни изисквания. След това, трябва се внимава да се преразказват само тези съдържания, които са анализирани и за които вече е говорено с учениците. Накрая, и преразказването, и всички видове на ученическото изразяване, трябва да се оценяват (най-добре в паралелката и с участие на всички ученици и с подкрепа на учителя.)

Говоренето в сравнение с преразказването е по-сложна форма на езиково изразяване на ученика понеже докато преразказването е преди всичко репродукция на прочетеното, изслушаното и видяното съдържание, говоренето представлява особен вид творчество, което се крепи на онова което ученикът е преживял или произвел в своята творческа фантазия. Затова говоренето търси особен интелектуален труд и езиково устройство. Поради което ученикът е всестранно ангажиран: в подбора на темите и техните подробности, в компонирането на подбрани детайли и в начина на езиковото изобразяване на всички структурни елементи на разказа. Така например в стъпителните разговори за домашните и дивите животни, при обработване на басня, която се чете и тълкува няма да даде желаните резултати на ниво на уводни говорни дейности, ако тези животни се самокласифицират по познати признаци, именуват или самоизброяват. Обаче свободното разказване на някои необикновенни, интересни, но реални и индивидуални срещи на ученика с животни, при които е изпитан страх, радост, изненада, въодушевление и тн. - ще създаде същинска изследователска атмосфера в часа. Говоренето пък, колкото и да се предизвикателно във всички свои сегменти за езиково изказване на малките ученици първоначално трябва да се реализира като част от широк учебен контекст, в който съотносително и функционално ще се намер т и други форми на езиково изразяване, а особено описването.

Описването е най-сложният вид на езиковото изказване за учениците от началните класове. То е в по-малка или в по-голяма степен застъпено в всекидневния говор, затова защто е необходимо за ясна представа на съществени отношения между предметите, същества и нещата и другите явления във всекидневния живот. За преразказването в основата е определено съдържание, за говоренето е някое събитие, преживяване, докато за описването не са необходими някои отделни условия, но те се използват когато има достъп с явленията, които във всекидневната езикова комуникация могат да обърнат внимание на себе си. Но поради бройните възрастови ограничения в работата с малките ученици за този вид езикова комуникация трябва да се пристъпи особено отговорно и особено да се спазват принципите на обучението и етапността при изискванията: учениците да се оспособят да гледат внимателно, да откриват, наблюдават и подреждат, а след това тази дадена предметност мисловно и езиково да оформят. Също така, учениците от това възрастово равнище трябва да се подтикват и насърчават от сложения процес на описването хай-напред да овладеят няколко общи места, с които могат да си служат докато не се оспособят за самостоятелен и индивидуален достъп на тази изисквателна езикова форма. В този смисъл трябва да свикват да локализират онова, което описват (във времето, в пространството, с причина), да забелязват, да отделят и оформят характерни свойства и да заемат свое становище към наблюдавната предметност (първи опити за оформяне на лично становище/отношение към дадено явление). Също така необходима е достоверна преценка на планираните упражнения при описването с насоченост подтикване в отношение на онези упражнения, в които може да дойде до изражение самостоятелността и индивидуалността на ученика. Понеже описването много често се свързва с четене и тълкуване на текст (особено литературно художествен текст), необходимо е постоянно да се насочва вниманието на ученика върху онези места в такива текстове, които изобилстват с елементи на описание, а особено когато се описват предмети, интериер, растения и животни, литературни образи, пейзаж и под., понеже това са най-добри образци за спонтано усвояване на описването като трайно умение в езиковото общуване. Понеже за описването с необходим по-голям и мисловен труд и повече време за осъществяване на повече замисли - предимство

трябва да се даде на писмената пред устната форма на описване. Останалите общи методични подходи на тази важна форма на езиково изразяване същи са или сходни както и при преразказването и говоренето.

Устните и писмените упражнения, както и името говори замислени са като допълнение на основните форми на езиковото изразяване, като се започне от най-простите (изговор на гласове и преписване на думи) през по-сложни (лексикални, семантични, синтактични упражнения, други упражнения за овладяване на правилен говор и писане), до най-сложните (домашни писмени задачи и тяхното четене и всестранно оценяване в час). Всяко от тези програмирани упражнения запланува се и осъществява в онзи учебен контекст, в който е нужно функционално усвояване на дадени езикови явления или затвърдявания, систематизация на знанияи проложения на тези знания в дадена езикова ситуация. Това означава по принцип, че всички тези и на тях подобни упражнения не се реализират на отделни учебни часове, но се заплануват заедно с основните форми на езиковото изразяване (преразказване, говорне, описване) или с дадени програмни съдържания на останалите предметни области (четене и тълкуване на текст, граматика и правопис, основи на четене и писане).

MAĐARSKI JEZIK

(4 časa nedeljno, 144 časa godišnje)

MAGYAR NYELV

A tantárgy tanításának céljai és feladatai

A magyar nyelv tanításának feladata 7. osztályban (elsősorban) a mondatfajták és a mondatrészek megtanítása. A tanuló az eddig szerzett hangtani és szófaji ismereteire alapozva a mondatok elemzésével jut el a szöveg teljes nyelvtani áttekintéséig, ezzel elősegítve a szabatos, nyelvtanilag helyes mondatok konstruálását. Habár a tananyag a mondatokra fókuszál, ez nem azt jelenti, hogy az előzőleg tanultakra nem térünk ki; ellenkezőleg: arra kell törekedni, hogy minden anyagrész felelevenítse az előzőeket, ezzel is elősegítve a nyelvtani ismeretek elmélyítését. Arra kell tehát törekedni, hogy minél gyakrabban összekapcsoljuk a régi és új ismereteket, együttesen alkalmazzuk és gyakoroljuk őket. A szövegösszefüggések felismerésével a többi tárgy korrelációjában is eredményeket érhetünk el, utat mutatva az értő olvasóvá nevelésben.

Célunk, hogy a tanuló a tanult nyelvtani ismereteket tudatosan alkalmazza szóban és írásban.

A tanterv anyaga lehetővé teszi, hogy gyakoroltassuk az írásjelek helyes használatát, s esetenként kitérjünk az egybe- és különírás szabályaira is.

Az (írásbeli) szövegalkotás leggyakoribb módja a fogalmazásírás az iskolában. A szövegfajták megismerése elősegíti különféle helyzetekben a helyes megnyilatkozást.

Az irodalom oktatása révén a tanulók tegyenek szert a korosztályuknak megfelelő irodalmi tájékozottságra és műveltségre.

Az irodalom oktatásának fontos feladata az értő és kreatív olvasóvá nevelés. Az olvasóvá nevelés folyamata (esztétikai és szórakoztató) élményszerzésre irányuljon; tartalmazza ugyanakkor az igényesség aspektusait. A tanulók ismerjék meg a népszerű (bestseller)

irodalom alkotásait is, ne zárjuk el tőlük a tömegkultúra bizonyos jelenségeit (az internet közvetítette tartalmakat, a népszerű játékok és a szórakoztató elektronika nyújtotta lehetőségeket), ugyanakkor legyen betekintésük e folyamatokba; pl. a cirkusz, a futball, a médiák, a számítógépes játékok stb. működési mechanizmusaiba; ne csak használják, értsék is meg ezeket a jelenségeket.

Az irodalom tanítása az élményszerzés mellett tartalmazza a tájékozottság, az információszerzés iránti igény elmélyítését, az önálló ismeretszerzés lehetőségeinek megismerését. A tanulók irodalmi ismereteik gyarapításában használják ki a korszerű info-kommunikációs eszközök kínálatát. Érdeklődjenek a korosztályuknak megfelelő sajtótermékek, rádió-, illetve televízióműsorok iránt. Nyerjenek betekintést a folyóiratkultúra jelenségeibe. Nyerjenek jártasságot a könyvtárhasználatban.

Tudatosodjék a tanulókban, hogy az irodalom nem önmagában álló jelenségrendszer. Az irodalom oktatása mutasson rá a különböző szövegközi és interdiszciplináris kapcsolatokra. Az irodalmi anyag elsajátítása e korrelatív viszonyrendszerekben történjen. A tanulók ismerjék fel maguk is ezeket az összefüggéseket (az irodalom és a nyelvtan, az irodalom és a történelem, az irodalom és a különböző társművészetek, az irodalom és a természettudományok stb. kapcsolódásait).

Az irodalmi műveltséganyag a nyelvi lehetőségek és a kulturális perspektíva tágítását szolgája. Ismerjék meg a tanulók a különböző nyelvek és nemzeti irodalmak összefüggéseit, egymásra történő ráhatását. Legyenek érdeklődők és toleránsak más nyelvek, kultúrák iránt. Tudatosodjon bennük a multikulturalizmus fontossága és mérhetetlen előnye.

Az irodalmi oktatás fontos részfeladatai közé tartozik a hagyomány és az irodalmi folytonosság fontosságának érzékeltetése; ugyanakkor a modern irodalom iránti érdeklődés elmélyítése.

Operatív feladatok

A tanuló legyen képes:

- a mondatfajták felismerésére;

- az egyszerű mondatok önálló elemzésére (fő mondatrészek és bővítmények felismerése, jelölése, megnevezése);

- az eddig megszerzett helyesírási ismeretek elmélyítésére és új nyelvtani ismeretek alkalmazására;

- az írásjelek helyes használatára mondatvégen és az összetett mondat tagmondatainak határán;

- a szöveg különböző fajtáinak alkalmazására;

- a koordinált, de lényegében önálló irodalmi szövegértelmezésre;

- az elsajátított műfaj- és stilisztikai fogalmak szövegben való felismerésére és jelentéseik feltárására;

- értelmezésének és véleményének szabatos írásbeli és szóbeli kifejezésére;

- az irodalmi műformák és alakzatok, témák, tartalmak tehetségéhez mért egyéni alkalmazására, újraalkotására, megformálására, kreatív elképzeléseinek kifejtésére;

- az önálló szótár- és lexikonhasználatra, az interneten történő ismeretszerzésre.

A TANTERV TARTALMA

NYELVTAN

A 6. osztályban tanult nyelvtani tananyag ismétlése.

A kommunikáció

A kommunikáció fogalma és fajtái.

Az írásbeli és a szóbeli közlésmód.

A kommunikációs célok. Alkalmazkodás a kommunikáció tényezőihez: cél, alkalom, partnerek, a köztük lévő viszony stb. előre tervezett és spontán helyzetekben.

A kommunikáció nem nyelvi eszközei.

A szöveg és a mondat

A szöveg fogalma és hangzása.

A mondatról tanultak ismétlése:

- A mondatok fajtái a kifejezett tartalom és a beszélő szándéka szerint. A kijelentő, a felkiáltó, a kérdő, az óhajtó és a felszólító mondat.

- A mondatok logikai minősége. Az állító és a tagadó mondat.

- A mondatok osztályozása szerkezetük szerint. Az egyszerű és az összetett mondat.

Az egyszerű mondat szerkezete

1. A mondatrész és a szószerkezet (szintagma) fogalma. A halmozott mondatrészek. A szószerkezetek fajtái: a hozzárendelő (alany-állítmányi), az alárendelő és a mellérendelő szószerkezet.

2. A mondat fő részei: az állítmány és az alany. Az állítmány fogalma, fajtái és szófaja.

Az alany fogalma, fajtái és szófaja. Az állítmány egyeztetése az alannyal.

3. A bővítmények: a tárgy, a határozó és a jelző. A tárgy fogalma, fajtái és kifejezőeszközei. A tárgy alakja: a ragos és a ragtalan tárgy. A tárgyas szószerkezet. A határozók fogalma és rendszere. A határozók leggyakoribb kifejezőeszközei: ragtalan névszó, ragos névszó, ragos névszó, névutós névszó és határozószó. A határozós szószerkezet. A határozók fajtái: helyhatározó, időhatározó, módhatározó, állapothatározó, eszközhatározó, társhatározó, okhatározó, célhatározó, részeshatározó, állandó határozó mint vonzat (vonzathatározó). A jelzők fogalma és fajtái. A jelzők kifejezőeszközei. A jelzős szószerkezetek. A minőségjelző. Fajtái: a minősítő és a kijelölő jelző. A mennyiségjelző. A birtokos jelző. Az értelmező jelző.

Helyesírás és nyelvhelyesség

A helyesírás megfelelő szintjének a kialakítása elsősorban a nyelvtani ismeretek átadásával történik. Ebben az évben a hangsúly a mondatalkotáshoz kapcsolódó helyesírási és nyelvhelyességi ismeretek biztonságos alkalmazásán van. Fontos feladat továbbá az egyszerű mondat központozása, az írásjelek begyakoroltatása; a gondolatjel, a zárójel, a kettőspont szerepének részletesebb megismerése és használata.

Az igekötős igék helyesírásának, a -t végű igékkel kapcsolatos nyelvhelyességi tudnivalóknak és az igék teljes hasonulásának, toldalékolásának gyakorlása a mondaton belül.

A tulajdonnevek helyesírási szabályainak felelevenítése és alkalmazása.

A tanult helyesírási szabályok alkalmazása a határozós szószerkezetek körében; pl.: a *-ba*, *-be, -ban, -ben* ragok használata; a *-val, -vel, -vá, -vé* ragok hasonulása stb.

A földrajzi nevekből, intézmény- és személynevekből alkotott jelzők helyesírása.

A sorszámmal kifejezett jelzők helyesírása.

Az értelmező jelző és a vesszőhasználat.

IRODALOM

A feldolgozásra szánt szövegek kötelezőek. Emellett kiegészítő (az ismeretek megerősítését szolgáló), illetve ajánlott (az irodalmi műveltség és a kulturális perspektíva tágítását célzó) olvasmányok szerepelnek a jegyzékben. A nagyobb terjedelmű elbeszélő szövegekből részlet(ek) kiemelése ajánlatos. Az irodalomjegyzék mellett zárójeles megjegyzés utal az egyes szövegekhez kapcsolódó - elsajátítandó, kialakításra váró - ismeretekre és fogalmakra. (A zárójelben felsorolt névelős fogalmak az elsajátításra, míg a névelő nélküliek a megerősítésre vonatkoznak.)

1.

Feldolgozásra szánt szövegek

William Shakespeare: Ahogy tetszik - II. felvonás, 7. jelenet (a drámai beszédmódok)

Nick Hornby: Csak egy újabb szombat - részlet (az esszényelv)

Kiegészítő szövegek

Madách Imre: Az ember tragédiája - Római szín, gladiátor-jelenet (dráma, cirkusz, mutatvány)

Beregi Tamás: Gladiátorok a számítógépen - részletek (esszényelv, a kibernetikus tér)

Ajánlott szövegek

Szigligeti Ede: Liliomfi (színmű)

Esterházy Péter: Bevezetés a tizenhatos mélyére (futballregény)

Darvasi László: A titokzatos világválogatott (futballregény)

2.

Feldolgozásra szánt szövegek

Móricz Zsigmond: Hét krajcár (a novella)

Őszi harmat után... (a líra nyelve)

Johann Wolfgang Goethe: Vándor éji dala (a dal, a hangulatkép)

Jung Károly: Dal a hazáról (a szonett)

Fehér Ferenc: Daru-ballada (a ballada)

Németh István: Az utolsó nomád pulijai (a riport)

Juhász Gyula: Milyen volt... (az elégia)

József Attila: Mikor az uccán átment a kedves (az idill, az életkép)

Radnóti Miklós: Tétova óda (a klasszikus óda)

Radnóti Miklós: Himnusz a békéről (a himnusz)

Petőfi Sándor: Föltámadott a tenger (az allegória)

Ady Endre: Magyar jakobinus dala (a szimbólum)

Jókai Mór: A kőszívű ember fiai (Részlet) (a regény)

Déry Tibor: Szerelem (Részlet) (a film és az irodalom)

Mándy Iván: A kavics (a filmnovella)

Kiegészítő szövegek

Mikszáth Kálmán: Az a fekete folt (novella)

Balassi Bálint: [Áldott szép Pünkösdnek....] (ének és himnusz)

Nemes Nagy Ágnes: Fák (kép és elégia)

Francesco Petrarca: Sebes folyó, ki indulsz alpi tájról.... (a klasszikus szonett)

Tóth Árpád: Őszi kérdés (szonett és elégia)

Publius Ovidius Naso: Levél Tomisból (az ovidiusi elégia)

Kölcsey Ferenc: Hymnus (a nemzeti himnusz)

József Attila: Tél (fohász és elégia)

Tóth Árpád: Lélektől lélekig (jelkép és elégia)

Babits Mihály: Mozgófénykép (film és irodalom)

Petri György: Karácsony 1956 (történelem és irónia)

Majtényi Mihály: Császár csatornája (a történelmi regény)

Ajánlott szövegek

William Shakespeare szonettjei (a Shakespeare-szonett)

Arany János: Tengeri-hántás (az Arany-ballada)

Orbán Ottó: Hallod-e te sötét árnyék... (a modern műballada)

Németh István: A fehér ház (rajz és riport)

Babits Mihály: Levél Tomiból (elégia)

Vörösmarty Mihály: Szózat (az ódai műfajok változatai)

Gion Nándor: Virágos Katona (történelmi regény)

Márton László: Minerva búvóhelye (regény és irónia)

3.

Feldogozásra szánt szövegek

Csáth Géza: Egy vidéki gimnazista naplójából (az irodalmi napló)

Janikovszky Éva: A tükör előtt (az önarckép)

Gelléri Andor Endre: Egy fillér (novella és társadalomkép)

Kaffka Margit: Színek és évek (Részlet) (memoár) ???

Babits Mihály: Vasárnapi impresszió, autón (látvány és impresszió)

Kosztolányi Dezső: Negyven pillanatkép (a pillanatkép, a metafora)

Tolnai Ottó: Nem hangzott hasonló édes hang (a metaforikus beszéd)

Pap József: Léghajósok (a költői hitvallás)

Kiegészítő szövegek

Ottlik Géza: Iskola a határon (regény)

Kármán József: Fanni hagyományai (napló - és levélregény)

Jovan Sterija Popović: A felfuvalkodott tökfej (vígjáték)

Nagy Lajos: Pesti gyermek egy napja (humor és irónia)

Gion Nándor: Engem nem úgy hívnak (az elbeszélés formái)

Jovan Dučić: Dél (vers és impresszió)

Vajda János: Nádas tavon (látszat és valóság)

Áprily Lajos: Vallomás (vallomás, hitvallás)

Ajánlott szövegek

Szenteleky Kornél: Isola Bella (regény és impresszió)

Rakovszky Zsuzsa: A kígyó árnyéka (a mai történelmi regény)

József Attila: Karóval jöttél... (vallomás, önirónia)

Tandori Dezső: A 65. mező (költői hitvallás és irónia)

Böndör Pál: "Ahol nevemet..." (ironikus költői önarckép)

HÁZI OLVASMÁNY

Kötelező házi olvasmányok

Tamási Áron: Ábel a rengetegben

Gárdonyi Géza: Egri csillagok

Charles Dickens: Coperfield Dávid

Fekete István: Tüskevár

Ajánlott házi olvasmányok

Mikszáth Kálmán: Jó palócok

Miroslav Antić: Egy szőke hajtincs

Böndör Pál: Örökhatbé és/vagy Pap József: Nyárutó

Németh István: Házioltár

Fekete István: Téli berek

Mark Twain: Tom Sawyer kalandjai

Jules Verne: Kétévi vakáció

J. K. Rowling: Harry Potter (6. kötet: Harry Potter és a Főnix Rendje ill. 7. kötet Harry Potter és a halál ereklyéi)

Szabó Magda: Abigél

Olvasás

A korábbi évek eredményeire építkezve fejlesztjük a szabatos, kifejező, hangos olvasást. Gyakoroljuk a néma olvasást. Mindkét olvasásfajtához elengedhetetlenül kapcsolódik a megértés aspektusa. Emellett bevezetjük a tanulókat az információkereső (szelektív) olvasás gyakorlatába: pl. szótári kutatás.

Szövegértelmezés

Az új anyagot feldolgozó órákon a szövegfeldolgozás tanári irányítással történik, célja a tartalmi és formai összefüggésekből kibontakozó jelentés feltárása. A tanulók szövegszervező eljárások (pl. a lírai én megnyilatkozása, a történet elbeszélésének sajátosságai, a cselekmény és a dialógus térbeli/színpadi manifesztálódása) feltárása révén alakítsanak ki műnemi/műfaji fogalmakat. A stilisztikai eszközök szerveződését és funkcióját a szövegértelmezés során tárják fel és értsék meg.

A lírai alkotások értelmezése

Nem definiatív tanítjuk a fogalmakat. Szövegértelmezésen keresztül ismerkedjenek meg a tanulók a *lírai én* (lírai beszélő) fogalmával, értsék meg szerepét és megszólalásmódjának lehetőségeit. Különböztessék meg a költő mindennapi személyiségétől. Ismerjék meg az egyes lírai műfajok/kifejezésformák és a lírai én beszédmódja/hangvétele közötti összefüggéseket. Váljanak érthetővé *a motívum,a tematika*, *a hangvétel*, *a többértelműség, a múzsa, a ciklus*, *a léthelyzet, a metafizikai, a felidézés/emlékezés*, *a vallomás/hitvallás, az elégikusság, az ünnepélyesség/emelkedettség, a toposz, a reális/irreális, a benyomás (impresszió), a lelki tartalom, a látszat/valóság* etc. fogalmak, fogalompárok, jelentésegyüttesek.

Ki kell alakítani az irodalom oktatása során *a dal (hangulatkép, helyzetdal* stb.*), az elégia, az ódai műfajok (klaszikus óda, himnusz, szózat, zsoltár* stb.)*, az idill* műfajok, illetve *a szonett* (*szonettkoszorú*) versforma jelentését; felismerhetővé kell tenni sajátosságaikat, átélhetővé, élményszerűvé hatásukat az olvasás folyamán.

Kerüljük szövegértelmezés során az olyan *elavult nyelvi/módszertani formák*at, mint a *vers mondanivalója* (*ennek megállapítása*), illetve *a költő versével azt akarta mondani* közhelyeket; helyette *jelentés*t, *jelentéslehetőségek*et értelmezzünk, *a költői kifejezés*t, *megjelenítés*t vizsgáljuk. Az irodalmi alkotást és műfaját rugalmas imperatívuszként, változékonyságában, sokszínűségében szemléljük.

Az epikai alkotások értelmezése

Az irodalom értelmezése során határozzuk meg az *epikai beszédmód* lényegjegyeit. Világosan különítsük el *az elbeszélő* (*narrátor*) fogalmát az író személyétől. Vizsgáljuk szövegértelmezés során *az elbeszélői pozíció*kat, *az elbeszélőnek az elbeszélt történethez való viszonyá*t (*az elbeszélő változatai*t).

A tanulók fedezzék fel és vázolják fel az egyes *epikai műfajok (novella*, *rajz*, *regény*, *napló*, *memoár* stb.) karakterjegyeit, konstruktív elemeit, az elbeszélésformák szerkezeti elemeit (szerveződését).

Világítsunk rá *a köztesség*, *a köztes formák* (pl. *a ballada*) mibenlétére. Vizsgáljuk a *komikum* változatait (humor, irónia, gúny, szarkazmus etc.), az *emlékezés* formáit (*memoár, napló* stb.)

Különböztessük meg a szépirodalmi alkotásokat a *publicisztikai* kifejezésformáktól.

A dráma változatainak értelmezése

Drámai művek elemzése révén a tanulók megismerik a műnemkonstituáló elemeket, azaz *a cselekmény*, *a párbeszéd* (*dialógus, monológ*) *színpadi formá*it, a *dráma alapműfajait* (*tragédia*, *komédia*) és alkotó elveiket. A drámai alkotások értelmezése során mutassunk rá a műnem társművészeti kapcsolataira.

Történeti szempontok

Az általános iskola 7. osztályában az irodalom oktatásának folyamatában *nem az irodalomtörténeti szempont a lényeges*. Eliminálju k az irodalom megközelítésének anyagelvű ("az irodalom története művek egymásutánja") és életrajzközpontú (a szövegértés helyett az író életrajza kerül előtérbe) elveit! Ugyanakkor a tanulóknak legyen képük az irodalmi folytonosságról, a hagyomány szerepéről, az alakulástörténeti sajátosságokról, a művelődéstörténeti és kultúrközi kapcsolatokról, a szövegköziségről. Sajátítsanak el olyan korszakfogalmakat, amelyek nélkül bizonyos szövegek értelmezhetetlenek (pl. reneszánsz, kuruc kor stb.). Tudatosodjon bennük, hogy az irodalmi műfajok alakulástörténeti sorokat képeznek (pl. a drámai vagy az ódai műfajok alakulása).

Stilisztika és retorika

A tanulók szövegértelmezői tevékenységének egyik legfontosabb feladata a stilisztikai eszközök és szerepük megismerése. Különüljön el tudatukban *a szókép* és *az alakzat* fogalomegyüttese. Ismerjék meg a jelentésátvitel különböző formáit; mi *a metafora*, *a szinesztézia*, *a szimbólum*, *az allegória*. Figyeljenek a nyelvi eszközök elrendezettségére (*hasonlat*, *fokozás*, *túlzás*, *anafora*, *betűrím*, *ellentét* stb.).

Az előző osztályokban tanultakra alapozva erősítsék meg, újítsák fel, illetve bővítsék ki a különböző verselési formákról (*ütemhangsúly*, *időmérték*) tanultakat.

A kifejezőkészség fejlesztése

A tanulók az irodalmi beszédmódokról tanultakat szóbeli és írásbeli gyakorlatok során alkalmazzák. E gyakorlatoknak a kreativitás fejlesztése és a tehetség kibontása egyaránt fontos eleme.

Rendezzünk szónok- és szavalóversenyeket. A memoriter része (de nem elsődleges feladata) az irodalomoktatásnak.

A tanulók tehetségükhöz mérten szonettet, betűrímes költeményt írnak, ősi nyolcasban, felező tizenkettesben formált verset alkotnak.

Az írásbeli gyakorlatok kiterjednek a történetelbeszélés, a leírás, a párbeszédírás, a dramatizálás formáira; kisebb kutatások eredményeinek összegezésében az esszényelv alakzataival próbálkoznak.

A publicisztikai műfajok közül riportot (interjút) készítenek.

Naplót és könyvismertetőt írnak.

Tréfás (gagyi) verset, nonszensz szöveget, pillanatképet és képverset alkotnak.

Meghatározott irodalmi művek alapján védő- és vádbeszédet formálnak.

Feladat: forgatókönyv olvasása, irodalmi alkotás illusztrálása, irodalmi hasonlat, szinonimasor, szinesztézia-és metafora-alkotás.

Folyamatosan alkalmazzuk a tanulói szóbeli értékelés, véleményalkotás, bírálat módszerét.

Megjegyzés:

Nyolc írásbeli feladat és azok órán történő megbeszélése, értékelése.

Négy iskolai dolgozat.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA - TANTERVI UTASÍTÁS

A 7. osztályos *nyelvtani tananyag* nagyobb részét a mondattan (a mondatok fajtái, a mondatrészek) alkotja, egy-egy fejezet tárgyalja a kommunikáció, a szöveg, az írásjelek, a különírás és egybeírás és a szövegalkotás problematikáját. A mondatrészek közül néhánnyal már az alsó osztályokban, illetve az 5. osztályban megismerkedtek a tanulók. Hetedikben a még nem tanult, a kérdéseik és szófajuk tekintetében hasonló és az ugyanolyan raggal végződő határozók megkülönböztetésére helyezhetjük a hangsúlyt. A szövegfajtákat feldolgozó részt az olvasókönyvi szövegek feldolgozásához is köthetjük (riport, napló, interjú stb.). A nevelés, személyiségformálás szempontjából is fontos *A kommunikáció* c. fejezet, amellyel a kommunikációs kultúrát fejleszthetjük, olyan képességeket, amelyek lehetővé teszik a különféle kommunikációs helyzetekben való kulturált viselkedést. A tanárnak az a feladata, hogy olyan gyakorlatokat, szerepjátékokat alkalmazzon, és olyan helyzeteket teremtsen, amelyek felkészítik a diákokat a társas-társadalmi érintkezésre, együttműködésre, segítenek a gátlások legyőzésében, korrigálják a téves kommunikációs szokásokat, és elmélyítik a nonverbális kommunikáció eszköztárának (tekintet, mimika, vokális kód, proxemika, gesztusok, kulturális szignálok stb.) alkalmazását és értelmezését is.

Az *irodalmi* szöveganyag feldolgozásra szánt szövegekből, kiegészítő és ajánlott olvasmányokból áll. A tanár a kiegészítő szövegekből válogathat a tanulók befogadási szintjét, érdeklődési körét és motiválhatóságát figyelembe véve. A tanulók befogadóképességét, szókincsük gyarapodását az ajánlott olvasmányokkal fejlesztjük. A tanuló szabadon választhat a felkínált ajánlott és házi olvasmányra szánt szövegekből, ezek az olvasási kedv felébresztését, az olvasás iránti igény felkeltését és fenntartását szolgálják.

A tanulók sajátítsák el az irodalmi szövegértéshez szükséges műfajelméleti és stilisztikai fogalmakat. Tegyenek szert megfelelő jártasságra a szövegértelmezésben: tudatosodjék bennük, hogy az irodalmi mű "folyamatosan történő esemény", azaz olvasások és értelmezések sorozatában létezik. Ismerjék meg a szövegértelmezés aktuális módszereit és eljárásait; az irodalomról szóló megváltozott beszédmódokat. A régi és új nyelvek/módszerek

szemléltetése révén tudatosodjék bennük, hogy az irodalom és a róla szóló beszéd folyamatosan változó jelentésrendszer. Legyenek nyitottak az új és változó irodalomértések, a szövegértelmezés új módszerei iránt.

Az irodalmi anyag a szöveg és a kép viszonyának megfigyelésére, képzőművészeti alkotások, illusztrációk értelmezésére, az irodalom és a film jelrendszerének összehasonlítására, azaz az irodalom és a társművészetek kapcsolatának kihasználására ad alkalmat, s ezáltal az esztétikai érzéket és a kultúrtörténeti ismereteket fejleszti.

A különböző nyomtatott és audiovizuális források, információhordozók (kézikönyvek, szótárak, lexikonok, enciklopédiák, CD-ROM, internet) használata az önálló ismeretszerzést és a tanulás képességét fejlesztik. A könyvtárhasználat gyakorlatának (könyvtárhasználati szakórák, az iskolai könyvtár folyamatos használata) elmélyítésével lehetővé tesszük a diákoknál a segédeszközök magabiztos használatát.

Az irodalomtanítás legyen élményközpontú, a tanuló aktívan vegyen részt a szövegek értelmezésében, alakuljon ki valódi dialógus a szöveg és a befogadó között.

A pedagógus szabadon kezelje a tantervet, olyan tanítási módszereket, stratégiákat, munkaformát válasszon ki a nyelvtani és irodalmi tananyag tanításához, amelyekkel a szociális készségeket és együttműködési szokásokat is fejleszti.

RUSINSKI JEZIK

(4 časa nedeljno, 144 časa godišnje)

РУСИНСКИ ЈЕЗИК

Циль воспитно-образовней роботи то овладованє з руским литературним язиком; преучованє кнїжовносци на тим язику; оспособйоване школярох за усне и писмене висловйованє, комуникацию и творенє, а тиж так доживйованє, спознаванє обачованє вредносних кнїжовних, уметнїцких и других витвореньох култури; здобуване основних поняцох о язикох кнїжовносцох и културох народох и народносцох; упознаванє репрезентативних дїлох шветовей кнїжовносци примераних возросту школярох; будованє свидомосци о улоги язика и кнїжовносци у повязованю народох и їх културох; розвиванє и пестованє позитивного становиска школярох ґу язиком, културному скарбу, шлєбодолюбивим традицийом свойого и других народох, розвиванє свидомосци о повязаносци, сотруднїцтву и заєднїцким животу рижних народох и народносцох; розвиване свидомосци о язику и язичней толеранциї; ширенє духовних горизонтох и розвиванє критицкого думаня и творчих способносцох; розвиванє тирвацого интересованя за язик и кнїжовносц; воспитованє школярох за живот, роботу и медзилюдски одношеня у духу гуманизма, солидарносци и толеранциї.

Задатки настави руского язика то:

- поступне и систематичне упознаванє руского литературного язика у розличних видох його усного и писаного хаснованя;

- пестованє култури усного и писаного висловйованя;

- оспособйованє школярох же би ше успишно служели з руским язиком у рижних комуникацийних ситуацийох (у улоги приповедача, слухача, собешеднїка и читателя);

- уводзенє школярох до самостойного читаня н анализованя текста;

- розвиване интересованя и тирвацих навикнуцох на читанє кнїжовних дїлох;

- пестованє уметнїцкого сензибилитету и любови гу уметносци;

- оспособйованє школярох за самостойне хасновanє библиотекох и жридлох информацийох;

- усвойованє основних теорийних поняцох зоз подруча язика и кнїжовносци, уводзенє до розуменя кнїжовного дїла, порушоване школярох на самостойне творенє.

Оперативни задатки:

- менованє, прегляд, подзелєнє, розуменє функциї файтох словох и виреченьох;

- подзелєнє знука файти словох, критериюм подзелєня, функция;

- подзелєнє виреченьох, критериюм, функция;

- правописни правила засновани на синтаксичних одношеньох;

- замерковйованє технїки формованя подобох;

- одкриванє основного чувства и других емоцийох у лирскей писнї;

- обачованє структури мотивох у писнї;

- усвойованє кнїжовно-теорийних и других поняцох котри наведзени.

ЗМИСТИ ПРОГРАМА

ЯЗИК

Синтакса

Просте и преширене виреченє (повторйованє з пиятей класи). Модални слова и дополнююци толкованя.

Зложене виреченє. Зависне и нєзависне одношенє у зложеним виреченю.

Нєзависно-зложени вирeченя: составни, заключни, процивни, виключни, роздзельни; сербски уплїв у нєзависно-зложених виреченьох.

Зависно-зложени вирeченя: субєктово, атрибутово, обєктово; додатково вирeченя: местово, часово, причиново, пошлїдково, намирни, условни, допусни, способово, поровнуюци вирeченя; сербски уплїв у зависно-зложених виреченьох. Инверзия.

Основни значеня припадкох. Номинатив; ґенитив без применовнїкох и з применовнїками; датив без применовнїкох и з применовнїками; акузатив без применовнїкох и з применовнїками; инструментал, локатив. Конструкциї (при шицких припадкох) характеристични за народни язик. Сербски уплїв у хасновaню припадкох.

Правопис

Преверйованє, повторйованє и вежбанє змистох зоз предходних класох.

Смуга, смужка, точка зоз запяту, заградзенє, наводнїки, апостроф.

Интерпункция у зложеним виреченю.

Робота зоз правописом и правописним словнїком.

КНЇЖОВНОСЦ

Школска лектира

Иво Андрич, Приповедка о кметови Симанови

Андри Гуздер Билянски, Ноцни дубонь на нєбе

Агнета Бучко, Кед розквитли кайси

Стєпан Гостиняк, Виступ кловна

Штефан Гудак, Приказанє

Владимир Кирда Болхорвес, Врацанє до завичаю

Михал Ковач, Нє будзце птицу вечар

Ирина Г. Ковачевич, Уж зме нє дзеци

Гавриїл Костельник, Идилски венєц; Агафия, старого попа дзивка

Мирон Колошняї, Нам вше тельо зродзи

Владимир Кочиш, Иштванова драга; Чи щешлїви видумани особи скрити у тирваню

Андрий Лаврик, Флаута

Гавриїл Надь, Преходза ми ровно думки; Лєтнї вечар у полю

Борис Олїйник, Мац шала сон

Дюра Папгаргаї, Ту, такой при шерцу; Бимбора, бимбора

Йован С. Попович, Покондирена тиква

Михал Рамач, Врацим ше на Селище

Ромска народна писня, Колїсанка

Руска народна приповедка, Чаловка Петро

Руска народна приповедка, Чия робота чежша

Звонко Сабо, Косидба

Силвестер Саламон, Сторочни дубе при драги

Єлена Солонар, Желєни гори

Любомир Сопка, Рядошлїд часу; Процив нєпознатого терора

Юлиян Тамаш, Хусточка; О ровнїни

Любка Фалц, Осаменосц

Микола Шанта, Красни дзень

Домашня лектира

Мирослав Антич, Била канджурка

Марк Твен, Том Соєр

П.Ф.Распе, Перипетиї Барона Минхаузена

Антологґия поезиї за дзеци, Хмара на верху тополї

Зборнїк, Руски народни писнї

Обробок лектири

Гумористичне и сатиричне описованє дїйсносци.

Тема дїла, фабула, мотиви, зжати змист.

Кнїжовне дїло як попатрунок на швет и живот.

Психологґийна и социологґийна характеризация подобох.

Подобносци и розлики медзи епским и лирским дїлом.

Анализа поетичних сликох, поетского язика и индивидуалного стила у лирскей писнї.

Поетична слика витворена з метафору, алеґорию, символом.

Функция монологу и диялогу у композициї драмскей дїї. Єдинство часу, места и дїї (роботи) у драмским дїлу. Файти драмскей творчосци.

Оспособйованє школярох за самостойни приступ кнїжовному дїлу: виглєдованє одредзених вредносцох зоз становиска задатого проблему и доказованє свойого становиска з прикладами на тексту.

Читанє

Розвиванє флексибилней швидкосци читаня у себе у зависносци од природи текста. Дияґоналне читанє з цильом находзеня одредзених информацийох и лєгкого знаходзеня у учебнїкох, енциклопедийох, фаховей литератури и других публикацийох и текстох кратйе практичней природи - упутства за хасновањє апаратох и рижних средствох за каждодньове хасновањє, драгових информацийох, рецептох и под. (функционална писменосц).

Поняца

Усвоюю ше шлїдуюци поняца: Зложене виреченє (подзелєнє и файти); основни значеня припадкох (на уровню препознаваня). Ирония, сатира, гумор, дньовнїк, поетски язик, лирска слика, метафора, алеґория, символ, любовна писня, сонет, идила, елеґия. Попатрунок на швет.

КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ

Усне висловйованє

Приповеданє о правдивих и задуманих подїйох зоз описами и диялогами (тематска унапряменосц, динамичносц и примераносц диялога ґу характеру подоби и контексту). Анализа вибраних текстох у котрих преважно бешеда подоби же би ше цо лєпше похопели елементи и функция диялогу.

Описованє:

- зложеншого роботного поступка,

- вонкашнього и нукашнього простору з наглашованьом виразних характеристикох простору,

- портретованє (подоба з кнїжовного дїла на основи фабули, диялогох и коментара писателя),

- кнїжовно-уметнїцки опис и технїчни опис,

- наукови и административни стил у комуникациї и сообщованю.

Информованє и елементи репортажи. Интервю.

Приповеданє з пременку рядошлїду, интервенциї у композициї.

Розправянє о пречитаней кнїжки, теат. представи, филму, РТВ емисиї, концерту, спорт. змаганю - з одредзованьом тезох за розправу.

Розправянє на самостойно з боку школярох вибрану тему - полемика, арґументация, єдностраносц, всестраносц.

Дискусия на актуалну тему у школи, фамилиї, дружтве - по вибору школярох.

Комуникация: Праве и пренєшене значенє словох. Символи. Пременка значеня и порученя виражена зоз иронию и интонацию.

Схопносц згваряня:

Обачованє и препознаванє прикметох и одношеньох (доброта, любов, скромносц, товаришство, бриґа, зависц, лукавство). Препознаванє и виражованє пригварки, нагваряня, прешвечованя, подозривосци.

Виражованє прикметох, їх ниянсох и розликох (щиросц, лукавосц, сцерпезлївосц, твардоглавосц, упартосц, витирвалосц, лєнївосц, вредносц, роботносц).

Анализа текстох розличних стилох.

Писане висловйованє

Описованє природного зявеня (по плану).

Портретованє подоби з кнїжовного дїла (на основи фабули, характеризациї з боку писателя, писательового коментара, свойого дожица и розуменя).

Розправянє о актуалних дружтвених проблемох на основи текстох з новинох и других медийох - по вибору школярох дзе ше напредок одредзи опонентох.

Приказ, критика.

Синтаксично-семантични вежби, лексични вежби.

Писанє дньовнїка, приватне и урядово писмо.

Писанє молби, жалби, телеграми, винчованки, плакати, протесту, подзекованя.

Стандарди и култура електронскей комуникациї.

Пополньованє рижних формуларох (анкети, тести, питалнїки, поштански, банковни и подобни образци, формулари и подобне).

Осем домашнї писани задатки и їх анализа на годзинох.

Штири писмени задатки (єдна годзина за писанє, два за виправок).

СПОСОБ ВИТВОРЙОВАНЯ ПРОГРАМА

Зоз седму класу ше заокружує здобуванє основних знаньох о елементох язика зоз синтаксу односно зложеним виреченьом. З тим ше конституює конєчне спознанє о язику як систему. У синтакси зложеного виреченя обєдинєни предходни знаня о функционованю словох и доводза ше до уровня же виреченє то тота обдумана цалосц котра основна єдинка спорозумйованя и же аж у синтакси зложеного виреченя постава очиглядни подполни круг у котрим функционує язик як систем. Потераз школяр здобул нє лєм основну писменосц на мацеринским язику алє требал здобуц и основни спознаня о язику як систему на таки способ же прешол цалу вертикалу ґраматичних знаньох од фонетики по синтаксу на уровню препознаваня по програмских цалосцох. Програм пре потреби преглядносци структуовани по програмских цалосцох - ґраматика, правопис, школска и домашня лектира и култура усного и писменого висловйованя - алє ше подрозумює же ше язику приступа як интеґралному и цалосному систему и множеству знаньох. Програм затримал добри елементи конципованя по концентричних кругох як и добри елементи конципованя по вертикали та их обєдинєни тримаме за ткв. спирални систем або структуру програма. Програм

каждей, та и седмей класи, составени на принципу спирали. Седма класа, гоч кельо нам ше видзи же основна школа то континуитет осем класох, то заш лєм перша ґарадича отвераня новей спирали. Преробени програм седмей класи предвидзує лєм преширенє концентричного круга ученя синтакси дзе ше уча и утвердзую елементи синтакси, од простого виреченя по зложене, без дефиницийох алє утемелєно у реалних знаньох школярох як препознаванє елементох. Конститує ше спознанє о виреченю як найменшей єдинки комуникації. Обачую ше состойни елементи прешireного виреченя на котри треба обрациц окремну увагу праве прето же тоти елементи постаню або буду прерастац до зависних виреченьох у зложеним виреченю. У реалней наставней пракси скорейших рокох у програму у истей класи була и морфолоґия на уровню препознаваня и менованя файтох словох и поряднє приходзело до заменьованя поняцох напр. меновнїка и субєкта, дїєслова и предиката. З тима вименками препознаванє файтох словох зохабене у питей класи, шеста класа у цалосци охабена ученю морфологиї, а седма класа обєдинює шицки предходни здобути знаня у синтакси зложеного виреченя.

Вибор кнїжовних дїлох направени по принципу функцийох, цо значи же треба же би одвитовал поглєдованьом за здобуванє поняцох и кнїжовного искуства, же би бул у систему вредносцох розумлївих и инспируюцих за одредзени возрост, як и же би одвитовал на першенствену а то значи естетичну функцию кнїжовного дїла. Шицки наслови кнїжовних дїлох виберани спрам наведзених функцийох а зоз репрезентативних антолоґийох кнїжовносци за дзеци и одроснутих. Зоз становиска можлївого дожица кнїжовного дїла, змисти вибраних дїлох упутюю на потримовку розуменю лиричного, на потримовку сензибилитету школяра, на розуменє емоционалней страни школярового розуменя швета. Источасно ше зоз вибором змистох жада вимкнуц скорей присутней страдалносци у вельким чишлє текстох, тє. жада ше змоцнїц лєпша слика швета без насилнїцтва, страдалнїцтва и нєпреривного зменьованя рижних нєщесцох. У цалосци, вибор кнїжовних текстом вецей обрацени на красши и цеплєйши бок швета и живота.

Култура усного и писменого висловйованя на уж узвичаєним уровню розуменя и комуникативней функциї язика, а подрозумює ше робота наставнїка з хаснованьом таких методох котри звекшую комуникативни компетенциї школяра. У околносцох кед ше руски язик находза у позициї меншинского язика числово малочисленей заєднїци, окружени зоз засиценим медийским и комуникативним простором других язикох, а першенствено сербского язика, настава руского язика максимално обрацена на комуникативни компетенциї школяра на руским язику. З тим ше жада, першенствено, прейґ култури усного и писаного висловйованя змоцнїц компетенциї школяра у каждодньовей комуникациї зоз окруженьом на руским язику.

RUMUNSKI JEZIK

(4 časa nedeljno, 144 časa godišnje)

LIMBA ROMÂNĂ

Scopul activităţii instructive

În clasa a VII-a elevii trebuie să însuşească în continuare limba română literară, noţiunile de gramatică şi teorie literară şi să-şi dezvolte capacitatea de exprimare în scris şi oral. În această clasă scopul activităţii instructive este:

- ridicarea nivelului de cunoştinţe şi capacităţi, crearea interesului pentru lectură;

- înţelegerea mesajului oral şi scris;

- însuşirea corectă a exprimării scrise şi orale;

- dezvoltarea şi îmbogăţirea vocabularului cu expresii şi cuvinte noi;

- înţelegerea contextului global al unui mesaj dialogat;

- semnalarea înţelegerii mesajului în comunicarea cotidiană;

- deducerea sensului unor cuvinte necunoscute într-un mesaj;

- dezvoltarea interesului faţă de creaţiile literare în limba română;

- receptarea, iniţierea şi participarea la un act de comunicare oral şi scris în limba

română literară;

dezvoltarea creativităţii prin activităţile de atelier şi activităţile individuale.

Sarcini operative

La sfârşitul clasei a VII-a elevii trebuie:

- să-şi îmbogăţească vocabularul cu cuvinte şi expresii noi;

- să înţeleagă semnificaţia unui mesaj;

- să însuşească sistematic diferite forme de exprimare orală şi în scris;

- să însuşească valorile stilistice ale unor cuvinte dintr-un text literar;

- să sesizeze modalităţile de organizare a secvenţelor textuale ale unui mesaj oral;

- să însuşească raportul dintre propoziţii în frază;

- să deducă sensul cuvintelor necunoscute dintr-un mesaj ascultat;

- să însuşească citirea expresivă, citirea pe roluri şi dramatizarea textelor literare;

- să-şi exprime clar şi precis gândurile, ideile şi sentimentele;

- să folosească şi aplice corect izvoarele de informaţie (reviste, manuale, dicţionare, enciclopedii, alte medii);

- să utilizeze corect limba română literară în diferite situaţii.

LITERATURA

Lectură şcolară

1.Vasile Alecsandri, **Miezul iernii**

2. Anton Pann, **Povestea vorbii**

3. Tudor Arghezi**, Cuvânt**

4. Mircea Cărtărescu, **Florin scrie un roman (fragment)**

5. George Călinescu, **În tren (fragment)**

6. Geo Bogza, **Munţii Apuseni**

7. Mircea Eliade, **Jurnalul unui adolescent**

8. Constantin Chiriţă, **Cireşarii (fragment)**

9. Octavian Goga, **Noi**

10. Gheorghe Brăescu, **Un scos din pepeni**

11. Alecu Russo, **Piatra corbului**

12. Ion Pillat, **Mărţişor**

13. **Povestea drumului -** mit african

14. **Literatura română din Voivodina**

15. Jovan Sterija Popović, **Tigva fandosită**

16. I. Al. Brătescu-Voineşti, **Privighetoarea**

17. I. L. Caragiale, **Un pedagog de şcoală nouă**

18. I. Creangă, **Ion Roată şi Vodă Cuza**

19. **Mănăstirea Argeşului**

20. **Zidirea cetăţii Skadar**

21. George Coşbuc, **Colindătorii**

22. Mihai Eminescu, **Floare albastră**

23. Jules Verne, **Castelul din Carpaţi**

24. J.K. Rowling, **Harry Potter**

25. R.F. Raspe, **Peripeţiile uimitoare ale Baronului Munchauzen**

26. Lucian Blaga, **9 mai 1895**

Lectură

Ioan Slavici, **Moara cu noroc**

Barbu Ştefănescu Delavrancea, **Schiţe şi nuvele**

Ion Creangă, **Amintiri din copilărie**

Selecţie din literatura română contemporană

Antoine de Saint-Exupery, **Micul prinţ**

Analiza textului

Stabilirea contactului direct cu operele literare şi descoperirea mijloacelor de limbă şi stil cu ajutorul cărora sunt realizate imaginile artistice.

Aprecierea expresiilor idiomatice, sensului propriu şi figurat al cuvântului.

Formarea unor opinii personale despre opera analizată.

Identificarea noţiunilor de teorie literară.

Pregătirea elevilor pentru analiza independentă a textului literar: cercetarea valorilor determinate, argumentarea impresiilor, observarea şi concluzia datelor.

Redarea textelor epice: observarea cauzei consecutive a legăturii motivelor poetice şi funcţia lor, desfăşurarea lentă sau dinamică a acţiunii şi compoziţia. Introducerea în analiza completă a operei literare: personajele (dialogul, monologul, trăsături de caracter, procedee), tematica (compoziţia tematicii, tema principală, teme secundare), ideea şi descrierea (starea psihologică, situaţii dramatice, atmosfera, peisajul).

Abordarea poeziilor lirice: analiza motivelor (relaţiile reciproce şi contopirea în imagini poetice).

Imaginile poetice, elementele de limbaj şi stilul poetic.

Abordarea operelor dramatice: îndrumarea elevilor în analiza elementelor esenţiale (dialog, monolog, acţiune dramatică, personaje). Asemănările şi deosebirile dintre operele lirice şi epice.

Noţiuni literare

Actualizarea noţiunilor literare din anii precedenţi.

Specii literare: Pastelul. Legenda. Balada. Schiţa. Povestirea. Nuvela. Comedia. Romanul.

Antiteza. Metafora.

Piciorul metric. Versul liber.

Folclorul literar.

LIMBA

Repetarea şi consolidarea materiei din clasa precedentă.

Noţiuni de fonetică (actualizare).

Vocabularul limbii române. Sinonimele (actualizare). Neologismele. Inovaţii lexicale. Importanţa neologismelor şi inovaţiilor lexicale. Procedeele interne de îmbogăţire a vocabularului. Compunerea.

Părţile de vorbire flexibile (actualizare).

Pronumele (actualizare). Pronumele şi adjectivul interogativ-relativ. Acordul pronumelui relativ *care* în genitiv precedat de articol genitival. Pronumele şi adjectivul nehotărât.

Verbul. Diatezele, modurile şi timpurile (actualizare). Verbele auxiliare (actualizare). Locuţiunea verbală.

Părţile de vorbire neflexibile, cu accentul pe **conjuncţii** şi **locuţiunile conjuncţionale**.

Sintaxa propoziţiei

Subiectul. Subiectul inclus. Subiectul subînţeles. Propoziţii defective de subiect.

Predicatul. Predicatul verbal. Predicatul nominal. Verbe copulative. Nume predicativ. Acordul predicatului cu subiectul.

Părţile secundare ale propoziţiei. Atributul adjectival, substantival, pronominal (actualizare), atributul verbal şi adverbial. Apoziţia. Exerciţii aplicative referitoare la atribut.

Complementul (actualizare). Complementele circumstanţiale de cauză şi de scop. Ordinea cuvintelor în propoziţie.

Sintaxa frazei

Propoziţia principală şi propoziţia secundară. Propoziţia regentă. Coordonarea (prin juxtapunere şi cu ajutorul conjuncţiilor). Propoziţii coordonate copulative, adversative, disjunctive şi conclusive. Subordonarea. Propoziţii subordonate atributive, completive directe.

Vorbirea directă şi vorbirea indirectă.

Noţiuni de ortografie

Scrierea corectă a substantivelor, pronumelor şi numeralelor (actualizare).

Punctuaţia în frază.

CULTURA EXPRIMĂRII

Exprimarea orală

Exprimarea în mod original, într-o formă accesibilă, a propriilor idei şi opinii.

Stabilirea principalelor modalităţi de înţelegere şi interpretare a unor texte scrise în diverse situaţii de comunicare.

Înţelegerea textului literar şi comentarea lui ca mijloc de dezvoltare a exprimării orale.

Exerciţii de însuşire şi definire a noţiunilor şi cuvintelor - prin activităţi în ateliere.

Observarea mijloacelor de limbă şi stil în fragmentele din textele cu caracter descriptiv (în versuri şi proză).

Determinarea sensului unor cuvinte şi explicarea orală a semnificaţiei acestora în diferite contexte.

Stabilirea legăturilor corecte dintre elementele unei unităţi gramaticale (propoziţie sau frază), precum şi folosirea corectă a categoriilor gramaticale specifice părţilor de vorbire.

Exerciţii de rostire corectă a cuvintelor cu probleme de accentuare.

Transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă, a textului narativ în text dramatic.

Transformarea monologului în dialog, exersarea dialogului (adaptarea tematicii, dinamismului, caracterului).

Dezbateri pe marginea unor cărţi citite, prezentaţii teatrale, film, emisiuni RTV, tablouri, sculptură; determinarea temei, ideii, particularităţilor personajelor.

Analiza fragmentelor narative selectate în care predomină vorbirea personajelor.

Elementele de reportaj.

Exprimarea în scris

Dictări libere şi de control.

Exprimarea în scris a unui punct de vedere personal. Comentarea textelor literare citite, rezumatul, caracterizarea personajelor, transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă.

Scrierea argumentată a impresiilor provocate de textele literare şi interpretarea unor aspecte din operă.

Interpretarea liberă ale unor aspecte structurale ale unei opere literare.

Stabilirea valorilor estetice şi stilistice în toate tipurile de texte şi de situaţii de comunicare.

Îmbinarea diferitelor forme de expunere (povestire, descriere şi dialog) în compunerile elevilor pe teme libere şi teme date.

Modalităţile de exprimare a ideilor, atitudinilor şi opiniilor faţă de anumite situaţii de comunicare.

Exerciţii de înţelegere şi explicare a noţiunilor de teorie literară.

Exerciţii pentru dezvoltarea creativităţii elevilor.

Scrierea corectă a frazelor în text folosind corect regulile ortografice şi semnele de punctuaţie.

Aprecierea şi evaluarea cărţilor citite, a emisiunilor, filmelor, CD-urilor audiate şi vizionate. Jurnalul.

Şase teme pentru acasă şi analiza lor la oră.

Patru lucrări scrise (o oră pentru scriere şi o oră pentru corectare).

MODUL DE REALIZARE A PROGRAMEI

Programa pentru ***Limba română ca limbă maternă*** pentruclasa a ***VII*-a** se realizează prin metode tradiţionale prezentate în forma unei succesiuni de etape clar delimitate.

În domeniul literaturii se propun următoarele activităţi: stabilirea contactului direct cu operele literare şi descoperirea mijloacelor de limbă şi stil cu ajutorul cărora sunt realizate imaginile artistice. Identificarea noţiunilor de teorie literară. Redarea textelor epice. Abordarea poeziilor lirice. Abordarea operelor dramatice. Asemănările şi deosebirile dintre operele lirice şi epice.

În domeniul limbii se pune accent pe evaluarea posibilităţilor de exprimare prin expresii şi cuvinte noi în vocabularul activ al elevilor şi sesizarea sensului inovaţiilor lexicale în funcţie de context. Trebuie să identifice sensul unui cuvânt necunoscut, să aplice regulile de ortografie în scris, să sesizeze abaterile de la normele gramaticale într-un mesaj oral şi scris, să cunoască părţile de vorbire flexibile şi neflexibile şi părţile de propoziţie. Mesajul pe care elevul îl va comunica în limba română trebuie să fie bazat pe structurile lingvistice în spiritul limbii române, determinate de gândirea în această limbă.

Cultura exprimării orale şi în scris are o importanţă deosebită deoarece reprezintă baza unei comunicări calitative. Din acest motiv în cursul activităţii trebuie insistat asupra îmbogăţirii fondului lexical, exprimarea în mod original a propriilor idei şi opinii. Stabilirea principalelor modalităţi de înţelegere şi interpretare a unor texte scrise în diverse situaţii de comunicare - prin activităţi în ateliere. Observarea mijloacelor de limbă şi stil în fragmentele din textele cu caracter descriptiv. Stabilirea legăturilor corecte dintre elementele unei unităţi gramaticale, precum şi folosirea corectă a categoriilor gramaticale specifice părţilor de vorbire şi părţilor de propoziţie şi frază. Aprecierea şi evaluarea cărţilor citite, a emisiunilor, filmelor, CD-urilor audiate şi vizionate. Elevii trebuie să manifeste interes pentru creaţiile literare în limba română, să utilizeze corect şi eficient limba română în diferite situaţii de comunicare.

SLOVAČKI JEZIK

(4 časa nedeljno, 144 časa godišnje)

SLOVENSKÝ JAZYK

Cieľ a úlohy

Cieľom vyučovania slovenského jazyka a literatúry je, aby žiaci zvládli a poznali materinský jazyk jednak kvôli posilneniu svojho jazykového vedomia, jednak aby sa prostredníctvom jazyka dostali aj k prameňom slovenskej literatúry a celkovej slovenskej kultúry a vedy.

Pri vyučovaní slovenského jazyka sa v našich podmienkach musí prihliadať nielen na vzťah spisovnej podoby slovenského jazyka a našich nárečí, ale tiež na vzťah slovenský jazyk a srbský jazyk, ktorý používame na mimoetnické dorozumievanie.

Úlohy vyučovania slovenského jazyka sú:

viesť žiakov k poznávaniu jazyka ako štruktúrovaného a uceleného systému;

rozvíjať komunikačné schopnosti žiakov, aby získali kvalitnú jazykovú kompetenciu;

pestovať u žiakov lásku k materinskému jazyku a vedomie jazykovej príslušnosti k istému etniku, pocit jazykovej príbuznosti a spolupatričnosti s inými etnikami;

prostredníctvom jazyka viesť žiakov k poznávaniu histórie a kultúry vlastného národa

a k získavaniu iných poznatkov;

prehlbovať estetické cítenie žiakov;

rozvíjať etické cítenie žiakov;

naučiť žiakov uplatňovať získané vedomosti v praxi.

Čiastkové úlohy

- naučiť žiakov vhodne, výstižne a správne sa vyjadrovať v konkrétnych spoločenských komunikačných situáciách, a to ústne aj písomne

- ústne aj písomne tvoriť základné slohové útvary informačné, rozprávacie, opisné a výkladovo-úvahové

- skvalitniť rečovú kultúru žiakov a pravopisnú správnosť ich písomných prejavov, vypestovať zručnosť a návyk v používaní výkladových a synonymických slovníkov, jazykových príručiek a rozličných encyklopédií

- skvalitniť výrazné čítanie a čítanie s porozumením a upevniť kladný vzťah žiakov k literatúre

- estetickým a výchovným pôsobením literatúry formovať charakter žiakov: rozširovať vedomosti a poznatky žiakov o živote, ľuďoch, prírode a spoločnosti.

NÁPLŇ UČEBNÝCH OSNOV

JAZYK

Slovenčina a jej miesto medzi slovanskými jazykmi. Pôvod slovenčiny.

Slovanské jazyky. Srbský a slovenský jazyk. Slovenčina v Srbsku.

Lexikológia

Tvorenie slov. Slovná zásoba slovenského jazyka. Spôsoby obohacovania slovnej zásoby. Rozširovanie vedomostí o slovách podľa zloženia: ustálené spojenia, združené

pomenovania, frazeologické jednotky. Prenášanie a rozširovanie významu slov. Prevzaté slová.

Morfológia

Opakovanie učiva o slovných druhoch. Slovesá. Prítomníkové a neurčitkové slovesné tvary - tvorenie a význam.

Základné významy slovesných časov a spôsobov. Štylistické využitie slovesných časov a spôsobov.

Predložky (systematizácia učiva). Predložky v slovenskom a srbskom jazyku s dôrazom na rozdiely v používaní predložiek rovnako znejúcich v oboch jazykoch.

Syntax

Opakovanie učiva o vete a vetných členoch. Vetný základ. Syntagma. Prisudzovanie, priraďovanie a určovanie. Základné druhy priraďovacieho a podraďovacieho súvetia; určovanie vedľajšej vety v podraďovacom súvetí.

Pravopis

Systematizácia pravopisných poučiek o písaní y/ý a i/í. Práca s *Pravidlami slovenského pravopisu, Slovníkom cudzích slov, Krátkym slovníkom slovenského jazyka, Synonymickým slovníkom slovenčiny* (na hodinách).

KULTÚRA VYJADROVANIA - SLOH

Ústne vyjadrovanie

Rozprávanie s prvkami opisu. Rozbor vybraných textov.

Dynamický opis (opis pracovnej činnosti, postupu). Jeho hlavné znaky a porovnanie so statickým opisom.

Charakteristika osoby (vnútorná a vonkajšia).

Cielený rozhovor (interview). Simulovanie rolového dialógu (nadviazanie kontaktu, oslovenie, formulácia a spôsob kladenia otázok, usmerňovanie rozhovoru, poďakovanie). Diskusia o aktuálnych problémoch v škole a v prostredí. Pokus o vyjadrenie vlastného názoru. Výber jazykových prostriedkov. Používanie primeraných slov a frazeologizmov v súvislosti so spracovanou témou. Nárečové slová a slangové slová. Používanie historického prézentu.

Poukazovanie na časté štylistické nedostatky rozborom konkrétnych textov a na možnosti, ako sa tomu vyhnúť.

Písomné vyjadrovanie

Korektorské (opravné) značky (rozborom a ukážkou konkrétneho textu).

Praktické písomnosti: tlačivá, dotazníky, poštová poukážka, zápisnica, potvrdenie a pod.

Rozbor slohových prác zaslaných na súťaž, do novín a pod.

Nácvičné a kontrolné diktáty.

Osem domácich slohových prác (rozsahovo neveľkých) a ich rozbor na hodine.

Štyri školské slohové práce (písanie na jednej a rozbor s opravou na dvoch hodinách).

Školské čítanie

Poézia

Andrej Sládkovič: Detvan (úryvok)

Ján Botto: Smrť Jánošíkova (úryvok)

Janko Kráľ: Zakliata panna vo Váhu a divný Janko

Samo Chalupka: Výber z diela

Martin Rázus: Matka

Ivan Krasko: Otcova roľa

Milan Rúfus: Príhody

Pavel Mučaji: Dva sonety o jednom stretnutí

Miroslav Nastasijević: Láska

Desanka Maksimovićová: Výber z diela

Jozef Urban: Voda, čo ma drží nad vodou

Próza

Božena Slančíková Timrava: Ťapákovci (úryvok)

Ján Čajak: Suchoty (úryvok)

Jozef Gregor Tajovský: Prvé hodinky

Martin Kukučín: Adam Krt (úryvok)

Milan Ferko: Veľkomoravské záhady (úryvok)

Klára Jarunková: Potopa

Juraj Tušiak: Obrat Samka Zlocha

Ľudo Zúbek: Jar Adely Ostrolúckej (úryvok)

Jack London: Z lásky k človeku

Ján Čajak ml.: Zypa Cupák (úryvok)

Andrej Čipkár: V Calacalí sa deti nemusia báť učiteľov (cestopis z knihy Banánový kvet, deti a svet)

Zo súčasnej slovenskej a slovenskej vojvodinskej literatúry pre deti a mládež (dievčenská a chlapčenská próza)

Náučná literatúra - encyklopédie, heslá z Encyklopédie slovenských spisovateľov

Dráma

VHV: Zem

Súčasná slovenská divadelná a rozhlasová hra

Domáce čítanie

Ľudo Ondrejov: Zbojnícka mladosť

VHV: Zem

Výber zo súčasnej slovenskej tvorby

Výber z prózy vojvodinských Slovákov

Miroslav Antić: Plavé kučery

Vejú vetry, povievajú

Literárna teória

Poézia

- lyrické dielo,

- básnická skladba,

- balada,

- texty populárnej piesne.

Próza

- epické dielo,

- poviedka,

- poviedky a romány zo života detí,

- dievčenský román,

- chlapčenská próza,

- životopisný román,

- cestopis.

Náučná literatúra

- encyklopédie slávnych osobností.

Dráma

- divadelná hra pre deti,

-filmová a rozhlasová hra pre deti.

Literárnovedné pojmy

Poviedka, román, rozprávač - autor, autorská reč, čitateľ - divák, poslucháč, rým, verš, strofa, metafora, personifikácia, prirovnanie, epiteton.

POKYNY PRE REALIZÁCIU PROGRAMU

JAZYK

Gramatika

Vyučovanie gramatiky a pravopisu v 7. ročníku má za cieľ umožniť žiakom komunikáciu v ústnej alebo písomnej podobe, používajúc spisovný slovenský jazyk. Žiak má poznať základné pravidlá z oblasti gramatiky, ako sú: pravopisné pravidlá písania *i, í, y, ý* po mäkkých, tvrdých a obojakých spoluhláskach, vo vybraných slovách, rozlišovanie základu slova, predpony a prípony; tvorenie slov predponami a príponami; predpony s-, z-, zo-, nad-, od-, ob-, roz- a ich spisovná výslovnosť a pravopis. Systematizovať učivo z predošlých ročníkov. Učivo o slovesách treba rozšíriť a spracovať učivo o slovesných tvaroch. Odporúča sa zopakovať a upevniť klasifikáciu viet (podľa zloženia, podľa obsahu, podľa členitosti). Nacvičovať treba vetné sklady (syntagmy) ako významové a gramatické celky, vetné členy a členenie vetných členov na holé, rozvité a viacnásobné. Osobitne treba spracovať druhy priraďovacieho a podraďovacieho súvetia a čiarky v súvetí. Na previerku vedomostí písať kontrolné práce. Tieto práce sa píšu v škole, a to po prebratí daného učiva, na ktoré je práca zameraná.

Pravopis

Pravopis treba vždy nacvičovať s odôvodneným paralelne so spracovaním učiva z jazyka používajúc literárne texty z učebníc, ako východiskové texty pre analýzu pravopisných javov. Treba prihliadať na písanie ***i, í, y, ý*** po tvrdých, mäkkých a obojakých spoluhláskach, na písanie koncoviek pri slovesných časoch, pri jednotlivých pádoch podstatných mien, pri množnom nominatíve prídavných mien a číslovieK. Žiakov treba nacvičovať písať správne interpunkčné znamienka. Diktáty odporúčame: nácvičné: s dopĺňaním, s upozornením, zrakový, sluchový; kontrolný diktát a autodiktát. Odporúča sa so žiakmi diktáty nacvičovať s odôvodňovaním pravopisných javov a len potom písať kontrolné diktáty. Diktáty sa píšu podľa potreby. Nemusí ísť o súvislé texty. Môžu to byť slová, slovné spojenia, samostatné vety. Kontrolné diktáty sa píšu po prebratí daného učiva, na ktoré je diktát zameraný.

LITERATÚRA

Odporúča sa na druhej hodine spracovania textu ponúknuť žiakom diferencované úlohy (podľa stupňov zložitosti). Okrem uvedených textov môžeme ponúkať žiakom texty podľa vlastného výberu z čítanky, detských a mládežníckych časopisov, novín, encyklopédií a iných foriem literatúry, ktorá im je vekove primeraná. Poskytnúť im základy literárneho vzdelania, utvárať ich estetické názory a vkus, viesť ich k tomu, aby rozumeli a obľúbili si hodnoty pravej literárnej tvorby a aby mohli rozlišovať hodnoty (ozajstné) literatúry od tendenčných a propagačných. V tomto veku sa odporúča odpozerať najmenej dve divadelné predstavenia pre deti a film pre deti, ako aj televízne vysielanie pre deti. Podľa možnosti žiakom treba dať počúvať aj detské rozhlasové hry a umelecké prednesy básní. S cieľom podnecovania kreativity u detí treba vypracovať spoločne s deťmi aspoň jedno divadelné predstavenie na úrovni triedy (odporúča sa samostatné vypracovanie scény a kostýmov). U žiakov treba pestovať záujem o čítanie kníh, odporúčať im literatúru vhodnú pre ich vek a formovať čitateľskú kultúru u detí.

Literárne diela: 4 knihy podľa výberu učiteľa a žiakov. Žiakov treba zaúčať analyzovať literárne dielo: názov, autora, miesto a čas deja, hlavná postava a jej vlastnosti, vedľajšie postavy, odkaz, téma, idea diela. Treba ich zvykať podať stručnú reprodukciu.

Literárnoteoretické pojmy (poézia a próza): Plánované literárnoteoretické pojmy v tomto veku deťom treba podať informatívne a nacvičovať do tej miery, aby ich v danom texte líšili.

KULTÚRA VYJADROVANIA

Ústne vyjadrovanie

U žiakov v tomto veku treba pestovať spisovnú podobu slovenského jazyka v ústnom a v písomnom prejave s dôrazom na plynulosť prejavu, jasnosť, správnu dikciu a melódiu viet. Viesť ich k tomu, aby dokázali samostatne skomponovať príležitostný príhovor (prednes pripraveného i nepripraveného rečníckeho útvaru) a jeho tón prispôsobili poslucháčom a príležitosti a osvojili si pravidlá verejného vystupovania.Od žiakov sa očakáva výrazný prednes básne ako aj krátka reprodukcia jednoduchých textov z čítanky, detskej tlače, reprodukcia obsahu filmu, divadelnej hry, rozhlasových alebo televíznych vysielaní pre deti tohto veku - podľa osnovy. Jazykové didaktické hry treba používať vo funkcii zveľaďovania slovnej zásoby a skvalitňovania ústnej a písomnej komunikácie žiakov. Treba dbať na spisovnú výslovnosť, slovnú zásobu prehlbovať vysvetlením významu nových slov a slovných spojení, ako aj s významom slov v srbskom jazyku. Líšiť monológ od dialógu.

Dramatizácia

V oblasti dramatizácie textu je predvídané striedavé reprodukovanie textu so zreteľom na intonáciu vety, uvádzanie pohybu v priestore. V dramatických dielach (v dramatickom žánri) majú pochopiť a zvládnuť pomer textu a prednesu, hodnotia kompozíciu, dej, postavy, charaktery, dialógy, monológy, konflikt. Vedia rozoznať drámu od rozhlasovej hry.

Formy spoločenského styku

S cieľom pestovať výchovný aspekt vzdelávania v škole treba dať dôraz na základné etické normy, ktoré sú ujaté v našom spoločenskom systéme. Žiakom treba pravidelne tlmočiť ujaté frázy a slovné spojenia a pestovať u nich spoločensky prijateľnú formu komunikácie a kódex správania.

Čítanie

V prvom rade treba v tomto veku žiakov učiť správne, s porozumením čítať. Žiak má vedieť plynule čítať prozaický text. Tempo čítania musí byť podobné hovorovej reči. Musí mať schopnosť rozlišovať v textoch dôležité veci od menej dôležitých. Má vedieť reprodukovať prečítaný text vlastnými slovami. Musí mať schopnosť vytvoriť si vlastný názor a postoj k prečítanému dielu, k postavám a situáciám a hodnotiť ho na základe vlastných a čitateľských skúseností. Pri zreprodukovaní básne alebo prózy uplatňuje doteraz určené teoretické vedomosti. Má spoznať a chápať kompozičnú ucelenosť diela. Pri čítaní nových textov musí spoznať doteraz učené literárnoteoretické poznatky. Žiaci si upevňujú dosiaľ osvojené čitateľské zručnosti na náročnejších umeleckých textoch.

Písomné vyjadrovanie

Aj v tomto veku sa dbá na dodržiavanie všetkých znakov písania s čiastočným formovaním vlastného čitateľného rukopisu u žiakov s prihliadnutím na pravopis. Od žiakov treba žiadať dodržiavanie formy pri písaní (úvod, hlavná časť, záver). Školské slohové práce sa môžu robiť podľa danej osnovy, ale aj po rozbore a spoločnej analýze, ako má práca vyzerať a čo má obsahovať. Žiak vie samostatne zostavovať stručnú dejovú osnovu z prečítaných diel, pritom používa básnické výrazy a prostriedky. Musí byť schopný pokračovať, doplniť, poprípade pozmeniť, zúžiť alebo rozšíriť počutý text. Z pomocných kníh a učebníc ako aj z iných zdrojov zhromaždiť materiály na danú tému (odpoveď, riešenie úloh v skupine ap.). Odporúča sa analýza 8 domácich slohových prác na hodine a štyroch školských slohových prác - písanie na jednej hodine a oprava a rozbor na dvoch hodinách (so zreteľom na pravopis). Také práce si vyžadujú jednu alebo dve hodiny prípravy: ústnu a písomnú. V referáte má vedieť vyjadrovať svoje city, myšlienky, ktoré v ňom vyvolala prečítaná kniha. Samostatne hovoriť o zvláštnostiach epických diel, o kompozícii dramatických diel a v referáte o lyrických žánroch používať čím viac citátov. Tiež dokáže samostatne vysvetliť odlišnosti alebo podobnosti medzi literárnymi textami.

Sledeći

Prethodni

HRVATSKI JEZIK

(4 časa nedeljno, 144 godišnje)

HRVATSKI JEZIK

Cilj i zadatci:

- osposobljavanje učenike za uporabu hrvatskoga standardnoga jezika u svim tekstovnim vrstama, funkcionalnim stilovima i sredstvima priopćavanja

- stjecanje ljubavi za hrvatski jezik i književnost te spoznaje o biti i posebnim značajkama hrvatskoga jezika kao sredstva priopćavanja i umjetničkog izražavanja

- stjecanje svijesti o potrebi upoznavanja, učenja i njegovanja hrvatskoga jezika

- razvijanje jezične i književne sposobnosti

- razvijanje osjetljivost za književnu riječ i njezine vrijednosti

- razvijanje kulture čitanja književnih i neknjiževnih tekstova

- razvijanje kulturu slušanja i gledanja

- usvajanje znanja o hrvatskom jeziku kao sredstvu komunikacije

Operativni zadatci:

Učenici trebaju:

- biti osposobljeni za samostalno čitanje, razumijevanje i tumačenje književnih tekstova

- biti osposobljeni za jezično izražavanje i stvaranje

- spoznati povijest hrvatskoga jezika od prvih pisanih spomenika i njegovu ulogu u razvoju i njegovu ulogu u održanju nacionalne samobitnosti

- razvijati svijet o pripadnosti hrvatskoj nacionalnoj zajednici

- usvojiti naviku aktivnog slušanja i razvijati opću kulturu govorenja

- steći sposobnost pisanja svih vrsta tekstova na temelju pravopisnih normi

- steći sposobnost samostalnog čitanja, tumačenja i vrednovanja književnih djela

- razvijati umijeće svrhovite uporabe Interneta u nastavi hrvatskoga jezika

SADRŽAJI PROGRAMA

JEZIK

TEME:

1. Povijest hrvatskoga književnoga jezika

Ključni pojmovi: prvi tiskani rječnik i prva tiskana slovnica (gramatika).

2. Riječi istoga i sličnoga značenja

Ključni pojmovi: istoznačnice, bliskoznačnice.

3. Riječi suprotnoga značenja

Ključni pojmovi: suprotnice (antonimi).

4. Riječi jednakoga oblika, a različitoga značenja

Ključni pojmovi: istozvučnice, istopisnice, istoobličnice.

5. Razlikovanje riječi s glasovima č, ć, dž i đ.

Ključni pojmovi: pravilan izgovor i pisanje riječi s tim glasovima; svijest o vezi navedenih glasova u izvedenicama prema osnovnom k, t, c.

6. Riječi u kojima se smjenjuju glasovi

ije/je/e/i

Ključni pojmovi: dvoglasnik ie, staroslavenski glas jat, kratki i dugi jat.

7. Veliko početno slovo u imenima društava, organizacija, udruga, pokreta i javnih skupova

Ključni pojmovi: veliko početno slovo u imenima društava, organizacija, udruga, pokreta i javnih skupova.

8. Imenički dodatci: atribut i apozicija

Ključni pojmovi: atribut: pridjevni atribut i imenički atribut, atributni skup, apozicija, apozicijski skup.

9. Objekt

Ključni pojmovi: objekt, izravni objekt i neizravni objekt.

10. Priložne oznake

Ključni pojmovi: priložne oznake, priložna oznaka (mjesta, vremena, načina, uzroka, namjere).

11. Složena rečenica

Ključni pojmovi: nizanje, povezivanje i uvrštavanje rečenica, vezнички skupovi.

12. Nezavisno složena rečenica

Ključni pojmovi: vezničke i nevezničke rečenice, surečenice.

13. Vrste nezavisno složenih rečenica

Ključni pojmovi: nezavisno složena rečenica: sastavna, rastavna i suprotna rečenica, isključna i zaključna rečenica.

14. Zavisno složena rečenica

Ključni pojmovi: zavisno složena rečenica, glavna i zavisna surečenica, inverzija, umetnuta rečenica.

15. Izricanje predikata rečenicom

Ključni pojmovi: predikatna rečenica.

16. Izricanje subjekta rečenicom

Ključni pojmovi: subjektna rečenica.

17. Izricanje objekta rečenicom

Ključni pojmovi: objektna rečenica.

18. Izricanje atributa rečenicom

Ključni pojmovi: atributna rečenica.

19. Izricanje priložnih oznaka rečenicom

Ključni pojmovi: priložna rečenica.

JEZIČNO IZRAŽAVANJE

TEME:

1. Obavijest

Ključni pojmovi: obavijest.

2. Nejezična sredstva komunikacije

Ključni pojmovi: nejezična sredstva komunikacije, komunikacija, mimika, gesta (kretnja).

3. Izražavanje obavijesti vrjednotama govorenoga jezika

Ključni pojmovi: izražavanje obavijesti vrednotama govorenoga jezika.

4. Pisanje priče (kompozicija teksta)

Ključni pojmovi: kompozicija teksta, opis i dijalog u priči.

5. Vijest

Ključni pojmovi: vijest, novinarski stil.

6. Izvješće

Ključni pojmovi: izvješćivanje, izvješće.

7. Izražajno čitanje u različitim medijima (radio, televizija, kazalište)

Ključni pojmovi: uloga rečeničnih znakova i stanke u izražajnom čitanju.

8. Čitanje dijalektalnih tekstova

Ključni pojmovi: razlikovanje književnoga teksta na narječju i na književnome jeziku.

9. Stvaralačko pisanje

Ključni pojmovi: stvaralačko pisanje.

10. Opis zatvorenoga prostora

Ključni pojmovi: zatvoreni prostor, opis zatvorenoga prostora u književnoumjetničkomu tekstu.

Tijekom školske godine predviđene su četiri školske zadaće s ispravcima.

KNJIŽEVNOST

TEME

1. Odnosi među likovima

Ključni pojmovi: glavni lik, sporedni lik, vanjske osobine lika.

2. Uzroci postupaka lika

Ključni pojmovi: glavni lik, sporedni lik, uzroci postupaka lika, motivacija

3. Lik u zrcalu književnoga teksta

Ključni pojmovi: lik u proznom djelu - portret, književni portret vanjskih i unutrašnjih osobina lika.

4. Osjećaji i misli lika

Ključni pojmovi: glavni lik, sporedni lik, karakterizacija, psihološka karakterizacija lika.

5. Kronološki (vremenski) slijed

Ključni pojmovi: radnja, kompozicija, kronologija, fabula.

6. Retrospekcija

Ključni pojmovi: fabula, kronološki slijed događaja, kompozicija, retrospekcija (osvrtanje unatrag).

7. Glavna misao kojom je djelo prožeto

Ključni pojmovi: motiv, glavna misao u tekstu, ideja.

8. Lirska pjesma

Ključni pojmovi: lirska krajobrazna pjesma, lirska rodoljubna pjesma, balada, pjesnička slika, motivi kao nositelji pjesničkih slika i misli.

9. Pjesničko izražajno sredstvo (simbol)

Ključni pojmovi: simbol.

10. Pjesničko izražajno sredstvo - metafora

Ključni pojmovi: metafora kao stilsko sredstvo, skraćena usporedba.

11. Biografija, romansirana biografija, autobiografija

Ključni pojmovi: prozne vrste, biografija, romansirana biografija, autobiografija.

12. Dramska situacija

Ključni pojmovi: elementi dramske situacije: likovi, prostor i vrijeme.

MEDIJSKA KULTURA

TEME:

1. Scenografija, kostimografija i maska

Ključni pojmovi: filmska izražajna sredstva, scenografija, kostimografija, scenograf, kostimograf, maska (krinka).

2. Igrani film

Ključni pojmovi: Igrani film, vrste igranog filma: drama, kriminalistički, znanstvenofantastični, horor.

3. TV serija, sapunica, reklamni spot

Ključni pojmovi: TV serija, epizoda, sapunica, idol, spot, reklama.

4. Tematske raznolikosti

Ključni pojmovi: Strip, tematska podjela stripa.

5. Knjižnica

Ključni pojmovi: knjižna građa, učenički fond, referentna zbirka.

IZBORNI SADRŽAJI:

1. Najstariji hrvatski rječnici (Jakov Mikalja, Juraj Habdelić, Ivan Belostenec)

2. Stare hrvatske tiskane knjige (Lekcionar Bernardina Splićanina)

3. Antonimi, djelomična i višestruka antonimija

4. Oblični i leksički homonimi, homonimija, homonimski parovi, homografi

5. Pisanje velikoga početnoga slova u primjerima s kojima se učenici rjeđe susreću

6. Apozicije koje se ne slažu s imenicom u rodu i broju

7. Prijedložni objekt

8. Priložna oznaka mjesta u značenju mjesta radnje, cilja radnje i tijeka radnje

9. Priložne oznake količine, sredstva, društva

10. Višestruko složena rečenica

11. Značenjsko razlikovanje priložnih rečenica

12. Zvuk, boja i osvjetljenje u filmu

13. Konkretni i apstraktni motivi, dinamički i statički motivi

14. Alegorija

15. Oda

16. Sonet

17. Romanca

18. Refleksivna pjesma

19. Uokvirena fabula

20. Narodni običaji moga kraja

21. Jezik i književnost bunjevačkih Hrvata

Popis lektire: (izabrati 9 djela, obavezna prva tri)

1. Božidar Prosenjak: Divlji konj

2. Hrvoje Hitrec: Smogovci

3. Vladimir Nazor: Pripovijetke

4. Dobriša Cesarić: Pjesme

5. Damir Miloš: Bijeli klaun

6. Zoran Pongračić: Gumi-gumi

7. Branka Primorac: Maturalac

8. Dubravko Jelačić-Bužimski: Sportski život Letećeg Martina

9. Charles Dickens: Oliver Twist

10. Ićan Ramljak: Povratnik ili San bez uzglavlja

11. August Šenoa: Čuvaj se senjske ruke

12. Dinko Šimunović: Duga

13. Pero Zlatar: Otključani globus

14. Zvonko Todorovski: Prozor zelenog bljeska ili Mirakul od mora

15. Branka Kalauz: Čuj, Pigi, zaljubila sam se

16. Jadranka Klepac: Miris knjige

17. Bernard Jan: Potraži me ispod duge

18. Daniel Defoe: Robinson Crusoe

19. Pavao Pavličić: Dobri duh Zagreba

20. Vjekoslav Majer: Dnevnik malog Perice

21. Sue Townsend: Tajni dnevnik Adriana Molea ili Novi jadi Adriana Molea

22. Vjenceslav Novak: Iz velegradskog podzemlja

23. Scott O'Dell: Otok plavih dupina ili Caru carevo

24. Izbor iz zavičajne književnosti

Popis filmova:

U prvome su planu igrani filmovi

1. Što je film: Igrani film

2. Što je film: Gluma u filmu

3. Filmovi Ch. Chaplina

4. K. Golik: Tko pjeva, zlo ne misli

5. S. Daldry: Billy Elliot (ili neki drugi suvremeni film po izboru koji je dobio dobre kritike ili značajne nagrade)

6. TV-serija Smogovci (ili neka druga aktualna i kvalitetna serija po izboru)

NAČINI OSTVARIVANJA PROGRAMA

Jezik je jedan od najopsežnijih predmeta, a ujedno i osnovno sredstvo sporazumijevanja pa je stoga vrlo bitno ovladavanje ovim predmetom kako bi se što uspješnije ovladalo svim nastavnim predmetima.

Predmet se ostvaruje u nastavnim područjima: hrvatskom jeziku, književnosti i jezičnom izražavanju.

Sadržaji i zadaće svih nastavnih područja međusobno se prožimaju i dopunjuju prema načelu unutarpredmetnog povezivanja, a prema načelu međupredmetnog povezivanja povezuju se s ostalim nastavnim predmetima.

Hrvatski jezik

U nastavnom području hrvatski jezik poučavaju se sadržaji rječnika, gramatike, pravopisa i pravogovora. Učenici se osposobljavaju za samostalnu uporabu glasovnoga i pisanoga sustava hrvatskoga jezika. Učeći gramatiku učenici razvijaju sposobnost apstraktnog mišljenja i logičkog zaključivanja. Uvježbavajući pravilno pisanje, razvijaju osjećaj za točnost i urednost.

Književnost

U nastavnome području književnost razvijaju se literarne i jezične sposobnosti. Učenici sudjeluju u školskim interpretacijama reprezentativnih književnih tekstova različitih vrsta i tema. Razvijaju osjetljivost za književnu riječ, za njezine vrijednosti u životu čovjeka i za trajne ljudske vrijednosti. Za samostalan rad kod kuće preporučuje se razvijanje učenikova stvaralaštva u jezičnome izražavanju.

Učenici se osposobljavaju za samostalno čitanje književne lektire, za prosudbu i vrjednovanje pročitanih djela. U nastavi se treba koristiti različitim metodama rada, primjerice: metodom čitanja, metodom razgovora, metodom pisanja, metodom samostalnog rada na tekstu ili inserta, metodom obrade teme iz različitih perspektiva, metodom pisanja sastavaka na temelju zadanih pojmova...

Jezično izražavanje

Temeljna je zadaća jezičnog izražavanja razvijati učenikovu komunikacijsku sposobnost u svim funkcionalnim stilovima, učenikove jezične sposobnosti u govorenju i pisanju te njegovo jezično stvaralaštvo. Nastava jezičnog izražavanja upućuje učenika na kvalitetnu komunikaciju, u kojoj će poštivati pravila kulturnog razgovora, te mu omogućuje spoznaju da je sloboda govora osnovno ljudsko pravo svake osobe. Učenike treba osposobiti u područjima govorenja, slušanja, čitanja i pisanja. Nastava izražavanja uglavnom se obrađuje u sklopu sadržaja nastave jezika i književnosti. Tako se ostvaruje korelacija unutar svih nastavnih područja unutar predmeta.

U izvedbi nastavnik rabi različite metode i oblike rada, kao što su: analiza ključnih pojmova, činkvine (sažimanje), komparativna tablica, metoda pisanja "za sebe", oluja mozgova, poučavanje u koracima, čitanje sa zadatkom bilježenja citata, pisanje dvostrukog dnevnika, rad u skupinama na ispravljanju jezičnih pogrešaka, semantička mapa (grozd), "T" tablica, recipročno učenje, obilazak galerije, stvaralačka diskusija, vrijednosna os i dr.

Korelacija

Predložene teme povezuju se s nastavom stranih i jezika, povijesti, geografije, prirode, likovne i glazbene kulture, vjeronauka.

STRANI JEZIK
sedma godina učenja

(2 časa nedeljno, 72 časa godišnje)

Zajednički deo programa

Cilj nastave stranog jezika jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da ovladaju komunikativnim veštinama i razviju sposobnosti i metode učenja stranog jezika.

Zadaci nastave stranog jezika u osnovnom obrazovanju stoga jesu:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave stranog jezika svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave stranog jezika budu u punoj meri realizovani,

- razvijanje saznajnih i intelektualnih sposobnosti učenika, njegovih humanističkih, moralnih i estetskih stavova,

- sticanje pozitivnog odnosa prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu, uz uvažavanje različitosti i navikavanje na otvorenost u komunikaciji,

- sticanje svesti i saznanja o funkcionisanju stranog i maternjeg jezika,

- učenik treba da usvoji osnovna znanja iz stranog jezika koja će mu omogućiti da se u jednostavnoj usmenoj i pisanoj komunikaciji sporazumeva sa ljudima iz drugih zemalja,

- učenik treba da usvoji norme verbalne i neverbalne komunikacije u skladu sa specifičnostima jezika koji uči, kao i da nastavi, na višem nivou obrazovanja i samostalno, učenje istog ili drugog stranog jezika.

Kroz nastavu stranih jezika učenik bogati sebe upoznajući drugog, stiče svest o značaju sopstvenog jezika i kulture u kontaktu sa drugim jezicima i kulturama. Učenik razvija radoznalost, istraživački duh i otvorenost prema komunikaciji sa govornicima drugih jezika**.**

Standardi

Razumevanje govora

Učenik razume i reaguje na usmeni tekst u vezi sa temama,[1] situacijama i komunikativnim funkcijama predviđenim nastavnim programom.

[1] *Teme predviđene nastavnim programom obuhvataju i one teme koje su obrađene tokom prethodnih godina učenja stranog jezika.*

Razumevanje pisanog teksta

Učenik čita sa razumevanjem pisane i ilustrovane tekstove u vezi sa temama, situacijama i komunikativnim funkcijama predviđenim nastavnim programom.

Usmeno izražavanje

Učenik samostalno usmeno izražava situacije i komunikativne funkcije u vezi sa temama predviđenim nastavnim programom.

Pisano izražavanje

Učenik se u pisanoj formi izražava u vezi sa temama i situacijama i komunikativnim funkcijama predviđenim nastavnim programom, poštujući pravila pisanog koda.

Interakcija

Učenik ostvaruje komunikaciju i sa sagovornikom razmenjuje informacije u vezi sa temama, situacijama i komunikativnim funkcijama predviđenim nastavnim programom, poštujući sociokulturne norme interakcije.

Medijacija

U komunikativnim kontekstima, koji uključuju govornike učenikovog prvog jezika (L1) i ciljnog jezika (L2), prenosi i prevodi kratke poruke (u usmenoj i pisanoj formi) u skladu sa potrebama komunikacije.

Znanja o jeziku[2]

Učenik prepoznaje principe gramatičke i sociolingvističke kompetencije uočavajući značaj razvijanja ličnih strategija učenja stranog jezika.

---

[2] *Pod znanjem o jeziku podrazumeva se funkcionalno znanje, odnosno sposobnost učenika da jezičke strukture pravilno upotrebi u datoj komunikativnoj situaciji.*

Operativni zadaci po jezičkim veštinama

Operativni zadaci po jezičkim veštinama se postepeno proširuju i usložnjavaju. Istovremeno se kontinuirano primenjuju i operativni zadaci iz prethodnih razreda.

Razumevanje govora

Učenik treba da:

- razume kraće dijaloge (do 15 replika / pitanja i odgovora), priče, druge vrste tekstova i pesme o temama predviđenim nastavnim programom, koje čuje uživo, ili sa audio-vizuelnih zapisa

- razume opšti sadržaj i izdvoji ključne informacije iz kraćih autentičnih tekstova iz svakodnevnog života posle 1-2 slušanja (obaveštenja sa razglasa na stanici, aerodromu, u supermarketu ili u školi)

- razume i reaguje na odgovarajući način na usmene poruke u vezi sa ličnim iskustvom i sa aktivnostima na času (poziv na grupnu aktivnost, zapovest, uputstvo, događaj iz neposredne prošlosti, planovi za blisku budućnost, svakodnevne aktivnosti, želje i izbori, itd.)

- razume kraće reklame, radio i TV emisije o temama predviđenim nastavnim programom.

Razumevanje pisanog teksta

Učenik treba da:

- razume kraće tekstove (do 200 reči), koji sadrže veći procenat poznatih jezičkih elemenata, internacionalizama, strukturalnih i leksičkih, a čiji sadržaj je u skladu sa razvojnim i saznajnim karakteristikama, iskustvom i interesovanjima učenika

- razume i adekvatno interpretira sadržaj ilustrovanih tekstova (stripove, TV program, bioskopski program, red vožnje, informacije na javnim mestima itd.) koristeći jezičke elemente predviđene nastavnim programom

- pronalazi i izdvaja predvidljive informacije u tekstovima iz svakodnevnog okruženja (pisma, kraći novinski članci, uputstva o upotrebi, oglasi, plakati, katalozi)

- može da izvede zaključak o mogućem značenju nepoznatih reči oslanjajući se na opšti smisao teksta sa temom iz svakodnevnog života

- razume kraće tekstove u vezi sa gradivom drugih predmeta, oslanjajući se na opšti smisao teksta i predhodno stečena znanja.

Usmeno izražavanje

Učenik treba da:

- usklađuje intonaciju, ritam i visinu glasa sa sopstvenom komunikativnom namerom i sa stepenom formalnosti govorne situacije

- pored informacija o sebi i svom okruženju opisuje ili izveštava u nekoliko rečenica o događajima i aktivnostima (poznatu radnju ili situaciju) u sadašnjosti, prošlosti i budućnosti, koristeći poznate jezičke elemente (leksiku i morfosintaksičke strukture)

- prepričava i interpretira u nekoliko rečenica sadržaj pisanih, ilustrovanih i usmenih tekstova na teme predviđene nastavnim programom kao i na teme iz drugih nastavnih predmeta koristeći poznate jezičke elemente (leksiku i morfosintaksičke strukture)

- u nekoliko rečenica izražava svoja osećanja, mišljenje i stavove argumentujući ih (dopadanje, nedopadanje, protivljenje, itd.), koristeći poznate jezičke elemente (leksiku i morfosintaksičke strukture)

- jednostavnim rečima opisuje lica, događaje, situacije i predmete iz okruženja i upoređuje ih sa drugima iz oblasti svog interesovanja kao i iz određenih sadržaja drugih nastavnim predmeta.

Interakcija

Učenik treba da:

- u stvarnim i simuliranim govornim situacijama sa sagovornicima razmenjuje iskaze u vezi s kontekstom učionice, kao i o svim ostalim temama predviđenim nastavnim programom (uključujući i razmenu mišljenja i stavova prema stvarima, pojavama iz domena njihovog interesovanja, svakodnevnog života i života mladih, koristeći poznate morfosintaksičke strukture i leksiku)

- učestvuje u komunikaciji i poštuje sociokulturne norme komunikacije (traži reč, ne prekida sagovornika, pažljivo sluša druge, itd)

- da odgovori na ograničen broj neposrednih pitanja koja se nadovezuju uz mogućnost da mu se ponove i pruži pomoć pri formulisanju odgovora.

Pismeno izražavanje

Učenik treba da:

- piše rečenice i kraće tekstove (do 100 reči) čiju koherentnost i koheziju postiže koristeći poznate jezičke elemente u vezi sa poznatim pisanim tekstom ili vizuelnim podsticajem

- zapisuje ključne informacije i prepričava ono što je video, doživeo, čuo ili pročitao

- koristi pisani kod za izražavanje sopstvenih potreba i interesovanja (šalje lične poruke, čestitke, koristi elektronsku poštu, piše lična pisma i sl.)

- u kratkim formalnim pismima (obaveštenje profesorima, susedima, treneru) primenjuje oblike obraćanja, molbe, pozdrava i zahvaljivanja

- zapisuje planove, zadatke i druge zahteve koji mu se usmeno saopštavaju.

Medijacija

U situaciji kada posreduje između osoba (vršnjaka i odraslih) koje ne mogu da se sporazumeju, učenik treba da:

- usmeno prenosi suštinu poruke sa maternjeg na ciljni jezik i sa ciljnog na maternji

- pismeno prenosi jednostavne poruke i objašnjenja

- prepričava sadržaj kraćeg teksta, audio ili vizuelnog zapisa i kraće interakcije

- započinje kraći razgovor o poznatim temama, održava kontinuitet i završava ga.

Doživljaj i razumevanje književnog teksta

- može da izrazi utiske i osećanja o kratkom prilagođenom književnom tekstu (pesma, skraćena verzija priče, muzička pesma), koristeći verbalna i neverbalna sredstva izražavanja (crteži, modeliranje, gluma)

- prepoznaje u tekstu elemente kulture zemalja čiji jezik uči.

Znanja o jeziku i strategije učenja[3]

[3] *Pod znanjem o jeziku podrazumeva se funkcionalno znanje, odnosno sposobnost učenika da jezičke strukture pravilno upotrebi u datoj komunikativnoj situaciji.*

Učenik treba da:

- prepoznaje i koristi gramatičke sadržaje predviđene nastavnim programom (na primer: prepoznaje i koristi glagolske oblike koji izražavaju sadašnjost, prošlost i budućnost, upotrebljava priloge i prideve)

- poštuje osnovna pravila smislenog povezivanja rečenica u šire celine (na primer: poznaje i upotrebljava veznike za koordinaciju)

- koristi jezik u skladu sa nivoom formalnosti komunikativne situacije (npr. forme učtivosti)

- razume vezu između sopstvenog zalaganja i postignuća u jezičkim aktivnostima

- uočava sličnosti i razlike između maternjeg i stranog jezika i stranog jezika koji uči

- razume značaj upotrebe internacionalizama

- primenjuje kompezacione strategije i to tako što:

1. usmerava pažnju, pre svega, na ono što razume;

2. pokušava da odgonetne značenje na osnovu konteksta i proverava pitajući nekog ko dobro zna (druga, nastavnika, itd)

3. obraća pažnju na reči / izraze koji se više puta ponavljaju, kao i na naslove i podnaslove u pisanim tekstovima

4. obraća pažnju na razne neverbalne elemente (gestovi, mimika, itd. u usmenim tekstovima; ilustracije i drugi vizuelni elementi u pismenim tekstovima)

5. razmišlja da li određena reč koju ne razume liči na neku koja postoji u maternjem jeziku

6. traži značenje u rečniku

7. pokušava da upotrebi poznatu reč približnog značenja umesto nepoznate (npr. **automobil** umesto **vozilo**)

8. pokušava da zameni ili dopuni iskaz ili deo iskaza adekvatnim gestom / mimikom

9. uz pomoć nastavnika kontinuirano radi na usvajanju i primeni opštih strategija učenja (generalizacija, indukcija, dedukcija, inferencija i pozitivni transfer).

Teme i situacije po domenima upotrebe jezika

Privatno	***Javno***	***Obrazovno***
- zajedničke aktivnosti i interesovanja u školi i van nje (izlasci, dogovori, preuzimanje odgovornosti u dogovorenoj situaciji) *- dogovor i uzajamno poštovanje među članovima porodice kao i prema drugim osobama*	*- razvijanje pozitivnog odnosa prema životnoj sredini i drugim živim bićima (opisivanje vremena, prognoza, zagađivanje/zaštita čovekove okoline)* *- tradicija i običaji u kulturama zemalja čiji se jezik uči (karneval...)* *- obroci (saveti o higijeni u kuhinji, razvijanje svesti o pravilnoj ishrani)* *- stambena naselja*	*- tematske celine i povezanost sadržaja sa drugim predmetima* *- snalaženje u radu s kompjuterom* *- upotreba informacija iz medija i jačanje*

- izražavanje obaveze, zabrane, nedostataka *- vršnjačka komunikacija i ljudska prava (tolerancija - interkulturna, interetnička i interrasna)*	*- kako stanujemo (prednosti života u selu i u gradu)* *- spomenici i znamenitosti u velikim gradovima (u zemljama čiji se jezik uči)* *- znameniti ljudi i njihova dela (u zemljama čiji se jezik uči)*	*medijske pismenosti* *- obrazovni sistem u drugim zemljama*

KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE

1. Predstavljanje sebe i drugih

2. Pozdravljanje

3. Identifikacija i imenovanje osoba, objekata, delova tela, životinja, boja, brojeva, itd. (u vezi sa temama)

4. Razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i komandi

5. Postavljanje i odgovaranje na pitanja

6. Molbe i izrazi zahvalnosti

7. Primanje i davanje poziva za učešće u igri/grupnoj aktivnosti

8. Izražavanje dopadanja/nedopadanja

9. Izražavanje fizičkih senzacija i potreba

10. Imenovanje aktivnosti (u vezi sa temama)

11. Iskazivanje prostornih odnosa i veličina (*Idem, dolazim iz..., Levo, desno, gore, dole...*)

12. Davanje i traženje informacija o sebi i drugima

13. Traženje i davanje obaveštenja

14. Opisivanje lica i predmeta

15. Izricanje zabrane i reagovanje na zabranu

16. Izražavanje pripadanja i posedovanja

17. Traženje i davanje obaveštenja o vremenu na časovniku

18. Skretanje pažnje

19. Traženje mišljenja i izražavanje slaganja/neslaganja

20. Iskazivanje izvinjenja i opravdanja

Svi gramatički sadržaji uvode se sa što manje gramatičkih objašnjenja osim ukoliko učenici na njima ne insistiraju, a njihovo poznavanje se evaluira i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu, bez insistiranja na eksplicitnom poznavanju gramatičkih pravila.

Engleski jezik

Učenici treba da razumeju i koriste:

1. Imenice - receptivno i produktivno

a) Brojive i nebrojive imenice: *rain, water, money, time, food,*

b) Složenice: *make-up, tracksuit, sewatshirt*

v) Imenice izvedene od glagola, najčešći sufiksi: *-ation, -ment, -y*

- Brojive i nebrojive imenice uz determinatore *some, any, no, a lot of*

- Imenice uz postmodifikatore: *the man in / the woman with*

- Imenice kao direktni i indirektni objekat: *He gave John the book. He gave the book to John.*

2. Član

a) Razlika u upotrebi određenog i neodređenog člana

- u širem kontekstu: *My brother is a football player and he is the captain of the school football team*.

- prvopomenuti, drugi put pomenut *He lives in a big house. The house is new.*

- poznat iz konteksta *This is a nice house - the garden is big.*

- u imeničkoj frazi sa imenicom koju prati postmodifikator *The man in a blue sweatshirt.*

b) Nulti član:

- u izrazima: *in hospital, in bed, at home, at school, by plane, by taxi, have breakfast, after lunch*

3. Pridevi - receptivno i produktivno

a) Pridevi sa nastavcima *-ed* i *-ing* (*interesting - interested*).

b) Opisni pridevi, pridevi za iskazivanje stava, mišljenja i emocija

v) Sufiksi za građenje prideva od imenica i glagola (*danger - dangerous, beauty - beutiful, west - western, comfort - comfortable, health - healthy, expense - expensive*)

g) Najčešći negativni prefiksi (*known - unknown, happy - unhappy*)

d) Pridevi kao delovi predikata, najfrekventije kolokacije: *good at, bad at, interested in*

đ) Nepravilno poređenje *little, far - I get less money now. Is it much farther/further to go?*

4. Zamenice - receptivno i produktivno

a) Neodređene zamenice *somebody, something, somewhere, everybody, everything, everywhere, nobody, nothing, nowhere, anybody, anything, anywhere*

b) *one, ones, another, another one,*

v) Odnosne zamenice: za lica - *who, whom, whose, that, what* za stvari - *which, whose, that, what* (The man *who* is here is our teacher. Take the cup *which* is on the table.)

5. Determinatori *some, any, no*, *much, many, a lot of, a little /little, a few /few, a bit*

6. Predlozi - receptivno i produktivno:

a) Različita značenja najfrekventijih predloga u kontrastu: *from, in, of, to at, on, in*

b) pravac kretanja: *into, off, on, through, along, past, over, left, right, around, down,*

v) pozicija u prostoru: *between, inside, in the middle of, next to, outside, around*

7. Glagoli:

a) razlika između The Present Simple Tense i The Present Continuous Tense.

b) razlika između The Simple Past Tense i The Past Continuous Tense, upotreba vremena u prošlom narativu

v) Upotreba *used to* - za prošlu naviku, postupak *I used to play tennis when I was younger.*

g) razlika između The Present Perfect i The Simple Past Tense

d) Načini izražavanja budućnosti (The Future Simple, BE GOING TO, The Present Continuous Tense)

đ) Modalni glagoli

- *can, can't, could*

- *have to, don't have to, had to*

- *should, shouldn't*

- *will* - ponuda - *I'll do that for you.*

- *would - značenje želje - Would you like to go to the cinema tonignt?*

- *need't - značenje neobaveznosti - You needn' do it right now.*

- must - značenje obaveze - Must you go home now?

e) Predviđanje i spekulacije (It can happen... it will happen... it could happen)

ž) Prvi i drugi kondicional

z) Izražavanje dopadanja i nedopadanja *(like, hate, love, mind, prefer, I'd rather, I'd like, I can't stand)*

i) Pasiv samo the Present Simple i the Past Simple Tense

English is spoken here. He was elected president.

j) Indirektni govor: naredbe, molbe i saveti

k) Prepozicionalni glagoli *get together, get on, get into, get down;* frazalni glagoli *put on, put off, dress up, take off*

l) Izrazi i konstrukcije: *good to do, looks interesting, sounds OK, let /make somebody do something*

8. Prilozi i priloške odredbe (i receptivno i produktivno)

a) za vreme: *yesterday, last week/year, ago; tomorrow.*

b) za mesto i pravac kretanja: *beside, by, upstairs/ downstairs; to*.

v) za način (*well*).

g) za učestalost, sa posebnim naglaskom na poziciju ove vrste priloga u rečenici: *every day, often, once, twice, three times, sometimes, often, usually*.

d) Poređenje priloga (receptivno): *I play basketball more often than football.*

Nepravilno poređenje priloga: *well/badly; little/much; far He can speak French better than German. I can work best in the morning. You must eat more. I'm dead tired. I can't walk any farther/further.*

đ) Mesto priloga u rečenici. *She goes to school by bus. Last night he played the piano at the school concert.*

9. Brojevi

Prosti brojevi 10000, redni brojevi do 100.

10. Upitne rečenice (i receptivno i produktivno):

a) *How + pridev; How much - how many*

b) Građenje pitanja sa prepozicionim glagolima (*Who is she looking at? Who are you waiting for*?)

v) Question tags: *…isn't he? …haven't we?*

11. Veznici

a) *because, so, so that, too, for example, like, while, although, either... or, neither....nor, both …end, not only … but also*

b) Veznici i vezнички izrazi u prošlom narativu: *one day, suddenly, in the end, then, after, before, during, later, when*

v) Konektivi *actually, luckily, however, also, as well*

Italijanski jezik

Učenici treba da razumeju i koriste:

1. Imenice - vlastite i zajedničke, odgovarajući rod, broj, sa determinativom: *Signora/Signor Rossi, Maria, Anna, Federica, Giovanni, Riccardo, Belgrado, l'Italia, la Serbia, il Tirreno, l'Adriatico, le Alpi, gli Appennini; i miei genitori, mia madre, ll loro padre, il nostro paese, i vostri figli, questo studente, questa ragazza, quell'amico, quella casa*.

Derivacija imenica i pravljenje složenih imenica. Ponavljanje gradiva iz predhodnih godina učenja.

Alternacija imenica (osnovni sufiksi za augmentativ, pejorativ, deminutiv i hipokoristike *-ino, -one, -accio, -etto, -ello, -uccio, -otto)*.

Lažna alteracija *(focaccia, fioretto, montone...)*

2. Određeni član ispred datuma: Oggi è il 31 gennaio; ispred imena dana: *La domenica non studio*.

Upotreba člana uz vlastita imena, geografske pojmove, imena gradova i država, prezimena.

Upotreba člana uz prisvojni pridev i hipokoristike i uz lična imena *(La mia cara sorellina; Dov'è la Lisa?)*.

3. Izražavanje tačnog vremena: *Che ore sono? Sono le tre e mezzo. A che ora inizia lo spettacolo? Alle venti. I negozi sono aperti dalle 9 alle 20.*

4. Partitivni član: *Ho comprato un'etto di prosciutto. Voglio delle mele. Non mangio pane.*

5. Zamenice za direktni i indirektni objekat: *Marco e Ana sono tuoi amici? Non, non liconosco. Il libro? Scusi, lo porto domani. E tu Marco, hai scritto a tua sorella? No, non le ho scritto, non ho avuto tempo.*

Zamenice za direktni i indirektni objekat, u paru, slaganje sa imperativom, infinitivom i *ecco*: *Che bel libro! Me lo compri? Sì, te lo compro per il compleanno. Devo comprarti anche l'orologuo, arrivi sempre in ritardo! Dove ho messo il biglietto per il cinema? Me l'ha portato Maria ieri sera. Eccolo, l'ho messo in tasca. Gerundio presente* + nenaglašene lične zamenice, refleksivne zamenice i rečce *ci, ne.*

6. Relativne zamenice, che i dove: Ho incontrato il professore di matematica che mi ha detto di portare i compiti domani. Siamo andati a casa in montagna dove abbiamo passato le

vacanza l’anno scorso. Relativna zamenica *cui. E’ il ragazzo di cui ti ho parlato. E’ l’amica con cui vado al cinema spesso.*

Prideve - odgovarajući rod, broj, mesto, poređenje: *un ragazzo grande, una ragazza grande, le persone simpatiche, un piore rosso, Giovanna è più alta della sua sorella, noi siamo meno veloci di voi. Giorgio è il più grande chiacchierone di noi tutti.* Alteracija prideva. Najčešći frazeološki izrazi sa pridevima *(sano come un pesce, lento come una lumaca, matto da legare, ubriaco fradicio...)*. Komparacija prideva, komparativ izjednačavanja M*arco è altocome Paolo*, komparativ uvećavanja *Marco è più alto di Pietro*, komparativ umanjivanja *Marco e meno bravo di Anna.*

7. Prisvojne prideve i zamenice: *Dove sono le tue scarpe? Ecco le mie!* Upotreba člana uz prisvojne prideve: *Mia madre parla l’italiano. La mia sorellina non va ancora a scuola. Il loro fratello fa la sesta.*

8. Brojeve: osnovne preko 1000, redne do 20: *E’ un libro di cento pagine! Abito al settimo piano. Faccio la sesta.*

9. Pitanja: *Puoi venire a casa mia domani? Conoscil a mia cugina? Che cosa aspettate? Dove andate? Ache ora tornate a casa? E quando torni? Abiti qui? C’è qui il tuo indirizzo? Perché? Chi torna domani?*

10. Negaciju: *Io non mangio frutta. Tu non lo vedi domani.*

11. Zapovedni način, za sva lica: *Fa’ presto! Non tornare tardi! Non andate via senza di me.* Prego Signora, entri! Mi dia un etto di prosciutto e tre tosette, per favore! Imperativ sa nenaglašenim ličnim zamenicama: Guardalo! Portami il libro!

12. Modalne glagole: *dovere, potere, violere* i *sapere,* sa modalnom vrednošću, u svim vremenima. *Devi partire subito. Sai nuotare?* Upotreba pomoćnih glagola sa modalnim glagolima u složenim vremenima: *Ho dovuto comprare l’aspirina. Sono dovuto andare a letto tardi.* Slaganje nenaglašenih zamenica sa participom: *Hai il nuovo quadreno? Ho dovuto comprarlo perle ore di matematica.*

13. Kondicional glagola potere, volere, dovere: *Vorrei un gelato alla frutta, per piacere. Potresti portarmi domani il tuo quaderno di matematica? Dovresti tornare a casa in tempo.*

14. Glagolska vremena:

- Presente Indicativo frekventnih glagola, računajući i povratne;

- Congiuntivo Presente frekventnih glagola, vezana za medijaciju: *Penso che Maria non capisca bene. Penso che non possa venire alle sei.*

- Passato prossimo i Imperfetto - građenje i kontrastiranje upotrebe: *Dormivo quando è tornato Marco. L’ho conosciuto al mare, tanti anni fa, quando avevo appena cinque anni!*

Futuro: *Ragazzi, domani andremo tutti insieme a teatro. Giulia tornerà fra quattro mesi.*

- *Gerundio presente.* Građenje i upotreba u vremenskim i načinskim rečenicama *Ho incontrato Marco tornando a casa. Maria andava a scuola mangiando il gelato.*

- Frazeološki izrazi sa glagolima *(fumare come un turco, ridere come un matto, bere come una spugna...).*

- Hipotetički period: Realna pogodbena rečenica *Se fa bel tempo vado in gita. Se farà bel tempo andrò in gita* Irealna hipotetička rečenica sa imperfektom: *Se faceva bel tempo andavo al mare*.

15. Predloge i sažete članove: *Vivo a Kragujevac, in Serbia; in luglio andiamo in vacanza a Belgrado; ieri siamo andati allo Zoo; ritorni dalla scuola a quest'ora ? E' inmacchina, ariva a casa fra poco. Non faremo tardi al cinema, lo spettacolo inizia alle otto, ci aspetteranno a casa di Marco, ci andiamo tutti a piedi.*

16. Priloge za vreme, mesto, način, količinu: *prima, dopo, oggi, domani, sempre, qui, li, là, davanti, dietro, bene, male, poco, molto, tanro, troppo, più, meno.* Položaj priloga u odnosu na glagol. Položaj priloga *mai, sempre, ancora, già* uz *passato prossimo*.

17. Rečce: Priloške vrednosti rečca *ci* i *ne*: *Ci vado subito. Lui ci crede. Ci scherziamo tutti. Ne parlo spesso. Non ne penso nulla. Ne sono tornata ieri.*

18. Veznike *e, o, ma, se.*

Nemački jezik

Učenici treba da razumeju i koriste:

1. Imenice - u nominativu, akuzativu, dativu i genitivu (za izražavanje posesivnih odnosa: *das Haus meiner Eltern*).

Množina imenica na *-en,-e, -, -er, -s, -ø* (sa preglasom - umlautom i bez njega): *Freundinnen, Schuhe, Kinder, -Kinos, -Schüler*.

Supletivnu množinu: die Schneefälle, die Sportarten.

a. vlastite imenice, posebno imena ljudi i geografski nazivi nemačkog govornog područja: *Martin, Klaus, Jürgen, Maraike, Elke, Saskia etc.; Europa, Österreich, der Rhein, die Alpen.*

b. zajedničke imenice muškog, ženskog i srednjeg roda: *der Schüler, die Lehrerin, das Kind*

v. brojive i nebrojive imenice: *die Rose, der Kakao*

2. Član: određeni, neodređeni i nulti

a) Određeni član:

- razlika između neodređenog i određenog člana u širem kontekstu (neodređeno i nepoznato: određeno i poznato): *Klaus hat eine neue Jacke. Die Jacke ist gelb.*

- kontrahovani (sažeti) član:

- uz glagole kretanja: *ins Bett gehen, zur Schule gehen, ans Meer fahren, ins Gebirge fahren*

- uz godišnja doba: *im Sommer*

- uz strane sveta: *im Norden*

- uz doba dana: *am Vormittag*

- uz datume: *am 6. März*

- uz geografske pojmove (nazivi planina, mora, reka, jezera, država koje su muškog ili ženskog roda ili u množini)

Der Kopaonik, am Mittelmeer, die Save, Frankfurt am Main, in die Schweiz, aus den USA...

b) Neodređeni član u izrazima: *einen Spaziergang machen, eine Frage stellen*

g) Nulti član:

- uz nazive sportova: *Fußball spielen, Gymnastik treiben*

- uz nazive muzičkih instrumenata: *Klavier spielen*

- u izrazima: *zu Fuß gehen, zu Hause sein, nach Hause gehen*

- uz geografske pojmove *nach Italien, in Berlin*

- uz nazive zanimanja i nacionalnosti posle glagola *sein* i *werden*: *Er ist Lehrer, Italiener, Sie wird blad Krankenschwester.*

3. Pokazne, prisvojne, upitne i najfrekventnije neodređene determinative u nominativu, genitivu, dativu i akuzativu: *diese Stadt, mein Ball, welches Haus, einige Schüler, manche Lehrer*.

4. Prideve u slaboj, jakoj i mešovitoj promeni (*ein hübsches Kind, das hübsche Kind, hübsche Kinder*)

Prideve u komparativu i superlativu:

- pravilne poredbene oblike: *billig, billiger, der (die, das) billigste*

- nepravilne poredbene oblike (*gut/besser/der (die, das) beste; lang/länger/der,die, das längste)*.

a. Izvedene prideve sa nastavcima *-bar, -lich* i *-ig*: *lesbar, sommerlich, windig (receptivno*).

b. Prideve koji izražavaju nacionalnu pripadnost i to najfrekventnije (*Serbisch, Österreichisch)*

v. Prideve izvedene od imena grada (*Belgrader, Hamburger*).

5. Lične zameniceu nominativu, akuzativu i dativu: *ich, mir, mich.*

Prisvojne zamenice: *meiner, deiner*

6. Frekventne predloge:

a) za označavanje položaja u prostoru: *auf dem Tisch, unter dem Stuhl, zwischen den Bänken, hinter der Schule, vordem Theater, dem Kino gegenüber.*

b) za pravac kretanja: *zum Arzt, nach Deutschland, in die Stadt*

v) za vreme: *vor dem Essen, nach der Schule, während der Stunde*

d) za poreklo: *aus der Schweiz*

đ) za sredstvo: *mit demTaxi*

e) za namenu: *für Kinder*

f) za uzrok: *wegen des Regens, auf Grund meiner Zeugnisse*

7. Glagole (potvrdne, upitne i odrične oblike) u sledećim vremenima:

a) prezent slabih i jakih glagola; prezent najfrekventnijih glagola sa naglašenim i nenaglašenim prefiksima

b) preterit slabih i najfrekventnijih jakih glagola

v) perfekt slabih i najfrekventnijih jakih glagola; perfekt najfrekventnijih glagola sa naglašenim i nenaglašenim prefiksima

g) futur

d) konjunktiv preterita za postavljanje učtivih pitanja i izražavanje želje (bez gramatičkih objašnjenja):

Ich hätte gern einen Apfelstrudel. Ich würde dich gern mal am Sonntag besuchen.

- najfrekventniji glagoli sa predložnom dopunom

- povratni glagoli: *sich waschen*, *sich die Hände waschen*

8. Prilogei priloške odredbe (i receptivno i produktivno)

a) za vreme: *gestern, vor einer Woche, letztes Jahr, morgen.*

b) za mesto i pravac kretanja: *da hinten, geradeaus, nach links.*

v) za način: *zufällig*.

g) za učestalost: *oft, einmal, jeden Tag, zweimal im Monat, üblich*.

9. Brojeve

Proste brojeve preko 1000. Redne brojeve do 100. Godine.

10. Upitne rečenice:

a. koje zahtevaju odgovore *Ja/Nein*;

b. sa upitnim rečima na *w-*: *wer, was, wann, wo, warum, womit, wie oft, wie viel.*

11. Veznike za naporedne rečenice (receptivno i produktivno): *und, aber, oder, denn.*

Veznike za zavisno-složene rečenice; relativne zamenice i priloge (receptivno i produktivno): *weil, ob, dass*, *weil, wenn, als*

12. Redosled elemenata u potvrdnim, odričnim, upitnim i složenim rečenicama: *Ich fahre morgen nach Berlin. Ich fahre nicht nach Berlin. Fährst du auch nach Berlin? Wer fährt nach Berlin? Ich weiß nicht, ob ich nach Berlin fahre.*

Ruski jezik

Učenici treba da razumeju i koriste:

1) Izgovor i beleženje akcentovanih i redukovanih samoglasnika *o* i *a*. Izgovor i beleženje suglasničkih grupa - asimilacija suglasnika po zvučnosti. Pojam fonetske reči.

Osnovni tipovi intonacionih onstrukcija u okviru složene rečenice.

2) Slaganje subjekta (imenica, zamenica) i imenskog predikata: *Я уверена (уверен) в том, что…Я согласна (согласен). Это новое пальто.*

3) Osnovni pojmovi o značenju i upotrebi glagolskog vida i sistema glagolskih vremena: *Анна (Вова) читает... вчера читала Вера (вчера читал Дима)... завтра будет читать Мила (Толя)...я прочитала (прочитал)...мы (вы, они) прочитали… я прочитаю...ты прочитаешь.*

4) Upotreba sadašnjeg i prošlog vremena glagola *хотеть, бежать, бегать, ехать, ездить, идти, ходить, лететь, летать, плыть, плавать.*

5) Iskazivanje zapovesti: *Читай (читайте) вслух! Давайте повторим! Сядьте! Смотри не опоздай! По газонам не ходить!*

6) Iskazivanje negacije: *Ученик пишет не карандашом, а ручкой. Нет, она не придет. Никого(ничего) не вижу. Ни о ком(чем) не думаю.*

7) Iskazivanje načina vršenja radnje: *хорошо учиться, писать по-русски..; рассказать своими словами, написать без ошибок.*

8) Iskazivanje vremenskih odnosa: *сейчас, теперь, всегда, никогда; в среду, в сентябре, в 2008 году.*

9) Iskazivanje mesta i pravca: *сидеть дома, идти домой; в чем, во что; за чем, за что; быть у врача, прийти от врача; идти по городу (по улице).*

10) Upotreba glagola kretanja *идти, ходить* u prenesenim značenjima: *снег идет; часы идут; костюм тебе идет; идет!*

Francuski jezik

Učenici treba da razumeju i koriste[4]:

[4] ***Napomena**: Date kategorije, uglavnom preuzete iz semantičkih gramatika koncipiranih za učenike francuskog kao stranog jezika, namenjene su autorima udžbenika i nastavnicima i nije potrebno da ih učenici znaju; savetuje se, stoga, što manja upotreba lingvističkih termina u nastavnim materijalima i u procesu nastave. Objašnjenja treba davati u što jednostavnijoj, po mogućnosti shematizovanoj formi.*

1. **Sredstva za naglašavanje rečeničnih delova** *c'est... qui* **i** *c'est... que***:** *C'est Pierre qui va le faire; c'est toi que j'aime.*

2. Sredstva koja ukazuju na lice:

a) naglašene lične zamenice posle predloga: *On peut aller chez moi; Je peux m'asseoir à côté de vous? Je n'ai jamais été chez eux;*

b) naglašene lične zamenice posle pozitivnog imperativa: *Regarde-moi! Ouvre-lui! Téléphonez-leur!*

3. Aktualizatore imenice:

a) vrednosti određenog član - generalizacija: *Les enfants aiment les jeux de société*; specifikacija: *Le frère de Mia aime jouer au Scrabble*;

b) izostavljanje člana: natpisi (*Pâtisserie*), vrste proizvoda (*Chocolat, Savonde Marseille*), spiskovi (*lait, beurre, baguette, jambon, fromage blanc*); ispred imenici u poziciji atributa: *Elle est médecin; Il est boulanger*;

v) demonstrative (zamenice): *celui-ci/là; celle-ci/là* (kao odgovor na pitanje *Lequel? / Laquelle ?*); *Cette moto? C'est celle de mon grand frère;*

g) posesive (zamenice): *le mien/la mienne; le tien/la tienne; le sien/la sienne*;

d) kvantifikatore *un peu de / beaucoup de; pas assez de / assez de / trop de*.

4. Modalitete rečenice:

a) negaciju (infinitiva): *Ne pas ouvrir les fenêtres; Ne pas se pencher*;

b) interogaciju: upitnu morfemu *n'est-ce pas*? inverziju (receptivno): *Avez-vous compris? Voulez-vous essayer?*

5. Parcijalno direktno i indirektno pitanje: *Quand est-ce qu'on part? Il demande quand on part; Où sont mes affaires? Elle demande où sont ses affaires.* (Simultanost radnji).

6. Sredstva za iskazivanje prostornih odnosa:

a) priloški i drugi izrazi: *par terre, au milieu, au centre, dehors, dedans;*

b) priloške zamenice *en* i *y*: *Tu vas à Nice? Non, j'en viens. Tu vas souvent à la campagne? J'y vais chaque été.*

7. Kvalifikaciju:

a) mesto prideva *petit, grand, jeune, vieux, gros, gentil, beau, joli, long, bon, mauvais;*

b) promena značenja nekih prideva u zavisnosti od mesta: *Un grand homme / un homme grand; un brave homme / un homme brave.*

8. Sredstva za iskazivanje vremenskih odnosa:

a) predlozi *dans, depuis* i izraz *il y a: Je pars dans deux jours; On est ici depuis lundi; Nous sommes arrivés il y a trois jours;*

b) iskazivanje simultanosti i budućnosti u prošlosti: *Ce jour-là il est venu me dire qu 'il partait; il m'a dit qu' il allait déménager; il a promis qu 'il nous écrirait.*

9. Glagolske načine i vremena:

- indikativ (utvrđivanje gradiva iz šestog razreda): prezent, složeni perfekt, imperfekt, futur prvi indikativa, kao i perifrastične konstrukcije: bliski futur, progresivni prezent, bliska prošlost;

- *il faut que, je veux que, j'aimerais que* praćeni prezentom subjunktiva glagola prve grupe (*Il faut que tu racontes ça à ton frère)*, kao i receptivno: *Il faut que tu fasses/ que tu ailles/ que tu sois/ que tu lises/ que tu saches/ que tu écrives*;

- prezent kondicionala: *Si mes parents me laissaient partir, je viendrais avec toi !*

- imperativ (receptivno): *aie un peu de patience, n'ayez pas peur*;

- receptivno (radi razumevanja priča i bajki): oblici prostog perfekta (treće lice jednine i treće lice množine).

10. Sredstva za iskazivanje pogodbe: *Si tu as le temps, viens à la maison; On ira voir le match si tu finis tes devoirs.*

Španski jezik

1. Imenice - receptivno i produktivno

a. Vlastite imenice, imena ljudi i geografski nazivi hispanskog govornog područja

Miguel, María, Pedro, Elena, Juan, etc.; España, América Hispánica/Latina, etc.

b. Zajedničke imenice s promenom u članu i drugim determinativima - (*el libro, este libro, mi libro, los libros, estos libros, mis libros*)

2. Pridevi - receptivno i produktivno

a. Poređenje prideva: *comparativo y superlativo relativo*: más bonito que, el más bonito

b. Pridevi sa apokopom: *un gran actor*, *un buen amigo*

3. Lične zamenice - receptivno i produktivno

a. u funkciji subjekta: *yo, tú, él, ella, nosotros, vosotros, ellos, ellas, Usted, Ustedes*

b. u funkciji objekta, nenaglašene*: me, te, le, la, lo, nos, os, les, las, los*

v. u funkciji objekta, naglašene: *a mí, a ti, a él, a ella, a nosotros, a vosotros, a Usted, a Ustedes*

g. zamenice: *se (*povratni glagoli i glagoli sa "leksičkim *se"): lavarse; tratarse de...*

4. Predlozi - receptivno i produktivno

de, a, sin, con, conmigo, contigo, sobre/encima de, bajo/debajo de, cerca de, lejos de, etc.

5. Glagoli:

a. Sadašnje vreme pravilnih glagola *-ar, -er, -ir* i najfrekventnijih glagola sa promenom u osnovi*: decir, traer, poner, etc*. *Presente del indicativo* - i receptivno i produktivno u svim glagolskim licima

b. *Estar + gerundio* - i receptivno i produktivno u svim glagolskim licima (- *¿Qué estás haciendo? - Estoy leyendo el periódico*.)

v. *Imperativo* i *presente del subjuntivo* gore navedenih glagola (u negiranim imperativnim konstrukcijama i u formalnom stilu obraćanja: *habla/hable/hablad/hablen/no hables/no hablen/no habléis)* - i receptivno i produktivno

g. Prošla vremena (indikativ i subjunktiv u dole navedenim konstrukcijama): *Pretérito perfecto simple (pretérito indefinido); Pretérito imperfecto; Pretérito perfecto compuesto, Pretérito pluscuamperfecto*: - frekventni pravilni glagoli i određeni broj najfrekventnijih nepravilnih glagola u svim glagolskim licima (*hablar*, *comer, beber, pensar, trabajar, escribir, leer, vivir, jugar, viajar, estudiar// ser, estar, tener, ir, traer, decir, venir, etc*...) - i receptivno i produktivno

El fin de semana pasado visité a mis abuelos.

Lo siento, se me olvidó la tarea en casa.

Cuando era pequeña, me gustaba jugar con las muñecas.

¿Has terminado la tarea?

Me dijo que lo había hecho.

d. Modalni glagoli (u gore navedenim glagolskim vremenima) - i receptivno i produktivno kao kompletne fraze, u konstrukcijama sa infinitivom i sa imenskim dodacima: *poder, querer, saber, tener que, gustar*

Me gusta este libro.

¿Puedo salir?

Quiero viajar a México.

Tengo que estudiar mucho.

đ. Bezlične konstrukcije sa subjunktivom - receptivno i produktivno

Es importante que estudies lenguas extranjeras.

Es necesario que duermas bien.

e. Lične konstrukcije sa prezentom subjunktiva - receptivno i produktivno

Te recomiendo que viajes a España.

ž. Futur (i receptivno i produktivno) samo pravilnih glagola i najfrekventnijih glagola sa redukcijom osnove

Este verano viajaré a España.

Te lo diré mañana.

z. Osnovni glagolski izrazi - receptivno i produktivno

tener que + infinitivo/, deber + infinitivo, hay que + infinitivo, hay + imenica (hay mucha gente aquí)

i. Osnovni glagolski izrazi za uvođenje zavisnih rečenica u procesu medijacije: *Pienso que, Dice que, ...*

Pienso que le gusta esta película.

Dice que te va a prestar el libro.

j. Osnovni principi slaganja vremena (prevenstveno receptivno):

Me dijo que vendría.

Me dijo que lo había hecho.

k. Kondicionalne rečenice (prevenstveno receptivno):

Si tengo mucho dinero, viajaré a España.

Si tuviera mucho dinero, viajaría a España.

Si hubiera tenido mucho dinero, habría viajado a España.

6. Prilozi - receptivno i produktivno

a. Formiranje priloga pomoću sufiksa - *mente* (iz osnovnog rečnika).

b. Prilozi za vreme*: ahora, siempre, a menudo, con frecuencia, nunca, a veces, de vez en cuando, etc...*

v. Prilozi za količinu: *mucho, poco, bastante, suficiente(mente*).

g. Prilozi za način: *bien, mal, así, de tal manera, rápido, despacio, voluntariamente*.

d. Prilozi i predloški izrazi za mesto i pravac kretanja: *aquí, allí, enla calle, encasa, acasa, aclase, etc.*

7. Brojevi: osnovni do10000

8. Upitne rečenice - receptivno i produktivno

a. sa upitnom reči (*¿Quién?, ¿Cuándo?, ¿Cómo?, ¿Dónde?, etc*.),

b. koje zahtevaju odgovora da/ne (sí/no)

9. Negacija - receptivno i produktivno

No trabaja hoy.

No quiero ir al cine esta tarde.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Komunikativna nastava za cilj ima jezik kao sredstvo komunikacije. Primena ovog pristupa u nastavi stranih jezika zasniva se na nastojanjima da se dosledno sprovode i primenjuju sledeći stavovi:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike, u prijatnoj i opuštenoj atmosferi;

- govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;

- nastavnik mora biti siguran da je shvaćeno značenje poruke uključujući njene kulturološke, vaspitne i socijalizirajuće elemente;

- bitno je značenje jezičke poruke;

- nastavnik i dalje učenicima skreće pažnju i upućuje ih na značaj gramatičke preciznosti iskaza;

- znanja učenika mere se jasno određenim relativnim kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;

- sa ciljem da unapredi kvalitet i količinu jezičkog materijala, nastava se zasniva i na socijalnoj interakciji; rad u učionici i van nje sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, potragom za informacijama iz različitih izvora (internet, dečiji časopisi, prospekti i audio materijal) kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;

- nastavnik upućuje učenike u zakonitosti usmenog i pisanog koda i njihovog međusobnog odnosa.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće:

- usvajanje jezičkog sadržaja kroz ciljano i osmišljeno učestvovanje u društvenom činu;

- poimanje nastavnog programa kao dinamične, zajednički pripremljene i prilagođene liste zadataka i aktivnosti;

- nastavnik je tu da omogući pristup i prihvatanje novih ideja;

- učenici se tretiraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;

- udžbenici postaju izvori aktivnosti i moraju biti praćeni upotrebom autentičnih materijala;

- učionica postaje prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;

- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče učenike na studiozni i istraživački rad;

- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto;

Tehnike (aktivnosti)

Tokom časa se preporučuje dinamično smenjivanje tehnika / aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

1. Slušanje i reagovanje na komande nastavnika ili sa trake (slušaj, piši, poveži, odredi ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: crtaj, seci, boji, otvori/zatvori svesku, itd.).

2. Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.)

3. Manualne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera za učionicu ili roditelje i sl.)

4. Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa trake povezati pojmove u vežbanki, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.)

5. Igre primerene uzrastu

6. Pevanje u grupi

7. Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...)

8. Rešavanje "tekućih problema" u razredu, tj. dogovori i mini-projekti

9. Crtanje po diktatu, izrada slikovnog rečnika

10. "Prevođenje" iskaza u gest i gesta u iskaz

11. Povezivanje zvučnog materijala sa ilustracijom i tekstom, povezivanje naslova sa tekstom ili pak imenovanje naslova

12. Zajedničko pravljenje ilustrovanih i pisanih materijala (izveštaj/dnevnik sa putovanja, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije)

13. Razumevanje pisanog jezika:

- uočavanje distinktivnih obeležja koja ukazuju na gramatičke specifičnosti (rod, broj, glagolsko vreme, lice...)

a. prepoznavanje veze između grupa slova i glasova

b. odgovaranje na jednostavna pitanja u vezi sa tekstom, tačno/ netačno, višestruki izbor

c. izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi

14. Uvođenje dečije književnosti i transponovanje u druge medije: igru, pesmu, dramski izraz, likovni izraz.

15. Pismeno izražavanje:

- povezivanje glasova i grupe slova

- zamenjivanje reči crtežom ili slikom

- pronalaženje nedostajuće reči (upotpunjavanje niza, pronalaženje "uljeza", osmosmerke, ukrštene reči, i slično)

- povezivanje kraćeg teksta i rečenica sa slikama/ilustracijama

- popunjavanje formulara (prijava za kurs, pretplatu na dečiji časopis ili sl., nalepnice za kofer)

- pisanje čestitki i razglednica

- pisanje kraćih tekstova

Elementi koji se ocenjuju ne treba da se razlikuju od uobičajenih aktivnosti na času. Isto tako ocenjivanje treba shvatiti kao sastavni deo procesa nastave i učenja, a ne kao izolovanu aktivnost koja podiže nivo stresa kod učenika. Ocenjivanjem i evaluacijom treba da se obezbedi napredovanje učenika u skladu sa operativnim zadacima i kvalitet i efikasnost nastave. Ocenjivanje se sprovodi sa akcentom na proveri postignuća i savladanosti radi jačanja motivacije, a ne na učinjenim greškama. Elementi za proveru i ocenjivanje:

- razumevanje govora;

- razumevanje kraćeg pisanog teksta;

- usmeno izražavanje;

- pismeno izražavanje;

- usvojenost leksičkih sadržaja;

- usvojenost gramatičkih struktura;

- pravopis;

- zalaganje na času;

- izrada domaćih zadataka i projekata (pojedinačnih, u paru i grupi).

Načini provere moraju biti poznati učenicima, odnosno u skladu sa tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje se primenjuju na redovnim časovima.

Predviđena su dva pismena zadatka, po jedan u svakom polugodištu.

Gramatički sadržaji u sedmom razredu

U prethodnim razredima osnovne škole učenici su *usvajali* strani jezik. Učenje je na tom uzrastu bilo pretežno intuitivno: odgovarajućim nastavnim aktivnostima učenici su dovođeni u situaciju da slušaju strani jezik u okviru određenih, njima bliskih i razumljivih situacija, a zatim da naučene iskaze kombinuju da bi se usmeno i pismeno izrazili u sličnim kontekstima.

U petom razredu učenici su počeli da uočavaju prva jezička pravila koja su im olakšavala početno opismenjavanje na stranom jeziku.

Od petog razreda, paralelno sa *usvajanjem*, počinje i *učenje* stranog jezika; reč je o svesnom procesu koji posmatranjem relevantnih jezičkih (i nejezičkih) fenomena i razmišljanjem o njima omogućuje uočavanje određenih zakonitosti i njihovu konceptualizaciju.

Gramatički sadržaji predviđeni u šestom i sedmom razredu dati su, dakle, sa dvostrukim ciljem: da bi učenici mogli da unaprede svoju komunikativnu kompetenciju, ali i da bi stekli osnovna znanja o jeziku kao složenom sistemu. Savladavanje gramatičkih sadržaja, stoga, nije samo sebi cilj, te se autorima udžbenika i nastavnicima predlaže da:

1. ohrabruju učenike da posmatranjem sami pokušavaju da otkriju gramatička pravila;

2. otkrivena gramatička pravila prikažu na shematizovan način;

3. u primerima i vežbanjima koriste što je moguće više poznatu leksiku;

4. primere i vežbanja kontekstualizuju;

5. dodatna objašnjenja - samo najneophodnija - zasnuju na analizi najčešćih gramatičkih grešaka svojih učenika;

6. ukazuju učenicima na nerazumevanje ili nesporazum kao moguće posledice gramatičke nepreciznosti / netačnosti.

Budući da se na ovom uzrastu gramatička znanja proširuju (sposobnost učenika da razumeju strani jezik i da se izraze njime umnogome prevazilazi njihova eksplicitna gramatička znanja), njihovo vrednovanje trebalo bi predvideti pre svega u okviru formativne evaluacije, to jest kroz kratke usmene / pismene vežbe kojima se proverava sposobnost učenika da primene određeno otkriveno gramatičko pravilo; ispravak je za učenike prilika da ga bolje razumeju i zapamte. U sumativnoj evaluaciji (na kraju polugođa i školske godine), to jest u pismenim zadacima i prilikom provere sposobnosti usmenog izražavanja, ne bi trebalo davati gramatička vežbanja, već bi gramatičku tačnost nastavnik trebalo da vrednuje kao jedan od

više elemenata kojim se ocenjuju različite receptivne i produktivne jezičke veštine. Elementi i skala vrednovanja, usaglašeni na nivou škole, trebalo bi da budu poznati i jasni učenicima.

LIKOVNA KULTURA

(1 čas nedeljno, 36 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave likovne kulture jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i umetničku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da podstiče i razvija učenikovo stvaralačko mišljenje i delovanje u skladu sa demokratskim opredeljenjem društva i karakterom ovog nastavnog predmeta.

Zadaci

Zadaci obrazovno-vaspitnog rada u nastavi likovne kulture sastoje se u stvaranju raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave likovne kulture svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave predmeta likovna kultura budu u punoj meri realizovani razvijanju učenikove sposobnosti za:

- korišćenje svih likovnih elemenata

- likovni stvaralački rad

- korišćenje različitih materijala i medijuma

- usvajanje estetskih kriterijuma za kreativno mišljenje

- doživljavanje likovnih umetničkih dela u okviru kulturne baštine za prepoznavanje savremenih kretanja u umetnosti svog i drugog naroda

- vizuelnu percepciju i apercepciju

- kritičko mišljenje

- oplemenjivanje životnog radnog prostora

- aktivno stvaralačko delovanje u kulturnom i umetničkom životu sredine

- aktivno estetsko unapređivanje svoje okoline i očuvanje prirode i baštine zavičaja i domovine

- negovanje ukupnih ljudskih dostignuća

- buduća zanimanja, profesionalnu orijentaciju

- emancipaciju ličnosti učenika

- kulturu rada.

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- proširuju iskustva u likovnom izražavanju i razviju likovno-estetski senzibilitet za: arabesku, proporcije, kompoziciju i prostor, objedinjavanje pokreta igre i zvuka i fotografiju

- upoznaju osnovne elemente likovne organizacije i pripreme se za samostalno i kolektivno preoblikovanje određenog prostora

- se osposobe da povezuju likovni rad sa literarnim i scenskim izrazom, zvukom i pokretom

- upoznaju vrednosti spomenika kulture i svoju kulturnu baštinu.

STRUKTURA: 1. Sadržaji programa
2. Kreativnost
3. Medijumi

SADRŽAJI PROGRAMA

ARABESKA (1+3)

Arabeska.

Percepcija - apercepcija.

Crtanje, slikanje, vajanje; odgovarajuća sredstva i materijali.

Arabeska - vežbanje, estetska analiza, itd.

PROPORCIJE (1+3)

Proporcije.

Percepcija - apercepcija.

Crtanje; prirodni ugljeni štapići, olovke s mekim grafitnim uloškom, papiri, itd.

Proporcije - vežbanje i estetska analiza.

KOMPOZICIJA I PROSTOR (17+2+1)

Ravnoteža oblika i mase u prostoru.

Percepcija - apercepcija.

Crtanje, slikanje, vajanje; odgovarajuća sredstva i materijali.

Ravnoteža boje u prostoru.

Percepcija - apercepcija.

Crtanje, slikanje; odgovarajuća sredstva i materijali.

Komponovanje veličina u prostoru.

Percepcija - apercepcija.

Crtanje, slikanje, vajanje; odgovarajuća sredstva i materijali.

Komponovanje više ritmičkih celina različitog značenja u prostoru.

Percepcija - apercepcija.

Crtanje, slikanje, vajanje; odgovarajuća sredstva i materijali.

Ponavljanje i stepenovanje oblika u prostoru.

Percepcija.

Crtanje, slikanje, vajanje; odgovarajuća sredstva i materijali.

Kontrast, svetlina, površina i oblika u određenom prostoru.

Percepcija - apercepcija.

Crtanje, slikanje, vajanje; odgovarajuća sredstva i materijali.

Srodnost likovnih vrednosti u određenom prostoru.

Percepcija - apercepcija.

Crtanje, slikanje, vajanje; odgovarajuća sredstva i materijali.

Kompozicija i prostor - vežbanje.

Kompozicija i prostor - estetska analiza.

OBJEDINJAVANJE POKRETA, IGRE I ZVUKA (2+4)

Objedinjavanje pokreta, igre i zvuka.

Postavljanje na scenu jednostavne priče; pripreme; skice, planovi, ideje za detalje; određivanje glavnih i sporednih ličnosti, svetlosni i zvučni efekti, dekor, maske, kostimi, realizacija. Ritam dešavanja (usporen, ubrzan, naizmenični) u intervalima određenog trajanja.

Grupisanje i preplitanje različitih vrsta opažaja.

Kombinovani - odgovarajuća sredstva i materijali.

Objedinjavanje pokreta, igre i zvuka, estetska analiza.

FOTOGRAFIJA (2)

Fotografija.

Percepcija.

Odgovarajuća sredstva i materijali.

ORIJENTACIONI IZBOR LIKOVNIH DELA I SPOMENIKA KULTURE

I CELINA: ARABESKA

- Mihrab mauzoleja u Sangdi Rukadži;
- Kapitel u džamiji u Alhambri;
- Mihrab iz Mejdan-džamije u Kašanu, 1226. godine;
- Stanica metroa u Parizu, oko 1900, Hektor Gimar.

II CELINA: PROPORCIJE

- Partenon, detalj, 448-438. godine pre nove ere;
- Sv. Donat, Zadar, IX vek;
- Sahrana grofa Orgasa, Domeniko Teotokopulos El Greko (1541-1614);
- Katedrala sv. Tripuna, Kotor, 1166. godina;
- Krštenje Hristovo, Teodor Kračun (prva polovina XVIII veka - 1781);
- Vrata pakla, 1880-1917, Ogist Roden (1840-1917);
- Efeb iz Maratonskog zaliva, IV vek pre nove ere, Praksitel;
- Ahil (Dorifor), bronzana kopija prema statui iz 445. godine, Poliklet;
- Sveta Ana, Bogorodica i dete, Leonardo da Vinči (1452-1519).

III CELINA: KOMPOZICIJA I PROSTOR

- Hile Babe, Grane Hals (1580/81-1661);
- Veridba sv. Katarine, oko 1628, Piter Paul Rubens (1577-1640);
- Menine, Dijego Rodrigez de Silva Velaskez (1599-1660);
- Bahanalije, Ticijan (1487-1576);
- Bar u Foli-Beržeru, Eduar Mane (1832-1883);

- Brod s robljem, 1839, Vilijem Terner (1773-1851);

- Dobar dan, gospodine Kurbe, 1854, Gistav Kurbe (1819-1877);

- Orači, 1923-25, Rihard Jakopič (1869-1943);

- Dama u crnom, 1907, Josip Račić (1885-1908);

- Tetka Lujka u vrtu, 1911, Miroslav Kraljević (1885-1913);

- Slikar u ateljeu, 1913, Ivan Radović (1894-1973);

- Novac kralja Alfreda, IX vek;

- Oltar u crkvi San Ambrođo u Milanu, oko 835. godine;

- Češalj od slonovače;

- Sv. Jovan Jevanđelist, oko 1147. godine;

- Ahil ispraća Brisejisu, Pompeji, oko 75. godine;

- Naslon Tutankamonovog prestola, XIV vek pre nove ere;

- Bronzani ibrik, VII vek;

- Kralj pomiče kraljicu, 1944, Marks Ernest (1891-1976);

- Raspeće Hristovo, Studenica, 1209. godina;

- Odricanje Petrovo, Hrist pred Pilatom, 1300. godine crkva sv. Apostola u Pećи;

- Katedrala u Vormsu;

- Notr-Dam-le-Grand u Poatjeu, XII vek;

- Katedrala u Buržu, detalj;

- Sv. Naum u Ohridu;

- Bogorodica kancelara Rolena, Jan van Ajk (1390-1441);

- Putovanje mudraca u Vitlejem, 1459-1463. Benco Gosoli (1420-1497);

- Ekstaza sv. Tereze, oko 1647, Lorenco Bernini (1598-1680);

- Kompozicija u crvenom, žutom, plavom, 1920, Pit Mondrijan (1872-1944);

- Kompozicija A-XX, 1924, Laslo Moholj Nađ (1895-1946);

- Crveni i crni kvadrat, 1914-15, Kazimir Maljevič (1878-1935).

IV CELINA: OBJEDINJAVANJE POKRETA, IGRE I ZVUKA

- Krater, borovi donose poklone Pandori i igra Satira;

- Komičan prizor, reljef, Napulj;

- Balet Konfete, detalj;

- Balet L'air d'esprit, detalj;

- Fontana ispred auditorijuma u Portlendu, Oregon;

- Dva klovna.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Koncepcija programa posebnu važnost pridaje nastavniku koji metodske postupke i oblike rada koncipira usaglašavajući obrazovno-vaspitne zadatke (likovne probleme) sa pobuđenim interesovanjem učenika da ove zadatke prihvate na nivou samoinicijative, odnosno u skladu sa vlastitom izraženom potrebom. Različitim primerenim metodama u radu s učenicima treba tumačiti sadržaje programa kako bi učenici postupno i spontano usvajali nova saznanja. U tom smislu uloga nastavnika naglašena je u fazi izbora i didaktičke pripreme motivacionog sadržaja, a izbor teme zavisi od suštine likovnog zadatka, odnosno konkretnog sadržaja kojim se učenik motiviše u pravcu određenog likovnog problema. Problemski zahtevi ovog programa imaju karakter nastavnog sadržaja, a teme su u službi realizacije predviđenih zadataka. Stoga je nastavniku data mogućnost da u skladu sa individualnim sposobnostima bude slobodan u izboru didaktičke pripreme. Osim *sadržaja i kreativnosti,* u strukturi programa predviđeni su i *medijumi*, rezervisani za maksimalnu slobodu i korišćenje svih mogućnosti potencijalne kreativnosti nastavnika. U tom kontekstu primerena je različita i neponovljiva metodička priprema. Sadržaji programa za sedmi razred nastavljaju kontinuirano rešavanje likovnih problema u skladu sa psihofizičkim karakteristikama (individualnim sposobnostima), uvažavanjem ličnih sklonosti učenika i negovanjem *zakonitosti dečjeg likovnog stvaranja.* Programom se takođe nastavlja težnja da se zahvate svi sadržaji kojima će se postići obrazovni karakter ovog predmeta.

Nastavnik treba da nudi adekvatni metodički pristup. Pri tome ne treba zanemariti ni mogućnosti učenja po modelu iz prirode i putem umetničke recepcije kao metode u kome nas priroda i umetničko delo uvode u oblik otkrivanja (opažanjem) u cilju opšte i likovne kulture. Imajući u vidu obrazovni karakter sadržaja predmeta, neophodno je na svakom času svaku tematsku jedinicu ilustrovati adekvatnim likovno-umetničkim delom. Umetnička dela učenike uvode u tajne različitosti jer razumevanje različitosti kultura, kao i večitih promena u prirodi, uslovljava adekvatan odnos prema vlastitom umetničkom nasleđu, što je osnovni razlog za uvođenje celine *arabeska.* U okviru ove celine, neophodno je obratiti pažnju na

srednjevekovnu umetnost (islamska) kao i na pojam ornamenti (etnografsko nasleđe). U tom pogledu, treba imati u vidu da je poželjno ponavljati znanje, ali ne na isti način, već u različitim oblicima, drugačijim rečima, u drugačijem kontekstu, drugačijem žanru i drugačijem simboličkom medijumu od početne verzije (rečju, slikom, grafički, šematski). U prirodi nastavnog predmeta likovna kultura moguće je ovaj vid ponavljanja znanja često primenjivati jer se sadržaji prožimaju. Takva strukturalna veza obrazovno-vaspitno uslovljava razumevanje strukture prirode i sveta. Celinom *arabeska* cilj je da se ovom uzrastu dece naznači uticaj drugih kultura (Sirije, Egipta, Irana i ostalih islamskih kultura). Na početku se treba nadovezati na ornamente i ukazati na sličnosti, ali i razlike, arabeske i ornamenta. Po modelu iz prirode (cvet, grana, korenje) učenike treba navesti da otkrivaju likovni problem i razumeju pojam arabeske. Arabesku ne treba shvatiti kao usko kulturno-umetničko nasleđe, nego kao mogućnost za kreativnost i motivisanost kako učenika, tako i nastavnika. U realizaciji ovog sadržaja treba uspostaviti korelaciju sa istorijom i muzičkom kulturom.

Celinom *proporcija* (razmera, srazmera) učenicima treba u korelaciji sa matematikom, fizikom i biologijom ukazati da su odnosi veličina i oblika uslov za kvalitetno likovno mišljenje imajući u vidu zakonitosti u prirodi. Sadržaji kao osnov imaju teoriju oblikovanja, a informativnost se stiče u praktičnom, delimično i teorijskom, radu analizom umetničkih dela i učeničkih radova. Selekcijom sadržaja na principu egzemplarnosti moraju se uzeti oni segmenti modela koji najadekvatnije predstavljaju likovni problem. Nastavnik navodi učenika da vrši selekciju (odvaja bitno od nebitnog) kako bi ostvario mogućnost adekvatnog razmišljanja u pravcu rešavanja zadatka. Treba, međutim, imati u vidu da umetničko delo nije u funkciji ilustracije motiva, nego je ono primer rešenja problema. Učeniku je likovno-umetničko delo mogućnost sagledavanja tekovina i poimanja postojećih ostvarenja i mogućnost oslanjanja na svetsko i svoje umetničko nasleđe. U tumačenju ove celine neophodno primerima iz umetničkog nasleđa ukazati na karakteristična rešenja (Poliklet i dr.). Pored toga, delo iz umetničkog nasleđa je mogućnost sagledavanja korelacije, kojom učenici imaju i mogućnost interdisciplinarnog pristupa. Konkretna demonstracija umetničkog dela ima za cilj da podstiče vizuelni doživljaj, objašnjava i razlaže likovni problem. Različitim pristupom učeniku se nudi raznoliko viđenje i doživljaj. Pored toga, delo nudi referentan nivo likovnog mišljenja omogućujući korelaciju sa sadržajima drugih nastavnih predmeta i utiče na motivaciju učenika. Od nastavnika se očekuje da na istom času tumači dela iz umetničkog nasleđa i pojmove teorije oblikovanja kako bi uspešno na jednom času uvodio učenike u realizaciju procesa praktičnog rada. Stoga treba načiniti kratak osvrt na umetničko nasleđe za sedmi razred:

- barok - stilske odlike arhitekture, vajarstva i slikarstva;

- opšte odlike baroka u Vojvodini;

- evropska umetnost XII i XIII veka;

- odlike francuskog slikarstva i pravci: neoklasicizam, romantizam, realizam, impresionizam i postimpresionizam.

Treba ukazati na značaj celine *kompozicija i prostor*, kako bi učenici u skladu sa uzrasnim mogućnostima proučili ovaj pojam kao organizaciju i odnos raznih elemenata u određenom prostoru. Primereno je uspostaviti korelaciju sa muzičkom kulturom, matematikom i fizikom. U tom kontekstu, važno je učenicima ilustrovati problem celine najtipičnijim delima umetničkog nasleđa u kojima je izveden različit i karakterističan tretman kompozicije. S obzirom da se elementi komponuju u prostoru, neophodno je da se kompozicija poveže na znanja iz celine *proporcije,* i da se učenicima predoči potpojam prostor. Primereno je tumačenje prostora u vizantijskom i renesansnom slikarstvu, ali i na primerima slikarstva moderne umetnosti treba ukazati na veću spontanost i subjektivnost i individualno poimanje

kompozicije i prostora. Takođe je važno da se učenicima nude inicijative za novim materijalima i medijumima u savremenoj umetnosti kako bi razumeli savremene umetničke pojave.

U celini kompozicija i prostor, mogući su i sadržaji proširenih medijuma koji imaju podsticajni karakter za učenike i mogućnost za nova kreativna metodička iskustva za nastavnika. Uz minimalne zahvate u prirodnom reljefu učenici se mogu motivisati za realizaciju časa u prirodi (lend art). Takođe treba imati u vidu razvijanje ekološke svesti i ostvarivanje vaspitnog cilja predmeta. Ovim sadržajem, kao veze između čoveka i zemlje, treba insistirati na važnosti opažanja prirode.

Celina *objedinjavanje pokreta,* igre i zvuka predstavlja povezanost između drevnih civilizacija i savremene umetnosti u kojoj se brišu granice umetničkih područja i naglašavaju savremeni vidovi umetničkog izražavanja i nove koncepcije. Nastavnik treba da u skladu sa mogućnostima ostvari atmosferu u kojoj uz pomoć savremenih sredstava digitalne tehnologije, osmišljava sadržaje u kojima se umetničke discipline dopunjuju. Izražajna sredstva muzičke kulture, književnosti, likovnih umetnosti mogu da pobude maštu i radoznalost kod učenika i tako dovedu do estetskog doživljaja, pri čemu se međusobno dopunjuju ne dominirajući jedna u odnosu na drugu. U skladu sa mogućnostima nastavnika moguća je realizacija performansa. U okviru ove celine, performansom treba ukazati na moguću predstavu sa multimedijalnim obeležjem, koja ima podsticajni karakter. Treba naglašavati da je savremena umetnost u znaku eksperimentisanja u novim višedisciplinarnim oblicima, sa naglaskom na pokretu, akciji. Iako je tehnologija fotografije uveliko usavršena, neophodno je načiniti kratak osvrt na osnove ove discipline i njene zastupljenosti u svakodnevnom životu. Praktični zadaci su u skladu sa dostupnim sredstvima u realizaciji lakših zadataka.

Programski sadržaji podstiču vizuelnu radoznalost, otvorenost za nova saznanja na osnovama prethodnih iskustava. Istraživanjem neposredne okoline i umetničkog dela, stvaralačkom preradom informacija, podstiču se saznajni procesi. Sadržaji daju mogućnost permanentne otvorenosti za originalno rešavanje problema, korišćenjem savremenih likovno-tehničkih sredstava i savremenih medijuma. Njima se podstiče razvoj svih nivoa divergentnog mišljenja u oblasti likovne kulture. U cilju procesa apstrahovanja, izdvajanja bitnih i suštinskih obeležja objekta (fenomena) važno je ozbiljno pojmovno i terminološko određenje. Treba, takođe, pridavati veliku važnost selektivnosti, kojom se insistira na smislu neke vrednosti. Metodom razgovora treba navoditi učenika da razume zašto nešto treba da zna. Kod učenika treba insistirati na pitanju zašto se uči i koji je smisao nastave likovne kulture. Treba, takođe, težiti otkrivanju suštine putem selekcije i apstrahovanja. Cilj je odvajanje bitnog od nebitnog kako bi se racionalno koristilo vreme školskog časa, koje uglavnom nije dovoljno za velike zahteve, stoga priprema (pismena, vizuelna) nastavnika mora biti jasna i izvesna kako bi se ostvario postavljeni cilj. U okviru postojećih nastavnih sadržaja, a u vezi sa savremenom tehnologijom u kontekstu vizuelnih informacija u likovnoj kulturi, treba insistirati kod dece na sticanju utisaka bliskosti sa sadržajima koji se oslanjaju na njihova spontana prethodna znanja, koja se zatim transformišu u buduća znanja. Od dece se ne očekuje da samo budu pasivni posmatrači vizuelnih informacija, već se likovnom kulturom i njenom obrazovno-vaspitnom funkcijom razvijaju i motoričke sposobnosti, estetsko mišljenje, kritička svest. Permanentan zadatak treba da bude afirmacija deteta kao aktera stvaraoca u skladu sa njegovim sklonostima.

Planiranje sadržaja:

Smisao planiranja sadržaja programa predmeta likovne kulture je da se utvrde zadaci na svakom času koji bi najpotpunije razvijali sve likovne sposobnosti učenika, naročito

sposobnosti koje podstiču stvaranje, kao i one koje omogućuju stvaranje. Stoga, gradivo treba planirati tako da se postigne:

- viši nivo opažanja;

- osposobljenost primanja;

- odgovarajući nivo razumevanja;

- sposobnost postupanja.

Vrste plana:

- godišnji plan,

- operativni plan rada (polugodišnji, mesečni).

Godišnji plan rada treba da sadrži pregled likovnih celina i broj časova predviđenih za određene sadržaje.

Operativni polugodišnji plan rada treba da bude detaljno razrađen i da sadrži sledeće rubrike: mesec; osnovni cilj i zadatak (vaspitni i obrazovni) nastavni sadržaj; oblik rada; korelaciju sa drugim predmetima; sredstva i medijume i primedbe u koje se ubeležavaju promene. Planiranje nastave je neophodno kako bi nastavnici adekvatno razmatrali nastavni program i imali uvid u moguće napredovanje i podizanje kvaliteta nastavničke prakse. U pogledu planiranja treba imati u vidu primereno pripremanje. Priprema podrazumeva osnovne vrednosti predviđenog sadržaja. Pripremanjem nastavnik osmišljava vreme od jednog časa kako bi lakše i sigurnije tumačio sadržaje. Pripremanje nastavnika je neophodno (pismena, vizuelna priprema) kako bi realizacija časa bila jasna i izvesna.

Ostvarivanje sadržaja

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Sadržaje programa likovne kulture treba ostvariti:

1. primanjem (učenjem), tako što će učenicima biti omogućeno da stiču znanja iz oblasti likovne kulture, savladavaju tehnološke postupke likovnog rada u okviru određenih sredstava savremenih materijala i medijuma i da upoznaju zakonitosti i elemente likovnog jezika;

2. davanjem (stvaranjem) putem podsticanja učenika da se izražavaju u okviru likovnih aktivnosti i ostvaruju rezultate (uvek na višem nivou kultivisanja i jačanja likovne osetljivosti).

Za nastavu likovne kulture, na osnovu sadržaja i metodičkih oblika usmerenosti obrazovno-vasitnog procesa u pravcu bogaćenja dečijeg estetskog iskustva, određeni ciljevi i zadaci proizašli su iz likovne umetnosti teorije stvaralaštva i razvojne psihologije.

Ovako koncipiranim programom naglašena je usmerenost obrazovno-vaspitnog procesa u svim njegovim vremenskim segmentima-pojedini časovi, ciklusi časova, problemski krugovi operativnih zadataka i celine programa uzrasnih zahteva - ka jačanju likovnih sposobnosti učenika, zatim ka bogaćenju likovnog jezika, a takođe ka formiranju pozitivnih navika i bogaćenju vlastite sfere estetskog iskustva. Teme treba pronalaziti u povezivanju sa drugim oblastima i to metodom razgovora sa učenicima. U strukturi sadržaja nastavnog rada koje se odnose na praktične likovne aktivnosti učenika podrazumeva se oslanjanje na širi izbor likovnih sredstava i medijuma, odnosno savremenih materijala i medijuma (prošireni medijumi), likovno-poetskih sadržaja i iskustava. U tom smislu, likovna osetljivost učenika ostvarivala bi se i kao pripremljenost za aktivno učestvovanje u stvaranju estetskih vrednosti koje zahteva naše vreme i kao sposobnost vrednovanja i kritičkog odnosa savremenog trenutka. Ovakav pristup doprinosi neposrednosti doživljaja likovnog čina i pospešivanju imaginativnih i kreativnih mogućnosti učenika te je od tri elementa u strukturi programa, kreativnost, koja u stvari znači sposobnost da se nađu nova rešenja za jedan problem ili novi načini umetničkog izraza.

Strukturu programa čine:

1. nastavni sadržaji koji se odnose na savladavanje likovnog jezika i upoznavanja sadržaja likovne kulture, poznavanje dela likovnih umetnosti i elemenata likovne pismenosti;

2. kreativnost - predstavlja sposobnost da se nađu nova rešenja za jedan problem ili novi načini umetničkog izraza i ostvarenje proizvoda novog za individuu (ne nužno novog i za druge), za koju je predpostavka za podsticanje, motivacioni sadržaji praktičnih likovnih aktivnosti učenika koji obuhvataju:

- domen učeničkih doživljaja

- domen korelacije sa drugim vaspitno-obrazovnim područjima.

3. medijumi i sredstva - korišćenje likovnih disciplina i upotreba određenih materijala u oblikovanju, prošireni medijumi.

U strukturi sadržaja nastavnog rada koje se odnose na praktične likovne aktivnosti učenika podrazumeva se oslanjanje na širi izbor savremenih likovnih sredstava i medijuma, odnosno savremenih likovno-poetskih sadržaja i iskustava. U tom smislu, likovna osetljivost učenika ostvarivala bi se i kao pripremljenost za aktivno učestvovanje u stvaranju estetskih vrednosti koje zahteva naše vreme i kao sposobnost vrednovanja i kritičkog odnosa savremenog trenutka. Ovakav pristup doprinosi neposrednosti doživljaja likovnog čina i pospešivanju imaginativnih i kreativnih mogućnosti učenika, kao i metodički kvalitet u pogledu opredeljenja komisije za izmenu i dopunu programa likovne kulture u osnovnoj školi smanjenjem opterećenosti učenika naglašavanjem savremenih medijuma u likovnoj i vizuelnoj umetnosti u skladu sa savremenim kretanjima umetnosti.

DODATNI RAD

Za dodatni rad od V do VIII razreda se opredeljuju daroviti učenici i posebnih interesovanja za oblasti iz predmeta likovna kultura, odnosno za produbljivanje i proširivanje znanja i razvijanje stvaralačkog mišljenja. To su učenici čija se darovitost izrazitije ispoljava već u I, II i III razredu. Takve učenike prate i podstiču nastavnici razredne nastave i pedagoško-

psihološka služba škole sve do V razreda kada se prvi put organizuje dodatni rad. Važno je da se dodatni rad izvodi tokom cele godine, sve dok traje realizacija utvrđenog programa. Iako se povremeno, iz objektivnih razloga, ne organizuje ova nastava, važno je da se rad sa darovitom decom ne prekida. U tom slučaju treba da se podstiču na samostalni rad u drugim formama (pojačanom individualizacijom rada u redovnoj nastavi, davanjem posebnih zadataka i angažovanjem u slobodnim aktivnostima).

Dodatni rad je zasnovan na interesovanjima učenika za proširivanje i produbljivanje umenja i veština, neposrednije aktivira učenike i osposobljava ih za samoobrazovanje, razvija njihovu maštu, podstiče ih na stvaralački rad i upućuje na samostalnost u traganju različitih izvora saznanja. Pod rukovodstvom nastavnika, učenici u dodatnom radu samostalno biraju odgovarajuće medijume, sredstva za rad i neposrednije izlažu svoj kritičan stav prema vrednostima. Angažovane učenike stoga treba stimulisati (pohvale, nagrade, stipendije za dalje školovanje) i postepeno ih uvoditi u oblasti profesionalne orijentacije ka širokom polju likovnih delatnosti. Programom rada obuhvaćeni su segmenti orijentacionih sadržaja programa (zavisno od mogućih interesovanja). Bitno je da sadržaji budu u skladu sa interesovanjima učenika.

Nastavnik u saradnji sa učenikom (eventualno roditeljima i školskim pedagogom-psihologom) sastavlja program dodatnog rada. U realizaciji programa nastavnik vodi razgovor, pronalazi i primenjuje najpogodnije oblike i metode rada, pre svega one koje motivišu učenike. Učenici se samostalno opredeljuju za rad i neophodno je proceniti motive koji su uticali na njihovu odluku. Nastavnik treba da prati konkurse, smotre, takmičenja, obaveštava i motiviše u pravcu određenog likovnog problema i afirmiše dečje stvaralaštvo. Podržava ih u radu insistirajući na formiranju zbirke radova (mape) i u saradnji sa roditeljima u vreme nastave vodi dnevnik i prati razvoj deteta. Očuvanjem težnje darovitih učenika ka kreativnom izražavanju, zajedno sa ovladavanjem materijalom (razvoj tehničke spretnosti i senzibiliteta), doprinosi daljem likovnom obrazovanju.

U tom cilju predložene su oblasti koje će se realizovati u dodatnoj nastavi.

UMETNIČKO NASLEĐE

Barok - stilske odlike arhitekture, vajarstva i slikarstva. Opšte odlike baroka u Jugoslaviji. Evropska umetnost XII i XIII veka. Odlike francuskog slikarstva i pravci: neoklasicizam, romantizam, realizam, impresionizam i postimpresionizam.

FILM

Teorija filma

Specijalnost filmskog jezika i načina filmskog izražavanja; način snimanja - kadar, gro-plan, uglovi snimanja, kretanje kamere; montaža; tehnički problemi filma; tehnologija razvijanja filma; idejna strana filma; kratka istorija filma; praktični zadaci - lakši zadaci u realizaciji.

Praktičan rad

Animiranje kolaž-tehnikom, animiranje pomoću crteža, izrada kraćih dokumentarnih filmova.

ARHITEKTURA

Teorija, potreba za oblikovanjem prostora; namena zgrada, materijali i tehnike gradnje, najosnovniji oblici u arhitekturi - stilovi u arhitekturi; savremena arhitektura i urbanizam u realizaciji arhitektonskih ideja, upoznavanje sa tehničkim crtanjem - perspektiva.

OBLIKOVANJE I ZAŠTITA SREDINE

Čovek radom menja prirodu radi zadovoljavanja svojih potreba. Korišćenje energije i oblikovanje materijala dovodi do otpadaka gasovite, tečne i čvrste prirode koje zagađuju čovekovu sredinu. Ergonomija, kao nauka o prilagođavanju čoveka koji radi i njegovog rada, ima za cilj, putem projektovanja inženjeringa i tehnologije, uzajamno prilagođavanje čoveka i njegovog rada. Razumevanje zakonitosti u ekologiji, u pogledu biološke ravnoteže permanentan je cilj obrazovanja dece. U skladu sa ovim poimanjem odnosno razumevanjem prirode jedan je od ciljeva likovne kulture da se učenici osposobe za stvaralačko prenošenje vizuelnolikovnih iskustava u prirodno-društvena naučna područja i tako razviju interesovanje za zaštitu prirode i smisao za unapređivanje kulture življenja.

VAJANJE

Teorijske poruke

Volumen i prostor su opšta orijentacija u vajarskim oblastima, odnosno funkcija plastike u arhitekturi, eksterijeru i enterijeru. Sadržaji i ideje u vajarskim delima su nezamenjiv didaktički materijal kao primer rešenja likovnog problema.

Praktičan rad (mogućnosti izbora prema varijantama).

Meki materijal - glina, gips, priprema i izrada konstrukcija i modelovanje pune plastike glinom ili gipsanom kašom.

Nanošenje gline ili gipsa.

Gipsana kaša sa usporenim vezivanjem.

Finalna obrada i sušenje radova. Izrada jednostavnih alata za rad.

Opremanje i čuvanje izvajanih radova.

Pečenje glinenih predmeta. Korišćenje primerenih tvrdih materijala koji se obrađuju postupkom oduzimanja.

Drvo i vajarski radovi od drveta, puna plastika u drvetu, reljef, upotreba raznovrsnih dleta, noževa, struga i alata za glačanje.

Izbor drveta i njegova obrada.

Kuvanje drveta, sečenje, struganje, glačanje, lakiranje i patiniranje. Opremanje i konzerviranje vajarskih radova.

Vajanje u metalu, kovačka obrada metala, vajanje metala, obrada metalnih listića i lima.

Sečenje metala, spajanje (zakivanjem, lepljenjem i varenjem), bušenje, izvlačenje i poliranje.

Zaštita od korozije i patiniranje. Opremanje vajarskih radova.

Vajanje u vezanom gipsu, tvrdoj glini ili odgovarajućem kamenu.

Izrada svih oblika plastike koji dozvoljava krt materijal (glina, gips, kamen). Korišćenje dleta, sekača, noža i čekića, brušenje, glačanje i patiniranje. Oprema i čuvanje vajarskih radova.

PLASTIČNE MASE

Odlivci (gips, plastika, metal) i umnožavanje vajarskih radova. Priprema kalupa, pravljenje mase za odlivke i skidanje kalupa.

Oblikovanje u peščanom kalupu i oblikovanje u kalupu za plastiku. Finalna obrada odlivaka, patiniranje i opremanje odlivaka.

KERAMIKA

Uvod u keramiku, svojstva keramičke gline. Istorija keramike, keramički proizvodi, tehnologija keramike.

Sticanje prvog iskustva u radu sa glinom.

Mešanje, gnječenje, dodavanje i oduzimanje mase gline.

Plastične forme. Ispupčenje i udubljenje forme, puni i prazni prostor u raznim funkcijama (opeka sa šupljinama i slično).

Elementarno upoznavanje reljefa i razlika između reljefa i pune plastike u prostoru.

Obrada površina, upoznavanje crta i utiskivanjem drugih oblika ili reljefnim dodacima.

Izrada dekorativnih i funkcionalnih predmeta.

Proces sušenja i kontrola sušenja, slaganje - punjenje peći predmetima, nadgledanje pečenja, hlađenje i pražnjenje peći.

Slikanje pečenih predmeta. Pečenje i kontrolisanje pečenja i slikanje glaziranih predmeta.

Oslikavanje keramičkih pločica emajlom i glazurom.

Izrada kalupa i livenje keramičkih predmeta (broševi, medaljoni, pepeljare i vaze za ikebanu).

PRIMENJENA GRAFIKA

Osnovi primenjene grafike.

Korišćenje reproduktivne grafike u industriji.

Grafika u jednoj boji - nacrt za etiketu.

Grafika u dve boje - nacrt za plakat.

Grafika u više boja - nacrt za naslovnu stranu knjige (skica u kolažu).

Grafika i grafički slog (korišćenje grafike letraset-slova).

Grafika - skica za poštansku marku.

Grafika i ambalaža (kutije - nacrt i finalni rad).

Plakat - izvođenje visokom štampom.

Plakat - nacrt - skica kolažom.

TAPISERIJA

Istorija tapiserije: tapiserija u srednjem veku.

Tapiserija u 18. i 19. veku.

Savremena tapiserija.

Izražajna sredstva tapiserije.

Tehnika tapiserija.

Materijali za tkanje; način tkanja:

Boje (biljne i mineralne) i načini bojenja.

Praktični rad-izrada nekoliko manjih tapiserija u raznim tehnikama.

SLOBODNE AKTIVNOSTI

Crtanje, slikanje, vajanje, primenjena grafika; scenografija; kostim keramika; tapiserija; zidno slikarstvo, vizuelne komunikacije; pantomima, performans, istorija umetnosti i teorijsko izučavanje kulturnog nasleđa naroda i narodnosti; praćenje savremenog likovnog života (izložbe i druge likovne manifestacije).

Formiranje i čuvanje zbirki (individualnih ili zajedničkih kolekcija): crteža, slika, grafika, figura (originala ili reprodukcija), vrednih stvari (delovi nošnje, stare pegle, stari satovi itd), interesantnih oblika iz prirode (korenje, kamen itd), umetničkih fotografija (crno-belih i u boji).

U toku školske godine članovi likovne sekcije učestvuju u estetskom uređivanju škole i njene okoline i u pripremanju i opremi izložbi i raznih drugih manifestacija u vaspitno-obrazovnoj organizaciji u okviru kulturne i javne delatnosti. Uloga nastavnika je veoma značajna u podsticanju, okupljanju i angažovanju učenika.

MUZIČKA KULTURA

(1 čas nedeljno, 36 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave muzičke kulture jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i umetničku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim

situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da

- upoznavaju muzičke kulture kroz obradu tema povezanih sa muzikom različitih epoha

- razviju muzikalnost i kreativnost

- neguju smisao za zajedničko i individualno muziciranje u svim oblicima vaspitno-obrazovnog rada sa učenicima.

Zadaci nastave muzičke kulture jesu:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave muzičke kulture svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave muzičke kulture budu u punoj meri realizovani

- sticanje znanja o muzici različitih epoha

- razvijanje sposobnosti izvođenja muzike (pevanje/sviranje)

- razvijanje navike slušanja muzike, podsticanje doživljaja i osposobljavanje za razumevanje muzike

- podsticanje kreativnosti u svim muzičkim aktivnostima (izvođenje, slušanje, istraživanje i stvaranje muzike)

- dalje upoznavanje osnova muzičke pismenosti i izražajnih sredstava muzičke umetnosti;

- stvaranje odeljenskih ansambala.

Operativni zadaci

Operativni zadaci su:

- pevanje i sviranje, po sluhu i iz notnog teksta; pesme i teme iz poznatih kompozicija

- upoznavanje muzike praistorije, antičke epohe, srednjeg veka, renesanse, baroka i klasicizma kroz sagledavanje društvene funkcije muzike, vidova muziciranja, karakterističnih žanrova, oblika i instrumenata epohe, kao i najistaknutijih stvaralačkih ličnosti

- utvrđivanje pojmova iz osnova muzičke pismenosti

- obrada melodijskog mola, obrada akorada na glavnim stupnjevima, pojam kadence

- obrada mešovitih taktova (7/8, 5/8 - na primerima narodnih pesama)

- utvrđivanje i obrada pojmova melodija, ritam, metar, tempo, dinamika, harmonija, polifonija, homofonija, faktura.

SADRŽAJI PROGRAMA

Upoznavanje muzike različitih epoha i izvođenje muzike

Praistorija

Obrada sledećih tema: poreklo i uloga muzike u prvobitnom društvu; izražajna sredstva muzike - primeri melodija i ritmova; nastanak prvih instrumenata (udaraljki, duvačkih, žičanih).

Pevanje i sviranje primera u kombinaciji sa pokretom. Obrada pojma improvizacija.

Antička epoha

Muzika prvih civilizacija - Mesopotamija, Egipat, Indija i Kina (pojmovi klasnog raslojavanja i profesionalne muzike, funkcija muzike u društvu). Upoznavanje penatatonike kroz izvođenje primera i upoznavanje specifičnog instrumentarija.

Antička Grčka - muzika i mit, instrumenti i vidovi muziciranja (ditiramb i grčka tragedija, horsko pevanje, koncertna nadmetanja).

Srednji vek

Muzika i hrišćanstvo. Muzička osnova hrišćanske muzike. Pojava osmoglasnika i gregorijanskog korala. Njihova dalja muzička nadogradnja i razvoj crkvenih muzičkih oblika u umetničke. Vidovi izvođenja vokalne muzike: solističko, horsko, antifono i responzorijalno pevanje, kanon. Pojava orgulja u Evropi. Instrumenti u svetovnom muziciranju: duvački, žičani, udaraljke. Uloga plesa.

Oblici crkvenog pevanja kod pravoslavnih naroda: liturgija i njeni delovi, vrste crkvenih pesama: himna, tropar, stihira, irmos. Razvoj srednjovekovne muzike na Zapadu: rađanje višeglasja. Misa.

Izvođenje primera.

Renesansa

Svetovna i duhovna muzika. Pojmovi homofonije i polifonije. Oblici: madrigal, šanson, misa, motet.

Barok

Razvoj instrumenata (porodica violina, porodice drvenih i limenih duvačkih instrumenata, instrumenti s dirkama). Rođenje opere. Klaudio Monteverdi. Oblici vokalno-instrumentalne muzike (oratorijum, kantata, pasija). Instrumentalna muzika: solističko, kamerno i orkestarsko muziciranje. Oblici: svita, koncert, fuga. Antonio Vivaldi, Johan Sebastijan Bah i Georg Fridrih Hendl.

Slušanje i izvođenje jednostavnih muzičkih primera. Primeri dvoglasnog izvođenja.

Klasicizam

Pojam sonate i simfonije. Žanrovi klasične muzike: opera, crkveni žanrovi, simfonijska, koncertantna, kamerna (posebno gudački kvartet), solistička muzika. Klavir. Jozef Hajdn, Volfgang Amadeus Mocart i Ludvig van Betoven.

Slušanje i izvođenje jednostavnih muzičkih primera.

Muzika na tlu Srbije

Praistorijska nalazišta i antički spomenici na tlu Srbije. Narodna muzika i običaji. Razvoj crkvene muzike od XII do XVIII veka (uticaji vizantijske muzike i stvaranje srpske crkvene muzike, duhovni centri u turskom periodu, razvoj muzike posle Velike seobe).

Osnove muzičke pismenosti

- Obnavljanje i obrada novih pojmova iz muzičke pismenosti: melodijski mol, akordi na glavnim stupnjevima (na primeru Ce-dura), kadenca, mešoviti taktovi.

Stvaranje muzike

- Podsticanje muzičke kreativnosti kroz improvizaciju na dostupnim instrumentima.

- Stvaranje dečjih kompozicija.

DODATNI RAD

HOR I ORKESTAR

Svaka osnovna škola je obavezna da organizuje rad horova, i to: hor mlađih razreda i hor starijih razreda. U svakoj školi u kojoj postoje uslovi treba da se osnuje školski orkestar. Časovi hora i orkestra se izvode kontinuirano od početka do kraja školske godine. Časovi hora i orkestra kao kontinuirana nastava ulaze u fond časova nastavnika muzičke kulture:

Časovi rada sa horom i orkestrom (koji su identični sa trajanjem školskog časa - 45 minuta) unose se u raspored škole i deo su radne obaveze učenika koje odabere nastavnik

Hor

Repertoar školskih horova obuhvata odgovarajuća dela domaćih i stranih autora raznih epoha.

U toku školske godine potrebno je sa horom izvesti najmanje deset kompozicija.

Orkestar

Školskim orkestrom se smatra instrumentalni ansambl sa najmanje deset instrumentalista koji izvode kompozicije u najmanje tri deonice. Orkestri mogu biti sastavljeni od instrumenata koji pripadaju istoj porodici (blok flaute, mandoline, tambure, harmonike, Orfov instrumentarijum itd.) ili mešovitog sastava prema raspoloživim instrumentima. Repertoar školskog orkestra čine dela domaćih i stranih kompozitora raznih epoha, u originalnom obliku ili prilagođena za postojeći školski sastav.

U toku godine orkestar treba da izvede najmanje osam dela, od kojih neka zajedno sa horom.

U svim školama u kojima rade nastavnik ili nastavnici koji vladaju nekim instrumentima organizuje se dodatna nastava za darovite i zainteresovane učenika u sviranju na pojedinim instrumentima.

Zadaci instrumentalne nastave su:

- da kod učenika razvija muzičke sposobnosti i želju za aktivnim muziciranjem i sudelovanjem u školskim ansamblima

- da uporedo sa instrumentalnom nastavom učenicima daje i potrebna teorijska znanja

- da i ovom nastavom podstiče kod učenika njihove kreativne sposobnosti i smisao za kolektivno muziciranje.

Nastava se odvija u grupi do četiri učenika, odnosno od pet do devet učenika kada se radi o blok flautama, tamburama, mandolinama ili Orfovom instrumentarijumu. Zavisno od mogućnosti i interesovanja učenika, u dodatnoj nastavi se formiraju mali muzički sastavi.

Programom i sadržajima dodatne nastave obuhvatiti odgovarajuće udžbenike, priručnike i zbirke za pojedine instrumente, kao i dela (u originalnom obliku ili prilagođena sastavima učenika dotične škole) domaćih i stranih kompozitora iz raznih epoha, dostupna izvođačkim mogućnostima učenika.

Učenici prikazuju svoja individualna i grupna dostignuća iz dodatne muzičke nastave na školskim i drugim priredbama i takmičenjima.

Za dodatnu nastavu se određuje 1 čas nedeljno. Dodatna nastava je deo radne obaveze nastavnika i izabranih učenika. Učenici koji pohađaju muzičku školu nisu u obavezi da se uključe u dodatnu nastavu.

OSTALI OBLICI OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA

U svakoj osnovnoj školi ima muzički obdarene dece, čije se interesovanje i ljubav za muziku ne mogu zadovoljiti samo onim što im pruža nastava u razredu. Za takvu decu koja ne pohađaju muzičku ili baletsku školu može se organizovati dodatna nastava i tako se mogu uključiti u razne grupe ili školski orkestar.

Mogu se osnovati grupe pevača vokalnih solista i solista instrumentalista sa kojima se uvežbavaju solo pesme, mali komadi, dueti, terceti, kvarteti, mali kamerni instrumentalni sastavi, sekcija ljubitelja slušanja muzike - koji će slušati razna muzička izvođenja u školi ili van nje (koncerte, radio i televizijske emisije, muzičke filmove i sl.). Osim sekcija vokalnih solista, instrumentalnih solista i ljubitelja slušanja muzike moguće je organizovati sekciju mladih kompozitora sa kojima se radi individualno na razvoju muzičke kreativnosti. Moguće je, takođe, osnovati sekciju mladih etnomuzikologa koji će prikupljati malo poznate ili gotovo zaboravljene pesme sredine u kojoj žive. Broj i vrsta muzičkih sekcija koje je moguće osnovati u osnovnoj školi u odnosu na sposobnosti i interesovanja učenika određeni su samo afinitetom nastavnika i njegovim entuzijazmom.

Rad formiranih sekcija odvija se kontinuirano tokom cele školske godine.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane

Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

U programu muzičke kulture za sedmi razred istaknuto mesto ima sticanje znanja o muzici kroz različite epohe. Cilj nije uvođenje sadržaja nastave istorije muzike, već obrada tema značajnih za razumevanje uloge muzike u društvu, upoznavanje muzičkih izražajnih sredstava, instrumenata, žanrova i oblika, kao i istaknutih stvaralaca i izvođača. Ovi ciljevi se ostvaruju kroz slušanje muzičkih dela i aktivno muziciranje (pevanje i sviranje). Osnove muzičke pismenosti i muzičko-teorijski pojmovi u ovakvom pristupu planirani su u funkciji boljeg razumevanja muzike i muzičkog dela.

Osnovni princip u ostvarivanju cilja i zadataka treba da bude aktivno učešće učenika na času. Pri tome na jednom času treba obuhvatiti različita područja predviđena za taj razred i kombinovati razne metode u nastavi. Čas posvećen samo jednom području i izvođen samo jednom metodom ne može biti ni koristan ni zanimljiv za učenike, što vodi ka osiromašivanju sadržaja i smisla predmeta.

Nastava muzičke kulture ostvaruje se kroz:

- sticanje znanja o muzici

- pevanje, sviranje i sticanje osnova muzičke pismenosti;

- slušanje muzike

- dečje muzičko stvaralaštvo.

Grupnim i pojedinačnim pevanjem ili sviranjem razvija se interesovanje učenika da aktivno učestvuju u muzičkom životu svoje sredine.

Preporuke za ostvarivanje programa u sedmom razredu

Sticanje znanja

Za usvajanje i utvrđivanje znanja iz nastavnog predmeta muzička kultura u sedmom razredu treba koristiti sledeće nastavne metode: dijalošku, demonstraciju i monološku. Kod obrade tema obavezno koristiti očigledna sredstva i uvek ih povezivati sa slušnim primerima i izvođačkom praksom.

Slušanje muzike

- usmeravanje pažnje učenika na analitičko slušanje muzike stimulisanjem aktivnog praćenja primera

- razlikovanje zvučnih boja muzičkih instrumenata, upoznavanje njihovih karakteristika (osnovne grupe, građa, tehničko-izvođačke mogućnosti).

- podsticanje različitih vidova izražavanja učenika u vezi sa slušanjem muzike i muzičkim doživljajem (ovo se ne sme svoditi na pasivizaciju uloge nastavnika i pomeranje akcenata sa aktivnog slušanja na druge aktivnosti, obično likovne ili literarne, za koje nastavnik nema pravu kompetenciju tumačenja i ocenjivanja)

- upoznavanje muzičkih dela, stvaralaca i izvođača.

Osnove muzičke pismenosti

- obnavljanje predznaka

- obnavljanje prostih parnih i neparnih taktova sa četvrtinskom i osminskom jedinicom brojanja i ala breve takta

- obrada mešovitih taktova (na primerima narodnih pesama)

- obnavljanje oznaka za dinamiku (p, mp, pp, f, mf, ff, crescendo, decrescendo) i tempo (adagio, andante, moderato, allegro, vivo, presto)

- ponavljanje do sada naučenih lestvica, pojma tonalitet, upoznavanje akorda na glavnim stupnjevima Ce-dura, objašnjenje i uvežbavanje kadence, uvežbavanje melodijskog mola.

Pevanje pesama po sluhu i iz notnog teksta

- neophodni su redovno ukazivanje na značaj pravilne higijene glasa, stalna briga o položaju tela pri pevanju, vežbe za pevačko disanje, vežbe artikulacije, raspevavanje uz instrumentalnu pratnju i bez nje, pevanje kadence

- učenje pesme počinje uvođenjem u tematiku, zatim sledi nastavnikovo tumačenje literarnog teksta sa naglašavanjem vaspitnih elemenata

- kod učenja pesama po sluhu prvo se demonstrira originalni vid pesme (u tempu, sa dinamikom), a zatim radi jednostavna analiza pesme zbog razumevanja forme (zajedničko uočavanje ponavljanja i kontrasta)

- kod učenja pesama iz notnog teksta, prvo se radi analiza zapisa pesme (uočavaju se: ključ, predznaci, takt uz probu taktiranja, dinamičke i artikulacione oznake, dužine i imena tonova), zatim se notni tekst iščitava parlato (sa ponavljanjima dok se tekst ne utvrdi), uradi se vežba raspevavanja i prelazi na pevanje dok nastavnik svira melodiju

- osmišljavanje početne intonacije pesme najbolje je dati kroz instrumentalni uvod

- pesma se uči po delovima i frazama uz instrumentalnu pratnju koja se u početku svodi na melodiju (aranžmane dodati tek pošto je pesma naučena)

- teže ritmičke figure i melodijski skokovi se obrađuju kroz ponavljanja

- tokom učenja neprekidno se insistira na izražajnom i doživljenom pevanju.

Sviranje

- sviranje na instrumentima Orfovog instrumentarijuma

- sviranje na frulici, melodici, tamburi, gitari i drugim dostupnim instrumentima

- sviranje primera iz literature.

Muzičko stvaralaštvo

- improvizacija melodije na zadati tekst

- instrumentalna improvizacija;

- korišćenje plesa i improvizacija pokreta uz muziku.

Didaktičko-metodička uputstva

Preporučeni sadržaji ovog nastavnog predmeta učenicima treba da pruže znanja i informacije kako bi razumeli, pratili, razlikovali, doživljavali i što bolje procenjivali muzičke vrednosti.

Za uspešnu realizaciju nastave muzičke kulture neophodno je ostvariti osnovni preduslov: kabinet sa nastavnim i očiglednim sredstvima. Nastavna sredstva su: klavir, komplet Orfovog instrumentarija za sve učenike, tabla sa linijskim sistemima, kvalitetni uređaj za slušanje muzike, a poželjni su i kompjuter, uređaj za emitovanje DVD-a sa pratećom opremom. Očigledna sredstva uključuju: slike pojedinačnih instrumenata, gudačkog i simfonijskog orkestra, slike stranih i domaćih kompozitora i izvođača, kvalitetne snimke primera.

Sadržaji muzičke kulture treba da pruže učenicima dovoljno znanja i obaveštenosti koja će im omogućiti da razlikuju stvarne vrednosti i kvalitete u svetu muzike koja ih okružuje u svakodnevnom životu od onih sadržaja koje ne razvijaju njihov ukus i ne doprinose njihovom estetskom vaspitanju.

Usvajanje znanja učenika zavisi od organizacije časa, koji mora biti dobro planiran, osmišljen i zanimljiv. Učenik treba da bude aktivan na času, a čas muzičke kulture treba da bude doživljaj za učenike. Raznim oblicima rada, tehnikama i očiglednim sredstvima učenicima se prenose znanja i kombinuju razne metode u nastavi. Nastavnik je ravnopravni učesnik u svim aktivnostima.

Domaće pismene zadatke ili pisane testove, kontrolne zadatke, referate ne treba zadavati ni u jednom razredu.

Nastavu treba uvek povezivati sa drugim predmetima, muzičkim životom društvene sredine i učestvovati na takmičenjima i muzičkim priredbama.

Izvođenje muzike

Pesma koju učenik uči po sluhu ili iz notnog teksta ima najviše udela u razvoju njegovog sluha i muzičkih sposobnosti uopšte. Pevanjem pesama učenik stiče nova saznanja i razvija muzički ukus. Kroz izvođenje muzike učenik treba da savlada pojmove iz osnova muzičke pismenosti. Nastava ima zadatak da kod učenika razvija ljubav prema muzičkoj umetnosti i smisao za lepo, da pomogne u svestranom razvoju ličnosti učenika, da učenika oplemeni i da mu ulepša život.

Pri izboru pesama nastavnik treba da pođe od psihofizičkog razvoja učenika, od njima bliskih sadržaja, šireći pri tom njihova interesovanja i obogaćujući dotadašnja znanja novim sadržajima. Takođe, potrebno je da oceni glasovne mogućnosti razreda pre odabira pesama za pevanje.

Detaljnom analizom potrebno je obraditi tekst i utvrditi o čemu pesma govori, kao i u kojoj je lestvici napisana. Za upoznavanje narodne pesme važno je razumeti njeno etničko i geografsko poreklo, ulogu pesme u narodnim običajima ili svakodnevnom životu. Jedna od karakteristika narodnih pesama je i završetak koji odudara od onoga što je učenik saznao kroz osnove muzičke pismenosti - završetak na drugom stupnju. Na ovu karakteristiku treba skrenuti pažnju, a ona će ujedno biti i orijentir za prepoznavanje narodne pesme.

Nastavnik bira od predloženih pesama, ali mora voditi računa da u njegovom radu budu zastupljene umetničke, narodne, prigodne pesme savremenih dečjih kompozitora, kao i kompozicije sa festivala dečjeg muzičkog stvaralaštva koje su stvarala deca. Radi aktuelizacije programa, nastavnik, takođe, može naučiti učenike da pevaju i poneku pesmu koja se ne nalazi među predloženim kompozicijama ako to odgovara cilju i zadacima predmeta i ako odgovara kriterijumu vaspitne i umetničke vrednosti.

Posebnu pažnju treba posvetiti izražajnosti interpretacije - dinamici, fraziranju, dobroj dikciji.

Sviranje

U svakom odeljenju postoji jedan broj učenika koji ima veće ili manje poteškoće u pevanju. Takvim učenicima treba dati mogućnost afirmacije kroz sviranje na dečjim muzičkim instrumentima da bi učestvovali u grupnom muziciranju.

U radu koristiti ritmičke i melodijske instrumente. Pošto su učenici opismenjeni, sviranje na melodijskim instrumentima biće olakšano jer se mogu koristiti notni primeri pojedinih pesama koje su solmizaciono obrađene.

Potrebno je razvijati dečje predispozicije za muzičko oblikovanje i omogućiti im da dožive radost sviranja, čime se bogati ličnost u osetljivom periodu emocionalnog sazrevanja.

Slušanje muzike

Slušanje muzike je aktivni psihički proces koji obuhvata emocionalno doživljavanje i misaonu aktivnost. Uloga nastavnika u organizovanju pravilnog pristupa slušanju muzike je od presudne važnosti za estetski odnos prema muzici i za tumačenje muzičkog dela. Slušanje muzike se u sedmom razredu stavlja u funkciju sticanja znanja o muzici i deo je obrade zadatih tema.

Pre slušanja treba obnoviti znanja iz oblasti muzičkih izražajnih sredstava koja se stavljaju u funkciju izabranog primera. Treba izbegavati utvrđene metodske postupke već tragati za novim pristupom u skladu sa delom koje se obrađuje. Ličnost stvaraoca se predstavlja najuopštenije, sa osnovnim hronološkim podacima, s merom odabranim anegdotama i uz nastojanje da se učenikova znanja iz različitih oblasti povežu i stave u funkciju razumevanja slušanog dela.

Elementi muzičkog oblika mogu se usvajati grafičkim predstavljanjem, ali se mora insistirati na zvučnoj predstavi svakog oblika kao osnovi razumevanja. Muzički oblici se usvajaju u okviru istorijskog konteksta u kojem su se pojavili. Moguće je i poželjno koristiti paralele sa savremenim stvaralaštvom.

Muzičko stvaralaštvo

Dečje muzičko stvaralaštvo predstavlja viši stepen aktiviranja muzičkih sposobnosti koje se stiču u svim muzičkim aktivnostima, a kao rezultat kreativnog odnosa prema muzici. Ono ima veliku vaspitnu i obrazovnu vrednost: podstiče muzičku fantaziju, oblikuje stvaralačko mišljenje, produbljuje interesovanja i doprinosi trajnijem usvajanju i pamćenju muzičkih reproduktivnih i stvaralačkih aktivnosti i znanja.

Ove aktivnosti treba vrednovati prema stvaralačkom angažovanju učenika, a ne prema kvalitetu nastalog dela jer su i najskromnije muzičke improvizacije pedagoški opravdane.

Praćenje i vrednovanje učenika

Da bi se ostvario proces praćenja napredovanja i stepena postignuća učenika u nastavi muzičke kulture, neophodno je da nastavnik prethodno upozna i identifikuje muzičke sposobnosti svakog učenika.

Ocenjivanje učenika u nastavi mora se sprovoditi organizovano. Ono treba da obuhvati i prati poseban razvoj svakog učenika, njegov rad, zalaganje, interesovanje, stav, umešnost, kreativnost i slično. Nastavnik treba da prati razvoj ličnosti u celini i da objektivno procenjuje koliko je učenik savladao programske zahteve.

Smisao ocenjivanja u nastavi muzičke kulture ne treba da bude isključivo vezan za ocenu muzičkih sposobnosti, mada njih treba istaći, već i u funkciji nagrade za zalaganje, interesovanje, ljubav prema muzici. Ocenu treba koristiti kao sredstvo motivacije: ona treba da učenike motiviše na muzičke aktivnosti i na bavljenje muzikom u skladu s njihovim stvarnim sposobnostima i potrebama.

Domaći pismeni zadaci ili pisani tekstovi, kontrolni zadaci i slično ne zadaju se za ovaj predmet ni u jednom razredu. Celokupno nastavno gradivo ostvaruje se samo u školi.

PREPORUČENE KOMPOZICIJE ZA PEVANJE I SVIRANJE

Himne

Državna himna

Himna svetom Savi

Školska himna

Narodna muzika

Nadžnjeva se momče i devojče

Sve tičice zapjevale

Sedi moma na pendžeru

Ti jedina

Treskavica kolo

Šano dušo

Duhovne pesme

Božiću, naša radosti

Isajija Srbin - Aliluja

Pomozi nam dragi Bože

K. Stanković - Mnogaja ljeta

Tropar za Božić

Tropar svetom Savi

S. Mokranjac - odlomak iz liturgije, Budi imja

Starogradske pesme

Ajde Kato, ajde zlato

Nebo je tako vedro

Što se bore misli moje

Oj, jesenske duge noći

U tem Somboru

Pesme iz balkanskih ratova i Prvog svetskog rata

Kapetan Koča putuje

Kreće se lađa francuska

Tamo daleko

Kanoni

M. Pretorijus - Živela muzika

M. Pretorijus - Osvanu dan

J. Hajdn - Intervali

Pesme koje su komponovala deca

Odabir pesama nagrađen na Festivalu dečjeg muzičkog stvaralaštva.

Pesme nacionalnih manjina

Zeka (mađarska)

Mala ptica (albanska)

Rodile su trnjine (rusinska)

Todoro, Todorke (bugarska)

Crvena jabuka (slovačka)

Čobančić (rumunska)

Đelem, đelem (romska)

Zabavna i filmska muzika

Izbor savremenih popularnih pesama.

PREPORUČENE KOMPOZICIJE ZA RAD HORA

Pesme domaćih autora

K. Babić - Balada o dva akrepa

I. Bajić - Srpski zvuci

Z. Vauda - Mravi

Z. Vauda - Pahuljice

S. Gajić - Tužna muha

D. Despić - Kiša

D. Despić - Oglasi

D. Despić - Smejalica

V. Đorđević - Veće vrana

V. Ilić - Vodenica

D. Jenko - Bože pravde

D. Jenko - pesme iz Đida

J. Kaplan - Žuna

P. Konjović - Vragolan

J. Marinković - Ljubimče proleća

M. Milojević - Vetar

M. Milojević - Mladost

M. Milojević - Muha i komarac

S. Mokranjac - II rukovet

S. Mokranjac - X rukovet

S. Mokranjac - XI rukovet

S. Mokranjac - Na ranilu

S. Mokranjac - Pazar živine

S. Mokranjac - Slavska

S. Mokranjac - Tebe pojem

S. Mokranjac - Himna Vuku

B. Simić - Pošla mi moma na voda

T. Skalovski - Makedonska humoreska

M. Tajčević - Dodolske pesme

M. Tajčević - I svita iz Srbije

Šistek-Babić - Oj, Srbijo

Strani kompozitori

Autor nepoznat - La violeta

J. Brams - Uspavanka

K. M. Veber - Jeka

G. Gusejnli - Moji pilići

G. Dimitrov - Ana mrzelana

Z. Kodalj - Katalinka

Z. Kodalj - Hidlo Vegen

O. di Laso - Eho

L. Marencio - Ad una freska riva

V. A. Mocart - Uspavanka

D. Đovani - Ki la galjarda

S. Obretenov - Gajdar

Palestrina - Benediktus

Palestrina - Vigilate

B. Smetana - Doletele laste

F. Supe - Proba za koncert

F. Šopen - Želja

F. Šubert - Pastrmka

Kanoni

Autor nepoznat - Dona nobis pacem

L. Kerubini - Na času pevanja

V. A. Mocart - Noć je mirna

J. G. Ferari - Kukavica

V. Ilić - Sine muzika

J. Hajdn - Mir je svuda

Pevanje, sviranje i osnove muzičke pismenosti

Sa pedagoškog aspekta veoma značajno mesto ima pevanje pesama kojima se razvijaju muzičke sposobnosti, a učenici osposobljavaju za emocionalno doživljavanje muzike. Pri učenju i usvajanju pesama u vokalnom izvođenju treba nastojati da se što više aktiviraju dečje muzičke dispozicije i sposobnosti: sluh, osećaj ritma, muzičko pamćenje.

Paralelno sa radom na razvijanju sposobnosti učenika za pevanje po notnom tekstu treba razvijati sposobnosti za auditivnu analizu muzike, ali tako da svaki metrički, ritmički ili melodijski problem prvo doživi pevanjem pesme po sluhu, pa tek onda obradom sa notnog teksta.

Pesme koje se uče po notama učenici treba, prema svojim mogućnostima, da sviraju i na nekim dečjim melodijskim instrumentima. Na taj način aktiviraju se i ona deca sa nedovoljno razvijenim vokalnim sposobnostima ili interesovanjima za ovakve načine muzičkog izražavanja. Kad god je moguće pevanje učenika treba povezivati sa instrumentalnom pratnjom nastavnika ili pojedinih učenika. Na taj način se razvijaju sposobnosti učenika za shvatanje organske vezanosti i prožimanje vokalne i instrumentalne muzike.

Poželjno je da pesme ili teme koje pevaju ili slušaju učenici nauče i da sviraju na nekom melodijskom instrumentu.

ISTORIJA

(2 časa nedeljno, 72 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave istorije jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i naučnu pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i razvijanje istorijske svesti i humanističko

obrazovanje učenika. Nastava istorije treba da doprinese razumevanju istorijskog prostora i vremena, istorijskih događaja, pojava i procesa, kao i razvijanju nacionalnog i evropskog identiteta i duha tolerancije kod učenika.

Zadaci nastave istorije su:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave istorije svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave istorije budu u punoj meri realizovani

- da učenici razumeju istorijske događaje, pojave i procese, ulogu istaknutih ličnosti u razvoju ljudskog društva i da poznaju nacionalnu i opštu istoriju (političku, ekonomsku, društvenu, kulturnu...).

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- usvoje pojam novi vek i steknu znanja o osnovnim odlikama tog istorijskog perioda

- steknu znanja o istoriji najznačajnijih evropskih država u novom veku

- steknu znanja o položaju srpskog naroda pod turskom, habzburškom i mletačkom vlašću

- steknu znanja o nastanku i razvoju modernih srpskih država do međunarodnog priznanja nezavisnosti 1878. godine

- upoznaju kulturna i naučno-tehnološka dostignuća Evrope i sveta u novom veku

- upoznaju kulturna i naučno-tehnološka dostignuća Srba u novom veku

- steknu znanja o znamenitim ličnostima novog veka

- razvijaju istraživačku radoznalost i kritički odnos prema istorijskim izvorima

- steknu znanja o razvoju građanskih sloboda i prava tokom novog veka.

SADRŽAJI PROGRAMA

USPON EVROPE
(Evropa od kraja XV do kraja XVIII veka)

Osnovne odlike novog veka (pojam "novi vek", hronološki i prostorni okviri).

Velika geografska otkrića (naučno-tehnološka otkrića kao preduslov - unapređivanje brodogradnje, usavršavanje kompasa, astrolaba, durbina i časovnika; putovanja Bartolomea Dijaza, Vaska da Game, Kristifora Kolumba i Fernanda Magelana; indijanske civilizacije i kolonizacija Novog sveta).

Gradovi u novom veku (uloga i značaj velikih evropskih gradova u periodu od kraja XV do kraja XVIII veka - Firence, Venecije, Đenove, Pariza, Londona, Antverpena, Amsterdama; manufaktura kao novi način proizvodnje, počeci građanske klase, svakodnevni život u gradu).

Humanizam i renesansa (književnost, umetnost i politička misao - Dante Aligijeri, Frančesko Petrarka, Đovani Bokačo, Erazmo Roterdamski, Nikolo Makijaveli, Mikelanđelo Buonaroti, Leonardo da Vinči, Rafaelo Santi, Ticijan Veničelo, Albreht Direr...).

Reformacija i protivreformacija (uzroci, uloga Martina Lutera, protestantizam, katolička reakcija - uloga jezuita; verski sukobi i ratovi).

Apsolutističke monarhije (pojam apsolutističke monarhije, staleško društvo, primeri Francuske, Engleske, Pruske, Austrije, Rusije, Španije).

SRPSKI NAROD POD STRANOM VLAŠĆU OD XVI DO XVIII VEKA

Turska osvajanja, država i društvo od XVI do XVIII veka (Sulejman Veličanstveni - vrhunac osmanske moći, Turska kao apsolutistička monarhija, društvo - muslimani i hrišćani; timarski sistem, kultura).

Položaj Srba u Turskom carstvu (društvene kategorije - raja i vlasi, islamizacija, hajduci, svakodnevni život).

Srpska pravoslavna crkva (Pećka - srpska patrijaršija: verska, kulturna, nacionalna i politička ustanova).

Srbi u ratovima Austrije i Mletačke republike protiv Turskog carstva (Dugi - Sisački, Kandijski, Veliki bečki, ratovi 1716-1718. i 1737-1739. godine, Kočina krajina).

Seobe Srba (Lika, Kordun, Hrvatska, Slavonija, Dalmacija, Banat, Bačka, Srem).

Srbi pod habzburškom i mletačkom vlašću (status i privilegije, Vojna krajina, Karlovačka mitropolija, pokatoličavanje i unijaćenje, uskoci, Dubrovnik između Mletačke republike i Turskog carstva, kulturni i privredni značaj Dubrovačke republike).

Počeci građanske klase kod Srba (školske reforme Marije Terezije i Josifa II, nastanak nove obrazovane elite - trgovci, oficiri, sveštenici, činovnici, učitelji, pravnici; Dositej Obradović, Karlovačka gimnazija).

DOBA REVOLUCIJA
(Evropa i svet od kraja XVIII veka do sedamdesetih godina XIX veka)

Industrijska revolucija (pojam revolucije; parna mašina, tekstilna industrija, rudarstvo, teška industrija, železnica; društvo - jačanje građanske i pojava radničke klase).

Političke revolucije (socijalna, verska i nacionalna obeležja; primeri nizozemske, engleske i američke revolucije; pojmovi ustavnosti i podele vlasti).

Francuska revolucija (povod i uzroci, uticaj prosvetiteljskih ideja Voltera, Monteskjea i Rusoa; ličnosti Luja XVI i Marije Antoanete; vođe - Lafajet, Mirabo, Danton, Robespjer; ukidanje feudalizma; deklaracija o pravima čoveka i građanina, ustav, ideje ustavne monarhije, republike, liberalizma, demokratije; teror, revolucionarni ratovi, nacionalizam, romantizam).

Napoleonovo doba (ličnost, vojna i politička karijera Napoleona Bonaparte; *Napoleonov kodeks,* Bečki kongres).

Revolucije 1848/49. godine (povod i uzroci, jačanje ideja nacionalizma, liberalizma, demokratije, socijalizma; primeri - Francuska, Habzburška monarhija, italijanske i nemačke zemlje).

Ujedinjenje Italije i Nemačke (uloga Pijemonta u ujedinjenju Italije, istaknute ličnosti - Kamilo Kavur, Đuzepe Macini i Đuzepe Garibaldi; ratovi za ujedinjenje Italije; uloga Pruske i njenog kancelara Ota fon Bizmarka u ujedinjenju Nemačke, ratovi za ujedinjenje, proglašenje Drugog nemačkog carstva).

Građanski rat u SAD (teritorijalno širenje - izlazak na Pacifik, industrijski uspon, građanska demokratija, indijansko pitanje, položaj robova, ličnost Abrahama Linkolna, sukob Severa i Juga i građanski rat).

Velike sile, Istočno pitanje i balkanski narodi (pojam velike sile, pojam Istočno pitanje; politika Rusije, Habzburške monarhije, Velike Britanije i Francuske prema Turskoj i balkanskim narodima; Krimski rat, uloga balkanskih naroda - Srpska revolucija, Grčka revolucija, nacionalni pokreti Rumuna, Bugara, Albanaca; Velika istočna kriza i Berlinski kongres).

NOVOVEKOVNE SRPSKE DRŽAVE SRBIJA I CRNA GORA
(do međunarodnog priznanja 1878. godine)

Srpska revolucija 1804-1835 (obeležja - nacionalna, socijalna i kulturna; faze - ratni period 1804-1815. i mirnodopski period 1815-1835; povod i uzroci; vođe: vožd Karađorđe Petrović i knez Miloš Obrenović; kulturni i prosvetni reformatori Dositej Obradović i Vuk Karadžić).

Prvi srpski ustanak (Zbor u Orašcu, bitke na Ivankovcu, Mišaru, Deligradu, Čegru; zajedničko ratovanje Srba i Rusa, Bukureški mir i propast ustanka; organizacija ustaničke države, ličnosti - Prota Mateja Nenadović, Mladen Milovanović, Božidar Grujović, Stevan Sinđelić, Hajduk Veljko Petrović...).

Drugi srpski ustanak (neuspeh Hadži Prodanove bune, tok Drugog ustanka - sabor u Takovu, bitke na Ljubiću, Paležu, Dublju; sporazum kneza Miloša sa Marašli Ali-pašom).

Prva vladavina Miloša i Mihaila Obrenovića (teritorija i stanovništvo, borba za autonomiju, Hatišerifi iz 1829, 1830. i 1833. godine, Sretenjski ustav, ukidanje feudalizma 1835, Turski ustav; osnivanje Gimnazije i štamparije 1833, pokretanje Novina srbskih 1834, pozorišta 1835, Liceja 1838; unutrašnja i spoljna politika kneza Miloša; ličnosti - kneginja Ljubica, Dimitrije Davidović, Toma Vučić Perišić, Avram Petronijević...).

Ustavobraniteljski režim 1842-1858 (razvoj državnih ustanova, Građanski zakonik 1844, *Načertanije*, Društvo srpske slovesnosti; ličnosti kneza Aleksandra Karađorđevića, kneginje Perside, Ilije Garašanina, Miše Anastasijevića, Jovana Hadžića...).

Druga vladavina Miloša i Mihaila Obrenovića (Svetoandrejska skupština, unutrašnja i spoljna politika; nacionalna politika kneza Mihaila i Ilije Garašanina i stvaranje Prvog balkanskog saveza; liberalna opozicija, Ujedinjena omladina srpska, dobijanje gradova; Beograd kao prestonica, uspon građanske klase; kulturna i prosvetna politika - osnivanje Velike škole, Srpskog učenog društva, Narodnog pozorišta; svakodnevni život; ličnosti kneza Mihaila, kneginje Julije, Jevrema Grujića, Vladimira Jovanovića).

Srbija na putu ka nezavisnosti 1868-1878 (Drugo namesništvo, Ustav iz 1869. godine, unutrašnja i spoljna politika, srpski nacionalni pokret i romantizam, oslobodilački ratovi 1876-1878, Srbija na Berlinskom kongresu, teritorijalno proširenje i nezavisnost, ličnosti kneza Milana Obrenovića, Jovana Ristića, generala Černjajeva).

Crna Gora u doba vladičanstva (teritorija i stanovništvo, društvene kategorije - plemena i bratstva; teokratski oblik vladavine, Cetinjska mitropolija, unutrašnja i spoljna politika Petra I i Petra II; ličnosti vladika Petra I i Petra II).

Kneževina Crna Gora (pojam svetovne države; Zakonik Danila I, unutrašnja i spoljna politika knjaza Danila i knjaza Nikole; nacionalna politika, savez sa Srbijom i učešće u oslobodilačkim ratovima 1876-1878; Crna Gora na Berlinskom kongresu - teritorijalno proširenje i nezavisnost; Cetinje - prestoni grad Petrovića Njegoša; ličnosti knjaza Danila i knjaza Nikole Petrovića Njegoša).

SRPSKI NAROD POD STRANOM VLAŠĆU OD KRAJA XVIII VEKA DO SEDAMDESETIH GODINA XIX VEKA

Srbi pod habzburškom vlašću (Južna Ugarska, Hrvatska i Slavonija, Dalmacija i Boka Kotorska; Temišvarski sabor, odjeci Srpske revolucije, Matica srpska, Revolucija 1848/1849. godine, Vojvodstvo Srbija i Tamiški Banat, nacionalni pokret, Austro-ugarska nagodba i Hrvatsko-ugarska nagodba; ličnosti - Sava Tekelija, mitropolit Stefan Stratimirović, patrijarh Josif Rajačić, Svetozar Miletić).

Položaj Srba u Turskoj (Bosna i Hercegovina, Stara Srbija i Makedonija; kriza turske države i društva i pokušaji reformi; odjeci Srpske revolucije; ustanci Luke Vukalovića, Nevesinjska puška; ličnosti - Husein kapetan Gradaščević, Omer-paša Latas, Mića Ljubibratić).

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Dužina i značaj perioda koji se izučava u sedmom razredu osnovnog obrazovanja i vaspitanja, a obuhvata četiri veka ljudske istorije, zahtevaju veliku pažnju u izboru nastavnih sadržaja. Program sadrži najvažnije događaje, pojave i procese, kao i znamenite ličnosti koje su obeležile razdoblje od kraja XV veka do sedamdesetih godina XIX veka. Ključni sadržaji u okviru nastavnih tema dati su u zagradama koje se nalaze iza naziva nastavnih jedinica. Ovakva struktura programa koncipirana je s ciljem da pomogne nastavniku u planiranju neposrednog rada sa učenicima jer mu olakšava određivanje obima i dubine obrade pojedinih sadržaja. Nastavnik ima slobodu da sam odredi raspored i dinamiku aktivnosti za svaku temu uvažavajući ciljeve i zadatke predmeta.

Poželjno je ovako osmišljen program dopuniti sadržajima iz lokalne prošlosti, čime se kod učenika postiže jasnija slika o tome šta od istorijske i kulturne baštine njihovog kraja potiče iz ovog perioda (položaj pod turskom ili habzburškom vlašću, učešće u ustancima, revoluciji 1848-49. ili oslobodilačkim ratovima 1876-1878...).

U školama na nastavnom jeziku neke od nacionalnih manjina mogu se obraditi i prošireni nastavni sadržaji iz prošlosti tog naroda. Pri tome, nastavnici će nastojati da korišćenjem raznovrsnih izvora i relevantne istoriografske i etnografske literature učenicima pruže mogućnost da steknu jasnu predstavu o prošlosti naroda kome pripadaju, ali i okruženja u

kome žive: kakav im je bio način života i koje su značajne ličnosti obeležile to razdoblje njihove istorije.

Savlađujući nastavni program istorije učenici sedmog razreda, osim što stiču znanja o događajima, pojavama i procesima iz prošlosti, dobijaju i podsticaje za svoj intelektualni razvoj. Oni se, učeći istoriju, vežbaju u logičkom zaključivanju i shvatanju uzročno-posledičnih veza. *Istorija* je izuzetno pogodan nastavni predmet za podsticanje razvoja kritičkog mišljenja, odnosno za razlikovanje činjenica od pretpostavki, podataka od njihove interpretacije i bitnog od nebitnog. Zbog toga je od posebnog značaja kojim će metodskim pristupom da se obrađuju nastavni sadržaji.

Istorija kao narativni predmet, u kome su usmeno izlaganje, opis, razgovor, objašnjenja, tumačenja, argumentovanje nastavnika i učenika glavna aktivnost, pruža velike mogućnosti za podsticanje učeničke radoznalosti, koja je u osnovi svakog saznanja. Nastavni sadržaji treba da budu predstavljeni kao "priča" bogata informacijama i detaljima, ne zato da bi opteretili pamćenje učenika, već da bi im istorijski događaji, pojave i procesi bili opisani jasno, detaljno, živo i dinamično. Nastava ne bi smela biti statistička zbirka podataka i izveštaj o tome šta se nekada zbilo, već treba da pomogne učenicima u stvaranju što jasnije slike ne samo o tome šta se tada desilo, već i zašto se to desilo i kakve su posledice iz toga proistekle.

Posebno mesto u nastavi *istorije* imaju pitanja, kako ona koja postavlja nastavnik učenicima, tako i ona koja dolaze od učenika, podstaknuta onim što su čuli u učionici ili što su saznali van nje koristeći različite izvore informacija. Dobro osmišljena pitanja nastavnika imaju podsticajnu funkciju za razvoj istorijskog mišljenja i kritičke svesti ne samo u fazi utvrđivanja i sistematizacije gradiva, već i u samoj obradi nastavnih sadržaja. Precizno postavljena pitanja kao poziv na razmišljanje i traganje za odgovorom "kako je uistinu bilo", obezbeđuju razumevanje, a samim tim i uspešno pamćenje i trajno usvajanje znanja i veština kod učenika. U zavisnosti od toga šta nastavnik želi da postigne, pitanja mogu imati različite funkcije, kao što su: fokusiranje pažnje na neki sadržaj ili aspekt, podsticanje poređenja, traganje za pojašnjenjem, procena mogućih posledica...

Nastavnik, pored toga što kreira svoja predavanja, osmišljava i planira na koji način će se učenici uključiti u obrazovno-vaspitni proces. Nije bitno da li je učenička aktivnost organizovana kao individualni rad, rad u paru, maloj ili velikoj grupi, kao radionica ili domaći zadatak, već koliko i kako "uvodi" u prošle događaje, odnosno koliko podstiče učenike da se distanciraju od sadašnjosti i sopstvenog ugla gledanja.

Da bi shvatio događaje koji su se zbili u prošlosti, učenik mora da ih oživi u svom umu, u čemu veliku pomoć pruža upotreba različitih istorijskih tekstova, karata i drugih izvora istorijskih podataka (dokumentarni i igrani video i digitalni materijali, muzejski eksponati, ilustracije, kao i obilasci kulturno-istorijskih spomenika i posete ustanovama kulture). Korišćenje istorijskih karata je od izuzetne važnosti jer one omogućavaju učenicima ne samo da na očigledan i slikovit način dožive prostor na kome se neki od događaja odvijao, već im i pomažu da prate promene na određenom prostoru kroz vreme.

Nastava istorije ima uticaja i na razvijanje jezičke i govorne kulture jer istorijski sadržaji bogate jezički fond učenika. Naravno, potrebno je da se sve reči i pojmovi koji su nepoznati ili nedovoljno dobro poznati učenicima precizno objasne. Gde god je moguće, treba izbegavati pojmove visokog nivoa apstraktnosti. Kako nemaju svi učenici jednak dar za verbalno izražavanje, nastavnik će pozitivno vrednovati kada se učenik dobro snalazi na istorijskoj karti, postavlja promišljena pitanja ili vešto argumentuje u diskusiji, čak i onda kada je njegovo izražavanje, posmatrano po broju reči, siromašno.

U radu sa učenicima treba imati u vidu integrativnu funkciju istorije, koja u obrazovnom sistemu, gde su znanja podeljena po nastavnim predmetima, pomaže učenicima da postignu celovito shvatanje o povezanosti i uslovljenosti bioloških, geografskih, ekonomskih i kulturnih uslova života čoveka kroz prostor i vreme. Treba se čuvati fragmentarnog, izolovanog znanja istorijskih činjenica jer ono ima najkraće trajanje u pamćenju i najslabiji transfer u sticanju drugih znanja. Postoji prirodna veza istorije sa drugim obaveznim i izbornim nastavnim predmetima *(geografija, srpski jezik, likovna kultura, muzička kultura, narodna tradicija, svakodnevni život u prošlosti, verska nastava, građansko vaspitanje...)* i zato je poželjna saradnja između predmetnih nastavnika, koja se može ostvarivati na različite načine (redovna nastava, dodatni rad, slobodne aktivnosti, izleti i ekskurzije...).

GEOGRAFIJA

(2 časa nedeljno, 72 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave geografije jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i naučnu pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da upoznaju i razumeju geografske objekte, pojave, procese i zakonitosti u prostoru, njihove uzročno-posledične veze i odnose, razviju geografsku pismenost i geografski način mišljenja, svesti i odgovornog odnosa prema svom zavičaju, državi, kontinentu i svetu kao celini i tolerantnog stava prema različitim narodima, njihovim kulturama i načinu života.

Zadaci nastave geografije su:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave geografije svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave geografije budu u punoj meri realizovani

- upoznavanje i razumevanje pojava i procesa u geografskom omotaču Zemlje i u neposrednom okruženju

- kartografsko opismenjavanje za upotrebu geografskih karata u sticanju znanja i u svakodnevnom životu

- upoznavanje osnovnih geografskih odlika Evrope, ostalih kontinenata i razvijenih država sveta

- upoznavanje osnovnih geografskih odlika svoje države i država u neposrednom okruženju, njihovih asocijacija i integracija

- upoznavanje komplementarnosti i regionalnih razlika savremenog sveta

- razvijanje estetskih opažanja i osećanja proučavanjem i upoznavanjem prirodnih i drugih fenomena u geoprostoru

- izgrađivanje i razvijanje stavova o preventivi, zaštiti i unapređivanju životne sredine

- razvijanje nacionalnog, evropskog i svetskog identiteta

- razvijanje tolerancije, postojanja i pripadnosti multietničkom, multijezičkom, multikulturnom ... svetu

- razvijanje opšte kulture i obrazovanja

- osposobljavanje za samostalno učenje i pronalaženje informacija.

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- steknu znanja o bitnim prirodnogeografskim odlikama vanevropskih kontinenata, njihovih regija i pojedinih država

- steknu znanja o društvenogeografskim odlikama vanevropskih kontinenata, njihovih regija i pojedinih država

- se osposobe za praćenje i razumevanje ekonomskih i društvenih aktivnosti i promena u savremenom svetu i njihovom doprinosu opštem razvoju i napretku čovečanstva

- upoznaju regionalne razlike i komplementarnost savremenog sveta;

- razumeju probleme u savremenom svetu (prenaseljenost, nejednak privredni razvoj, nedostatak hrane, vode, energije, mineralnih sirovina, ekološki problemi, bolesti, ratovi i drugo)

- razvijaju nacionalni identitet i upoznaju značaj tolerancije u multietničkim, multijezičkim i multikulturalnim sredinama u svetu;

- upoznaju različite kulture kontinenata, njihovih regija i država i kroz to razvijaju opštu kulturu

- razvijaju želju i stiču potrebu za dalje obrazovanje i samoobrazovanje sa ciljem da se što uspešnije uključe u dalje stručno osposobljavanje

- kroz rad u nastavi geografije proširuju znanja iz kartografije i osposobe se za samostalno korišćenje geografske karte u sticanju novih znanja i u svakodnevnom životu

- osposobe za samostalno korišćenje geografske literature i različitog grafičkog i ilustrativnog materijala u cilju lakšeg savladavanja nastavnog gradiva i osposobljavanja za samostalni rad.

SADRŽAJI PROGRAMA

UVOD (1)

Svrha, ciljevi, zadaci i programski sadržaji regionalne geografije vanevropskih kontinenata.

OPŠTE GEOGRAFSKE ODLIKE AZIJE (21)

Osnovni geografski podaci o kontinentu: ime, geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost azijskog kontinenta, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, migracije), naselja.

Prirodna bogatstva i privreda.

Regionalna i politička podela.

JUGOZAPADNA AZIJA

Geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost Jugozapadne Azije, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, etnička raznovrsnost, migracije), naselja, politička podela.

Prirodna bogatstva i privreda.

Države Jugozapadne Azije: Turska, geografski položaj, granice i veličina. Osnovne prirodnogeografske i društvenoekonomske odlike.

JUŽNA AZIJA

Geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost Južne Azije, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, etnička raznovrsnost, migracije), naselja, politička podela.

Prirodna bogatstva i privreda.

Države Južne Azije: Indija, geografski položaj, granice i veličina. Osnovne prirodnogeografske i društvenoekonomske odlike.

JUGOISTOČNA AZIJA

Geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost Jugoistočne Azije, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, etnička raznovrsnost, migracije), naselja, politička podela.

Prirodna bogatstva i privreda.

Države Jugoistočne Azije: Indonezija, geografski položaj, granice i veličina. Osnovne prirodnogeografske i društvenoekonomske odlike.

SREDNJA AZIJA

Geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost Srednje Azije, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, etnička raznovrsnost, migracije), naselja, politička podela.

Prirodna bogatstva i privreda.

ISTOČNA AZIJA

Geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost Istočne Azije, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, etnička raznovrsnost, migracije), naselja, politička podela.

Prirodna bogatstva i privreda.

Države Istočne Azije: Kina i Japan, geografski položaj, granice i veličina. Osnovne prirodnogeografske i društvenoekonomske odlike.

OPŠTE GEOGRAFSKE ODLIKE AFRIKE (14)

Osnovni geografski podaci o kontinentu: ime, geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost afričkog kontinenta, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, migracije), naselja.

Prirodna bogatstva i privreda.

Regionalna i politička podela.

SEVERNA AFRIKA

Geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost Severne Afrike, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, etnička raznovrsnost, migracije), naselja, politička podela.

Prirodna bogatstva i privreda.

Države Severne Afrike: Egipat, geografski položaj, granice i veličina. Osnovne prirodnogeografske i društvenoekonomske odlike.

ISTOČNA AFRIKA

Geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost Istočne Afrike, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, etnička raznovrsnost, migracije), naselja, politička podela.

Prirodna bogatstva i privreda.

ZAPADNA AFRIKA

Geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost Severne Afrike, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, etnička raznovrsnost, migracije), naselja, politička podela.

Prirodna bogatstva i privreda.

JUŽNA AFRIKA

Geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost Severne Afrike, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, etnička raznovrsnost, migracije), naselja, politička podela.

Prirodna bogatstva i privreda.

Države Južne Afrike: Južnoafrička Republika, geografski položaj, granice i veličina. Osnovne prirodnogeografske i društvenoekonomske odlike.

OPŠTE GEOGRAFSKE ODLIKE SEVERNE AMERIKE (12)

Osnovni geografski podaci o kontinentu: ime, geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost severno američkog kontinenta, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, migracije), naselja.

Prirodna bogatstva i privreda.

Regionalna i politička podela.

Države Severne Amerike: Sjedinjene Američke Države i Kanada, geografski položaj, granice i veličina. Osnovne prirodnogeografske i društvenoekonomske odlike.

OPŠTE GEOGRAFSKE ODLIKE SREDNJE AMERIKE (3)

Osnovni geografski podaci o kontinentu: ime, geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost srednjeameričkog kontinenta, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, etnička raznovrsnost, migracije), naselja.

Prirodna bogatstva i privreda.

Regionalna i politička podela.

Države Srednje Amerike: Meksiko, geografski položaj, granice i veličina. Osnovne prirodnogeografske i društvenoekonomske odlike.

OPŠTE GEOGRAFSKE ODLIKE JUŽNE AMERIKE (9)

Osnovni geografski podaci o kontinentu: ime, geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost južnoameričkog kontinenta, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, etnička raznovrsnost, migracije), naselja.

Prirodna bogatstva i privreda.

Regionalna i politička podela.

Države Južne Amerike: Brazil i Argentina, geografski položaj, granice i veličina. Osnovne prirodnogeografske i društvenoekonomske odlike.

OPŠTE GEOGRAFSKE ODLIKE AUSTRALIJE I OKEANIJE (6)

Osnovni geografski podaci o kontinentu: ime, geografski položaj, granice i veličina.

Prirodnogeografske odlike: horizontalna i vertikalna razuđenost australijskog kontinenta, klima i biljni svet, vode na kopnu.

Društvenoekonomske odlike: stanovništvo (broj, naseljenost, sastav, etnička raznovrsnost, migracije), naselja.

Prirodna bogatstva i privreda.

Regionalna i politička podela.

Države Australije i Okeanije: Novi Zeland, geografski položaj, granice i veličina. Osnovne prirodnogeografske i društvenoekonomske odlike.

OPŠTE GEOGRAFSKE ODLIKE ARKTIKA (2)

Osnovni geografski podaci: otkriće i istraživanja Arktika, ime, geografski položaj i veličina. Prirodna i ekonomska obeležja.

OPŠTE GEOGRAFSKE ODLIKE ANTARKTIKA (2)

Osnovni geografski podaci: otkriće i istraživanja Antarktika, ime, geografski položaj i veličina. Prirodna i ekonomska obeležja.

SVET KAO CELINA (2)

Savremeni političkogeografski procesi u svetu. Neokolonijalizam, integracije i globalizam.

Formiranje političke karte sveta.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Sadržaji programa nastavnog predmeta geografija u sedmom razredu osnovne škole obuhvataju sistematsko izučavanje regionalne geografije vanevropskih kontinenata, a programsku strukturu čini osam nastavnih tema.

Kroz prvu nastavnu temu potrebno je učenike upoznati sa svrhom, ciljem, zadacima i nastavnim sadržajima geografije za sedmi razred, sa planom rada, načinom rada, načinom korišćenja didaktičkog materijala, stručne i naučnopopularne literature.

U okviru regionalne geografije vanevropskih kontinenata predviđena je obrada kontinenata u celini, što treba da pruži mogućnost sagledavanja opštih odlika kontinenata da bi se na osnovu njih mogle jasnije uočite osobenosti njihovih regija i pojedinih država.

Regionalna geografija vanevropskih kontinenata značajna je u vaspitnom i u obrazovnom pogledu jer pruža široke mogućnosti da učenici upoznaju različite regije i države na Zemlji, kako u pogledu njihovih prirodnih odlika, tako i u pogledu stanovništva, prirodnih bogatstava, društveno-ekonomskih odnosa i stepena razvijenosti privrede.

Nastavni sadržaji regionalne geografije vanevropskih kontinenata odabrani su po egzemplarnom i funkcionalnom didaktičkom principu što je omogućilo linearno-stepenasto struktuiranje po Kerovom sistemu. Nastavni program čine nastavne celine i teme za koje je predložen orijentacioni broj časova, a sloboda i kreativnost nastavnika se ogleda u

samostalnom planiranju i rasporedu tipova časova, izboru nastavnih metoda, tehnika, aktivnosti, didaktičkih sredstava i pomagala.

Prilikom obrade regija i pojedinih država sveta potrebno je isticati raznovrsnost prirodnogeografskih odlika (reljef, klima, vode, biljni i životinjski svet) kojima se ističu pojedine regije i ukazivati na raznovrsnost njihovog prirodnog bogatstva. Prirodnogeografske odlike odnose se na opšte odlike kontinenata, regija i država. Prilikom obrade ovih sadržaja težište treba staviti na opšte sadržaje, kao i na interaktivne veze i odnose svih činilaca geografske sredine. Pri obradi ovih geografskih sadržaja posebnu pažnju treba posvetiti problemima zaštite i unapređivanja životne sredine.

Potrebno je takođe isticati bitne karakteristike stanovništva (broj, razmeštaj stanovništva, strukture, prirodni priraštaj, kulturno-obrazovni nivo, migracije) što je značajno za društvenoekonomski položaj država u svetu. Kroz društvenogeografske sadržaje upoznati učenike sa demografskim razvojem i naseljenošću pojedinih delova sveta. Ovo nastavno gradivo treba povezivati sa sličnim sadržajima drugih nastavnih predmeta, u cilju sagledavanja populacionih problema i izgrađivanja svesti o neophodnosti zajedničkog života različitih naroda. Kroz sadržaje ove nastavne teme učenici se upoznaju sa populacionom politikom i njenim značajem. S tim u vezi, neophodno je objasniti i ukazati na faktore koji su doveli do krupnih promena i transformacija tokom prošlog i početkom ovog veka, što se snažno odražava na stanovništvo i naselja u svetu.

Potrebno je naglašavati i međuuslovljenost prirodnogeografskih i društvenogeografskih pojava, procesa i odnosa koji istovremeno utiču na razvoj privrede regije ili države o kojoj je reč. Treba, takođe, posebno ukazati na postojeće razlike u stepenu demografske razvijenosti kontinenata, kao i na protivurečnosti koje postoje između njihovih prirodnih bogatstava i nivoa razvijenosti njihove privrede.

Pri obradi sadržaja koji se odnose na razvoj privrede u celini i pojedinih privrednih delatnosti, kao i o prirodno-geografskoj osnovi razvoja, težište treba staviti na najvažnije karakteristike razvoja, teritorijalni razmeštaj i neravnomernost u nivou razvijenosti, a izbegavati suvoparno nabrajanje obilja brojčanih podataka.

Kroz obradu savremenih integracijskih procesa treba omogućiti da učenici shvate razgranatost i razvojnost međusobne političke, ekonomske, kulturnoprosvetne i naučnotehnološke saradnje među državama i organizacijama u svetu. Važno je upoznati učenike sa aktuelnim integracijskim procesima u Evropi i svetu i ukazati na značaj i mesto naše zemlje u ovoj sferi.

Nastavne sadržaje iz regionalne geografije vanevropskih kontinenata treba maksimalno koristiti za vaspitno delovanje na učenike, razvijanje duha solidarnosti i tolerancije prema drugim narodima u svetu i ukazati na neophodnost saradnje zemalja u regionu, na kontinentu i na globalnom nivou.

U radu sa učenicima preporučuje se nastavniku da koristi različite nastavne metode, oblike i sredstva rada da bi nastavne sadržaje učinio pristupačnijim učenicima, njihovom uzrastu i sposobnostima. Potrebno je da se izbegava verbalizam, a da se kod učenika podstiče radoznalost, sistematičnost i kreativnost. Fond časova treba racionalno koristiti u skladu sa nastavnim sadržajima.

Uz pomoć nastavnika, grupno ili u paru, učenici mogu vršiti mala istraživanja, a potom prezentaciju geografskih odlika nekog dela sveta, na osnovu čega nastavnik može da sagleda obim i kvalitet samostalnog rada svakog pojedinca.

U nastavi geografije neophodno je korišćenje geografskih karata na svim tipovima časova i u svim oblicima nastavnog rada. Pored geografskih karata neophodno je koristiti tabele, dijagrame, sheme i ostale didaktičke materijale koji doprinose očiglednosti i trajnosti znanja i umenja kod učenika.

FIZIKA

(2 časa nedeljno, 72 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave fizike jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i naučnu pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da upoznaju prirodne pojave i osnovne prirodne zakone, da se osposobe za uočavanje i raspoznavanje fizičkih pojava u svakodnevnom životu i za aktivno sticanje znanja o fizičkim pojavama kroz istraživanje, da oforme osnovu naučnog metoda i da se usmere prema primeni fizičkih zakona u svakodnevnom životu i radu.

Zadaci nastave fizike su:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave fizike svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave fizike budu u punoj meri realizovani

- razvijanje funkcionalne pismenosti

- upoznavanje osnovnih načina mišljenja i rasuđivanja u fizici

- razumevanje pojava, procesa i odnosa u prirodi na osnovu fizičkih zakona

- razvijanje sposobnosti za aktivno sticanje znanja o fizičkim pojavama kroz istraživanje

- razvijanje radoznalosti, sposobnosti racionalnog rasuđivanja, samostalnosti u mišljenju i veštine jasnog i preciznog izražavanja

- razvijanje logičkog i apstraktnog mišljenja

- shvatanje smisla i metoda ostvarivanja eksperimenta i značaja merenja

- rešavanje jednostavnih problema i zadataka u okviru nastavnih sadržaja

- razvijanje sposobnosti za primenu znanja iz fizike

- shvatanje povezanosti fizičkih pojava i ekologije i razvijanje svesti o potrebi zaštite, obnove i unapređivanja životne sredine

- razvijanje radnih navika i sklonosti ka izučavanju nauka o prirodi

- razvijanje svesti o sopstvenim znanjima, sposobnostima i daljoj profesionalnoj orijentaciji.

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- razlikuje fizičke veličine koje su određene samo brojnom vrednošću od onih koje su definisane intenzitetom, pravcem i smerom (vreme, masa, temperatura, rad, brzina, ubrzanje, sila...)

- koristi, na nivou primene, osnovne zakone mehanike - Njutnove zakone

- stekne pojam o gravitaciji i razlikuje silu teže od težine tela (beztežinsko stanje)

- upozna silu trenja

- razume da je rad sile jednak promeni energije i na nivou primene koristi

- transformaciju energije u rad i obrnuto

- na nivou primene koristi zakone održanja (mase, energije)

- pravi razliku između temperature i toplote

- ume da rukuje mernim instrumentima

- koristi jedinice Međunarodnog sistema (SI) za odgovarajuće fizičke veličine.

SADRŽAJI PROGRAMA

SILA I KRETANJE (9+14+2)

Obnavljanje dela gradiva iz šestog razreda koje se odnosi na ravnomerno pravolinijsko kretanje, silu kao uzrok promene stanja tela i inertnost tela. (0+2)

Sila kao uzrok promene brzine tela. Pojam ubrzanja. (1+1)

Uspostavljanje veze između sile, mase tela i ubrzanja. Drugi Njutnov zakon. (1+2)

Dinamičko merenje sile. (0+1)

Ravnomerno promenljivo pravolinijsko kretanje. Intenzitet, pravac i smer brzine i ubrzanja. (1+1)

Trenutna i srednja brzina tela. (1+0)

Zavisnost brzine i puta od vremena pri ravnomerno promenljivom pravolinijskom kretanju. (2+2)

Grafičko predstavljanje zavisnosti brzine i puta od vremena kod ravnomerno pravolinijskog kretanja. Grafičko predstavljanje zavisnosti brzine tela od vremena kod ravnomerno promenljivog pravolinijskog kretanja. (2+2)

Međusobno delovanje dva tela - sile akcije i reakcije. Treći Njutnov zakon. Primeri. (1+1)

Sistematizacija i obnavljanje gradiva. (0+2)

Demonstracioni ogledi: Ilustrovanje inercije tela pomoću papira i tega. Kretanje kuglice niz Galilejev žljeb. Kretanje tela pod dejstvom stalne sile. Merenje sile dinamometrom. Ilustrovanje zakona akcije i reakcije pomoću dinamometara i kolica, kolica sa oprugom i drugih ogleda (reaktivno kretanje balona i plastične boce).

Laboratorijske vežbe

1. Određivanje stalnog ubrzanja pri kretanju kuglice niz žljeb. (1)

2. Provera Drugog Njutnovog zakona pomoću pokretnog tela (kolica) ili pomoću Atvudove mašine. (1)

KRETANJE TELA POD DEJSTVOM SILE TEŽE. SILE TRENJA (4+6+2)

Ubrzanje pri kretanju tela pod dejstvom sile teže. Galilejev ogled. (1+0)

Slobodno padanje tela, beztežinsko stanje. Hitac naviše i hitac naniže. (1+2)

Sile trenja i sile otpora sredine (trenje mirovanja, klizanja i kotrljanja). Uticaj ovih sila na kretanje tela. (2+2)

Sistematizacija i obnavljanje gradiva. (0+2)

Demonstracioni ogledi: Slobodno padanje tela različitih oblika i masa (Njutnova cev, slobodan pad vezanih novčića…). Padanje tela u raznim sredinama. Beztežinsko stanje tela (ogledi sa dinamometrom, s dva tega i papirom između njih, sa plastičnom čašom koja ima otvor na dnu i napunjena je vodom). Trenje na stolu, kosoj podlozi i sl. Merenje sile trenja pomoću dinamometra.

Laboratorijske vežbe

1. Određivanje ubrzanja tela koje slobodno pada. (1)

2. Određivanje koeficijenta trenja klizanja. (1)

RAVNOTEŽA TELA (5+5+1)

Delovanje dve sile na telo duž istog pravca. (1+0)

Pojam i vrste ravnoteže tela. Poluga, moment sile. Ravnoteža poluge i njena primena. (2+2)

Sila potiska u tečnosti i gasu. Arhimedov zakon i njegova primena. Plivanje i tonjenje tela. (2+2)

Sistematizacija i obnavljanje gradiva. (0+1)

Demonstracioni ogledi: Vrste ravnoteže pomoću lenjira ili štapa. Ravnoteža poluge. Uslovi plivanja tela (tegovi i staklena posuda na vodi, Kartezijanski gnjurac, suvo grožđe u mineralnoj vodi, sveže jaje u vodi i vodenom rastvoru soli, mandarina sa korom i bez kore u vodi, plivanje kocke leda na vodi…).

Laboratorijska vežba

1. Određivanje gustine čvrstog tela primenom Arhimedovog zakona. (1)

MEHANIČKI RAD I ENERGIJA. SNAGA (6+7+2)

Mehanički rad. Rad sile. Rad sile teže i sile trenja. (2+1)

Kvalitativno uvođenje pojma mehaničke energije tela. Kinetička energija tela. Potencijalna energija. Gravitaciona potencijalna energija tela. (2+2)

Veza između promene mehaničke energije tela i izvršenog rada. Zakon o održanju mehaničke energije. (1+1)

Snaga. Koeficijent korisnog dejstva. (1+1)

Sistematizacija i obnavljanje gradiva. (0+2)

Demonstracioni ogledi: Ilustrovanje rada utrošenog na savladavanje sile trenja pri klizanju tela po različitim podlogama, uz korišćenje dinamometra. Korišćenje potencijalne energije vode ili energije naduvanog balona za vršenje mehaničkog rada. Primeri mehaničke energije tela. Zakon o održanju mehaničke energije (Maksvelov točak).

Laboratorijske vežbe

1. Određivanje rada sile pod čijim dejstvom se telo kreće po različitim podlogama. (1)

2. Provera zakona održanja mehaničke energije pomoću kolica. (1)

TOPLOTNE POJAVE (3+5+1)

Toplotno širenje tela. Pojam i merenje temperature. (1+1)

Količina toplote. Specifični toplotni kapacitet. Toplotna ravnoteža. (1+1)

Čestični sastav supstancije: molekuli i njihovo haotično kretanje. Unutrašnja energija i temperatura. (1+1)

Sistematizacija i obnavljanje gradiva. (0+2)

Demonstracioni ogledi: Difuzija i Braunovo kretanje. Širenje čvrstih tela, tečnosti i gasova (naduvani balon na staklenoj posudi - flaši i dve posude sa hladnom i toplom vodom, Gravesandov prsten, izduženje žice, kapilara...).

Laboratorijska vežba

1. Merenje temperature mešavine tople i hladne vode posle uspostavljanja toplotne ravnoteže. (1)

DODATNI RAD
(Orijentacioni sadržaji programa)

1. Rešavanje problema vezanih za slaganje i razlaganje sila i ravnotežu tela.

2. Videozapis ili simulacija na računaru različitih oblika slaganja i razlaganja sila, ravnoteže tela i primene poluge.

3. Tela na strmoj ravni.

4. Rešavanje problema kretanja tela s konstantnim ubrzanjem.

5. Grafičko rešavanje problema kod ravnomerno promenljivog kretanja i njihova primena.

6. Primeri za primenu Njutnovih zakona dinamike.

7. Videozapis ili simulacija na računaru različitih oblika mehaničkog kretanja pod dejstvom sile teže.

8. Keplerovi zakoni. Kretanje planeta. Sunčev sistem.

9. Zanimljivosti iz astronomije.

10. Sila trenja i koeficijent trenja.

11. Videozapis ili simulacija na računaru različitih oblika mehaničkog rada u svakodnevnom životu.

12. Princip rada prostih mašina.

13. Videozapis ili simulacija na računaru kinetičke i potencijalne energije tela, pretvaranja potencijalne energije u kinetičku i obrnuto, zakona održanja mehaničke energije i dr.

14. Rešavanje problema vezanih za rad, energiju tela i zakone kretanja.

15. Određivanje specifičnog toplotnog kapaciteta tela. Mehanizmi prenošenja toplote s jednog tela na drugo (primeri). Toplotna ravnoteža.

16. Rešavanje problema u kojima se koriste pritisak i potisak kao fizičke veličine. Srednja gustina kod nehomogenih tela. Arhimedov zakon kroz primere.

17. Videozapis ili simulacija na računaru tela i supstancija na različitim temperaturama, termičkog širenja tela, promene agregatnih stanja i sl.

18. Voda na različitim temperaturama i njeno drugačije ponašanje u odnosu na ostale tečnosti.

19. Poseta nekoj laboratoriji (kabinetu) za fiziku na fakultetu, naučnoistraživačkom institutu, opservatoriji, elektrani, fabrici, kabinetu u gimnaziji i dr.

Pored ponuđenih sadržaja mogu se realizovati i teme za koje učenici pokažu posebno interesovanje.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine

dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Pri izradi programa uzete su u obzir primedbe i sugestije nastavnika fizike osnovnih škola izrečene na stručnim skupovima i seminarima u okviru razgovora o programima i nastavi fizike u osnovnim i srednjim školama. One se mogu sažeti u sledećem:

- smanjiti ukupnu opterećenost učenika

- rasteretiti važeći program svih sadržaja koji nisu primereni

- psihofizičkim mogućnostima učenika

- "vratiti" eksperiment u nastavu fizike

- metodski unaprediti izlaganje programskih sadržaja i

- izvršiti bolju korelaciju redosleda izlaganja sadržaja fizike sa

- matematikom i predmetima ostalih prirodnih nauka.

Novi program je po sadržaju, obimu i metodskom prezentovanju prilagođen učenicima osnovne škole.

Polazna opredeljenja pri koncipiranju programa fizike

Pri izradi programa fizike dominantnu ulogu imale su sledeće činjenice:

- osnovno obrazovanje je obavezno za celokupnu populaciju učenika

- kod učenika osnovne škole sposobnost apstraktnog mišljenja još nije dovoljno razvijena

- fizika je apstraktna, egzaktna i razuđena naučna disciplina čiji se zakoni često iskazuju u matematičkoj formi koja je učeniku osnovne škole potpuno nepristupačna

- u nastavi fizike je zapostavljen ogled (iako je fizika eksperimentalna nauka), a laboratorijske vežbe učenici sve ređe izvode.

Navedene činjenice uticale su na *izbor programskih sadržaja i metoda logičkog zaključivanja,* kao i na uvođenje jednostavnih eksperimenata, tzv. *"malih ogleda"*, koji ne zahtevaju skupu i složenu opremu za demonstriranje fizičkih pojava.

1. Izbor programskih sadržaja

Iz fizike kao naučne discipline odabrani su samo oni sadržaji koje na određenom nivou mogu da usvoje svi učenici osnovne škole. To su, uglavnom, sadržaji iz osnova klasične fizike, dok su u osmom razredu uzeti i neki sadržaji atomske i nuklearne fizike. Obim odabranih programskih sadržaja prilagođen je godišnjem fondu časova fizike u osnovnoj školi.

Međutim, i na ovako suženim sadržajima učenici mogu da upoznaju egzaktnost fizičkih zakona i raznovrsnost fizičkih pojava u makrosvetu, ali i u mikrosvetu koji nije direktno dostupan našim čulima. Pošto su makrofizičke pojave očiglednije za proučavanje, one dominiraju u nastavnim sadržajima šestog i sedmog razreda. U osmom razredu, pored njih, date su i tematske celine u kojima se obrađuju i neki procesi u mikrosvetu (omotač i jezgro atoma).

2. Izbor metoda logičkog zaključivanja.

Od svih metoda logičkog zaključivanja koje se koriste u fizici kao naučnoj disciplini (induktivni, deduktivni, zaključivanje po analogiji itd.), učenicima osnovne škole najpristupačniji je induktivni metod (od pojedinačnog ka opštem) pri pronalaženju i formulisanju osnovnih zakona fizike. Zato program predviđa da se pri proučavanju makrofizičkih pojava pretežno koristi induktivni metod.

Na ovako izabranim poglavljima fizike može se u potpunosti ilustrovati suština metodologije koja se i danas koristi u fizici i u svim prirodnim naukama u *početnoj etapi* naučnog istraživanja, tj. u procesu sakupljanja eksperimentalnih činjenica i na osnovu njih formulisanja osnovnih zakona o pojavama koje treba da se prouče. Ova etapa saznajnog procesa obuhvata: posmatranje pojave, uočavanje bitnih svojstava sistema na kojima se pojava odvija, zanemarivanje manje značajnih svojstava i parametara sistema, merenje u cilju pronalaženja međuzavisnosti odabranih veličina, planiranje novih eksperimenata radi preciznijeg formulisanja fizičkih zakona i sl. Sa nekim naučnim rezultatima, do kojih se došlo deduktivnim putem, treba da se upoznaju i učenici starijih razreda, ali na informativnom nivou. Zato program predviđa da se neka znanja do kojih se došlo deduktivnim putem koriste pri objašnjavanju određenih fizičkih procesa u makro i mikrosvetu.

3. Jednostavni eksperimenti

Uvođenje jednostavnih eksperimenata za demonstriranje fizičkih pojava ima za cilj "vraćanje" ogleda u nastavu fizike, razvijanje radoznalosti i interesa za fiziku i istraživački pristup prirodnim naukama.

Jednostavne eksperimente mogu da izvode i sami učenici na času ili da ih ponove kod kuće, koristeći mnoge predmete i materijale iz svakodnevnog života.

Način prezentovanja programa

Programski sadržaji dosledno su prikazani u formi koja zadovoljava osnovne metodske zahteve nastave fizike:

Postupnost (od prostijeg ka složenijem) pri upoznavanju novih pojmova i formulisanju zakona.

Očiglednost pri izlaganju nastavnih sadržaja (uz svaku tematsku celinu pobrojano je više demonstracionih ogleda).

Induktivni pristup (od pojedinačnog ka opštem) pri uvođenju osnovnih fizičkih pojmova i zakona.

Povezanost nastavnih sadržaja (horizontalna i vertikalna).

Stoga, prilikom ostvarivanja ovog programa bilo bi poželjno da se svaka tematska celina obrađuje onim redosledom koji je naznačen u programu. Time se omogućuje da učenik lakše usvaja nove pojmove i spontano razvija sposobnost za logičko mišljenje.

Program predviđa da se unutar svake veće tematske celine, posle postupnog i analitičnog izlaganja pojedinačnih nastavnih sadržaja, kroz sistematizaciju i obnavljanje izloženog gradiva, izvrši sinteza bitnih činjenica i zaključaka i da se kroz njihovo obnavljanje omogući da ih učenici u potpunosti razumeju i trajno usvoje. Pored toga, program predviđa da svaka tematska celina, na primer, u sedmom razredu, počinje *obnavljanjem dela gradiva iz šestog razreda koje se odnosi na...* Time se postiže i vertikalno povezivanje nastavnih sadržaja. Veoma je važno da se kroz rad u razredu ispoštuje ovaj zahtev Programa jer se time naglašava činjenica da su u fizici sve oblasti međusobno povezane i omogućuje se da učenik sagleda fiziku kao koherentnu naučnu disciplinu u kojoj se početak proučavanja nove pojave naslanja na rezultate proučavanja nekih prethodnih.

Uz naslov svake tematske celine naveden je (u zagradi) zbir tri broja. Na primer, Toplotne pojave (3+5+1). Prva cifra označava broj časova predviđenih za neposrednu obradu sadržaja tematske celine i izvođenje demonstracionih ogleda, druga cifra određuje broj časova za utvrđivanje tog gradiva i ocenjivanje učenika, dok treća cifra označava broj časova za izvođenje laboratorijskih vežbi.

Svaka tematska celina razbijena je na više tema koje bi trebalo obrađivati onim redosledom koji je dat u Programu. Iza teksta svake teme, u zagradi, naveden je zbir dve cifre: prva označava optimalni broj časova za obradu teme i izvođenje demonstracionih ogleda, a druga daje optimalni broj časova za utvrđivanje sadržaja teme. Pri tome, na primer, zbir (1+1) ne treba shvatiti bukvalno, tj. da se jedan čas koristi samo za izlaganje novog sadržaja, a sledeći čas, samo za obnavljanje i propitivanje. Naprotiv, pri obradi sadržaja skoro svake teme, na svakom času deo vremena posvećuje se obnavljanju gradiva, a deo vremena se koristi za izlaganje novih sadržaja.

Iza naziva svake laboratorijske vežbe nalazi se, u zagradi, cifra koja označava broj časova predviđenih za njeno ostvarivanje.

Kako program matematike za osnovnu školu ne obuhvata sadržaje iz vektorske algebre, u okviru programa fizike nije predviđeno da se fizičke veličine, koje imaju vektorsku prirodu (brzina, ubrzanje, sila itd.), eksplicitno tretiraju kao vektori, već kao veličine koje su jednoznačno određene sa tri podatka: brojnom vrednošću, pravcem i smerom.

Osnovni oblici nastave i metodska uputstva za njihovo izvođenje

Ciljevi i zadaci nastave fizike ostvaruju se kroz sledeće osnovne oblike:

1. izlaganje sadržaja teme uz odgovarajuće demonstracione oglede

2. rešavanje kvalitativnih i kvantitativnih zadataka

3. laboratorijske vežbe

4. korišćenje i drugih načina rada koji doprinose boljem razumevanju sadržaja teme (domaći zadaci, čitanje popularne literature iz istorije fizike i sl.)

5. sistematsko praćenje rada svakog pojedinačnog učenika.

Veoma je važno da nastavnik pri izvođenju prva tri oblika nastave naglašava njihovu objedinjenost u jedinstvenom cilju: otkrivanje i formulisanje zakona i njihova primena. U protivnom, učenik će steći utisak da postoje tri različite fizike: jedna se sluša na predavanjima, druga se radi kroz računske zadatke, a treća se koristi u laboratoriji. Ako još nastavnik ocenjuje učenike samo na osnovu pismenih vežbi, učenik će s pravom zaključiti: *U školi je važna samo ona fizika koja se radi kroz računske zadatke.* Nažalost, često se dešava da učenici osnovne i srednje škole o fizici kao nastavnoj disciplini steknu upravo takav utisak.

Da bi se ciljevi i zadaci nastave fizike ostvarili u celini, neophodno je da učenici aktivno učestvuju u svim oblicima nastavnog procesa. Imajući u vidu da svaki od navedenih oblika nastave ima svoje specifičnosti u procesu ostvarivanja, to su i metodska uputstva prilagođena ovim specifičnostima.

Metodska uputstva za predavanja

Kako uz svaku tematsku celinu idu demonstracioni ogledi, učenici će spontano pratiti tok posmatrane pojave, a na nastavniku je da navede učenika da svojim rečima, na osnovu sopstvenog rasuđivanja, opiše pojavu koju posmatra. Posle toga nastavnik, koristeći precizni jezik fizike, definiše nove pojmove (veličine) i rečima formuliše zakon pojave. Kada se prođe kroz sve etape u izlaganju sadržaja teme (ogled, učenikov opis pojave, definisanje pojmova i formulisanje zakona), prelazi se, ako je moguće, na prezentovanje zakona u matematičkoj formi. Ovakvim načinom izlaganja sadržaja teme nastavnik pomaže učeniku da potpunije razume fizičke pojave, trajnije zapamti usvojeno gradivo i u drugi plan potisne formalizovanje usvojenog znanja. Ako se insistira samo na matematičkoj formi zakona, dolazi se nekada do besmislenih zaključaka.

Na primer, drugi Njutnov zakon mehanike F = ma učenik može da napiše i u obliku m = F/a. S matematičke tačke gledišta to je potpuno korektno. Međutim, ako se ova formula iskaže rečima: *Masa tela direktno je srazmerna sili koja deluje na telo, a obrnuto srazmerna ubrzanju tela,* tvrđenje je s aspekta matematike tačno, ali je s aspekta fizike potpuno pogrešno.

Veliki fizičari, Ajnštajn na primer, naglašavali su da u makrosvetu koji nas okružuje svaka novootkrivena istina ili zakon prvo su formulisani rečima, pa tek zatim prikazani u matematičkoj formi. Čovek, naime, svoje misli iskazuje rečima a ne formulama. Majkl Faradej, jedan od najvećih eksperimentalnih fizičara, u svom laboratorijskom dnevniku nije zapisao ni jednu jedinu formulu, ali je zato sva svoja otkrića formulisao preciznim jezikom fizike. Ti zakoni (zakon elektromagnetne indukcije, zakoni elektrolize) i danas se iskazuju u takvoj formi iako ih je Faradej otkrio još pre 180 godina.

Metodska uputstva za rešavanje računskih zadataka

Pri rešavanju kvantitativnih (računskih) zadataka iz fizike, u zadatku prvo treba na pravi način sagledati fizičke sadržaje, pa tek posle toga preći na matematičko formulisanje i izračunavanje. Naime, rešavanje zadataka odvija se kroz tri etape: fizička analiza zadatka, matematičko izračunavanje i diskusija rezultata. U prvoj etapi uočavaju se fizičke pojave na koje se odnosi zadatak, a zatim se nabrajaju i rečima iskazuju zakoni po kojima se pojave odvijaju. U drugoj etapi se, na osnovu matematičke forme zakona, izračunava vrednost tražene veličine. U trećoj etapi traži se fizičko tumačenje dobijenog rezultata. Ako se, na primer, primenom Džulovog zakona izdvoje različite količine toplote na paralelno vezanim otpornicima, treba protumačiti zašto se na otporniku manjeg otpora oslobađa veća količina toplote. Tek ako se od učenika dobije korektan odgovor, nastavnik može da bude siguran da je sa svojim učenicima zadatak rešavao na pravi način.

Metodska uputstva za izvođenje laboratorijskih vežbi

Laboratorijske vežbe čine sastavni deo redovne nastave i organizuju se na sledeći način: učenici svakog odeljenja dele se u dve grupe, tako da svaka grupa ima svoj termin za laboratorijsku vežbu. Oprema za svaku laboratorijsku vežbu umnožena je u više kompleta, što omogućava da na jednoj vežbi (radnom mestu) rade dva do tri učenika. Vežbe se rade frontalno.

Čas eksperimentalnih vežbi sastoji se iz uvodnog dela, merenja i zapisivanja rezultata merenja.

U uvodnom delu časa nastavnik:

- obnavlja delove gradiva koji su obrađeni na časovima predavanja a odnose se na datu vežbu (definicija veličine koja se određuje i metod koji se koristi da bi se veličina odredila)

- obraća pažnju na činjenicu da svako merenje prati odgovarajuća greška i ukazuje na njene moguće izvore

- upoznaje učenike s mernim instrumentima i obučava ih da pažljivo rukuju laboratorijskim inventarom

- ukazuje učenicima na mere predostrožnosti kojih se moraju pridržavati radi sopstvene sigurnosti, pri rukovanju aparatima, električnim izvorima, raznim uređajima i sl.

Dok učenici vrše merenja, nastavnik aktivno prati njihov rad, diskretno ih nadgleda i, kad zatreba, objašnjava i pomaže.

Pri unošenju rezultata merenja u đačku svesku, procenu greške treba vršiti samo za direktno merene veličine (dužinu, vreme, električnu struju, električni napon i sl.), a ne i za veličine koje se posredno određuju (električni otpor određen primenom Omovog zakona). Procenu greške posredno određene veličine nastavnik može da izvodi u okviru dodatne nastave.

Ako nastavnik dobro organizuje rad u laboratoriji, učenici će se ovom obliku nastave najviše radovati.

Metodska uputstva za druge oblike rada

Jedan od oblika rada sa učenicima su domaći zadaci. Nastavnik planira domaće zadatke u svojoj redovnoj pripremi za čas. Pri odabiru zadataka, nastavnik težinu zadatka prilagođava mogućnostima prosečnog učenika i daje samo one zadatke koje učenici mogu da reše bez tuđe pomoći. Domaći zadaci odnose se na gradivo koje je obrađeno neposredno na času (1-2 zadatka) i na povezivanje ovog gradiva sa prethodnim (1 zadatak).

O rešenjima domaćih zadataka diskutuje se na sledećem času, kako bi učenici dobili povratnu informaciju o uspešnosti svog samostalnog rada.

Praćenje rada učenika

Nastavnik je dužan da kontinuirano prati rad svakog učenika kroz neprekidnu kontrolu njegovih usvojenih znanja, stečenih na osnovu svih oblika nastave: demonstracionih ogleda, predavanja, rešavanja kvantitativnih i kvalitativnih zadataka i laboratorijskih vežbi. Ocenjivanje učenika samo na osnovu rezultata koje je on postigao na pismenim vežbama

neprimereno je učeničkom uzrastu i fizici kao naučnoj disciplini. Nedopustivo je da nastavnik od učenika, koji se prvi put sreće s fizikom, traži samo formalno znanje umesto da ga podstiče na razmišljanje i logičko zaključivanje. Učenik se kroz usmene odgovore navikava da koristi preciznu terminologiju, razvija sposobnost da svoje misli jasno i tečno formuliše i ne doživljava fiziku kao naučnu disciplinu u kojoj su jedino formule važne.

Budući da je program, kako po sadržaju tako i po obimu, prilagođen psihofizičkim mogućnostima učenika osnovne škole, stalnim obnavljanjem najvažnijih delova iz celokupnog gradiva postiže se da stečeno znanje bude trajnije i da učenik bolje uočava povezanost raznih oblasti fizike. Istovremeno se obezbeđuje da učenik po završetku osnovne škole ovlada osnovnim pojmovima i zakonima fizike, da poznaje logiku i metodologiju koja se koristi u fizici pri proučavanju fizičkih pojava u prirodi i da ih primenjuje u svakodnevnom životu.

MATEMATIKA

(4 časa nedeljno, 144 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave matematike u osnovnoj školi jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i matematičku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da usvoje elementarna matematička znanja koja su potrebna za shvatanje pojava i zakonitosti u prirodi i društvu; da osposobi učenike za primenu usvojenih matematičkih znanja u rešavanju raznovrsnih zadataka iz životne prakse, da predstavlja osnovu za uspešno nastavljanje matematičkog obrazovanja i za samoobrazovanje; kao i da doprinose razvijanju mentalnih sposobnosti, formiranju naučnog pogleda na svet i svestranom razvitku ličnosti učenika.

Zadaci nastave matematike jesu:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave matematike svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave matematike budu u punoj meri realizovani

- sticanje znanja neophodnih za razumevanje kvantitativnih i prostornih odnosa i zakonitosti u raznim pojavama u prirodi, društvu i svakodnevnom životu

- sticanje osnovne matematičke kulture potrebne za sagledavanje uloge i primene matematike u različitim područjima čovekove delatnosti (matematičko modelovanje), za uspešno nastavljanje obrazovanja i uključivanje u rad

- razvijanje učenikovih sposobnosti posmatranja, opažanja i logičkog, kritičkog, analitičkog i apstraktnog mišljenja

- razvijanje kulturnih, radnih, etičkih i estetskih navika učenika, kao i pobuđivanje matematičke radoznalosti

- sticanje sposobnosti izražavanja matematičkim jezikom, jasnost i preciznost izražavanja u pismenom i usmenom obliku

- usvajanje osnovnih činjenica o skupovima, relacijama i preslikavanjima

- savlađivanje osnovnih operacija s prirodnim, celim, racionalnim i realnim brojevima, kao i usvajanje osnovnih svojstava tih operacija

- upoznavanje najvažnijih geometrijskih objekata: linija, figura i tela, i razumevanje njihovih uzajamnih odnosa

- osposobljavanje učenika za preciznost u merenju, crtanju i geometrijskim konstrukcijama

- priprema učenika za razumevanje odgovarajućih sadržaja prirodnih i tehničkih nauka

- izgrađivanje pozitivnih osobina učenikove ličnosti, kao što su: sistematičnost, upornost, tačnost, urednost, objektivnost, samokontrola i smisao za samostalni rad

- sticanje navika i umešnosti u korišćenju raznovrsnih izvora znanja.

Operativni zadaci

Učenike treba osposobiti da:

- shvate pojam kvadrata racionalnog broja i kvadratnog korena

- umeju da odrede približnu vrednost broja $\sqrt{\alpha}$ ($\alpha \in Q$, $\alpha > 0$)

- shvataju realne brojeve kao dužinske mere, odnosno kao tačke na brojevnoj pravoj određene dužima koje predstavljaju takvu meru

- upoznaju pojam stepena i operacije sa stepenima (izložilac stepena prirodan broj)

- umeju da izvode osnovne računske operacije s polinomima, kao i druge identične transformacije ovih izraza (naznačene u programu)

- upoznaju pravougli koordinatni sistem i njegovu primenu

- dobro upoznaju direktnu i obrnutu proporcionalnost i praktične primene

- znaju Pitagorinu teoremu i umeju da je primene kod svih izučavanih geometrijskih figura u kojima se može uočiti pravougli trougao

- poznaju najvažnija svojstva mnogougla i kruga; umeju da konstruišu pojedine pravilne mnogouglove (sa 3, 4, 6, 8 i 12 stranica) i da crtaju druge pravilne mnogouglove računajući centralni ugao i prenoseći ga uglomerom

- znaju najvažnije obrasce u vezi s mnogouglom i krugom i da umeju da ih primene u odgovarajućim zadacima

- shvate pojam razmere duži i svojstva proporcije

- umeju da prevedu na matematički jezik i reše jednostavnije tekstualne zadatke

- koriste elemente deduktivnog zaključivanja (i izvode jednostavnije dokaze u okviru izučavanih sadržaja).

SADRŽAJI PROGRAMA

REALNI BROJEVI

Kvadrat racionalnog broja.

Rešavanje jednačine $x^2 = \alpha$, $\alpha > 0$; postojanje iracionalnih brojeva (na primer rešenja jednačine $x^2 = 2$). Realni brojevi i brojevna prava.

Kvadratni koren, jednakost $\sqrt{\alpha^2} = |\alpha|$.

Decimalni zapis realnog broja; približna vrednost realnog broja. Osnovna svojstva operacija s realnim brojevima.

PITAGORINA TEOREMA

Pitagorina teorema. Važnije primene Pitagorine teoreme.

Konstrukcije tačaka na brojevnoj pravoj koje odgovaraju brojevima $\sqrt{2}$, $\sqrt{3}$, $\sqrt{5}$ itd.

CELI I RACIONALNI ALGEBARSKI IZRAZI

Stepen čiji je izložilac prirodan broj; operacije sa stepenima; stepen proizvoda, količnika i stepena.

Algebarski izrazi. Polinomi i operacije (monomi, sređeni oblik, zbir, razlika, proizvod polinoma).

Operacije s polinomima (transformacije zbira, razlike i proizvoda polinoma u sređeni oblik polinoma). Kvadrat binoma i razlika kvadrata i primene.

Rastavljanje polinoma na činioce.

MNOGOUGAO

Mnogougao - pojam i vrste. Zbir uglova mnogougla. Broj dijagonala mnogougla. Pravilni mnogouglovi (pojam, svojstva, konstrukcije). Obim i površina mnogougla.

ZAVISNE VELIČINE I NJIHOVO GRAFIČKO PREDSTAVLJANJE

Pravougli koordinatni sistem u ravni.

Proporcija. Primeri praktične primene direktne i obrnute proporcionalnosti (proporcionalna podela sume, procenti i dr.).

KRUG

Centralni i periferijski ugao u krugu.

Obim kruga, broj π. Dužina kružnog luka.

Površina kruga, kružnog isečka i kružnog prstena.

SLIČNOST

Proporcionalne veličine. Trouglovi sa jednakim uglovima - slični trouglovi - i proporcionalnost njihovih stranica. Primene sličnosti.

Napomena: Obavezna su četiri jednočasovna školska pismena zadatka godišnje (sa ispravkama 8 časova).

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Radi lakšeg planiranja nastave daje se orijentacioni predlog broja časova po temama po modelu (ukupan broj časova za temu; broj časova za obradu + broj časova za ponavljanje i uvežbavanje).

Realni brojevi (16; 7 + 9)

Pitagorina teorema (16; 5 + 11)

Celi i racionalni algebarski izrazi (46; 19 + 27)

Mnogougao (13, 5 + 8)

Zavisne veličine i njihovo grafičko predstavljanje (20; 7 + 13)

Krug (15; 6 + 9)

Sličnost (10; 4 + 6)

Realni brojevi - Uvesti pojam kvadrata racionalnog broja $\frac{p}{q}$
i ilustrovati ga površinom kvadrata. Insistirati na tome da je $(\frac{p}{q}) > 0$ i kad je $\frac{p}{q} < 0$.

Tema Realni brojevi nastavlja se predstavljanjem mernih brojeva duži na brojevnoj pravoj. Crtanje duži čiji je merni broj dati racionalan broj. Primer duži čiji merni broj nije racionalan; npr. otvara se pitanje koliki je merni broj stranice kvadrata čija je površina 2 i dokazuje (Aristotelov dokaz) da taj broj nije racionalan. Za takve brojeve kažemo da su iracionalni, a onda za racionalne i iracionalne koristimo zajednički naziv realni brojevi. Kao rezultat prethodnog, učenici dolaze do saznanja o uzajamno jednoznačnoj vezi između tačaka na pravoj s jedne, i realnih brojeva s druge strane.

Saopštiti učenicima da racionalni brojevi imaju konačan ili periodičan decimalan zapis, i na osnovu toga videti da iracionalni brojevi moraju imati beskonačan i neperiodičan decimalni

zapis. Na konkretnom primeru pokazati kako se dolazi do približnih racionalnih vrednosti za npr.√2, uobičajenim postupkom: odgovarajući odsečak brojevne prave s celobrojnim krajevima podeliti na deset jednakih delova (dati geometrijsku konstrukciju deljenja duži na jednake delove) i taj postupak uzastopno ponavljati. Tačka koja predstavlja taj iracionalni broj uvek ostaje unutar jednog od dobijenih intervala. Krajevi intervala su označeni decimalnim razlomcima za koje se kaže da su približne vrednosti tog iracionalnog broja. Za grešku koja se tako čini treba govoriti da je manja od jednog celog, jednog desetog, jednog stotog itd. i nikakvu drugu priču o greškama pri zaokrugljivanju ne treba uključivati. Kad se gornji postupak deljenja intervala zamisli da se neograničeno nastavlja, nastaju decimalni razlomci sa neograničenim brojem decimala koji će predstavljati izabrani iracionalni broj.

Napomenuti da računanje sa realnim brojevima ide po istim pravilima koje učenici znaju da važe u polju racionalnih brojeva.

Pitagorina teorema - Ova teorema izražava jednu značajnu vezu stranica pravouglog trougla i ima široke primene u računskim i konstruktivnim zadacima, pa joj treba posvetiti odgovarajuću pažnju (poznavanje formulacije, jednostavnijeg dokaza i razumevanje suštine Pitagorine teoreme). Treba postići uvežbanost u njenoj primeni kod raznih figura u kojima se pojavljuje pravougli trougao. Takođe treba učenike uvežbati da neke trouglove s celobrojnim stranicama (na primer 3, 4, 5 i 5, 12, 13) prepoznaju kao pravougle. Korisno je navesti i neke primere praktične primene (recimo da provere da li su dva susedna zida prostorije ortogonalna ili da pomoću konopca sa čvorovima na 3. 7. i 12. metru iscrtaju na tlu prav ugao). Učenici takođe treba da nauče da konstruišu tačke brojevne prave koje odgovaraju brojevima √2, √3, √5, ...

Celi i racionalni algebarski izrazi - Osnovni cilj ove teme jeste da se kod učenika izgradi navika (na osnovu poznavanja svojstava stepena) da uspešno vrše identične transformacije polinomijalnih izraza (polinoma). Realizacija ove teme započinje se daljom izgradnjom pojma stepena: upoznavanje stepena čiji je izložilac konkretan prirodan broj i operacija sa takvim stepenima, s primerima primene u fizici i drugim oblastima. Posle toga se može preći na upoznavanje pojma algebarskog izraza, uz izračunavanje vrednosti jednostavnijih izraza. Među algebarskim izrazima posebno se obrađuju polinomi (pri čemu se monom tretira kao poseban slučaj polinoma).

Računske operacije s polinomima (u sređenom obliku), odnosno identične transformacije zbira i proizvoda polinoma vrše se na osnovu poznatih zakona računskih operacija s brojevima (a to je slučaj i s bilo kojim izrazima). Od ostalih identičnih transformacija polinoma obraditi samo rastavljanje na činioce polinoma tipa $ax + bx$, $a^2 - b^2$, $a^2 + 2ab + b^2$; pri tome je bitno da se na konkretnim primerima vidi svrha tih transformacija. Rastavljanje na činioce može se iskoristiti i za rešavanje jednačina oblika $ax^2 + bx = 0$ i $x^2 - c^2 = 0$.

Mnogougao - Polazeći od ranije stečenih znanja o pojedinim geometrijskim figurama (oblast, izlomljena linija, konveksna oblast, trougao, četvorougao), mnogougao treba definisati kao deo ravni ograničen mnogougaonom linijom. Treba obraditi zavisnost zbira uglova i broja dijagonala ma kog mnogougla od broja njegovih stranica, pa zavisnost među elementima pravilnog mnogougla, kao i njegovu simetriju. Osim konstrukcija nekih pravilnih mnogouglova (sa 3, 4, 6, 8, 12 stranica), mogu se crtati i drugi pravilni mnogouglovi (sa 7, 9, 10, ... stranica) uz korišćenje uglomera. Pri tome treba jasno razlikovati konstrukciju od približnog crtanja.

Zavisne veličine i njihovo grafičko predstavljanje - Koordinatni sistem, koordinate tačke i rastojanje dve tačke izraženo preko njihovih koordinata. Primeri zavisnih veličina (vreme i temperatura, vreme punjenja bazena vodom i dubina vode, itd.) i njihovo grafičko predstavljanje. Čitanje svojstava s grafika. Za dve promenljive veličine x i y definisati direktnu

(i obrnutu) proporcionalnost vezom $y = kx$ $(x \cdot y = k,\ x \neq 0 \text{ i } y \neq 0)$. Proporcija - svojstvo i rešavanje po jednom nepoznatom članu. Predstavljanje direktne proporcionalnosti i grafik zavisnosti veličina x i u vezanih uslovom $y = kx$. Ne uvodi se opšti pojam funkcije, ali može se govoriti o linearnoj funkciji (u pomenutom posebnom slučaju). Direktnu proporcionalnost vezivati za razmere na geografskim kartama i računanje stvarnog rastojanja.

Krug - Osim uvođenja pojmova centralnog i periferijskog ugla kruga i uočavanja i dokazivanja njihovog odnosa, centralna tema treba da bude određivanje obima i površine kruga. To treba započeti kroz praktične aspekte problema (put koji pređe točak, ...). Dobro je da se eksperimentalnim putem oseti, odnosno konstatuje, stalnost odnosa obima i prečnika kruga, uz uvođenje broja π i informativno upoznavanje učenika s njegovom (iracionalnom) prirodom. Po obradi obima i površine kruga izvesti obrasce za dužinu kružnog luka, površinu kružnog isečka i površinu kružnog prstena.

U praktičnim izračunavanjima za π ne treba uvek uzimati približnu vrednost 3,14, nego povremeno raditi i s drugim približnim vrednostima (3,142; 3,1427; 22/7 ili manje tačnim 3,1). Uneti informaciju o broju poznatih decimala za broj π i navesti njegovu približnu vrednost sa, recimo, 10 decimala.

Sličnost - Dva niza realnih brojeva a, b, c, i a', b', c',

su proporcionalni ako je $\frac{a}{a'} = \frac{b}{b'} = \frac{c}{c'} = \ldots$ Trouglovi sa jednakim uglovima se definišu kao slični.

Kod sličnih trouglova analogne stranice su proporcionalne (bez dokaza). Primene: storija o Talesu i faraonu, određivanje visine drveta merenjem uglova i dužine njegove senke, merenje rastojanja do nepristupačnih mesta, itd.

Stavovi sličnosti i njihova primena ostaju za osmi razred.

Dodatna nastava

Sadržaji dodatne nastave moraju, pre svega, biti vezani za sadržaje ovog razreda i na taj način biti njihova intenzivnija obrada. Uz to, mogu da se izaberu i sve druge zanimljive teme vodeći računa da su bitno sadržajne. Preporučuje se da rukovodioci stručnih veća kontaktiraju dobro afirmisane stručne institucije, kao što su Društvo matematičara Srbije, Matematička gimnazija, KMM "Arhimedes" itd.

BIOLOGIJA

(2 časa nedeljno, 72 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave biologije jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i naučnu pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da usvajanjem obrazovno-vaspitnih sadržaja steknu osnovna znanja o građi i funkcionisanju čovečijeg organizma, razvijaju zdravstvenu kulturu, higijenske navike i shvate značaj reproduktivnog zdravlja.

Izučavanjem biologije kod učenika treba razvijati odgovarajuće kvalitete života, navike, zapažanja, sposobnosti kritičkog mišljenja, objektivno i logičko rasuđivanje kao i humane odnose među polovima.

Zadaci nastave biologije su:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave biologije. svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave biologije budu u punoj meri realizovani

- razumevanje uloge i značaja biologije za razvoj i napredak čovečanstva

- razvijanje svesti o vlastitom poreklu i položaju u prirodi

- razumevanje evolutivnog položaja čoveka

- upoznavanje građe i funkcionisanja organizma, usvajanje određenih higijenskih navika, sticanje odgovornosti za lično zdravlje i zdravlje drugih ljudi

- shvatanje da je polnost sastavni deo života i da čovekova polnost podrazumeva poštovanje normi ponašanja koje obezbeđuju humane odnose među ljudima

- sticanje radnih navika i sposobnosti za samostalno posmatranje i istraživanje.

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- nauče osnovne podatke o razvoju ljudske vrste, etape u razvoju savremenog čoveka i evolutivni položaj čoveka danas

- steknu znanja o građi ćelija i tkiva i povezanosti organa i organskih sistema u organizam kao celinu

- upoznaju osnovnu građu i ulogu kože

- upoznaju oblik i građu kostiju i mišića

- upoznaju građu i funkciju nervnog sistema i čula

- upoznaju građu i funkciju žlezda sa unutrašnjim lučenjem i njihovu povezanost sa nervnim sistemom

- upoznaju građu i funkciju sistema organa za varenje

- upoznaju građu i funkciju sistema organa za disanje

- upoznaju građu i funkciju sistema organa za cirkulaciju

- upoznaju građu i funkciju sistema organa za izlučivanje i njihov značaj za promet materija

- upoznaju građu i funkciju sistema organa za razmnožavanje, faze u polnom sazrevanju čoveka i biološku regulaciju procesa vezanih za pol

- upoznaju najčešća oboljenja i povrede organskih sistema čoveka

- nauče osnovna pravila pružanja prve pomoći

- razvijaju neophodne higijenske navike

- shvate značaj zdravstvene kulture i reproduktivnog zdravlja

- shvate značaj i ulogu porodice u razvoju, opstanku, napretku ljudskog društva kao i posledice njenog narušavanja.

SADRŽAJI PROGRAMA

POREKLO I RAZVOJ LJUDSKE VRSTE (4)

Nauka o čoveku - antropologija.

Poreklo i istorijski razvoj čoveka.

Preci današnjeg čoveka.

Ljudi danas.

GRAĐA ČOVEČIJEG TELA (59)

Nivoi organizacije bioloških sistema. Čovek - organski sistemi.

Ćelija: veličina, oblik, osnovna građa (ćelijska membrana, citoplazma, organele, jedro, *DNK*, hromozomi). Deoba ćelija.

Vežba: Posmatranje građe ćelije na trajnom mikroskopskom preparatu.

Kratak pregled evolutivne raznovrsnosti kožnog sistema životinja.

Kožni sistem čoveka

Građa kože čoveka. Kožni organi. Sluzokoža. Funkcija kože.

Oboljenja, povrede kože i prva pomoć. *UV* zračenje i zaštita kože.

Vežba: Posmatranje građe kože na trajnom mikroskopskom preparatu.

Kratak pregled evolutivne raznovrsnosti skeletnog sistema životinja.

Skeletni sistem čoveka

Koštana ćelija. Koštano tkivo. Građa kosti. Hrskavica.

Veze među kostima.

Skelet. Kosti glave, trupa i udova.

Oboljenja, povrede kostiju i prva pomoć.

Deformacije. Pravilno držanje tela.

Vežba: Posmatranje kostiju, zglobova i šavova. Upoređivanje sa mehaničkim zglobovima.

Kratak pregled evolutivne raznovrsnosti mišićnog sistema životinja.

Mišićni sistem čoveka

Mišićne ćelije. Mišićno tkivo. Poprečno-prugasta, glatka i srčana muskulatura. Skeletni mišići (oblici). Fiziološke osobine mišića.

Kretanje.

Oboljenja i oštećenja mišića. Fizička aktivnost.

Vežba: Posmatranje mišićnog tkiva na trajnom mikroskopskom preparatu.

Kratak pregled evolutivne raznovrsnosti nervnog sistema životinja.

Nervni sistem čoveka

Nervna ćelija i nervno tkivo.

Fiziološke osobine nervne ćelije. Nervi i ganglije.

Centralni nervni sistem: mozak i kičmena moždina.

Refleksi i refleksni luk.

Periferni nervni sistem.

Autonomni (vegetativni) nervni sistem.

Oboljenja nervnog sistema.

Stres. Odmor i san.

Učenje i pamćenje.

Vežba: Posmatranje nervnog tkiva na preseku mozga ili kičmene moždine (na trajnom mikroskopskom preparatu). Ispitivanje refleksa butnog mišića.

Kratak pregled evolutivne raznovrsnosti sistema žlezda sa unutrašnjim lučenjem životinja.

Sistem žlezda sa unutrašnjim lučenjem čoveka

Žlezde sa unutrašnjim lučenjem, građa.

Povezanost žlezda sa unutrašnjim lučenjem i nervnog sistema.

Poremećaji u radu žlezda sa unutrašnjim lučenjem.

Kratak pregled evolutivne raznovrsnosti sistema čulnih organa životinja.

Sistem čulnih organa čoveka

Čulne ćelije.

Čulo mirisa i ukusa.

Građa i funkcija čula vida.

Mane i oboljenja oka.

Čulo sluha i ravnoteže.

Oštećenja i oboljenja čula sluha i ravnoteže.

Buka i čulo sluha.

Vežba: Određivanje oštrine vida i razlikovanje boja. Mariotov ogled.

Kratak pregled evolutivne raznovrsnosti sistema organa za varenje životinja.

Sistem organa za varenje čoveka

Građa organa za varenje. Varenje hrane. Jetra i pankreas.

Oboljenja organa za varenje.

Pravilna ishrana i posledice nepravilne ishrane (gojaznost, bulimija, anoreksija).

Higijena usne duplje.

Vežba: Tablice pravilne ishrane.

Kratak pregled evolutivne raznovrsnosti sistema organa za disanje životinja.

Sistem organa za disanje čoveka

Građa i funkcija organa za disanje. Pokreti disanja.

Spoljašnje i ćelijsko disanje.

Glas i govor.

Oboljenja organa za disanje. Duvanski dim i zdravlje.

Vežba: Dokazivanje ugljen-dioksida u izdahnutom vazduhu.

Kratak pregled evolutivne raznovrsnosti sistema organa za cirkulaciju životinja.

Sistem organa za cirkulaciju čoveka

Krv i limfa.

Krvne grupe. Transfuzija. Nasleđivanje krvnih grupa.

Srce i krvni sudovi. Građa i rad srca. Arterije, vene, kapilari.

Limfni sudovi. Krvotok i limfotok.

Odbrambene sposobnosti organizma. Vakcine.

Oboljenja, povrede srca i krvnih sudova, prva pomoć. Reanimacija.

Vežba: Posmatranje krvi na trajnom mikroskopskom preparatu.

Vežba: Merenje pulsa i krvnog pritiska.

Kratak pregled evolutivne raznovrsnosti sistema organa za izlučivanje životinja.

Sistem organa za izlučivanje čoveka

Građa i funkcija organa za izlučivanje.

Oboljenja organa za izlučivanje.

Vežba: Građa bubrega - disekcija.

Kratak pregled evolutivne raznovrsnosti sistema organa za razmnožavanje životinja.

Sistem organa za razmnožavanje čoveka

Građa i funkcija organa za razmnožavanje.

Fiziologija reprodukcije.

Nasleđivanje pola kod čoveka. Nasledne bolesti vezane za pol.

Oboljenja organa za razmnožavanje. Higijena polnih organa.

REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE (9)

Definicija zdravlja.

Pubertet i adolescencija.

Problemi vezani za period odrastanja (delinkvencija, bolesti zavisnosti).

Početak polnog života. Humani odnosi među polovima. Kontracepcija.

Rizično ponašanje i seksualno prenosive bolesti - prevencija i lečenje.

Značaj i planiranje porodice. Natalitet.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Izbor i sistematizacija programskih sadržaja biologije rezultat su zahteva vremena i najnovijih dostignuća u biologiji, a primereni su uzrastu učenika i njihovom psiho-fizičkom razvoju.

Nastavne teme su logički raspoređene, a obuhvataju sadržaje nauke o čoveku, zdravstvenoj kulturi i reproduktivnom zdravlju.

Ovako koncipiran program pruža učenicima osnovna znanja, a radi lakšeg razumevanja i usvajanja gradiva, nastavnik ne treba da insistira na detaljnom opisu građe i funkcije, već na oboljenjima i povredama pojedinih organa, pružanju prve pomoći i sticanju neophodnih higijenskih navika, očuvanju ličnog zdravlja i zdravlja drugih ljudi, kao i odgovornom odnosu prema reproduktivnom zdravlju.

Prilikom izrade planova rada (globalnog i operativnog) treba predvideti 60% časova za obradu novog gradiva i 40% za druge tipove časova.

Koncepcija programa pruža široke mogućnosti za primenu različitih nastavnih metoda i upotrebu raspoloživih nastavnih sredstava i informacionih tehnologija na časovima obrade, vežbi i sistematizacije gradiva. Izbor nastavnih metoda zavisi od cilja i zadataka nastavnog časa i opremljenosti kabineta. Izbor oblika rada prepušten je nastavniku.

Nastavnik za pripremu rada na času treba da koristi udžbenik odobren od strane Ministarstva prosvete, najnoviju stručnu literaturu i da primenjuje iskustva stečena profesionalnim razvojem na akreditovanim seminarima iz Kataloga programa stručnog usavršavanja Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja.

HEMIJA

(2 časa nedeljno, 72 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave hemije jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i naučnu pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i

- razvijanje funkcionalne hemijske pismenosti

- razumevanje promena i pojava u prirodi na osnovu znanja hemijskih pojmova, teorija, modela i zakona

- razvijanje sposobnosti komuniciranja korišćenjem hemijskih termina, hemijskih simbola, formula i jednačina

- razvijanje sposobnosti za izvođenje jednostavnih hemijskih istraživanja

- razvijanje sposobnosti za rešavanje teorijskih i eksperimentalnih problema

- razvijanje logičkog i apstraktnog mišljenja i kritičkog stava u mišljenju

- razvijanje sposobnosti za traženje i korišćenje relevantnih informacija u različitim izvorima (udžbenik, naučno-popularni članci, Internet)

- razvijanje svesti o važnosti odgovornog odnosa prema životnoj sredini, odgovarajućeg i racionalnog korišćenja i odlaganja različitih supstanci u svakodnevnom životu

- razvijanje radoznalosti, potrebe za saznavanjem o svojstvima supstanci u okruženju i pozitivnog stava prema učenju hemije

- razvijanje svesti o sopstvenim znanjima i sposobnostima i daljoj profesionalnoj orijentaciji.

Zadaci nastave hemije jesu:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave hemije svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave hemije budu u punoj meri realizovani

- omogućavanje učenicima da razumeju predmet izučavanja hemije i naučni metod kojim se u hemiji dolazi do saznanja

- omogućavanje učenicima da sagledaju značaj hemije u svakodnevnom životu, za razvoj različitih tehnologija i razvoj društva uopšte

- osposobljavanje učenika da se koriste hemijskim jezikom: da znaju hemijsku terminologiju i da razumeju kvalitativno i kvantitativno značenje hemijskih simbola, formula i jednačina

- stvaranje nastavnih situacija u kojima će učenici do saznanja o svojstvima supstanci i njihovim promenama dolaziti na osnovu demonstracionih ogleda ili ogleda koje samostalno izvode, razvijati pri tom analitičko mišljenje i kritički stav u mišljenju

- stvaranje nastavnih situacija u kojima će učenici razvijati eksperimentalne veštine, pravilno i bezbedno, po sebe i druge, rukovati laboratorijskim priborom, posuđem i supstancama

- osposobljavanje učenika za izvođenje jednostavnih istraživanja

- stvaranje situacija u kojima će učenici primenjivati teorijsko znanje i eksperimentalno iskustvo za rešavanje teorijskih i eksperimentalnih problema

- stvaranje situacija u kojima će učenici primenjivati znanje hemije za tumačenje pojava i promena u realnom okruženju

- omogućavanje učenicima da kroz jednostavna izračunavanja razumeju kvantitativni aspekt hemijskih promena i njegovu praktičnu primenu.

SADRŽAJI PROGRAMA

HEMIJA I NJEN ZNAČAJ (3)

Operativni zadaci

Učenik treba da:

razume šta je predmet izučavanja hemije i kako se u hemiji dolazi do saznanja (naučni metod)

shvati da je hemija jedna od prirodnih nauka koja objašnjava pojave i promene u prirodi

osposobi se za korišćenje udžbenika i radne sveske

ovlada osnovnim operacijama laboratorijske tehnike, merama opreznosti, zaštite i prve pomoći kako bi samostalno izvodio jednostavne eksperimente

organizuje radno mesto, priprema i odlaže pribor i drugi materijal za rad.

Sadržaji: (1+0+2)

Predmet izučavanja hemije. Hemija u sklopu prirodnih nauka i njena primena.

Vežba I: Uvođenje učenika u samostalan rad u hemijskoj laboratoriji

Upoznavanje laboratorijskog posuđa i pribora, namene i načina rada sa njima:

- upotreba praktikuma i pisanih uputstava

- izbor odgovarajućeg pribora i posuđa (odgovarajuće namene i karakteristika, na primer, zapremine)

- uzorkovanje približne zapremine tečnosti, presipanje vode iz jednog suda (na primer, reagens boce) u drugi (na primer, epruvetu) do zadate približne zapremine (na primer, jedna četvrtina zapremine epruvete, jedna trećina...)

- zagrevanje vode u epruveti

- odlaganje supstanci

- obeležavanje reagens boca i drugih posuda u kojima se čuvaju supstance

- pravila ponašanja u laboratoriji, mere opreza i prva pomoć.

Vežba II: Merenje

Odmeravanje zadate zapremine vode pomoću menzure i prenošenje u drugu posudu, merenje mase čvrstih i tečnih supstanci i merenje temperature. Greške pri merenju. Beleženje rezultata, tabelarni i grafički prikaz rezultata i tumačenje rezultata.

Uputstvo

Hemija i njen značaj je uvodna tema u kojoj učenici saznaju o predmetu izučavanja hemije, kako se u hemiji dolazi do saznanja (naučni metod) i mestu hemije u sklopu prirodnih nauka. Potrebno je da učenici upoznaju značaj hemije i hemijske proizvodnje za razvoj društva (na primer, za proizvodnju lekova, novih vrsta građevinskih i izolacionih materijala, kozmetičkih proizvoda, sredstava za higijenu, konzervanasa, boja i lakova…). U okviru ove teme učenici bi trebalo da nauče osnovna pravila ponašanja u učionici, kabinetu, o merama opreza pri rukovanju supstancama i laboratorijskim posuđem i priborom, o merama zaštite sebe i drugih, o zaštiti životne i radne sredine, merama prve pomoći u slučaju povrede u radu. U okviru ove teme učenici započinju učenje o pravilima ponašanja i merama opreza u radu, a ona se dalje razrađuju na sadržajima narednih tema. Znanja i veštine koje učenici stiču na ovim časovima značajni su i za zadovoljavanje svakodnevnih potreba.

Počev od ove teme, učenike treba upućivati u tehnike i načine učenja hemije: posmatranje, merenje, beleženje, uočavanje pravilnosti među prikupljenim podacima, formulisanje objašnjenja, izvođenje zaključaka, korišćenje udžbenika, različite literature i drugih izvora informacija.

OSNOVNI HEMIJSKI POJMOVI (14)

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- razume razliku između supstance i fizičkog tela, supstance i fizičkog polja (razlikuje primere od neprimera)

- razume razliku između fizičkih i hemijskih svojstava supstance

- razume razliku između fizičke i hemijske promene supstance

- prepoznaje primere fizičkih i hemijskih promena u svakodnevnom okruženju

- zna šta su čiste supstance

- razume razliku između elemenata i jedinjenja

- prepoznaje primere elemenata i jedinjenja u svakodnevnom okruženju

- razume razliku između čistih supstanci i smeša

- prepoznaje primere smeša u svakodnevnom okruženju

- ume da izabere i primeni postupak za razdvajanje sastojaka smeše na osnovu fizičkih svojstava supstanci u smeši.

Sadržaji: (6+5+3)

Materija i supstanca. Fizička i hemijska svojstva supstanci.

Fizičke i hemijske promene supstanci.

Čiste supstance: elementi i jedinjenja.

Smeše. Razdvajanje sastojaka smeše (dekantovanje, ceđenje, destilacija, kristalizacija).

Demonstracioni ogledi

Demonstriranje dokaza da je došlo do hemijske reakcije: izdvajanje gasa (reakcija između cinka i hlorovodonične kiseline, reakcija između natrijum-hidrogenkarbonata i etanske kiseline), izdvajanje taloga (reakcija između rastvora olovo(II)-nitrata i kalijum-jodida, bakar(II)-sulfata i natrijum-hidroksida), promena boje reaktanata (sagorevanje hartije i saharoze, razlaganje amonijum-dihromata), pojava svetlosti (sagorevanje trake magnezijuma).

Vežba III: Fizička svojstva supstanci

Ispitivanje fizičkih svojstava natrijum-hlorida, bakar(II)-sulfata pentahidrata, kalcijum-karbonata, saharoze, sumpora, gvožđa, magnezijuma, aluminijuma, bakra i vode (agregatno stanje, boja, rastvorljivost, magnetičnost, tvrdoća).

Vežba IV: Fizičke i hemijske promene

Ispitivanje fizičkih i hemijskih promena supstanci (topljenje leda, savijanje magnezijumove trake, sitnjenje šećera, sagorevanje magnezijumove trake i šećera, topljenje i sagorevanje parafina).

Vežba V: Smeše

Pravljenje smeša i razdvajanje sastojaka smeša odlivanjem, ceđenjem, kristalizacijom i pomoću magneta.

Uputstvo

Tema ima posebno mesto u gradivu hemije, jer se u njoj definišu osnovni pojmovi koji se razvijaju u narednim temama u 7. i 8. razredu i u tom smislu bi je trebalo s posebnom pažnjom obrađivati. Kroz odgovarajući izbor primera potrebno je omogućiti učenicima razlikovanje pojmova supstanca i fizičko telo i na taj način povezati ove sadržaje sa gradivom fizike 6. razreda. Odgovarajućim izborom primera i demonstracionih ogleda treba omogućiti učenicima da razlikuju pojmove fizička i hemijska svojstva supstance, čemu doprinosi i treća laboratorijska vežba. Učenicima treba omogućiti da na primerima razlikuju svojstva supstanci od promena supstanci, fizička svojstva supstanci od hemijskih svojstava, i fizičke promene supstanci od hemijskih promena.

Važno je da učenici razlikuju primere čistih supstanci od smeša, pogotovu primere jedinjenja i smeša.

U okviru teme učenici proširuju znanje o merama opreza u radu sa supstancama prilikom utvrđivanja njihovog mirisa (kako se bezbedno ispituje miris supstance). Treba naglasiti učenicima da ukus supstance ne proveravaju.

Poput ostalih pojmova ove teme i pojam rastvora se uvodi u najopštijem značenju kao homogena smeša, pojam rastvorljivosti kao fizičko svojstvo i pojam rastvaranje kao fizička promena. Detaljno učenje o rastvorima, procesu rastvaranja, rastvorljivosti, kvalitativnom i kvantitativnom sastavu rastvora, obuhvaćeno je posebnom temom.

STRUKTURA SUPSTANCE (31)

a) ATOM I STRUKTURA ATOMA (16)

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- zna da je atom najmanja čestica hemijskog elementa

- razume kvalitativno i kvantitativno značenje hemijskih simbola

- zna strukturu atoma, da nukleoni (protoni i neutroni) čine jezgro, a elektroni obrazuju elektronski omotač

- zna odnose masa protona, neutrona i elektrona

- zna relativna naelektrisanja protona, neutrona i elektrona

- zna da se elektroni u atomu razlikuju po energiji (energetski nivoi)

- razume kako su svojstva elementa i njegov položaj u periodnom sistemu uslovljeni atomskim brojem (broj protona), odnosno brojem i rasporedom elektrona u omotaču

- razume da je masa atoma mala i da se iz praktičnih razloga umesto stvarne mase atoma koristi relativna atomska masa

- zna šta je atomska jedinica mase i da je poveže sa pojmom relativna atomska masa

- ume da koristi podatke date u tablici periodnog sistema elemenata.

Sadržaji: (7+8+1)

Atom.

Hemijski simboli.

Građa atoma. Jezgro atoma. Atomski i maseni broj. Izotopi.

Relativna atomska masa.

Elektronski omotač. Periodni sistem elemenata.

Demonstracioni ogledi

Demonstriranje ogleda za postavljanje pretpostavke o čestičnoj strukturi supstance: rastvaranje kalijum-permanganata u vodi i razblaživanje rastvora kalijum-permanganata.

Vežba VI: Model strukture atoma

Pravljenje modela atoma i raspoređivanje modela elektrona po energetskim nivoima.

Uputstvo

Temu treba započeti stvaranjem situacije učenja u kojoj će učenici na osnovu odgovarajućih analogija formulisati pretpostavke o čestičnoj strukturi supstance. Na primer, kada se pomešaju voda i kalijum-permanganat, kako se može objasniti činjenica da dve supstance zauzimaju istu zapreminu ("1+1≠2"). U sledećem ogledu, višestrukim razblaživanjem rastvora kalijum-permanganata dobija se sve bleđi rastvor, što ukazuje da u njemu i dalje postoje "obojene" čestice, ali u manjem broju u odnosu na broj čestica druge supstance. U okviru ove teme učenici bi trebalo da razumeju koje čestice izgrađuju atom, svojstva tih čestica (naelektrisanje, masa, veličina) i svojstva atoma u celini.

Učenici sada mogu da definišu hemijski element iz ugla izgrađivačkih čestica - svi atomi istog hemijskog elementa imaju isti broj protona.

Pri obradi pojma izotop, pored definicije, najviše se pažnje posvećuje njihovoj praktičnoj primeni, na primer, u arheologiji i medicini.

B) OSNOVNE ČESTICE KOJE IZGRAĐUJU SUPSTANCE: ATOMI, MOLEKULI, JONI (15)

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- razume da su osnovne čestice koje izgrađuju supstance atomi, molekuli i joni

- zna šta je jonska i kovalentna veza

- razume kako od atoma nastaju joni, kako od atoma nastaju molekuli, odnosno razume razliku između atoma, jona i molekula

- razume sličnosti i razlike između atoma i jona u broju i vrsti subatomskih čestica

- razume značaj valentnih elektrona i promene na poslednjem energetskom nivou pri stvaranju hemijske veze

- zna šta je valenca elementa i ume da na osnovu formule jedinjenja odredi valencu elemenata i obrnuto

- razume da je stvarna masa molekula mala i ume da na osnovu hemijske formule izračuna relativnu molekulsku masu

- razume da hemijska formula jedinjenja sa jonskom vezom predstavlja najmanji celobrojni odnos jona u jonskoj kristalnoj rešetki

- zna da se u hemiji koriste elektronske, strukturne i molekulske formule i razume njihovo značenje

- razume da svojstva hemijskih jedinjenja zavise od tipa hemijske veze

- razume razliku između atomske, jonske i molekulske kristalne rešetke.

Sadržaji: (7+7+1)

Molekul. Hemijske formule.

Kovalentna veza. Građenje molekula elemenata i jedinjenja.

Jonska veza.

Valenca elemenata u kovalentnim i jonskim jedinjenjima.

Relativna molekulska masa.

Atomske, molekulske i jonske kristalne rešetke.

Demonstracija

Prikazivanje strukture kovalentnih i jonskih jedinjenja modelima molekula i atoma i modelima kristalnih rešetki.

Demonstracioni ogledi

Demonstriranje razlike svojstava jedinjenja sa polarnom i nepolarnom kovalentnom vezom - skretanje mlaza polarne supstance u električnom polju. Utvrđivanje polarnosti vode i etanola. Demonstriranje svojstava jedinjenja sa jonskom i kovalentnom vezom: rastvorljivost, temperatura topljenja, agregatno stanje.

Vežba VII: Modeli molekula i hemijske formule

Sastavljanje modela molekula i pisanje hemijskih formula.

Uputstvo

U okviru teme od učenika se očekuje da nauče da su atomi, molekuli i joni osnovne vrste čestica koje izgrađuju hemijske elemente i jedinjenja. Treba ukazati na povezanost čestične strukture supstance i njenog agregatnog stanja pod standardnim uslovima. Čestice gasova su molekuli (H_2, N_2, Cl_2, CO_2, SO_2), osim plemenitih gasova čije su izgrađivačke čestice atomi. Čestice tečnosti su uvek molekuli (H_2O, Br_2, etanol, heksan, aceton), osim žive, a čestice čvrstih supstanci mogu biti atomi (grafit, gvožđe), molekuli (šećer, jod) i joni (natrijum-hlorid). Učenici treba da razumeju da se kristalne i amorfne supstance razlikuju po uređenosti čestica koje ih izgrađuju. Kristalnu rešetku mogu da izgrađuju atomi međusobno povezani kovalentnim vezama, ili molekuli među kojima deluju međumolekulske privlačne sile. U jonskim kristalnim rešetkama postoje jake privlačne sile između jona - jonska veza. Sa tog polazišta učenicima treba objasniti različita svojstva supstanci sa jonskom i kovalentnom vezom (temperature topljenja i ključanja). Učenici treba da razumeju zašto su jonska jedinjenja pod standardnim uslovima uvek u čvrstom agregatnom stanju, dok se kovalentna jedinjenja pojavljuju u sva tri agregatna stanja u zavisnosti od jačine međumolekulskih interakcija. Kasnije, prilikom obrade soli, učenicima treba objasniti da u složenim jonima, na primer, SO_4^{2-}, CO_3^{2-}, PO_4^{3-}, postoji kovalentna veza.

HOMOGENE SMEŠE - RASTVORI (9)

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- razume pojam rastvora i rastvorljivosti

- razume način izražavanja kvantitativnog sastava rastvora kao nezasićen, zasićen i prezasićen rastvor

- razume izražavanje kvantitativnog sastava rastvora preko procentne koncentracije

- ume da izračuna procentnu koncentraciju rastvora

- ume da napravi rastvor određene procentne koncentracije

- razlikuje vodu kao jedinjenje (čista supstanca) od primera voda u prirodi koje su smeše (izvorska, morska, rečna, jezerska, podzemna, mineralna voda, atmosferska i otpadna voda)

- razume da je voda rastvarač za supstance sa jonskom i polarnom kovalentnom vezom i zna značaj vode za život

- zna da je voda za piće dragocena i da je čuva od zagađenja.

Sadržaji: (4+3+2)

Rastvori i rastvorljivost.

Procentni sastav rastvora.

Voda. Značaj vode za živi svet.

Demonstracioni ogledi

Pripremanje prezasićenog rastvora natrijum-acetata i demonstriranje izazivanja kristalizacije rastvorene supstance. Demonstriranje ogleda kojim se pokazuje da u vodi ima rastvorenog kiseonika. Rastvaranje kalijum-permanganata i joda u vodi i nepolarnim rastvaračima ("hemijski koktel"). Destilacija vode (izvorske, mineralne).

Vežba VII: Rastvorljivost supstanci i procentna koncentracija rastvora

Ispitivanje rastvorljivosti supstanci u različitim rastvaračima. Pravljenje rastvora određene procentne koncentracije.

Vežba VIII: Vodeni rastvori u prirodi

Isparavanje vode iz različitih uzoraka voda: vode iz vodovoda, flaširane vode, rečne vode, itd.

Vežba IX: Ispitivanje rastvorljivosti supstanci sa jonskom i kovalentnom vezom

Ispitivanje i upoređivanje rastvorljivosti različitih supstanci sa jonskom i kovalentnom vezom u vodi (kalijum-hlorid, kalijum-jodid, jod, sumpor, glukoza, skrob, aceton).

Uputstvo

Početak formiranja pojmova iz ove teme treba da uključi primere rastvora iz svakodnevnog okruženja (bistri sokovi, sirće, pijaća, rečna voda, morska voda, suze). Sledeći korak u formiranju pojma *rastvor* trebalo bi da obuhvati samostalni učenički rad u pripremanju rastvora njemu poznatih supstanci (saharoze i natrijum-hlorida), zatim ispitivanje i upoređivanje rastvorljivosti različitih supstanci (pored pomenutih, i natrijum-hidrogenkarbonata, kalcijum-karbonata, masti, ulja, itd). Učenici treba da uoče da se u istoj zapremini vode može rastvoriti različita masa različitih supstanci, što može da bude osnova za formulisanje definicije pojma rastvorljivost. Na osnovu sopstvenog eksperimentalnog rada učenici treba da formiraju pojam zasićenog i nezasićenog rastvora, a na osnovu demonstracionog ogleda i pojam prezasićenog rastvora. Do formiranja pojma procentna koncentracija rastvora učenici mogu doći najpre kroz pravljenje rastvora soli čiji su katjoni ili anjoni obojeni i uočavanje da intezitet boje rastvora zavisi od toga koliko je soli rastvoreno u istoj zapremini vode (na primer, jedan kristal kalijum-permanganata ili nekoliko kristala). Potom se može definisati kako se kvantitativni sastav rastvora izražava procentnom koncentracijom, a zatim učenici izvode izračunavanja i pripremaju rastvor zadate masene procentne koncentracije, što obuhvata merenje mase supstance i mase, odnosno zapremine, vode. Ili, učenici mogu da pripremaju rastvore iste masene procentne koncentracije, ali različite mase, na primer, rastvaranjem 5 g šećera u 45 g vode i 10 g šećera u 90 g vode i da izvedu zaključak da oba rastvora imaju ista svojstva jer su iste koncentracije.

Kao dokaz da je voda s kojom su učenici u svakodnevnom kontaktu smeša, može poslužiti ogled u kome učenici zagrevaju različite uzorke voda: vodu iz vodovoda, mineralnu vodu, rečnu vodu, itd. Učenicima može biti demonstriran ogled kojim se pokazuje da u vodi ima rastvorenog kiseonika iz vazduha. Kroz samostalni eksperimentalni rad učenici bi mogli da ispitaju i uporede rastvorljivost različitih supstanci sa jonskom i kovalentnom vezom u vodi. Samostalnom eksperimentalnom radu učenika može da prethodi demonstriranje različite rastvorljivosti kalijum-permanganata i joda u vodi i nepolarnim rastvaračima ("hemijski koktel").

HEMIJSKE REAKCIJE I IZRAČUNAVANJA (17)

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- zna da se hemijskim simbolima i formulama predstavljaju supstance, a jednačinama hemijske promene (reakcije)

- razume kvalitativno i kvantitativno značenje simbola, formula i jednačina hemijskih reakcija

- primenjuje znanje o Zakonu održanja mase pri pisanju jednačina hemijskih reakcija

- razume Zakon stalnih masenih odnosa

- razlikuje dva osnovna tipa hemijskih promena: reakcije analize i sinteze

- razlikuje pojam mase od pojma količine supstance kao i njihove osnovne jedinice

- razume odnos mase i količine supstance

- zna na osnovu formule da izračuna molarnu masu supstance

- zna da hemijskim jednačinama prikaže jednostavne hemijske reakcije

- zna da na osnovu hemijske jednačine objasni Zakon o održanju mase

- izvodi jednostavna izračunavanja na osnovu jednačine hemijske reakcije - stehiometrijska izračunavanja zasnovana na masenim i količinskim odnosima

- zna da su sve promene supstanci praćene promenom energije.

Sadržaji: (7+9+1)

Hemijske jednačine. Analiza i sinteza.

Zakon o održanju mase.

Zakon stalnih odnosa masa.

Količina supstance. Mol. Molarna masa.

Izračunavanja u hemiji.

Demonstracioni ogledi

Sinteza gvožđe(II)-sulfida i analiza živa(II)-oksida. Sagorevanje sveće.

Reakcija između natrijum-hlorida i srebro-nitrata u rastvoru i barijum-hlorida i natrijum-sulfata u rastvoru.

Vežba X: Sastavljanje jednačina hemijskih reakcija

Sastavljanje modela molekula reakcionih proizvoda od modela molekula reaktanata i pisanje jednačina hemijskih reakcija.

Uputstvo

U okviru teme učenici treba da formiraju razumevanje kvalitativnog i kvantitativnog značenja hemijske jednačine kojom se predstavlja određena hemijska promena. Zakone po kojima se hemijske promene odvijaju učenici treba da razumeju sa stanovišta čestične strukture supstance, tj. da je masa supstance pre i posle hemijske reakcije ista jer je broj atoma pre i posle hemijske reakcije isti, odnosno da supstance međusobno reaguju u tačno određenim masenim odnosima jer uvek određeni broj atoma jedne supstance reaguje sa određenim brojem atoma druge supstance. Rešavanje stehiometrijskih zadataka treba da omogući učenicima razumevanje kvantitativnog aspekta hemijskih reakcija, odnosno važenja osnovnih hemijskih zakona. Učenici treba da uoče i razumeju veze između dve osnovne veličine: mase supstance i njene količine, i njihovih jedinica.

DODATNI RAD

Program dodatne nastave obuhvata proširivanje i produbljivanje sadržaja redovne nastave hemije i planiran je prema predviđenim nastavnim temama redovne nastave sa 36 časova godišnje.

Orijentacioni sadržaji programa za sedmi razred:

Hemija i njen značaj

Razvoj hemije kao nauke. Hemija u savremenom životu.

Merenja u hemiji: merenje mase, merenje zapremine menzurom i pipetom.

Osnovni hemijski pojmovi

Metode razdvajanja smeša. Razdvajanje čvrsto-čvrste smeše natrijum-hlorida i joda sublimacijom i selektivnim rastvaranjem. Hromatografija kao metoda razdvajanja. Razdvajanje zelene boje lišća hromatografijom na koloni od prah-šećera i razdvajanje boje iz flomastera kružnom hromatografijom na papiru.

Homogene smeše ili rastvori

Rastvori - svojstva rastvora: eksperimentalna provera sniženja temperature mržnjenja rastvora natrijum-hlorida u odnosu na vodu. Rastvaranje kalijum-permanganata, nikal(II)-sulfata, bakar(II)-sulfata i gvožđe(III)-hlorida u vodi i u rastvoru vodenog stakla - "silikatni vrt". Koloidni rastvori - rastvaranje želatina (sol i gel stanje).

Izračunavanje masenog procentnog sadržaja u postupku razblaživanja rastvora i u postupku mešanja rastvora različitog sadržaja.

Hemijske reakcije i izračunavanja na osnovu hemijskih jednačina

Osnovni tipovi hemijskih reakcija - sinteza aluminijum-jodida ili cink-jodida iz elemenata, elektroliza vode i elektroliza kalijum-jodida u elektrohemijskoj ćeliji od krompira.

Izračunavanja na osnovu hemijskih jednačina, na osnovu odnosa količine, mase i broja čestica učesnika u hemijskoj reakciji.

Izračunavanja na osnovu relacija količina supstance, masa supstance i brojnost čestica. Eksperimentalno određivanje Avogadrovog broja.

Izračunavanje na osnovu hemijskih formula - izračunavanje masenog elementarnog procentnog sastava jedinjenja.

Toplotni efekti pri fizičkim i hemijskim promenama supstanci: egzotermne i endotermne reakcije. Rastvaranje natrijum-hidroksida i rastvaranje amonijum-hlorida u vodi.

Program slobodnih aktivnosti iz hemije

U okviru slobodnih aktivnosti okupljaju se učenici koji pokazuju povećano interesovanje za hemiju. Cilj slobodnih aktivnosti je podsticanje i proširivanje interesovanja učenika za hemiju, kao i razvoj njihovih sklonosti i sposobnosti u funkciji profesionalnog opredeljivanja. Grupe za rad u okviru slobodnih aktivnosti formiraju se od deset do petnaest učenika, i mogu se povećati pri obradi teorijskih sadržaja, ili smanjiti kod izvođenja nekih hemijskih eksperimenata. Značajna uloga nastavnika u slobodnim aktivnostima jeste da identifikuje darovite učenike i da ih usmeri u daljem profesionalnom razvoju ka izboru zanimanja u području hemije.

Oblici rada u okviru slobodnih aktivnosti mogu da budu raznovrsni: izrada i prezentacija učeničkih projekata, obrada interesantnih tema kroz predavanja i prezentacije nastavnika ili

predavača po pozivu, kolaborativni rad učenika pri obradi aktuelnih tema iz hemijskih aspekata ugroženosti i zaštite životne sredine, organizovane kratke stručne ekskurzije (posete hemijskim fabrikama, postrojenjima za preradu vode i drugo), neformalna mini-takmičenja kroz kvizove znanja, izrada prigodnih učila (zbirke minerala, sirovina, poluproizvoda i finalnih proizvoda hemijske industrije ili izrada jednostavnih modela i uređaja). Posebno mesto u slobodnim aktivnostima zauzimaju samostalni učenički hemijski eksperimenti, a važan zadatak slobodnih aktivnosti je podsticanje interesovanja za hemijske eksperimente kao primarne izvore znanja u hemiji i razvijanje osnovnih laboratorijskih tehnika rada.

Teme koje se obrađuju u okviru slobodnih aktivnosti mogu da budu preuzete iz programa dodatne nastave, uz mogućnost korekcije prema nastavnikovoj proceni učeničkih interesovanja.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Gradivo hemije u osnovnoj školi organizovano je tako da se u sedmom razredu uče osnovni pojmovi opšte hemije, a u osmom razredu sadržaji neorganske i organske hemije. U sedmom razredu sadržaj je organizovan u okviru pet tema. U prvoj temi učenici bi trebalo da saznaju šta je predmet izučavanja hemije, o naučnom metodu kako hemičari dolaze do saznanja i o primeni i značaju hemije u svakodnevnom životu za razvoj tehnologije i društva. U okviru druge teme uvode se osnovni hemijski pojmovi koji se kroz naredne teme dalje razvijaju. Cilj učenja treće teme jeste saznavanje o česticama koje izgrađuju supstancu, načinu na koji se one međusobno udružuju i uređuju i uslovljenosti svojstava strukturom supstance. U četvrtoj temi učenici detaljnije uče o pojmu rastvora, rastvorljivosti i kvantitativnom izražavanju sastava rastvora, uz stalno povezivanje ovih pojmova sa svakodnevnim životom. Peta tema obuhvata detaljnije razmatranje hemijskih promena, zakona po kojima se one odvijaju i kvantitativnog aspekta hemijskih reakcija.

U osmom razredu učenici bi u pregledu trebalo da saznaju i kroz eksperimentalni rad otkriju ili utvrde svojstva nemetala i metala i njihovih jedinjenja. Cilj učenja druge teme u osmom razredu jeste sistematizacija znanja o neorganskim jedinjenjima, oksidima, kiselinama i hidroksidima, stečenim u okviru prethodne teme. Pored toga, uvodi se nova klasa jedinjenja, soli. U okviru četiri naredne teme učenici bi trebalo da saznaju o osnovnim svojstvima organskih jedinjenja, po kojima se razlikuju od neorganskih, i da saznaju o fizičkim i hemijskim svojstvima nekih klasa organskih jedinjenja (ugljovodonici, alkoholi, aldehidi i ketoni, karboksilne kiseline i estri), uključujući i biološki važna jedinjenja.

Specifičnost učenja hemije ogleda se u potrebi da se hemijski pojmovi razmatraju na tri nivoa: makro nivou, mikro nivou i simboličkom nivou. Učenicima treba omogućavati situacije u kojima će promene koje makroskopski opažaju u ogledima tumačiti na nivou čestica koje izgrađuju supstancu i zapisivati korišćenjem hemijskih simbola, formula i hemijskih jednačina.

Formiranje hemijskih pojmova trebalo bi da bude rezultat istraživačkog pristupa koji obuhvata: prikupljanje podataka posmatranjem ili merenjem, predstavljanje podataka na strukturiran način (tabelarno), uočavanje pravilnosti među podacima, formulisanje objašnjenja i izvođenje zaključaka. Formiranje hemijskih pojmova trebalo bi da započne uvek pozivanjem na primere iz svakodnevnog života i povezivanjem s prethodnim znanjem i iskustvom učenika. Takođe, zbog apstraktne prirode hemijskih pojmova, neophodno je da se njihovo formiranje zasnuje na ogledima koje demonstrira nastavnik ili ih učenici samostalno izvode. Ako u školi ne postoje supstance predložene u programu za izvođenje demonstracionih ogleda i laboratorijskih vežbi učenika, one se mogu zameniti supstancama dostupnim u prodavnicama i apotekama. Za mnoge vežbe učenici mogu doneti različite materijale od kuće. Da bi učenici razumeli svojstva supstanci, uslovljenost svojstava strukturom supstance, promene kojima supstance podležu i zakone prema kojima se promene odvijaju, njihove aktivnosti na časovima bi trebalo da budu različite. Aktivnosti bi trebalo planirati prema operativnim zadacima, navedenim uz svaku temu, imajući u vidu koja znanja i sposobnosti učenici treba da razviju. Te aktivnosti mogu biti sledeće:

- posmatranje svojstava supstanci i promena u ogledu koje nastavnik izvodi

- analiziranje rezultata ogleda i njihovo povezivanje sa prethodnim eksperimentalnim iskustvom i postojećim teorijskim znanjem

- formulisanje pretpostavki

- planiranje ogleda

- izvođenje ogleda uz bezbedno rukovanje laboratorijskim priborom, posuđem i supstancama

- beleženje rezultata

- formulisanje objašnjenja za pravilnosti uočene među prikupljenim podacima

- izvođenje zaključaka

- diskutovanje

- pretraživanje i korišćenje različite literature

- pretraživanje Interneta radi prikupljanja informacija

- pripremanje izveštaja o eksperimentalnom radu

- izveštavanje

- sređivanje radnog mesta

- pravljenje nastavnih sredstava

- rešavanje računskih zadataka, pri čemu se izračunavanja mogu povezati sa eksperimentalnim radom, itd.

Prilikom planiranja časa trebalo bi poći od operativnih zadataka, prema njima formulisati ciljeve časa i izabrati metode koje će na datom sadržaju na najefikasniji način omogućiti učenicima da formiraju znanja ili veštine. To uključuje osmišljavanje odgovarajućih zadataka,

čijim će ispunjavanjem, odnosno izvođenjem aktivnosti, najveći broj učenika za raspoloživo vreme naučiti dati sadržaj.

Učenje hemije u osnovnoj školi trebalo bi da obezbedi svakom učeniku formiranje hemijske pismenosti. Hemijski pismena osoba trebalo bi da poseduje takvo znanje hemije koje joj obezbeđuje sagledavanje i razumevanje životnog okruženja, funkcionisanje na ličnom i budućem profesionalnom i društvenom planu. Ona bi trebalo da poznaje svojstva materijala kojima je okružena i koje koristi, razume da je upotreba materijala uslovljena njihovim svojstvima i prema tome bira odgovarajući materijal i bezbedno rukuje njime. Hemijska pismenost trebalo bi da omogući kritičku procenu informacija iz različitih izvora i procenu pouzdanosti samih izvora. Takvo znanje hemije trebalo bi da omogući donošenje različitih odluka, na primer, svakodnevnih, od kog proizvođača kupiti određeni proizvod imajući u vidu hemijski sastav proizvoda, uz kritički odnos prema reklamnim kampanjama za proizvode itd.

Kroz obradu nastavnog sadržaja trebalo bi omogućavati učenicima razumevanje kako se primenom naučnog metoda dolazi do saznanja u hemiji. Takođe, veoma je važno isticati praktičan značaj tih saznanja u svakodnevnom životu, za razvoj tehnologije i, uopšte, za razvoj društva.

Učenička postignuća trebalo bi pratiti na svakom času i dati priliku đacima da kroz različite načine proveravanja pokažu svoj napredak u učenju hemije. Pri tome, treba imati u vidu da način proveravanja i sadržaj obuhvaćen proveravanjem određuju način učenja učenika, usmeravajući često njihovu pažnju samo na one delove gradiva koji su proveravanjem obuhvaćeni i na nivo znanja koji se od njih traži. Zato je važno prilikom osmišljavanja zadataka za ispitivanje učeničkih postignuća utvrditi da li se tim zadacima proverava nivo znanja preciziran u operativnim zadacima i u kojoj se meri zadacima podstiče formiranje celovitog znanja, odnosno formiranje sistema pojmova.

Kroz nastavu hemije učenici bi trebalo da razvijaju i komunikacione sposobnosti, sposobnosti da iznesu ideje, da navode argumente, trebalo bi da se osposobljavaju za donošenje odluka i preuzimanje odgovornosti. Istraživanje u školskoj laboratoriji (hemijskom kabinetu) kao način učenja hemije, omogućava i podstiče razvoj navedenih veština. Učenici u takvim situacijama razvijaju sposobnosti da formulišu ideju u vidu pitanja/problema koji se može istražiti, da planiraju, da se dogovaraju, razmenjuju znanja i iskustva, da izveštavaju o urađenom na jasan i strukturiran način.

Sledeći

Prethodni

TEHNIČKO I INFORMATIČKO OBRAZOVANJE

(2 časa nedeljno, 72 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave tehničkog i informatičkog obrazovanja u osnovnoj školi jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku, tehničku i informatičku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da se upoznaju sa tehničko-tehnološki razvijenim okruženjem, razviju tehničko mišljenje, tehničku kulturu, radne veštine i kulturu rada.

Zadaci nastave tehničkog i informatičkog obrazovanja su

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave tehničkog i informatičkog obrazovanja svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave tehničkog i informatičkog obrazovanja budu u punoj meri realizovani

- sticanje osnovnog tehničkog i informatičkog obrazovanja i vaspitanja

- sticanje osnovnih tehničko-tehnoloških znanja, umenja, veština i osposobljavanje učenika za njihovu primenu u učenju, radu i svakodnevnom životu

- shvatanje zakonitosti prirodnih i tehničkih nauka

- saznavanje osnovnog koncepta informaciono-komunikacionih tehnologija (ICT), uloge ICT u različitim strukama i sferama života,

- kao i osposobljavanje učenika da

- rade na jednom od operativnih sistema i nekoliko najčešće korišćenih korisničkih programa i sticanje navike da ih učenik koristi u svakodnevnim aktivnostima

- nauče upotrebu računara sa gotovim programima za obradu teksta, za grafičke prikaze, interfejs i internet

- razvijaju stvaralačko i kritičko mišljenje

- razvijaju sposobnost praktičnog stvaranja, odnosno da realizuju sopstvene ideje prema sopstvenom planu rada i afirmišu kreativnost i originalnost

- razvijaju psihomotorne sposobnosti

- usvoje pretpostavke za svesnu primenu nauke u tehnici, tehnologiji i drugim oblicima društveno korisnog rada

- savladavaju osnovne principe rukovanja različitim sredstvima rada, objektima tehnike i upravljanja tehnološkim procesima

- razvijaju preciznost u radu, upornost i istrajnost prilikom rešavanja zadataka

- stiču radne navike i osposobljavaju se za saradnju i timski rad

- komuniciraju na jeziku tehnike (tehnička terminologija, crtež)

- steknu znanja za korišćenje mernih instrumenata

- na osnovu fizičkih, hemijskih, mehaničkih i tehnoloških svojstava odaberu odgovarajući materijal za model, maketu ili sredstvo

- prepoznaju elemente (komponente) iz oblasti građevinarstva, mašinstva, elektrotehnike, elektronike i da ih komponuju u jednostavnije funkcionalne celine (grafički i kroz modele, makete ili predmete)

- razumeju tehnološke procese i proizvode različitih tehnologija

- prepoznaju prirodne resurse i njihovu ograničenost u korišćenju

- prilagode dinamičke konstrukcije (modele) energetskom izvoru

- odaberu optimalni sistem upravljanja za dinamičke konstrukcije (modele)

- izrade ili primene jednostavniji program za upravljanje preko računara

- upoznaju ekonomske, tehničko-tehnološke, ekološke i etičke aspekte rada i proizvodnje i njihov značaj na razvoj društva

- primenjuju mere i sredstva za ličnu zaštitu pri radu

- znaju mere zaštite i potrebu za obnovu i unapređenje životnog okruženja

- na osnovu znanja o vrstama delatnosti i sagledavanja svojih interesovanja pravilno odaberu svoju buduću profesiju i dr.

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- komuniciraju na jeziku tehnike (koriste stručnu terminologiju i izrađuju tehnički crtež-osnovnim priborom i računarom)

- koriste računar u prikupljanju informacija kao i u njihovoj obradi i prezentaciji

- služe mernim instrumentima za merenje dužine, uglova, mase, sile;

- na osnovu fizičkih, hemijskih i tehnoloških svojstava odaberu odgovarajući materijal (metal, leguru, nemetal i pogonski materijal) za model ili upotrebno sredstvo

- prepoznaju elemente (komponente) iz oblasti mašinstva i da ih komponuju u jednostavnije funkcionalne celine (grafički i kroz modele ili upotrebne predmete)

- primenjuju odgovarajuće postupke obrade materijala kroz algoritam

- razumeju tehnološke procese i proizvode različitih tehnologija

- pravilno upotrebljavaju standardni pribor, alat i mašine pri oblikovanju elemenata za modele i upotrebna sredstva

- određuju adekvatne veze između elemenata (zavrtanj, zakivak, ...)

- prepoznaju prirodne resurse, njihovu ograničenost u korišćenju

- prilagode dinamičke konstrukcije (modele) energetskom pretvaraču

- odaberu optimalni sistem upravljanja za dinamičke konstrukcije (modele)

- odaberu jednostavniji program za upravljanje računarom

- primenjuju mere i sredstva za ličnu zaštitu pri radu

- znaju mere zaštite i potrebe za obnovu i unapređivanje životnog okruženja

- na osnovu znanja o vrstama delatnosti i sagledavanja svojih interesovanja i znanja, pravilno odaberu svoju buduću profesiju.

SADRŽAJI PROGRAMA

UVOD U MAŠINSKU TEHNIKU (2)

Pojam i zadaci mašina i mehanizama: transformacija materije i energije, prenos i transformacija opterećenja i kretanja.

TEHNIČKO CRTANJE U MAŠINSTVU (8)

Tehnička dokumentacija u mašinstvu. Ortogonalna projekcija. Kotiranje, preseci i uprošćavanje, prostorno prikazivanje. Od ideje do realizacije.

INFORMATIČKE TEHNOLOGIJE (14)

Crtanje korišćenjem računara i izrada prezentacije. Interfejs-sistem veza sa računarom. Upravljanje modelima pomoću računara. Rad sa konstruktorima na bazi interfejs-tehnologije.

MATERIJALI (2)

Mašinski materijali: metali, legure, kompoziti, nemetali, pogonski materijali. Svojstva metala i legura (ispitivanje tvrdoće, čvrstoće i dr.).

MERENJE I KONTROLA (2)

Merenje i merna sredstva: dužine, ugla, mase i momenta. Razmeravanje i obeležavanje na metalu. Pojam kontrole.

TEHNOLOGIJA OBRADE MATERIJALA (4)

Principi obrade metala sa i bez skidanja strugotine. Spajanje metalnih delova. Mere zaštite na radu.

MAŠINE I MEHANIZMI (16)

Osnovni pojmovi i principi rada mašina i mehanizama. Elementi mašina i mehanizama: elementi za vezu, elementi za prenos snage i kretanja, specijalni elementi. Proizvodne mašine: princip rada, sastav, korišćenje. Mašine spoljašnjeg (bicikl, automobil, železnička vozila, brodovi, avioni i dr.) i unutrašnjeg (transporteri, dizalice i dr.) transporta: princip rada, sastav, korišćenje.

ROBOTIKA (2)

Pojam robota. Vrste robota, namena, konstrukcija (mehanika, pogon i upravljanje). Modeliranje robota iz konstruktorskih kompleta i korišćenje interfejsa.

ENERGETIKA (6)

Izvori, korišćenje i transformacija energije. Pogonske mašine-motori: hidraulični, pneumatski, toplotni (cilindri, turbine, parne mašine i turbine, dvotaktni benzinski motori, četvorotaktni benzinski motori, dizel motori i ostali motori).

KONSTRUKTORSKO MODELOVANJE-MODULI (16)

Konstruktorsko modelovanje - samostalan rad na sopstvenom projektu prema algoritmu: definisanje zadatka, rešenje izvora energije, izbor kretnih, prenosnih i izvršnih mehanizama, rešenje upravljanja, komponovanja konstrukcije ili modela, provera ispunjenosti ekoloških i ergonomskih zahteva, izrada tehničke dokumentacije. Modelovanje proizvodnih mašina, saobraćajnih sredstava, transportnih mašina i uređaja i dr.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Program tehničkog i informatičkog obrazovanja u sedmom razredu je inoviran u skladu sa dugoročnom projekcijom razvoja ovog predmeta i u skladu sa izvršenim promenama u petom i šestom razredu. Izvršeno je ujednačavanje i sažimanje nastavnih oblasti kao i u prethodnim razredima. Zbog toga su uvedene nove teme pod nazivom Uvod u mašinsku tehniku i Mašine i mehanizmi. Sledeće teme su preimenovane zbog racionalizacije i to: umesto Tehnologija materijala uvedena je tema Materijali; umesto Tehničko komuniciranje uvedeno je Tehničko crtanje u mašinstvu; Merenje i kontrola umesto Laboratorijske vežbe. Sadržaji Saobraćajnih sistema su ubačeni u oblast Energetike. Izmene koje su unete neće bitnije uticati na realizaciju programa jer su one i nastale na osnovu sugestija predmetnih nastavnika.

Uvod u mašinsku tehniku ima zadatak da uvede i zainteresuje učenike za novu tehničku oblast - mašinstvo. Uvođenje u mašinstvo ostvariti obradom osnovnih pojmova iz oblasti mašina i mehanizama i njihovih zadataka. Na osnovu znanja iz prethodnih razreda o resursima uvesti učenike u osnove transformacije materije i energije, prenos i transformacija opterećenja i kretanja.

Tehničko crtanje u mašinstvu - u okviru tehničkog crtanja proširivati znanja sa ortogonalnim projektovanjem i prostornim prikazivanjem objekata, zatim specifičnostima u oblasti mašinstva (tehnička dokumentacija u mašinstvu ortogonalna projekcija, kotiranje, preseci, i uprošćavanje, prostorno prikazivanje). Nastaviti sa algoritamskim pristupom u konstruktorskom modelovanju posebno u pristupu razvoja tehničkog stvaralaštva - **Od ideje do realizacije.**

Informatička tehnologija - oblast koja ostvaruje kontinuitet informatičke pismenosti s ciljem da učenici nauče da koriste računar za crtanje i izradu prezentacija. Poseban aspekt upotrebe računara i perifernih uređaja je u funkciji upravljanja tehničkim sistemima i procesima (interfejs - sistem veza sa računarom). U tu svrhu se sa računarom povezuje

interfejs a koriste se gotovi programi (softver) za upravljanje. Ovu nastavnu temu treba povezati sa temom robotika. U praktičnim vežbama koristiti rad sa konstruktorima na bazi interfejs - tehnologije, odnosno modele upravljani računarom.

U onim školama u kojima se realizuje izborna nastava iz informatike i računarstva treba ostvariti korelaciju kako se ne bi nastavni sadržaji preklapali.

Materijali - proširiti znanja o tehničkim materijalima koje su učenici stekli u prethodnim razredima. Akcenat je na mašinskim materijalima: metali, legure, kompoziti, nemetali, pogonski materijali. Upoznati učenike sa svojstvima metala i legura (ispitivanje tvrdoće, čvrstoće i dr.) koji se najčešće koriste u mašinstvu. Ostvariti vezu sa hemijom tako što treba uskladiti vreme i obim realizacije u oba nastavna predmeta.

Merenje i kontrola - ova nastavna jedinica se nadovezuje na nastavne sadržaje iz fizike iz prethodnog razreda. Za tehničko i informatičko obrazovanje posebno je važno da upoznaju merenje i merna sredstva: dužine, ugla, mase, sile i momenta, razmeravanje i obeležavanje na metalu. Učenici treba da nauče da rukuju pomičnim merilom, mikrometrom, kalibrima i ugaonikom.

Tehnologija obrade materijala - ova nastavna tema se oslanja na nastavne sadržaje iz prethodnih razreda. U toku realizacije treba ukazati na principe obrade metala sa i bez skidanja strugotine, razlike u obradi metala u odnosu na druge materijale, kao i spajanje metalnih delova. Osim ručne obrade uz odgovarajuće multimedijalne softvere obraditi proizvodne mašine - princip rada, sastav, korišćenje.

Nije predviđeno da učenici rade na obradi teško obradivih materijala. Posebno obratiti pažnju na mere zaštite na radu.

Mašine i mehanizmi - predstavlja kompleksnu oblast koja obuhvata: osnovne pojmove i principe rada mašina i mehanizama, elemente mašina i mehanizama, elemente za vezu, elemente za prenos snage i kretanja, specijalne elementi. Obrada ovih elementarnih pojmova predstavlja osnovu za sledeće sadržaje u okviru ove teme tj. podsisteme saobraćajnih mašina i uređaja: mašine spoljašnjeg (bicikl, automobil, železnička vozila, brodovi, avioni i dr.) i unutrašnjeg (transporteri, dizalice i dr.) transporta - princip rada, sastav, korišćenje. Povezati sa sadržajima iz energetike tako da učenici mogu da shvate međusobne odnose pogonskih i prenosnih elemenata u saobraćajnim sredstvima.

Robotika je oblast koja treba da integriše nastavne sadržaje drugih oblasti kao što su informatička tehnologija, mašine i mehanizme, energetiku, tehnologiju obrade materijala. Učenici treba da upoznaju vrste robota, namenu, konstrukcija (mehanika, pogon i upravljanje) itd. Za realizaciju ove teme treba koristiti adekvatne multimedijalne prezentacije. Posebno je pogodno organizovati modelovanje robota iz konstruktorskih kompleta i korišćenje interfejsa.

Energetika - učenici treba da upoznaju principe rada energetskih preobražajnika, izvore, korišćenje i transformaciju energije. Upoznati učenike sa razvojem pogonskih mašina - motora, kao i vrstama: hidraulični, pneumatski, toplotni (cilindri, turbine, parne mašine i turbine, četvorotaktni benzinski motor, dizel motor i ostali motori). Detaljnije obraditi principe rada i delove SUS motora. Pri realizaciji po mogućnosti koristiti delove motora, modele i audiovizuelne medije, odnosno multimediju.

Konstruktorsko modelovanje - Moduli - realizacija modula je zasnovana na primeni konstruktorskih elemenata i samostalnoj izradi nekih delova konstrukcije na osnovu projekta. Učenici se mogu opredeliti po sopstvenom izboru za različite module: konstrukcija modela

mašina i mehanizama, interfejs tehnologija, robotika, rad na računaru i dr. Realizacijom modula ostvaruje se diferencijacija i individualizacija učenika prema sposobnostima, interesovanju i polu. Učenici pristupaju realizaciji modula izradom **projekta** koji sadrži **algoritam od ideje do realizacije.** U izradi tehničke dokumentacije za projekat mogu se koristiti jednostavni besplatni programi za tehničko crtanje.

Program tehničkog i informatičkog obrazovanja se oslanja na dosadašnja iskustva u nastavnoj praksi i na postojeću realnost, a ima za cilj, pored modernizacije predmeta racionalizaciju nastave i rasterećenje učenika, tako da je program evolutivne prirode. Promene u programu tehničkog i informatičkog obrazovanja će se uvoditi po etapama. Realizacija prethodne etape je uslov za prelazak na sledeću.

Nastavni program je **modularnog** tipa. Moduli predstavljaju programske celine koji omogućuju učenicima kreativnu slobodu; omogućavaju individualizaciju nastave i diferencijaciju prema sposobnostima, polu i interesovanjima učenika, mogućnostima škole, nastavnika i potrebama životne sredine. U pristupu je izbegnuta distribucija nastavnih sadržaja prema vrsti materijala koji se obrađuju. **Tako, obrada materijala postaje sredstvo a ne cilj u nastavi tehničkog i informatičkog obrazovanja.**

Povezanost teorije i prakse postignuto je kroz jedinstvo teorijskih sadržaja, radioničkih i laboratorijskih vežbi koje u realizaciji treba da se prepliću i dopunjuju, a funkcionalno obezbeđuju korelaciju sa srodnim sadržajima iz nastavnih predmeta: fizike, matematike, biologije, hemije i dr.

Za uspešno ostvarivanje sadržaja programa, odnosno cilja i zadataka nastave, neophodno je organizovati nastavu u skladu sa sledećim zahtevima:

uvoditi učenike u svet tehnike i savremene tehnologije na zanimljiv i atraktivan način, čime se podstiče njihovo interesovanje za tehničko stvaralaštvo

- omogućiti učenicima da iskazuju vlastite kreativne sposobnosti, da traže i nalaze sopstvena tehnička rešenja i da se dokazuju u radu

- nastavne sadržaje treba ostvarivati na spojenim časovima, blok od dva časa

- s obzirom da je nastava tehničkog obrazovanja (tehničkog i informatičkog obrazovanja) teorijsko - praktičnog karaktera, časove treba ostvarivati sa odeljenjem podeljenim na dve grupe, odnosno sa najviše 20 učenika

- učenicima treba obezbediti da na najefikasniji način stiču trajna i primenljiva naučno-tehnološka znanja i da se navikavaju na pravilnu primenu tehničkih sredstava i tehnoloških postupaka

- ne insistirati na učenju i zapamćivanju podataka, manje značajnih činjenica i sličnih teorijskih sadržaja

- radi što uspešnije korelacije odgovarajućih nastavnih sadržaja, usklađivanja terminologije, naučnog osmišljavanja sadržaja i racionalnog sticanja znanja, umenja i navika neophodna je stalna saradnja sa nastavnicima fizike, matematike, hemije, biologije i likovne kulture i dr.

- prilikom konkretizacije pojedinih sadržaja programa, naročito upoznavanja novih i savremenih tehnologija, u obzir treba uzimati specifičnosti sredine i usklađivati ih sa njenim potrebama.

Vaspitno-obrazovni ciljevi su identični za sve škole. Međutim, moduli omogućavaju različite načine za postizanje tih ciljeva. Za njihovu realizaciju potrebno je postupno uvoditi učenike u **algoritme konstruktorskog modelovanja** pri izradi sopstvenog **projekta** kao izraza slobodnog izbora ideja, materijala, postupka i dr. Algoritmizovati nastavu znači odrediti precizan sistem pravila i uputstava po kojima će se obavljati sve nastavnikove i učenikove aktivnosti, da bi se najsigurnije i najbrže došlo do postavljenih ciljeva.

Za svaku programsku celinu - **modul** postoji određen okvir (cilj i zadaci), a nastavni sadržaji se realizuju kao moduli aktivnosti, realizacijom projekta koga izrađuje svaki učenik prema ličnom opredeljenju i izboru. **Projekat** treba da sadrži **ideju** (namenu, izgled), **materijal** (izbor), **skicu, tehnički crtež, plan redosleda i postupaka obrade i potrebnog alata i pribora.** U projekt se može uključiti i više učenika ukoliko je rad složeniji, odnosno ako se učenici za takav vid saradnje odluče. Na izbor modula aktivnosti može uticati i opremljenost radionica - kabineta alatom i materijalom. Moduli sadržaja će se primenjivati u sledećoj etapi razvoja nastave tehničkog i informatičkog obrazovanja, kada se u potpunosti ispune uslovi za njihovu primenu.

Posete muzejima tehnike, sajmovima i obilaske proizvodnih i tehničkih objekata treba ostvarivati uvek kada za to postoje uslovi, radi pokazivanja savremenih tehničkih dostignuća, savremenih uređaja, tehnoloških procesa, radnih operacija i dr. Kada za to ne postoje odgovarajući uslovi, učenicima treba prikazivati nastavne filmove odnosno video sekvence, kao i multimedijalne programe u kojima je zastupljena ova problematika.

Učenicima se ne zadaju domaći zadaci, već sve sadržaje programa - znanje, umenja i veštine treba da usvoje na časovima redovne nastave i korišćenjem odobrenog udžbenika, radne sveske i didaktičkog materijala.

U skladu sa prihvaćenom koncepcijom projektovati etapni razvoj i nabavku nastavnih sredstava i didaktičkog materijala.

S obzirom na različitost funkcija i karaktera pojedinih delova programskih sadržaja, kao i psihofizičkih mogućnosti učenika u pojedinim fazama, u nastavi tehničkog i informatičkog obrazovanja se, po pravilu koriste svi postojeći oblici rada, koji su inače zastupljeni u ostalim nastavnim predmetima: frontalni, grupni, rad u parovima i individualni rad.

Frontalni oblik rada primenjuje se najčešće zato što je ekonomičan u pripremanju i održavanju časova i učenicima obezbeđuje postupnost, sistematičnost kao i lakše praćenje i kontrolisanje rada i rezultata rada učenika. Međutim, u nastavi tehničkog i informatičkog obrazovanja treba voditi računa i o slabim stranama frontalnog oblika rada kao što je sputavanje inicijativnosti i samostalnosti u radu, nemogućnost angažovanja svih učenika u radu, pojedinci ne mogu da zadovolje svoje sklonosti i razviju svoje sposobnosti tempom koji im odgovara.

Grupni oblik rada se češće koristi u nastavi tehničkog i informatičkog obrazovanja, a posebno u realizaciji nastavnih sadržaja kao što su: upoznavanje principa i načina funkcionisanja pojedinih sprava, uređaja, aparata, mašina i sl. Prilikom njihovog rasklapanja i sklapanja; proučavanje pojedinih tehnoloških procesa; primena praktičnih znanja, umenja i veština i dr.

Individualni oblik u nastavi tehničkog i informatičkog obrazovanja ima posebnu ulogu u realizaciji modula i konstruktorskog modelovanja. Izrada projekta zahteva od nastavnika individualni rad sa svakim učenikom tako da im omogući rad u skladu sa svojim sposobnostima, sklonostima i interesovanjima. Ovaj oblik rada se primenjuje kada učenici

postignu određena znanja, umenja i veštine i izvesno iskustvo koje mogu primenjivati u samostalnom radu pri realizaciji "projekta".

Izbor **metoda** zavisi od cilja i zadataka nastavnog časa, opremljenosti kabineta nastavnim sredstvima i izabranog oblika rada.

Učenike **ocenjivati** prema rezultatima koje postižu u usvajanju nastavnih sadržaja, uzimajući u obzir i sve njihove aktivnosti značajne u ovoj nastavi (urednost, sistematičnost, zalaganje, samoinicijativnost, kreativnost i dr.). Ne treba odvojeno ocenjivati teorijska i praktična znanja, niti primenjivati klasično propitivanje učenika, već izvoditi ocene na osnovu stalnog praćenja rada učenika.

Očekivani rezultati koji treba da se postignu navedenim načinom realizacije predmeta su specificirani u odnosu na svaki razred:

U VII razredu učenik treba da:

- ume da primenjuje tehničke crteže i da na crtežu predstavi jednostavan predmet u ortogonalnoj projekciji;

- zna nazive osnovnih elemenata mašina i njihovu namenu i primenu;

- ume da prikaže svoju ideju skicom i tehničkim crtežom;

- da poznaje konvencionalne i alternativne oblike energije, racionalno je koristi;

- ume da koristi računar u rešavanju jednostavnijih problema u obradi teksta, crteža, za upravljanje na bazi interfejsa.

FIZIČKO VASPITANJE

(2 časa nedeljno, 72 časa godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj fizičkog vaspitanja jeste da raznovrsnim i sistematskim motoričkim aktivnostima, povezanim sa ostalim vaspitno-obrazovnim područjima, doprinese integralnom razvoju ličnosti učenika (kognitivnom, afektivnom, motoričkom), razvoju motoričkih sposobnosti, sticanju, usavršavanju i primeni motoričkih umenja, navika i neophodnih teorijskih znanja u svakodnevnim i specifičnim uslovima života i rada.

Operativni zadaci

Opšti operativni zadaci su:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave fizičkog vaspitanja svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave fizičkog vaspitanja budu u punoj meri realizovani

- podsticanje rasta, razvoja i uticanje na pravilno držanje tela

- razvoj i usavršavanje motoričkih sposobnosti

- sticanje motoričkih umenja, koja su kao sadržaji utvrđeni programom fizičkog

- vaspitanja i sticanje teorijskih znanja neophodnih za njihovo usvajanje

- usvajanje znanja radi razumevanja značaja i suštine fizičkog vaspitanja

- definisanog ciljem ovog vaspitno-obrazovnog područja

- formiranje moralno-voljnih kvaliteta ličnosti

- osposobljavanje učenika da stečena umenja, znanja i navike koriste u

- svakodnevnim uslovima života i rada

- sticanje i razvijanje svesti o potrebi zdravlja, čuvanja zdravlja i zaštiti

- prirode i čovekove sredine.

Posebni operativni zadaci:

- usmereni razvoj osnovnih motoričkih sposobnosti: brzine, snage, izdržljivosti, gipkosti i koordinacije

- sticanje i usavršavanje motoričkih umenja i navika predviđenih programom fizičkog vaspitanja

- primena stečenih znanja, umenja i navika u složenijim uslovima (kroz igru, takmičenje i sl.)

- zadovoljavanje socijalnih potreba za potvrđivanjem, grupnim poistovećivanjem i sl.

- estetsko izražavanje pokretom i kretanjima i doživljavanje estetskih vrednosti

- usvajanje etičkih vrednosti i podsticanje voljnih osobina učenika.

ORGANIZACIONI OBLICI RADA

Cilj fizičkog vaspitanja ostvaruje se putem sledećih organizacionih oblika rada:

1. časovi fizičkog vaspitanja;

2. korektivno-pedagoški rad;

3. slobodne aktivnosti;

4. aktivnosti u prirodi (krosevi, logorovanja i zimovanja);

5. kursni oblici rada;

5.1. sportskih aktivnosti od značaja za društvenu sredinu;

6. školskih i drugih sportskih takmičenja;

7. priredbi i drugih društvenih aktivnosti škole.

1. ČASOVI FIZIČKOG VASPITANJA

SADRŽAJI PROGRAMA

Programski sadržaji ovog vaspitno-obrazovnog područja usmereni su na:

- razvijanje fizičkih sposobnosti;

- usvajanje motoričkih znanja, umenja i navika;

- teorijsko obrazovanje.

I. RAZVIJANJE FIZIČKIH SPOSOBNOSTI

Na svim časovima kao i na drugim organizacionim oblicima rada, posvećuje se pažnja:

- razvijanju fizičkih sposobnosti: brzine, snage, izdržljivosti i gipkosti - u pripremnom delu časa u okviru vežbi oblikovanja ili u drugim delovima časa putem onih oblika i metoda rada koji polaze od individualnih mogućnosti učenika i primereni su deci školskog uzrasta i specifičnim materijalnim i prostornim uslovima rada u kojima se nastava fizičkog vaspitanja izvodi;

- učvršćivanju pravilnog držanja tela.

II. USVAJANJE MOTORIČKIH ZNANJA, UMENJA I NAVIKA

ATLETIKA

1. Tehnika sprinterskog trčanja - poluvisoki start i trčanje u krivini. Trčanje deonica do 60 m. Štafetno trčanje (4 x 60 m).

2. Trčanje na srednjim distancama (800 m). Priprema za kros.

3. Skok u dalj - varijanta tehnike "uvinuće".

4. Skok u vis - prekoračna ("makaze") tehnika. Leđna tehnika "flop" (pod uslovom da postoje odgovarajući uslovi).

5. Bacanje kugle: leđna tehnika; "kružna" varijanta tehnike (za naprednije).

Organizovati međuodeljenska takmičenja u atletskom višeboju (četvoroboj: 60 m, skok uvis).

VEŽBE NA SPRAVAMA I TLU

Tlo *(učenici i učenice)*

1) Ponoviti vežbe i kombinacije iz šestog razreda; 2) stav na šakama (stav u uporu); 3) most iz ležanja na leđima (učenici i učenice) i most zaklonom i usklon (učenice); 4) prednoženjem premet strance uporom sa okretom za 180° do stava na jednoj nozi, drugom zanožiti.

Sastaviti kombinaciju vežbi iz akrobatike i ritmike (različiti načini hodanja i trčanja, plesni koraci, poskoci i skokovi, okreti na dve i jednoj nozi, ravnoteže, zamasi i talasi).

Program za naprednije (učenike i učenice)

1) Stav na šakama, kolut napred; 2) zaletom premet strance uporom sa okretom za 180° do stava na jednoj nozi i pripremne vežbe za rondat.

Preskok *(učenici i učenice)*

1) Ponoviti sadržaje preskoka iz šestog razreda; 2) konj u širinu visine 110 cm (uz kvalitetnu dasku visina konja 120 cm): zgrčka i raznoška - usavršavanje faze prvog i faze drugog leta; 3) ukoliko škola ima uslove: skokovi sa trambuline: pruženi uvis, prednožno zgrčeni, prednožno raznožni.

Za naprednije (učenike i učenice)

Konj u širinu, visina za učenice 120 cm, za učenike 125-130 cm: zgrčka, raznoška i skolonka, pripremne vežbe za preskoke sa zanoženjem.

Greda *(učenice)*

1) Ponoviti vežbe i kombinacije iz šestog razreda; 2) kombinacija vežbi (čeono prema gredi): iz mesta ili zaletom naskok u upor odnožno, okret za 90° upor klečeći na odnožnoj nozi, zanožiti slobodnom nogom (vaga u uporu klečećem - "mala vaga"); klek i spojeno iskorakom zanožne usprav, odručiti; lagano trčanje na prstima, hodanje dokoracima; skok sunožnim odskokom i doskokom na jednu nogu; saskok pruženim telom sa okretom za 90° ili 180°.

Za naprednije (učenice)

1) Vežbe: naskoci (u upor čučeći; u upor prednji odnožno; sed "amazon"), različiti načini hodanja, "galop"; "dečiji" poskoci, "mačiji" skok, okreti za 180° na jednoj nozi); saskoci (zgrčeno, prednožno raznožni, sa okretom 360°). 2) Kombi nacija vežbi najmanje 2 dužine grede.

Vratilo

1) Ponoviti vežbe iz šestog razreda; 2) vratilo doskočno: njihanje u visu prednjem sa povećavanjem amplitude, u zanjihu saskok; 3) vratilo dohvatno: iz upora prednjeg saskok podmetno; 4) vratilo dočelno: upor prednji premah odnožno desno, premah odnožno levo - naglasiti upor stražnji.

Za naprednije (učenike)

Uzmak iz visa stojećeg, kovrtljaj nazad u uporu, saskok iz upora prednjeg zamahom (zanjihom) do stava na tlu.

Dvovisinski razboj (ili: vežbe izvesti na vratilu, posebno u uporu i u visu ***(učenice))***

1) Ponoviti vežbe iz šestog razreda; 2) kombinacija: licem prema n/p - sunožnim odskokom naskok u upor prednji, premah odnožno desnom, premah odnožno levom - naglasiti upor stražnji, prehvat na v/p, prednjih i spojeno saskok u prednjihu.

Za naprednije (učenice)

Dvovisinski razboj (vratilo): uzmak iz visa stojećeg, kovrtljaj nazad u uporu, saskok zamahom nogama unazad (zanjihom) do stava na tlu.

Paralelni razboj: ***(učenici)***

1) Ponoviti vežbe iz šestog razreda; 2) kombinacija (iz položaja bočno): naskok u upor, prednjih u zanjih, prednjihom prednoška sa okretom (180°) prema pritki do stava na tlu.

Za naprednije (učenici)

Kombinacija (iz položaja bočno): naskok u upor i spojeno prednjih i zadnjih u uporu; prednjihom upor sedeći raznožno pred rukama, prehvat kroz uzručenje do upora sedećeg za rukama, zanoženjem snožiti; iz potpora prednjihom upor do seda raznožno, njihanje u potporu; saskok: prednjihom prednoška sa okretom (180°) ili zanjihom zanoška.

Konj sa hvataljkama ***(učenici)***

1) Ponoviti vežbe iz šestog razreda; 2) kombinacija: iz upora prednjeg na hvataljkama, premah odnožno desnom napred van, premah odnožno desnom nazad i spojeno premah odnožno levom napred van, premah odnožno levom nazad, saskok nazad ili provlakom nogu između hvataljki saskok napred.

Za naprednije (učenici)

Metanja: premasi odnožno u sva tri upora: prednji, jašući, stražnji, kolo odnožno, saskok: odbočka premahom odnožno iz upora jašućeg, zanoška (ili odbočka) iz upora jašućeg van.

Krugovi

Dohvatni krugovi ***(učenici i učenice)***

1) Ponoviti vežbe iz šestog razreda; 2) iz visa stojećeg zgibom vis uzneto, vis strmoglavi, vis uzneto, saskok kroz zgib u visu prednjem (uz pomoć)

Doskočni krugovi ***(učenici)***

Kombinacija: iz zamaha prednjihom vis uzneto, vis strmoglavi izdržaj, vis uzneto, vis stražnji i sp. saskok (uz pomoć).

Za naprednije ***(učenici i učenice)***

Predviđene kombinacije izvesti bez pomoći.

Na svim spravama kombinacije vežbi iz šestog razreda dopuniti vežbama iz sedmog razreda, diferencirano prema sposobnostima učenika.

Organizovati međuodeljenjska takmičenja prema programu stručnog veća.

ODBOJKA

Odigravanje lopte prstima

- Osnovni položaj tela, ruku i šaka pri odigravanju lopte prstima.

- Igra preko mreže u tri kontakta - prstima.

Odigravanje lopte "čekićem".

- Osnovni položaj tela, ruku i šaka pri odigravanju lopte "čekićem".

- Igra preko mreže u tri kontakta - prstima i "čekićem".

Servis

Školski servis

- Osnovni položaj tela, ruku i šaka pri izvođenju donjeg servisa.

- Igra preko mreže u tri kontakta - prstima i "čekićem", s tim što nadigravanje počinje donjim servisom.

"Lelujavi" servis.

- Osnovni položaj tela, ruku i šaka pri izvođenju "lelujavog" servisa.

- Igra preko mreže u tri kontakta - prstima i "čekićem", s tim što nadigravanje počinje "lelujavim" servisom.

Smečiranje

- Udarac po lopti za izvođenje smeča bez mreže.

- Udarac po lopti za izvođenje smeča na mreži, ali bez skoka.

- Zalet i naskok za smeč.

- Tehnika smeča u celini.

- Igra preko mreže u tri kontakta - prstima i "čekićem", s tim što nadigravanje počinje "lelujavim" servisom, a u igri se koristi i smečiranje, kao sastavni deo odbojkaške igre.

Blokiranje

- Osnovni položaj tela, ruku i šaka pri izvođenju blokiranja.

- Učenje koraka u pripremnoj fazi blokiranja (dokorak, prekorak, ukršteni korak i trčanje pored mreže).

- Kontakt šake i lopte.

- Jedinačni blok.

- Grupni blok (dvojni i trojni).

- Igra preko mreže u tri kontakta - uz primenu svih elemenata odbojkaške igre.

Igra

- Elementi odbojkaške igre - faza igre I (igra počinje servisom, a nastavlja se blokom i odbranom i kontranapadom).

- Elementi odbojkaške igre - faza igre II (igra počinje prijemom servisa, a nastavlja se dizanjem lopte za napad i napadom).

- Igra sa zadatkom 1:1, 2:2, 3:3, 4:4 i kombinacije 3:2, 4:2.

Organizovati odeljenska i međuodeljenska takmičenja sa primenom osnovnih pravila.

RITMIČKA GIMNASTIKA, PLES I NARODNE IGRE

Estetsko oblikovanje pokreta trupa vežbama za kičmeni stub i karlicu. Dalje usavršavati estetsko oblikovanje pokreta nogu i ruku. Ponoviti elemente rada sa vijačom; obavezni sastav sa vijačom.

Obruč: ponoviti vežbe i povezati bacanja i hvatanja sa izdržajima u sunožnom usponu, koracima u usponu i istezanjem tela, sa poskocima i skokovima, vrtenjem; kotrljanje po tlu povezati sa okretom za vreme kotrljanja ili galopom i skokom; vrtenje obruča na tlu oko uzdužne ose i za vreme vrtenja okret ili izdržaj.

Vijača: ponoviti elemente iz predhodnih razreda i povezati u kombinacije.

Ples: polka, vranjanka i jedna igra iz kraja u kojoj se škola nalazi.

Minimalni obrazovni zahtevi (provera)

Atletika: četvoroboj: 60 m, skok uvis, skok udalj, bacanje kugle.

Vežbe na spravama i tlu

Vežbe na tlu: prednoženjem premet strance uporom sa okretom za 180° do stava na jednoj nozi, drugom zanožiti.

Preskok: zgrčka (otvaranje u fazi drugom leta i sigurnost doskok).

Vratilo doskočno - viša pritka razboja: njihanje u visu prednjem sa povećavanjem amplitude, u zanjihu saskok.

Vratilo dočelno - niža pritka razboja: upor prednji, premah odnožno desnom, premah odnožno levom - naglasiti upor stražnji.

Greda (učenice): iz mesta ili zaletom naskok u upor odnožno; okret za 90° - upor klečeći na odnožnoj nozi, zanožiti slobodnom nogom (vaga u uporu klečećem - "mala vaga"); klek i spojeno iskorakom zanožne usprav.

Paralelni razboj (učenici): upor, prednjih, zanjih, prednjihom prednoška sa okretom (180°) prema pritki do stava na tlu.

Odbojka - igra sa zadatkom.

Ritmička gimnastika i ples:

- za učenice: obavezni sastav sa obručem,

- za učenike: kompleks vežbi oblikovanja,

- za učenice i za učenike: jedno kolo uz muzičku pratnju.

III. TEORIJSKO OBRAZOVANJE

Teorijsko obrazovanje podrazumeva sticanje određenih znanja putem kojih će učenici upoznati suštinu procesa vežbanja, zakonitosti razvoja mladog organizma, sticanje higijenskih navika kao i potrebu da briga o vlastitim fizičkim sposobnostima bude sastavni deo života u procesu odrastanja i kasnije, kako bi shvatili krajnji cilj koji fizičkim vaspitanjem treba ostvariti. Sadržaji se realizuju na redovnim časovima i na vančasovnim i vanškolskim aktivnostima uz praktičan rad i za to se ne predviđaju posebni časovi. Nastavnik određuje teme shodno uzrasnom i obrazovnom nivou učenika.

2. KOREKTIVNO-PEDAGOŠKI RAD

Korektivno-pedagoški rad organizuje se sa učenicima smanjenih fizičkih sposobnosti, oslabljenog zdravlja, sa telesnim deformitetima i lošim držanjem tela i to:

- sa učenicima smanjenih fizičkih sposobnosti radi se na savladavanju programskih sadržaja, u skladu sa propisanim programom, ali i njihovim individualnim mogućnostima, kao i na razvijanju fizičkih sposobnosti, uglavnom gipkosti, snage, brzine i izdržljivosti;

- sa učenicima oslabljenog zdravlja rad se organizuje u saradnji sa lekarom - specijalistom, koji određuje vrstu vežbe i stepen opterećenja;

- sa učenicima koji imaju loše držanje tela ili deformitete rad sprovodi nastavnik u saradnji sa lekarom-fizijatrom koji utvrđuje vrstu i stepen odstupanja od normalnog držanja tela i lakših slučajeva telesnih deformiteta i, s tim u vezi, vežbe koje treba primeniti; teži slučajevi telesnih deformiteta se tretiraju u specijalizovanim zdravstvenim ustanovama.

Svi učenici, koji se upućuju na korektivno-pedagoški rad, prema posebnom programu vežbaju na redovnim časovima i najmanje jedanput nedeljno na časovima korektivno-pedagoškog rada. Program, koji je primeren zdravstvenom stanju učenika, sačinjavaju nastavnik i lekar-specijalista. *Na taj način praktično nema učenika koji su oslobođeni nastave fizičkog vaspitanja, već se njihovo vežbanje prilagođava individualnim mogućnostima.*

3. SLOBODNE AKTIVNOSTI

Rad se odvija u sportskim sekcijama koje se formiraju prema interesovanju, sposobnostima i polu učenika. Nastavnik sačinjava poseban program, uzimajući pritom u obzir materijalne i prostorne uslove rada, uzrasne karakteristike i sposobnosti učenika, kao i takmičarski program za školsku populaciju.

4. AKTIVNOSTI U PRIRODI

Iz fonda radnih dana, predviđenih zajedničkim planom, škola organizuje **aktivnosti u prirodi** i kursne oblike rada:

Obavezni program:

- dva krosa - jesenji i prolećni (dužinu staze određuje stručno veće)

- zimovanje - organizuje se za vreme zimskog raspusta: obuka smučanja, klizanja, kraći izleti na smučkama ili sankama.

5. KURSNI OBLICI RADA

Iz fonda radnih dana, predviđenih zajedničkim planom, škola organizuje aktivnosti u prirodi i **kursne oblike rada:**

Program kursnih oblika smatra se integralnim delom obaveznog nastavnog programa. S obzirom na to da se za njihovu realizaciju traže specifični materijalni uslovi, ovu nastavu treba organizovati na poseban način: na časovima u rasporedu redovne nastave, u drugim objektima, u suprotnoj smeni od redovne nastave (plivanje) i na drugim objektima, a u za to planirane dane.

5.1. SPORTSKA AKTIVNOST OD ZNAČAJA ZA DRUŠTVENU SREDINU

Iz ukupnog fonda časova za zajednički programski sadržaj škola može da, kao kursni oblik rada, planira 12 časova za onu sportsku aktivnost koja nije obuhvaćena ovim zajedničkim programom, a za koju sredina u kojoj škola radi ima interesovanja (stoni tenis, borilački sportovi, veslanje i kajakarenje i drugo).

6. ŠKOLSKA I DRUGA TAKMIČENJA

Škola organizuje i sprovodi sportska takmičenja kao integralni deo procesa fizičkog vaspitanja, prema planu stručnog veća obavezna unutarškolska i međuodeljenjska takmičenja u:

- gimnastici (u zimskom periodu)

- atletici (u prolećnom periodu)

- najmanje u jednoj sportskoj igri (u toku godine).

Stručno veće sačinjava plan i program unutar-školskih i sportskih takmičenja učenika Srbije, kao mogući deo plana rada škole, na početku školske godine i sprovodi ga tokom cele godine, u skladu sa materijalnim i prostornim uslovima rada.

Plan i program vančasovnih i vanškolskih aktivnosti se, na predlog stručnog veća, usvaja kao deo godišnjeg programa rada škole.

7. PRIREDBE I DRUGE DRUŠTVENE AKTIVNOSTI ŠKOLE

Mnoštvo raznovrsnih sadržaja, koji se putem fizičkog vaspitanja realizuju, mogu biti izvanredni deo programa, koji se pripremaju povodom obeležavanja važnih događaja u školi i okruženju.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

I . OSNOVNE KARAKTERISTIKE PROGRAMA

Programska koncepcija fizičkog vaspitanja u osnovnoj školi zasniva se na jedinstvu nastavnih, vančasovnih i vanškolskih organizacionih oblika rada, kao osnovne pretpostavke za ostvarivanje cilja fizičkog vaspitanja.

Program fizičkog vaspitanja pretpostavlja da se kroz razvijanje fizičkih sposobnosti i sticanje mnoštva raznovrsnih znanja i umenja, učenici osposobljavaju za zadovoljavanje individualnih potreba i sklonosti, u krajnjem, za korišćenje fizičkog vežbanja u svakodnevnom životu. Iz tih razloga, u programu su precizirani operativni zadaci s obzirom na pol i uzrast učenika, a program se ostvaruje kroz sledeće etape: utvrđivanje stanja; određivanje radnih zadataka za pojedince i grupe učenika; utvrđivanje sredstava i metoda za ostvarivanje radnih zadataka; ostvarivanje vaspitnih zadataka; praćenje i vrednovanje efekata rada; ocenjivanje.

Programski zadaci ostvaruju se, osim na redovnim časovima, i kroz vančasovne i vanškolske organizacione oblike rada, kao što su izlet, kros, kursni oblici, slobodne aktivnosti, takmičenja, korektivno-pedagoški rad, dani sporta, priredbe i javni nastupi.

Da bi fizičko vaspitanje bilo primereno individualnim razlikama učenika, koji se uzimaju kao kriterijum u diferenciranom pristupu, nastavnik će svakog učenika ili grupe učenika, usmeravati na smanjene ili proširene sadržaje, koji su predviđeni nastavnim planom i programom, u časovnoj vančasovnoj i vanškolskoj organizaciji rada.

Program polazi od činjenice da se cilj fizičkog vaspitanja ne može ostvariti bez aktivnog i svesnog učešća učenika u nastavnim i drugim oblicima rada, te se predviđa sticanje određenih teorijskih znanja, koja omogućavaju učeniku da shvati zakonitosti procesa na kojima se zasniva fizičko vežbanje. Teorijsko obrazovanje treba da bude usklađeno sa nivoom intelektualne zrelosti i znanjima koje su učenici stekli u drugim nastavnim predmetima. Za obradu pojedinih tema ne predviđaju se posebni časovi, već se koriste razne mogućnosti da se u toku vežbanja učenicima pružaju potrebne informacije u vezi sa konkretnim zadatkom.

Učenicima koji, usled oslabljenog zdravlja, smanjenih fizičkih ili funkcionalnih sposobnosti, lošeg držanja tela i telesnih deformiteta ne mogu da prate obavezni program obezbeđen je i korektivno-pedagoški rad, koji se realizuje u saradnji sa odgovarajućom zdravstvenom ustanovom.

Programski sadržaji odnose se na one vežbe i motoričke aktivnosti koje čine osnov za sticanje trajnih navika za vežbanje i za koje škola ima najviše uslova da ih realizuje (prirodni oblici kretanja, vežbe oblikovanja, atletika, vežbe na tlu i spravama, ritmička gimnastika, igre). Kako su za ostvarivanje postavljenog cilja pogodne i one motoričke aktivnosti koje nisu obuhvaćene obaveznim programom, predviđaju se kursni oblici nastave. To su skijanje, plivanje, klizanje, veslanje, kao i one aktivnosti za koje je zainteresovana sredina u kojoj škola živi i radi.

Radi ostvarivanja postavljenih programskih zadataka, određenim zakonskim regulativima, precizira se obaveza škole da obezbedi sve prostorne i materijalne uslove rada za uspešno ostvarivanje vrlo složenih društvenih interesa u školskom fizičkom vaspitanju.

II. ORGANIZACIJA VASPITNO-OBRAZOVNOG RADA

Proces fizičkog vaspitanja usmeren je na:

- razvijanje fizičkih sposobnosti

- usvajanje motoričkih znanja, umenja i navika

- teorijsko obrazovanje.

Ove komponente čine jedinstven i veoma složen proces fizičkog vaspitanja, a u praksi svi ti zadaci prožimaju se i povezuju sa situacijama koje nastaju u toku rada.

U cilju ***razvijanja fizičkih sposobnosti*** - gipkosti, snage, brzine, izdržljivosti, okretnosti i preciznosti na svim časovima, vančasovnim i vanškolskim oblicima rada, sprovodi se niz postupaka (metoda) i oblika rada putem kojih se postižu optimalne vrednosti ovih sposobnosti, kao osnov za uspešno sticanje motoričkih znanja, umenja, navika i formiranja pravilnog držanja tela.

Program za razvijanje fizičkih sposobnosti sačinjava nastavnik. Ovaj program se izvodi putem vežbi oblikovanja, frontalno, najčešće u pripremnom delu časa. U toku rada nastavnik treba postepeno da usmerava učenike na samostalno izvođenje vežbi kako bi njegova pažnja bila usmerena na ispravljanje grešaka. U ovom delu časa mogu se, takođe, koristiti i vežbe koje, kao delovi biomehaničke strukture osnovnog zadatka na glavnom delu časa, služe za obuku i uvežbavanje konkretnog programskog zadatka. Učenicima, koji iz zdravstvenih razloga izvode posebno odabrane vežbe, potrebno je obezbediti mesto za vežbanje u ovom delu časa. Zatim, program treba da bude u funkciji razvijanja, pre svega, gipkosti, snage, brzine i izdržljivosti. Najpogodnije metode za školsko fizičko vaspitanje prilagođene iz sportskog treninga su: metoda ekstenzivnog i intenzivnog rada i metoda trajnog rada. Nastavnik, za svakog učenika, sačinjava *radni karton,* sa programom vežbi i individualnim opterećenjem za svaku vežbu.

Nastavnik može da koristi i druge metode koje su poznate u teoriji i praksi.

Programske sadržaje sportsko tehničkog obrazovanja gde je potrebno, treba realizovati odvojeno, prema polu. Akcenat se stavlja na one motoričke aktivnosti kojima se najuspešnije može suprotstaviti posledicama svakodnevne hipokinezije i na one koje su u našoj sredini najrazvijenije i za koje ima interesovanja u pojedinim sredinama.

U programu su dati samo ključni programski sadržaji, ali ne i veći izbor vežbi pomoću kojih treba da se ostvare. To je učinjeno da bi nastavnik fizičkog vaspitanja mogao slobodno i kreativno da iznalazi efikasna rešenja i bira vežbe pomoću kojih će tok fizičkog vežbanja da prilagođava individualnim mogućnostima učenika (diferencirani pristup) i prostornim i materijalnim uslovima rada.

Programom se predviđaju aktivnosti koje su od interesa za sredinu u kojoj škola živi i radi (stoni tenis, veslanje, borilački sportovi i druge). Ove aktivnosti se smatraju integralnim delom obaveznog nastavnog programa i, s obzirom na to da su za njihovu realizaciju potrebni specifični materijalni uslovi, ova nastava se organizuje na poseban način: na časovima u rasporedu redovne nastave (stoni tenis, borilački sportovi...) u drugim objektima, ali u suprotnoj smeni od redovne nastave.

Od ostalih organizacionih oblika rada koji treba da doprinesu usvajanju umenja i navika koje su od značaja za svakodnevni život, program se realizuje u vančasovnoj i vanškolskoj organizaciji rada i predviđa:

- upućivanje učenika na samostalno vežbanje

- korektivno - pedagoški rad

- slobodne aktivnosti

- krosevi

- zimovanja

- takmičenja.

Predmetni nastavnici treba da upućuju učenike da, u slobodno vreme, ***samostalno vežbaju.*** Iako se programski sadržaji, u najvećoj meri, savladavaju na časovima fizičkog vaspitanja, za razvoj motoričkih sposobnosti potreban je obim rada, koji se ne može postići samo na časovima fizičkog vaspitanja. Zbog toga se uputstva na samostalan rad odnose, kako na učenike čije motoričke sposobnosti nisu na potrebnom nivou, tako i na ostale učenike, kako bi stekli trajnu naviku za vežbanje. U tom smislu, tokom časova fizičkog vaspitanja, nastavnik treba da učenicima prikaže i objasni vežbe koje oni treba kod svojih kuća, samostalno, ili uz pomoć drugih, da savladaju za određeno vreme. Posle izvesnog perioda nastavnik na redovnim časovima kontroliše rezultate učenika

Korektivno-pedagoški rad organizuje se sa učenicima koji imaju loše držanje tela (posturalni poremećaji). Rad sprovodi nastavnik u saradnji sa lekarom ili fizijatrom koji utvrđuje vrstu i stepen deformiteta i, s tim u vezi, vežbe koje treba primeniti. Teži slučajevi telesnih deformiteta tretiraju se u specijalizovanim zdravstvenim ustanovama.

Svi učenici, koji se upućuju i na korektivno-pedagoški rad, uz ograničenja, vežbaju na redovnim časovima i najmanje jednom nedeljno na časovima korektivno-pedagoškog rada. Program sačinjavaju nastavnik i lekar specijalista, i on treba da je primeren zdravstvenom stanju učenika.

Kursni oblici rada. Program kursnih oblika smatra se integralnim delom obaveznog nastavnog programa. S obzirom na to da se za njihovu realizaciju traže specifični materijalni uslovi, ovu nastavu treba organizovati na poseban način: na časovima u rasporedu redovne nastave, u drugim objektima, u suprotnoj smeni od redovne nastave (plivanje) i na drugim objektima, a u za to planirane dane.

Sportska aktivnost od značaja za društvenu sredinu. Iz fonda časova za zajednički programski sadržaj škola može da planira 12 časova za onu sportsku aktivnost koja nije obuhvaćena ovim zajedničkim programom, a za koju sredina u kojoj škola živi i radi ima interesa (stoni tenis, borilački sportovi, veslanje, kajak, ...). Ova aktivnost planira se za učenike od trećeg do osmog razreda, a program sačinjava i sprovodi nastavnik fizičkog vaspitanja.

Krosevi se održavaju dva puta godišnje za sve učenike. Organizacija ovog zadatka zbog velikog broja učesnika, osim što pripada nastavniku fizičkog vaspitanja, zadatak je i svih nastavnika škole. Održavanje kroseva pretpostavlja blagovremene i dobre pripreme učenika. Kros se održava u okviru radnih dana, planiranih za ovu aktivnost. Aktiv nastavnika utvrđuje mesto održavanja i dužinu staze, kao i celokupnu organizaciju.

Takmičenja učenika čine integralnu komponentnu procesa fizičkog vaspitanja na kojima učenik proverava rezultat svoga rada. Škola je obavezna da stvori materijalne, organizacione i druge uslove kako bi školska takmičenja bila dostupna svim učenicima. Aktiv nastavnika na

početku školske godine sačinjava plan takmičenja (propozicije, vreme...). Obavezna su unutarodeljenjska i međuodeljenjska takmičenja iz *atletike, vežbi na tlu i spravama i jedne sportske igre.* Učenici učestvuju i na onim takmičenjima koja su u programu Ministarstva prosvete i sporta.

Zimovanje se organizuje od najmanje sedam dana. U okviru ovih oblika rada organizuju se one aktivnosti koje se mogu ostvariti za vreme redovnih časova (skijanje, klizanje), a koje doprinose aktivnom odmoru i jačanju zdravlja i navikavanju na kolektivni život. Stručno veće sačinjava konkretan plan i program aktivnosti, koje se sprovode na zimovanju. Svaki učenik za vreme osnovne škole treba da bar jednom boravi na zimovanju.

Slobodne aktivnosti - sekcije organizuju se najmanje jednom nedeljno prema planu rada koji sačinjavaju stručno veće i nastavnik fizičkog vaspitanja koji vodi određenu sekciju. Na početku školske godine, učenici se opredeljuju za jednu od aktivnosti za koje škola ima uslova da ih organizuje. Časovi slobodnih aktivnosti organizuju se za više sportskih grana.

Zahtev da se cilj fizičkog vaspitanja ostvaruje i preko onih organizacionih oblika rada koji se ostvaruju u vančasovno i vanškolsko vreme, podrazumeva i prilagođavanje celokupne organizacije i režima rada škole, te će se u koncipiranju godišnjeg programa rada vaspitno-obrazovno delovanje proširiti i na ove organizacione oblike rada i za njihovu realizaciju obezbediti potreban broj dana i neophodni materijalni uslovi za rad. Na taj način, čitav proces fizičkog vaspitanja u časovnoj, vančasovnoj i vanškolskoj organizaciji rada biće jedinstven i pod kontrolnom ulogom škole, kao najodgovornijeg i najstručnijeg društveno-vaspitnog faktora kako bi se sačuvala osnovna programska koncepcija nastave fizičkog vaspitanja.

Teorijsko obrazovanje podrazumeva sticanje određenih znanja putem kojih će učenici upoznati suštinu procesa vežbanja i zakonitosti razvoja mladog organizma, kao i sticanje higijenskih navika, znanja o zdravlju, kako bi shvatili krajnji cilj koji fizičkim vaspitanjem treba da se ostvari. Sadržaji se realizuju na redovnim časovima, na vančasovnim i vanškolskim aktivnostima, uz praktičan rad i za to se ne predviđaju posebni časovi.

ČASOVI FIZIČKOG VASPITANJA - ORGANIZACIJA I OSNOVNI DIDAKTIČKO-METODIČKI PRINCIPI

Osnovne karakteristike časova fizičkog vaspitanja treba da budu: jasnoća nastavnog sadržaja; optimalno korišćenje raspoloživog prostora, sprava i rekvizita; izbor racionalnih oblika i metoda rada; izbor vežbi optimalne obrazovne vrednosti; funkcionalna povezanost svih delova časa - unutar jednog i više uzastopnih časova jedne nastavne teme; puna vedrina i aktivnost učenika tokom časa - motorička i misaona; vizualizacija pomoću savremenih tehničkih sredstava.

Časovi se moraju dobro organizovati, kako u pogledu jasnih i preciznih oblika i metoda rada, tako i u pogledu stvaranja radne i vedre atmosfere. U didaktičkoj četvorodelnoj podeli treba da budu sadržaji predviđeni nastavnim programom. Zatim, predmetni nastavnik treba da prati tok rada i ukazuje na greške. Od metoda preovladava metod žive reči, praktični prikazi zadatka od strane nastavnika, kao i prikazi prigodnih sadržaja putem slika, skica i video-tehnike. Na kraju časa, predmetni nastavnik, prigodnim rečima treba da da ocenu rada tokom proteklog časa i učenike upozna sa narednim sadržajem.

Prilikom izbora oblika rada, predmetni nastavnik treba da uzmu u obzir prostorne uslove rada, broj učenika na času, broj sprava i rekvizita, dinamiku obučavanja i uvežbavanja nastavnog zadatka, što znači da prednost ima onaj oblik rada (frontalni, grupni, individualni) koji se pravovremeno primenjuje. ***Frontalni rad*** se obično primenjuje u početnoj fazi obučavanja i kada je obezbeđen dovoljan prostor i broj rekvizita u odnosu na broj učenika

(trčanje, vežbe na tlu, elementi timskih igara); ***grupni rad*** sa različitim zadacima primenjuje se u fazi uvežbavanja i to tako da su grupe stalne za jednu tematsku oblast, sastavljene prema individualnim sposobnostima učenika (homogenizirane), a koje i čine osnov u diferenciranom pristupu izboru sadržaja u odnosu na te individualne sposobnosti. Radna mesta u grupnom radu, osim glavnog zadatka, treba da sadrže i pomoćne sprave za uvežbavanje delova biomehaničke strukture glavne vežbe (predvežbe), kao i one vežbe koje se odnose na razvijanje one sposobnosti koja je relevantna za izvođenje glavne vežbe (najviše tri vežbe). Radno mesto je po sadržaju konzistentno u odnosu na glavni zadatak, što je u skladu sa principima intenzivno organizovane nastave. ***Individualan rad*** primenjuje se za učenike manjih sposobnosti, kao i za učenike natprosečnih sposobnosti.

Prilikom izbora metodskih postupaka obučavanja i uvežbavanje motoričkih zadataka, nastavnik treba da odabere vežbe takve obrazovne vrednosti koje će za raspoloživ broj časova obezbediti optimalno usvajanje tog zadatka.

Demonstracija zadatka mora da bude jasna i precizna uz korišćenje savremenih audio-vizuelnih sredstava.

III. PLANIRANJE OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA

Nastava fizičkog vaspitanja se organizuje sa po 2 časa nedeljno. Nastavnik treba da izradi:

- ***opšti globalni plan rada,*** koji sadrži sve organizacione oblike rada u časovnoj, vančasovnoj i vanškolskoj organizaciji rada sa operativnim elementima za konkretnu školu;

- ***opšti globalni plan po razredima,*** koji sadrži organizacione oblike rada koji su predviđeni za konkretan razred i njihovu distribuciju po ciklusima, ovaj plan rada sadrži distribuciju nastavnog sadržaja i broj časova po ciklusima i služi kao osnova za izradu operativnog plana rada po ciklusima;

- ***plan rada po ciklusima*** sadrži obrazovno-vaspitne zadatke, sve organizacione oblike rada koji se realizuju u konkretnom ciklusu, raspored nastavnog sadržaja sa vremenskom artikulacijom (mesec, broj časova i redni broj časova) i metodske napomene.

Nastavno gradivo podeljeno je u tri ciklusa ili u četiri ukoliko se za taj razred predviđa kursni oblik. To su:

- jedan ciklus za atletiku;

- jedan ciklus za vežbe na tlu i spravama;

- jedan ciklus za sportsku igru;

- jedan ciklus za kursni oblik.

Ukoliko se organizuje kursni oblik za aktivnost u časovnoj organizaciji rada, onda se planira četvrti ciklus, tako što se po četiri časa oduzimaju od prva tri ciklusa.

Nastavno gradivo po ciklusima može da se ostvaruje u kontinuitetu za jedan vremenski period (npr. atletika u jesenjem, vežbe na tlu i spravama u zimskom i timska igra u prolećnom) ili u dva perioda (npr. trčanje i skokovi iz atletike u jesenjem, a bacanje u prolećnom periodu).

IV. PRAĆENJE I OCENJIVANJE

Ocenjivanje se vrši brojčano, na osnovu ostvarivanja operativnih zadataka i minimalnih obrazovnih zahteva.

Praćenje napretka učenika obavlja se sukcesivno u toku cele školske godine, na osnovu jedinstvene metodologije koja predviđa sledeće tematske celine:

- stanje motoričkih sposobnosti

- usvojene zdravstveno-higijenske navike

- dostignuti nivo savladanosti motornih znanja, umenja i navika u skladu sa induvidualnim mogućnostima

- odnos prema radu.

Praćenje i vrednovanje ***motoričkih sposobnosti*** vrši se na osnovu savladanosti programskih sadržaja kojim se podstiče razvoj onih fizičkih sposobnosti za koje je ovaj uzrast kritičan period, a zbog njihove pozitivne transformacije pod uticajem fizičkih aktivnosti - koordinacija, gipkost, ravnoteža, brzina, snaga i izdržljivost.

Usvojenost ***zdravstveno-higijenskih navika*** prati se na osnovu utvrđivanja nivoa pravilnog držanja tela i održavanja lične i kolektivne higijene, a takođe i na osnovu usvojenosti i primene znanja iz oblasti zdravlja.

Stepen savladanosti ***motoričkih znanja i umenja*** sprovodi se na osnovu minimalnih programskih zahteva, koji je utvrđen na kraju navođenja programskih sadržaja.

Odnos prema radu vrednuje se na osnovu redovnog i aktivnog učestvovanja u nastavnom procesu, takmičenjima i vanškolskim aktivnostima.

Ocenjivanje učenika u okviru praćenja i vrednovanja nastavnog procesa, vrši se na osnovu Pravilnika o ocenjivanju učenika osnovne škole "Službeni glasnik RS", broj 93 od 17. VIII 2004. i na osnovu savremenog didaktičko-metodičkih pristupa.

V. PEDAGOŠKA DOKUMENTACIJA I DIDAKTIČKI MATERIJAL

Obavezna pedagoška dokumentacija je:

Dnevnik rada: struktura i sadržaj utvrđuje se na republičkom nivou i odobrava ga ministar, a nastavniku se ostavlja mogućnost da ga dopuni onim materijalom za koje ima još potrebe.

Planovi rada: godišnji, po razredima i ciklusima, plan stručnog aktiva, plan vančasovnih i vanškolskih aktivnosti i praćenje njihove realizacije.

Pisane pripreme nastavnik sačinjava za pojedine nastavne teme koje sadrže: vremensku artikulaciju ostvarivanja nastavne teme (ukupan i redni broj časova, vreme realizacije), konzistentnu didaktičku strukturu časova (oblike rada, metodičke postupke obučavanja i uvežbavanja).

Radni karton: treba da ima svaki učenik sa programom vežbaonog sadržaja koji sačinjava učitelj ili predmetni nastavnik, a koji je prilagođen konkretnim uslovima rada.

Formulari za obradu podataka za: stanje fizičkih sposobnosti, realizaciju programskih sadržaja u časovnoj i vančasovnoj organizaciji rada.

Očigledna sredstva: prikazi na CD i video kasetama uz adekvatne snimljene komentare ili komentare nastavnika, crteži, konturogrami, tablice orijentacionih vrednosti motoričkih sposobnosti, raznovrsna obeležavanja radnih mesta i drugi pisani materijali koji upućuju učenike na lakše razumevanje radnih zadataka.

B. OBAVEZNI IZBORNI NASTAVNI PREDMETI
VERSKA NASTAVA

(1 čas nedeljno, 36 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj verske nastave jeste da se njome posvedoče sadržaj vere i duhovno iskustvo tradicionalnih crkava i religijskih zajednica koje žive i deluju na našem životnom prostoru, da se učenicima pruži celovit religijski pogled na svet i život i da im se omogući slobodno usvajanje duhovnih i životnih vrednosti crkve ili zajednice kojoj istorijski pripadaju, odnosno čuvanje i negovanje sopstvenog verskog i kulturnog identiteta. Učenici treba da upoznaju veru i duhovne vrednosti sopstvene, istorijski date crkve ili verske zajednice u otvorenom i tolerantnom dijalogu, uz uvažavanje drugih religijskih iskustava i filozofskih pogleda, kao i naučnih saznanja i svih pozitivnih iskustava i dostignuća čovečanstva.

Zadaci verske nastave su da kod učenika:

- razvija otvorenost i odnos prema Bogu, drugačijem i savršenom u odnosu na nas, kao i otvorenost i odnos prema drugim ličnostima, prema ljudima kao bližnjima, a time se budi i razvija svest o zajednici sa Bogom i sa ljudima i posredno se suzbija ekstremni individualizam i egocentrizam;

- razvija sposobnost za postavljanje pitanja o celini i konačnom smislu postojanja čoveka i sveta, o ljudskoj slobodi, o životu u zajednici, o fenomenu smrti, o odnosu sa prirodom koja nas okružuje, kao i o sopstvenoj odgovornosti za druge, za svet kao tvorevinu božju i za sebe;

- razvija težnju ka odgovornom oblikovanju zajedničkog života sa drugim ljudima iz sopstvenog naroda i sopstvene crkve ili verske zajednice, kao i sa ljudima, narodima, verskim zajednicama i kulturama drugačijim od sopstvene, ka iznalaženju ravnoteže između zajednice i vlastite ličnosti i ka ostvarivanju susreta sa svetom, sa prirodom, i pre i posle svega, sa Bogom;

- izgradi sposobnost za dublje razumevanje i vrednovanje kulture i civilizacije u kojoj žive, istorije čovečanstva i ljudskog stvaralaštva u nauci i drugim oblastima;

- izgradi svest i uverenje da svet i život imaju večni smisao, kao i sposobnost za razumevanje i preispitivanje sopstvenog odnosa prema Bogu, ljudima i prirodi.

PRAVOSLAVNI KATIHIZIS (VERONAUKA)

Cilj i zadaci

Cilj nastave pravoslavnog katihizisa (veronauke) u osnovnom obrazovanju i vaspitanju jeste da pruži celovit pravoslavni pogled na svet i život, uvažavajući dve dimenzije: istorijski hrišćanski život (istorijsku realnost Crkve) i eshatološki život (buduću dimenziju idealnog). To znači da učenici sistematski upoznaju pravoslavnu veru u njenoj doktrinarnoj, liturgijskoj, socijalnoj i misionarskoj dimenziji, pri čemu se hrišćansko viđenje života i postojanja sveta izlaže u veoma otvorenom, tolerantnom dijalogu sa ostalim naukama i teorijama o svetu, kojim se nastoji pokazati da hrišćansko viđenje (liturgijsko, kao i podvižničko iskustvo Pravoslavne crkve) obuhvata sva pozitivna iskustva ljudi, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost i versko obrazovanje. Sve to se ostvaruje kako na informativno-saznajnom, tako i na doživljajnom i delatnom planu, uz nastojanje da se doktrinarne postavke sprovedu u svim segmentima života (odnos s Bogom, sa svetom, s drugim ljudima i sa sobom).

Zadaci nastave pravoslavnog katihizisa (veronauke) jesu da kod učenika:

- razvije sposobnost uočavanja da su greh i zlo u svetu posledica pogrešnog izražavanja čovekove slobode;

- razvije sposobnost uočavanja da Bog poštuje čovekovu slobodu, ali da ne odustaje da svet dovede u večno postojanje;

- izgradi svest o tome da Bog voli čoveka i svet i da ih nikad ne napušta, ali večni život zavisi i od slobode čoveka i njegove zajednice s Bogom;

- razvije sposobnost spoznavanja da Bog nije odustao od prvobitnog cilja zbog koga je stvorio svet, a to je da se svet sjedini s Njim posredstvom čoveka i da tako živi večno;

- razvije sposobnost uočavanja sličnosti u strukturi starozavetne i novozavetne crkve.

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- zapaze da priroda ne postoji bez ličnosti;

- nauče da ličnost u Bogu prethodi prirodi u ontološkom smislu;

- uoče da u stvarnom svetu ljudska priroda prethodi čoveku kao ličnosti u ontološkom smislu;

- zapaze da se kod stvorenih bića, tj. kod ljudi sloboda može izraziti i kao negacija, što nije slučaj u Bogu;

- zapaze da je sloboda Božija ontološka, tj, da se izražava samo kao ljubav prema drugoj ličnosti;

- zapaze razliku između ikonografskog prikazivanja Sv. Trojice u pravoslavnoj i rimokatoličkoj tradiciji.

SADRŽAJI PROGRAMA

UVOD

Upoznavanje učenika sa sadržajima programa i načinom rada.

BOG U KOGA HRIŠĆANI VERUJU JESTE SV. TROJICA: OTAC, SIN I SVETI DUH (BOGOSLUŽBENA, BIBLIJSKA I SVETOOTAČKA SVEDOČANSTVA)

Bog je Sveta Trojica.

Biblijska i svetootačka svedočanstva o Bogu kao Svetoj Trojici.

Bogoslužbena svedočanstva o Bogu kao Svetoj Trojici (krštenje, evharistija).

Bog je Sveta Trojica (Otac, Sin i Duh Sveti su tri večne, konkretne ličnosti).

Sveta Trojica je jedan Bog (nerazdeljivost Božanske prirode i neslivenost Božanskih ličnosti).

UZROK BOŽIJEG POSTOJANJA JE OTAC (BIBLIJSKA, EVHARISTIJSKA, SVETOOTAČKA I DRUGA SVEDOČANSTVA)

Ljubav kao izraz slobode.

Sloboda se izražava kao ljubav.

Bog Otac izražava svoje slobodno postojanje kao ljubav prema Sinu i Svetome Duhu.

Ličnost može postojati samo u slobodnom odnosu ljubavi prema drugoj ličnosti.

Imena Svete Trojice pokazuju da su to imena za odnos.

HRIŠĆANSKA ONTOLOGIJA (BIĆE KAO ZAJEDNICA SLOBODE)

Postojanje kao zajednica slobode.

ANTROPOLOŠKE POSLEDICE VERE U SV. TROJICU

Antropološke posledice vere u Svetu Trojicu.

KROZ LITURGIJU SE PROJAVLJUJE SV. TROJICA (OTAC PRIMA LITURGIJSKI PRINOS, SIN, ISUS HRISTOS PRINOSI, A SV. DUH SABIRA SVE OKO HRISTA I SJEDINJUJE S NJIM)

Projavljivanje Svete Trojice kroz Liturgiju.

Projavljivanje našeg istinskog postojanja u budućnosti kroz Liturgiju.

Krštenje i Liturgija kao praktično ispovedanje vere u Svetu Trojicu.

SV. TROJICA U PRAVOSLAVNOJ IKONOGRAFIJI

Sveta Trojica u pravoslavnoj ikonografiji (sa skretanjem pažnje učenicima i na pogrešno prikazivanje).

Sveta Trojica u pravoslavnoj ikonografiji (sa isticanjem ikona iz srpske baštine).

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Realizacijom nastavnog programa za sedmi razred treba da se postignu sledeći ciljevi:

- da se kod učenika izgradi svest o tome da je nosilac postojanja prirode ličnost;

- da je ličnost izraz zajednice slobode s drugom ličnošću;

- da je Crkva u svojoj liturgijskoj projavi ikona načina postojanja Svete Trojice, odnosno postojanja čoveka kao ličnosti - kao ikone Božije.

Da bi se ovo postiglo, potrebno je najpre detaljno izložiti pravoslavno učenje o Bogu kao Sv. Trojici, a zatim i samu strukturu Liturgije.

Tema *Bog u koga hrišćani veruju jeste Sv. Trojica...* treba da ima sledeću sadržinu: Bog u koga hrišćani veruju jeste Sv. Trojica: Otac, Sin i Sveti Duh, odnosno Bog je konkretna ličnost, Otac, Sin i Sv. Duh, a ne bezlična viša sila, ili pak, bezlična priroda. Božanska priroda ne postoji bezlično, već kao konkretne ličnosti: Otac, Sin i Sv. Duh. Da bismo ovo pokazali, treba se pozvati na realnost našeg postojanja, odnosno ljudske prirode, koja jedino postoji kao konkretna ličnost: Milan, Marko, Milica itd.

Međutim, kad govorimo o Božanskim ličnostima, Ocu, Sinu i Sv. Duhu, ne govorimo o tri Boga, o tri Božanske individue, koje su međusobno razdeljene po prirodi, kao što je to slučaj s nama ljudima, gde kad govorimo o čoveku, govorimo o mnogim ljudima. Božanske ličnosti su nerazdeljive među sobom po prirodi. Zato što nisu stvorene, odnosno zato što Božanska priroda nije stvorena, ne postoji ni vremensko-prostorna distanca između postojanja Oca i postojanja Sina i Duha. (Primera radi, ne postoji prvo Otac kao jedinka, kao individua, koji je kasnije rodio Sina kao jedinku da bi njihove prirode bile razdeljene, kao što je slučaj s nama ljudima, već su obojica iste prirode i savečni su). Jedna Božanska priroda postoji cela, nerazdeljiva, u svakoj od tri ličnosti: u ličnosti Oca, u ličnosti Sina i u ličnosti Sv. Duha, odnosno to su tri ličnosti, tri savečna konkretna bića.

Uzrok Božijeg postojanja, odnosno postojanja Sv. Trojice, jeste Otac. To znači da u Bogu ne prethodi priroda u odnosu na ličnost, odnosno ne postoji prvo jedna bezlična zajednička priroda iz koje se rađaju Otac, Sin i Sveti Duh kao konkretna bića, već ličnost Oca čini božansku prirodu postojećom i On rađa Sina i ishodi Svetog Duha. (Slično ljudima koji se ne rađaju iz jedne bezlične ljudske prirode, već od konkretnih ličnosti koje su nosioci postojanja te prirode.)

Ovim se podvlači da je postojanje božanske prirode slobodno postojanje, zbog toga što je njeno postojanje izraz slobode ličnosti Oca. Jer, mimo ličnosti Oca ne postoji božanska priroda. Otac slobodno postoji, želi i postoji, i zato je Jedan Bog Otac, jedna konkretna ličnost, a ne bezlična božanska priroda.

Što se, pak, tiče ličnosti, ona ne može da postoji sama, bez zajednice s drugom ličnošću. Otac je Otac u zajednici sa Sinom. Ako nema Sina, nema ni Oca. Božija sloboda postojanja kao Oca izražava se kao ljubav prema drugoj ličnosti, odnosno izražava se na taj način što Otac večno rađa Sina i ishodi Sv. Duha. Jedan Bog je Otac koji je istovremeno i Sveta Trojica kao zajednica ljubavi Oca sa Sinom i Sv. Duhom. Postojanje ličnosti Oca, koja je nosilac postojanja prirode u Bogu, pretpostavlja postojanje Sv. Trojice. To ima za posledicu da se u Bogu ličnost poistovećuje sa slobodom, odnosno s ljubavlju prema drugoj ličnosti, i stoga je Bog ljubav zato što je Sv. Trojica, kao i to da postojanje jedne konkretne ličnosti ne isključuje mnoge, već naprotiv, postojanje mnogih je pretpostavka postojanja jedne konkretne ličnosti.

Teme *Antropološke posledice vere u Boga kao Sv. Trojicu i Kroz Liturgiju se projavljuje Sv. Trojica* treba realizovati tumačenjem odeljka Svetog pisma Starog zaveta koji govori o stvaranju čoveka kao ikone Božije i opis Liturgije.

Za Oce Crkve čovek je ikona (slika) Božija. Po prirodi čovek je stvoren i zato njegova priroda podleže ograničenjima i na kraju smrti. No, i pored toga, čovek je stvoren slobodan. To znači da je prizvan da postoji ne na način na koji postoji njegova priroda, već slobodno u odnosu na svoju prirodu, odnosno, čovek je pozvan da svoju slobodu izrazi kao ljubav prema drugoj ličnosti, odnosno prema Bogu, i da tako postoji slično Bogu. Na ovaj način čovek bi oslobodio svoju prirodu posledica njene stvorenosti, odnosno determinisanosti postojanja, i obožio bi se. Slično Hristovom načinu postojanja.

Liturgija ukazuje na to da se u liturgijskom iskustvu Bog otkriva kao Otac, Sin i Sv. Duh, kao tri konkretne ličnosti, koje se poznaju i projavljuju odnosom koji imaju jedna prema drugoj. Hristos, Sin Božiji, jeste onaj koji prinosi darove. On ih prinosi Bogu Ocu, dok je Duh Sveti onaj koji sabira mnoge ljude oko Hrista, odnosno, Duh se projavljuje kao onaj koji konstituiše Liturgiju kroz Krštenje, Miropomazanje i Rukopoloženje. Istovremeno treba ukazati učenicima na to da se Sv. Trojica ovde projavljuje preko ljudi i njihovih službi koje oni projavljuju u odnosu jedan prema drugom. Ovim se pokazuje da je čovek ikona Božija i da se Bog ne sreće drugačije osim preko čoveka u liturgijskom događaju.

Za ostvarivanje ovog programa treba koristiti: Sv. pismo Starog i Novog zaveta, liturgijsko iskustvo otkrivenja Boga, liturgijski način postojanja čoveka, kao i pomoćnu literaturu: Sv. Grigorije Niski: *O stvaranju čoveka;* Sv. Maksim Ispovednik: *Tumačenje 14. besede Sv. Grigorija Bogoslova;* I. Midić: *Sećanje na budućnost,* Beograd, 1994; J. Zizijulas: *Doprinos Kapadokije hrišćanskoj misli;* A. Šmeman: Za život sveta, Beograd, 1981. i dr.

ISLAMSKA VJERONAUKA (ILMUDIN)

Cilj i zadaci

Cilj nastave islamska vjeronauka (ilmudin) u osnovnom obrazovanju i vaspitanju je da pruži učeniku osnovni vjernički pogled na svet, sa posebnim naglaskom na vjernički praktični deo, a takođe i budući vječni život.

Cilj nastave islamski vjeronauk u sedmom razredu jeste da učenike upozna sa osnovnim postulatima (temeljnim dužnostima) vjere islama, te da učenike upozna sa važnošću i sadržajem namaza (molitve) i njegovom ulogom u životu svakog pojedinca i zajednice u cjelini.

To znači da djeca na način primjeren njihovom uzrastu upoznaju vlastitu vjeru u njenoj duhovnoj, moralnoj, socijalnoj, misionarskoj i drugim dimenzijama.

Izlaganje vjerskog viđenja i postojanja sveta obavlja se u otvorenom i tolerantnom dijalogu sa ostalim naukama i teorijama.

Način pristupa je islamsko viđenje koje obuhvata sva pozitivna iskustva ljudi, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost i vjersko obrazovanje.

Zadaci nastave islamske vjeronauke (ilmudin)

- poznavanje osnovnih principa vjere islama;

- poznavanje vrijednosti molitve;

- poznavanje sastavnih dijelova molitve;

- upoznavanje međusobnih prava i dužnosti pojedinca i zajednice;

- razvijanje svijesti o Bogu kao Stvoritelju i odnos prema ljudima kao najsavršenijim božjim stvorenjima;

- razvijanje sposobnosti (na način primjeren uzrastu učenika) za postavljanje pitanja o cjelini i najdubljem smislu postojanja čovjeka i svijeta, o ljudskoj slobodi, životu u zajednici, smrti, odnosu s prirodom koja nas okružuje, kao i za razmišljanje o tim pitanjima u svijetlu vjere islama;

- razvijanje sposobnosti za odgovorno oblikovanje zajedničkog života sa drugima, za nalaženje ravnoteže između vlastite ličnosti i zajednice, za ostvarivanje susreta sa svijetom (sa ljudima različitih kultura, religija pogleda na svijet, s društvom, prirodom) i s Bogom, u izgrađivanje uvjerenja da je čovekov život na ovom svijetu samo priprema za vječnost, da su svi stvoreni da budu sudionici vječnog života, da se iz te perspektive, kod učenika razvija sposobnost razumijevanja, preispitivanja i vrijednovanja vlastitog odnosa prema drugom čovjeku kao božjem stvorenju i izgradi spremnost za pokajanje.

SADRŽAJI PROGRAMA

REDNI BROJ TEME	Nastavna tema	ČAS PRIPREMANJA	ČAS OBRADE NOVOG GRADIVA	ČAS PONAVLJANJA	ČAS POVEZIVANJA PREĐENOG GRADIVA	ČAS PROVERAVANJA	SVEGA
1.	**UVOD - ISLAMSKE DUŽNOSTI**	**1**	-	-	-	-	**1**
2.	**NAMAZ**	-	**2**	-	**1**	**1**	**4**
3.	**POST**	-	**1**	-	-	-	**1**
4.	**ZEKAT**	-	**1**	-	-	-	**1**
5.	**HADŽDŽ**	-	**1**	-	-	-	**1**
6.	**IZGRADNJA ZDRAVE LIČNOSTI**	-	**1**	-	-	-	**1**
7.	**TEMELJI VEROVANJA - IMANSKI ŠARTI**	-	**4**	**2**	-	**1**	**7**
8.	**ISLAMSKI MUBAREK DANI**	-	**1**	-	-	**1**	**2**
9.	**VAKUF (ZADUŽBINA)**	-	**1**	-	-	-	**1**
10.	**POBOŽNE**	-	**1**	-	-	-	**1**

	PESME						
11.	**ALLAHOVE NAREDBE I ZABRANE**	-	**1**	-	-	**1**	**2**
12.	**DŽENAZA NAMAZ**	-	**1**	-	**1**	-	**2**
13.	**GRESI**	-	**1**	-	-	-	**1**
14.	**KURBAN - ŽRTVA**	-	**1**	-	**1**	-	**2**
15.	**TEUBA - POKAJANJE**	-	**1**	-	-	**1**	**2**
16.	**UOPŠTENO O DOVI - MOLITVI**	-	**1**	**1**	**1**	-	**3**
17.	**ALLAHOVA MUDROST U STVARANJU**	-	**1**	**1**	**1**	**1**	**4**
	SVE UKUPNO	**1**	**20**	**4**	**5**	**6**	**36**

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

LEGENDA

	Tip časa
PRI	Pripremanje i uvođenje učenika u predmet ili temu
ONG	Obrada novog gradiva
PON	Ponavljanje nastavnih sadržaja
POV	Povezivanje nastavnih sadržaja
PRO	Proveravanje i ocenjivanje znanja učenika
	Oblik rada
FRO	Frontalni rad
GRU	Grupni rad
TAN	Rad u parovima
IND	Individualni rad
	Nastavne metode
IZL	Usmeno izlaganje
RAZ	Razgovor
TEK	Rad sa tekstom
DEM	Demonstracija
	Nastavna sredstva
UDŽB	Upotreba udžbenika
LIT	Teološka literatura
NEP	Neposredna stvarnost
FIL	Filmovi i televizijske emisije

REDNI	REDNI	Nastavna jedinica	TIP	OBLIK	NASTAVNE	NASTAVNA	NAPOMENA

BROJ TEME	BROJ ČASA		ČASA	RADA	METODE	SREDSTVA	
1.		**UVOD - ISLAMSKE DUŽNOSTI**					
	1.	Šehadet (svedočenje) vere	PRI	FRO	RAZ	NEP	
2.		NAMAZ					
	2.	Tajne namaza	PRI	FRO	IZL	UDŽB	
	3.	Abdest	ONG	FRO	IZL	UDŽB	
	4.	Namaz - mi'radž svakog muslimana	ONG	GRU	IZL	LIT	
	5.	Koristi namaza	PRO	IND	RAZ	UDŽB	
3.		**POST**					
	6.	Uopšteno o Ramazanskom postu	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
4.		**ZEKAT**					
	7.	Uopšteno o zekatu i podsticanje na dobra dela	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
5.		**HADŽDŽ**					
	8.	Uopšteno o Hadždžu, istorija hodočašća	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
6.		**IZGRADNJA ZDRAVE LIČNOSTI**					
	9.	Iskrenost u rečima i delima, sklad u međureligijskim odnosima, zdravlje, pružanje pomoći drugima, čuvanje od greha	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
7.		TEMELJI VEROVANJA - IMANSKI ŠARTI					
	10.	Verovanje u Boga - Allaha dž.š.	ONG	FRO	IZL	NEP	
	11.	Verovanje u Allahove meleke (anđele), Allahove Knjige	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
	12.	Verovanje u Allahove Poslanike	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
	13.	Verovanje u život posle smrti i verovanje u Allahovo određenje	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
	14.	Obnavljanje pređenog gradiva iz teme, Božija svojstva	PON	GRU	RAZ	NEP	
	15.	Obnavljanje pređenog gradiva iz teme, Božiji Poslanici	PON	GRU	RAZ	UDŽB	

	16.	Provera poznavanja pređenog gradiva	PRO	IND	RAZ	UDŽB	
8.		**ISLAMSKI MUBAREK DANI**					
	17.	Mubarek (blagoslovljeni) dani, hidžretska godina	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
	18.	Obnavljanje pređenog gradiva, mubarek dani u godini	PON	GRU	RAZ	UDŽB	
9.		**VAKUF (ZADUŽBINA)**					
	19.	Pojam zadužbine u Islamu, Džamija	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
10.		**POBOŽNE PESME**					
	20.	Pojam pobožne pesme, Bajram dođe...	ONG	GRU	RAZ	LIT	
11.		**ALLAHOVE NAREDBE I ZABRANE**					
	21.	Mudrosti Božijeg naređivanja dobra i odvraćanja od zla	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
	22.	Šta su Allahove zabrane	PRO	IND	RAZ	UDŽB	
12.		**DŽENAZA NAMAZ**					
	23.	Pojam dženaze namaza	ONG	FRO	IZL	UDŽB	
	24.	Namaz kroz život čoveka	POV	GRU	RAZ	UDŽB	
13.		**POJAM GREHA U ISLAMU**					
	25.	Uticaj grešenja na ljudsko srce	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
14.		**KURBAN - ŽRTVA**					
	26.	Pouke žrtve i požrtvovanja u Islamu	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
	27.	Istorija kurbana, hadždž	POV	GRU	RAZ	UDŽB	
15.		**TEUBA - POKAJANJE**					
	28.	Pojam pokajanja, teube-i-nesuh	ONG	FRO	RAZ	UDŽB	
	29.	Provera znanja prethodnog gradiva	PRO	IND	RAZ	UDŽB	
16.		**UOPŠTENO O DOVI - MOLITVI**					
	30.	Pojam dove, dova smiruje srce	ONG	FRO	IZL	UDŽB	
	31.	Vrste dova, posle jela, pred spavanje...	PON	GRU	RAZ	UDŽB	
	32.	Namaske dove	POV	TAN	TEK	LIT	
17.		ALLAHOVA MUDROST U STVARANJU					
	33.	Primeri veličanstvenosti	ONG	FRO	IZL	NEP	

		Allahovog stvaranja					
	34.	Primeri iz Kur'ana - uspoređivanje sa savremenom naukom	PON	GRU	RAZ	LIT	
	35.	Allah kao Tvorac svega - prvi imanski šart; provera znanja	POV	TAN	RAZ	UDŽB	
	36.	Zaključno proveravanje znanja učenika i ocenjivanje	PRO	IND	RAZ	UDŽB	

KATOLIČKI VJERONAUK

Cilj i zadaci

Cilj nastave vjeronauka je upoznavanje vlastite Crkve kroz privlačne likove povijesti. I ova dob je vrijeme ideala, ali i kritičnosti. Stoga je vrhovni ideal: sloboda. No sloboda nije naprosto izbor između dobra i zla, nego oslobođenje i sposobnost činiti dobro. Za nas kršćane su sveci ti likovi koji su bili zapravo slobodni do te mjere da su ostavili tako dubok trag te se u ostvarenje slobode možemo na njihovim primjerima potaknuti na izgradnju. Sedmi razred, radi svojeg kritičkog mentaliteta, je prikladan da se o povijesti, pa i o negativnostima slobodno razgovara. Jedinice su tako izabrane da slijede ritam i teološke misli i odgojnog cilja - slobode.

Dakle, *misao vodilja* nastave vjeronauka sedmog razreda osnovne škole je ljubav prema Crkvi ostvarena preko konkretnih povijesnih osoba na čijim se primjerima može graditi i vlastiti put i polako odabirati zvanje u kojem se očekuje da će čovjek moći ostvariti najviše.

Zadaci nastave vjeronauka u sedmom razredu osnovne škole je traženje ideala u Bibliji i privikavanje na život s drugima i drugačijima, ali u svijesti da i njega - učenika Bog rado ima kao jedinstvenoga i s njime plan jer sada počinje faza ne samo odgoja, nego i samoodgoja, pa mora na plan Božji odgovoriti.

SADRŽAJI PROGRAMA

Put u slobodu
Veliki likovi crkve
(Hod kroz povijest crkve)

UVOD

Upoznavanje učenika sa sadržajima programa katoličkog vjeronauka za sedmi razred.

APOSTOLSKO VRIJEME

Stupovi Crkve, apostoli Petar i Pavao (Čvrsto ću nastojati oko svoje vjere)

Apostolski oci: Polikarp, Ignacije (Bit ću vjeran predaji apostola)

Svjedočanstvo u životu i smrti (Lovro i Cecilija) - (Ponosan sam na učenike)

Crkveni oci (Atanazije i Irenej) - (Proučavat ću vjeru)

Svjedoci evanđeoskih savjeta (Antun i Benedikt) - (Nastojat ću da ni u radu ne zaboravim na molitvu)

Crkveni naučitelji (Ambrozije, Augustin, Grgur Veliki) - (Slijedim uputstva Crkve)

Ponavljanje

EVANGELIZACIJA NARODA

Nove mladice na stablu Crkve (Radostan sam što smo postali Božji narod)

Kršćanska Evropa (Karlo Veliki) - (I u društvenom životu sam Božji sluga)

Istočna Crkva (Patrijarh Ignacije) - (Poštujem i članove druge Crkve)

Širitelji zapadne kulture (Kluni, Grgur VII, Inoćent III) - (Kultura i vjera idu zajedno)

Borbe za Kristovu domovinu (Builon, Gotfrid) - (Poštujem kršćanske vrednote)

Nasljednici Isusova siromaštva (Želim biti jednostavan)

Svjetlost u tami (Katarina Sijenska, Brigita, Ivan Kapistran) - (Vjerujem da mi je životni put u Božjim rukama)

Znanost kao put k Bogu (Toma, Bonaventura, Albert Veliki) - (Vjerujem da prava znanost vodi k Bogu)

Ponavljanje

Ponavljanje i sistematizacija

Zaključivanje ocjena

VELIKE REFORME

Crkva koja se mora uvijek obnavljati (Karlo Veliki, Luter, Tridentski sabor) - (I ja moram popravljati svoje pogreške)

Crkva koja se neprestano obnavlja (Ignacije Lojola) - (Obnova Crkve ovisi i o meni)

Crkva u misijskom zamahu (Franjo Ksaverski) - (Molit ću za obraćenje pogana)

Ponavljanje

CRKVA U NOVOM VIJEKU

Iskušenje u novom vijeku (Ivan Vanej) - (U svim ću okolnostima biti vjeran Kristovoj Crkvi)

Početak modernoga svijeta (Pio IX) - (Štujem Mariju)

Plamteći oganj (Leon XII i Pio X) - (Ljubit ćemo se uzajamnim pomaganjem)

Ponavljanje

REFORMA II VATIKANSKOG SABORA

Novi Duhovi - (Svojim kršćanstvom ću služiti suvremenom svijetu)

Uključenje našeg naroda u opću Crkvu: (1. Ivan IV i Hrvati - Krštenje; 2. Sv. Stjepan i njegovo vrijeme) - (Bit ću vjerni član Božjega naroda)

1. Majka udovica, kraljica Jelena; 2. Uzor kršćanskog viteza - sv. Ladislav - (Nastojat ću živjeti svoje kršćanstvo)

Narod smo svetaca: Kažotić, Tavelić, Margita, Elizabeta - (Poštujem naše svece)

Velikani novoga svijeta: Štrosmajer, Lang, Mandić, Merz, Prohaska, Tot, Bogner itd. - (Želim biti suvremeni kršćanin)

Ponavljanje

DIJALOG SA KRŠĆANSKIM CRKVAMA

Pravoslavne Crkve - upoznavanje sa onim što nas povezuje (Pozitivan pristup)

Historijske Crkve Reformacije (Crkva kao zajednica okupljena oko Božje Riječi)

Ponavljanje i sistematizacija

Zaključivanje ocjena na kraju nastavne godine

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Vjerska pouka je zajedničko djelo katehete (vjeroučitelja) i katehizanata (vjeroučenika). Polazište je konkretna stvarnost - ovaj puta zapisana u svetim knjigama - Bibliji. Iz doživljenih iskustava sa čitanja Biblije prelazi se na istine, iz kojih se potom vraća na svakodnevnu njihovu primjenu. Ovakav način spoznaje ima vlastiti red: upoznavanje (obrada novih sadržaja), sređivanje (sistematizacija), ponavljanje, primjena i provjeravanje. To je makro struktura ovakvog načina spoznaje. Međutim, i ovi dijelovi imaju svoju mikro strukturu. Tako na primjer, način spoznaje posjeduje slijedeće stupnjeve: postavljanje cilja, motiviranje, obrada novih nastavnih sadržaja, učenje, induktivni i deduktivni zaključci, izravni i neizravni dokazi, formuliranje zapamćenih činjenica... Ili, sadržaj primjene ima ove dijelove: problem, postavljanje cilja, biblijski lik iz ovoga ciklusa, zadaća, upoznavanje prilika i uvježbavanje. Kod spoznavanja treba imati pred očima fizionomiju grupe i pojedinaca, no u okviru sata pod kojim se obrađuju novi nastavni sadržaji vrši se primjena, ponavljanje i vrednovanje obrađenoga gradiva.

OPĆE NAPOMENE

Imajući na umu gore istaknuto, pojedini sat vjeronauka bi trebao izgledati ovako: kratko ponavljanje sadržaja prethodnog sata i posebno osvjetljavanje onoga što će poslužiti kao temelj za aktualni sat. Nakon postavljanja cilja (što? i kako?), prelazi se na obradu novih nastavnih sadržaja (npr. kod petog razreda, svaka tematska cjelina), gdje se zapravo objašnjava učeniku da nam Bog govori ne samo u pouci nego i u primjerima života. To je osobito za mlade nadahnuće i želja za nasljedovanjem. Zaključci se mogu istaći na ploči.

Nakon ovoga se već poznati sadržaji produbljuju, uče, tj. razgovara se o pomirenju (što? kako? i zašto?). Ovako usvojeno gradivo, u skladu sa odgojnim ciljem, mora naći svoju primjenu u životu učenika. Razgovara se zašto i kako treba zahvaliti Bogu za roditelje, braću i prijatelje. Ovakva spoznaja i dječje iskustvo se oslanjaju na njegov doživljaj i na ponovljeni tekst Svetog Pisma.

Prozivku i domaću zadaću obavimo u prikladno vrijeme.

EVANGELIČKO-LUTERANSKI VERONAUK SLOVAČKE EVANGELIČKE CRKVE A.V.

Cilj i zadaci

Cilj nastave evangeličko-luteranskog veronauka Slovačke evangeličke crkve a.v. jeste da vodi učenike ka temeljnom poznavanju i vrednovanju vere u Boga kao Svete trojice, i to na osnovu Svetoga pisma i učenja evangeličke a. v. crkve.

Osnovni sadržaj verske nastave Slovačke evangeličke a. v. crkve jeste temeljno upoznavanje puta koji vodi ka spasenju i kojim čovek može ići kroz život ka ovom večnom cilju.

U šta veruje i šta uči Slovačka evangelička a. v. crkva obuhvaćeno je u apostolskoj veroispovesti. Zajedno sa molitvom Oče naš, apostolska veroispovest usmerava našu veru ka Bogu kao Svetoj trojici.

Osnovna tema verske nastave je: Bog u koga verujemo otkrio se kao Bog Otac, Bog Sin i Bog Duh sveti. Bog je ličnost. Kad govorimo o Svetoj trojici, govorimo o jednom Bogu. Božje ličnosti su nerazdeljive među sobom po prirodi.

Svetu Trojicu posmatramo kao jednog Boga, jednu suštinu. Ova vera u Sv. trojicu obuhvaćena je u apostolskoj veroispovesti.

Zadaci nastave evangeličko-luteranskog vjeronauka jesu da učenika:

- pripreme za postizanje verske punoletnosti (upoznavanje učenika sa činjenicom da su od rođenja do konfirmacije bili Božja deca i da su prisutna u Božjem planu spasenja);

- upoznaju sa vlastitom crkvom kroz njenu istoriju i kroz značajne likove u njenoj istoriji;

- osposobe ih za odgovorno oblikovanje zajedničkog života s drugima (sa ljudima različitih kultura, religija, i pogleda na svet) i s Bogom;

- približe bogatstvu i blagoslovu darova koje vernik ima u Isusovoj reči i Isusovom delu.

Kroz izučavanje istorije hrišćanske crkve podsticati kod dece:

- poštovanje i ljubav prema Isusu Hristu kao Tvorcu crkve;

- upoznavanje bitnih činjenica o životu i delovanju Hristove Crkve kroz istoriju;

- upoznavanje istorije vlastite crkve kao i ličnosti koje su delovale u njenoj istoriji;

- sposobnost da se dobro osećaju kao vernici u svojoj verskoj zajednici;

- otvoren odnos prema Bogu i drugom čoveku kao Božjem detetu;

- sposobnost da shvate činjenicu božanskog i ljudskog elementa u crkvi, kako uprkos ljudskim slabostima i pogreškama Crkva sledi Isusov poziv i ideal;

- ljubav prema Crkvi ostvarenu kroz konkretne istorijske ličnosti, na čijem primeru se može graditi i vlastiti put;

- upoznavanje, čuvanje i razvijanje vlastitog kao i upoznavanje i poštovanje tuđeg verskog, kulturnog i nacionalnog identiteta.

Polazne tačke verske nastave u sedmom razredu

Polazna tačka verske nastave u sedmom razredu osnovne škole je upoznati decu sa nastankom, razvojem i promenama hrišćanske Crkve kroz istoriju. U 7. razredu učimo o nastanku Crkve Gospodnje, o životu Crkve od njenog osnivanja do današnjice, o delovanju Crkve u ljudskoj istoriji, o duhovnim borbama u Crkvi, o promenama koje su se u Crkvi dogodile.

Isus je osnovao samo jednu Crkvu. U duhovnim borbama koje su se događale kroz istoriju, jedinstvena Crkva se podelila na nekoliko crkvenih organizacija - konfesija, veroispovesti, koje zovemo hrišćanske crkve. Mada u učenju pojedinih crkava ima razlike, ipak živa veza između hrišćanskih crkava je vera u Božiju Trojicu i dubok moralan osnov čovečnosti iz koje proizilazi obaveza poštovanja i trpeljivosti prema bližnjem.

Poseban cilj verske nastave je odgajati/obrazovati kod dece otvorenost prema verskoj i kulturnoj različitosti. Za takav pristup potreban je jasan vlastiti stav i identitet. Za versku nastavu zahteva se u prvom redu upoznavanje, čuvanje i razvijanje vlastitog identiteta, kao i upoznavanje i poštovanje tuđeg verskog, kulturnog i nacionalnog identiteta. Činjenica je, da samo osoba koja ima izgrađen vlastiti identitet i lični stav vere može razumeti drugoga i drugačijeg i tako slediti istinski put ka toleranciji i suživotu.

SADRŽAJI PROGRAMA

Gradivo verske nastave Slovačke evangeličke crkve a. v. za sedmi razred osnovne škole sastoji se od osnovne teme: **ISTORIJA HRIŠĆANSTVA,** odnosno sedam podtema:

1. Opšta istorija hrišćanske crkve (Počeci hrišćanstva / Proganjanje hrišćana u Rimskom carstvu / Rimska država priznaje hrišćanstvo / Razjedinjenje hrišćanske crkve / Otklon od prvobitne apostolske crkve - papstvo i njegovo unazađenje)

2. Predreformacija (Džon Viklif / Jan Hus / Đirolamo Savonarola)

3. Reformacija (Dr Martin Luter / Filip Melanhton / Ulrih Cvingli i Jovan Kalvin)

4. Protivreformacija (Tridenski sabor / Jezuiti / Tridesetogodišnji rat)

5. Hrišćanstvo u Slovačkoj (Počeci hrišćanstva u Slovačkoj - Ćirilo i Metodije / Širenje i pobeda reformacije u Slovačkoj)

6. Protivreformacija u Slovačkoj (Bokačijev ustanak / Suđenje u Prešporku / Tolerancioni patent / Verski razvoj u reformisanim crkvama - misija među paganskim narodima i unutrašnja misija)

7. Istorija Slovačke evangeličke crkve a. v. u Srbiji (Dolazak Slovaka evangelika u Donji deo Austro-Ugarske monarhije - počeci crkvenog života / Crkva u novim uslovima od 1918. god. do današnjeg vremena / Osnivanje i organizovanje SEAV eparhije u Kraljevini Jugoslavije / Osamostaljivanje SEAVC / Organizacija SEAVC - crkveni ustav).

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

U verskoj nastavi Slovačke evangeličke crkve a. v. u sedmom razredu osnovne škole ne treba davati prednost samo pukom posredovanju informacija i znanja, već verska nastava obuhvata celokupnu ličnost učenika tj. nastoji obuhvatiti sve bitne vaspitno-obrazovne ciljeve koje omogućavaju učenje, izgradnju stavova kao i životno ostvarenje i svedočenje vere u ličnom i društvenom životu učenika.

Učenici sedmog razreda su u fazi predadolescencije zbog čega sve veći interes pokazuju za one sadržaje koji su povezani sa njihovim ličnim životnim pitanjima i iskustvima. Njihova pažnja se sve više okreće od spoljnjeg ka unutrašnjem svetu kao i području veoma intenzivnog proživljavanja i kritičkog odnosa prema celokupnoj stvarnosti, koja ih okružuje. Oni svet oko sebe posmatraju iz svog subjektivnog sveta i svojih ličnih pitanja. Zbog toga je u verskoj nastavi potrebno posvetiti pažnju sadržajima i aspektima verskog vaspitanja koji dotiču i "pogađaju" njihova pitanja, probleme i interese i pomažu im u izgradnji ličnog verskog identiteta.

Učenici ovog uzrasta naročito se zanimaju za privlačne, neobične i izazovne likove, tj. uzore sa kojima se žele identifikovati. To su filmske, televizijske i pevačke zvezde, kao i ličnosti koje se odlikuju hrabrošću i junaštvom, nesebičnošću i zalaganjem za pravdu, za mir, za ugrožene, osobe koje su dale značajan doprinos na različitim područjima života. Zato se u verskoj nastavi naročito zanimaju za neobične i izazovne biblijske likove i hrišćanske ličnosti koje se odlikuju dobrotom, zalaganjem za pravdu, nesebičnošću i hrabrošću a naročito dubokim duhovnim životom. Isus Hrist im je poseban izazov jer im nudi i omogućava potpunu identifikaciju i ostvarenje po svemu onome što je govorio i činio. Dobar primer za identifikaciju su i poznate ličnosti iz bogate istorije hrišćanske crkve, koje svojim primerom zalaganja za veru podstiču pozitivne osećaje kod učenika.

Kod izučavanja istorije hrišćanstva naglasak treba staviti na odgovarajuću obradu nastavnog gradiva. Učenici ne moraju poznavati veliku količinu podataka i imena, ali moraju znati događaje, postupke, a naročito treba da upoznaju uzroke, ciljeve, povezanost, idejni osnov i srodnost pobuda. Učenicima treba približiti vreme osnivanja hrišćanske crkve, kako se širila u jevrejskom i paganskom svetu, za nju tako nenaklonjenom i opasnom, kako se otklonila od istine jevanđelja i kako se vratila u reformaciji ka izvornom jevanđelju.

Naročitu pažnju treba posvetiti i izučavanju istorije Evangeličke crkve a. v. u Slovačkoj, a naročito posvetiti odgovarajuću pažnju istoriji kao i današnjem položaju Slovačke evangeličke crkve a. v. u Srbiji.

Literatura za realizaciju programa

Za ostvarivanje programa Slovačke evangeličke crkve a. v. u sedmom razredu treba koristiti sledeću literaturu

Biblija - Stari i Novi Zavet

Daniel Veselý: Cirkevné dejiny, učebnica evanjelického a. v. náboženstva pre 7. ročník základných škôl.

Evanjelická cirkev v dejinách a. v. učení.

Dejiny Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v SFRJ.

VERSKO VASPITANJE REFORMATSKE HRIŠĆANSKE CRKVE

Cilj i zadaci

Cilj nastave verskog vaspitanja Reformatske hrišćanske crkve jeste vrednovanje verskih i socijalnih datosti u hrišćanstvu i ljudskoj zajednici sa naglaskom na odgovornom stvaranju boljeg sveta. Mlade vodimo onim stavovima i istinama koje naučava Katehizam katoličke crkve.

Zadaci nastave verskog vaspitanja Reformatske hrišćanske crkve jesu: da misao vodilja verske nastave jeste izgradnja kompletne i odgovorne osobe u odnosu prema sebi, prema vjerskim vrednotama, prema drugim ljudima i konačno da se oseća pozvanim da te vrednote ne samo spoznaje i govori nego i potvrđuje životom.

SADRŽAJI PROGRAMA

	TEMA	GLAVNI CITAT	PODELA	APLIKACIJA	PEVANJE
1.	Opšti uvod, osnovi gradiva				
2.	Opšta - praktična pitanja iz crkvenih delatnosti - života			Razni primeri	Himna 408
3.	Lične molitve	I Sol. 5, 17	Sadržaj - suština. Način - forma.		Psalm LXXVII
4.	Meditacije	I Sol. 5, 18	Sadržaj - suština. Način - forma. Opšti pristup.		Psalm CXXXIV
5.	Božja iskušenja - bolesti	Jak. 4, 13-14	Opšti pristup i značenje. Naše lične misli i ponašanje za vreme iskušenja.		Psalm CXLI
6.	Crkvena zajednica	Rim. 8, 28	Istorijat. Razvoj. Kler - vernici.		Himna 204
7.	Značaj obaveza protestantskih (reformatskih) vernika	Rim. 15, 7	Opšte obaveze. Pojedinačne obaveze.		Himna 242

8.	Ponavljanje				
9.	Ponavljanje				
10.	Crkveni savet - presviteri	Mat. 5, 16	Opšti pojam. Članovi presviterijata. Obaveza presvitera.	Bogomilno ponašanje	Himna 386
11.	Kler - pastoralna služba - sveštenstvo	II Tim. 4, 2	Zvanje. Obaveze.		Himna 396
12.	Ekonomat - staratelj crkvenog imanja	Psalm 107, 15	Zvanje. Obaveze.		Himna 248
13.	Ponavljanje				
14.	Ponavljanje				
15.	Isusove priče o carstvu Božjem	Luk 19, 10	Značaj. Poruka. Naravoučenje.	Značaj Isusovih priča za duhovno prihvatanje Božjih preporuka - zapovesti	Himna 388
16.	Naravoučenje iz lektire posijanog semena	Mat. 13, 23	Tumačenje. Značaj.	Božja slova - preporuke u svakodnevnom životu	Himna 466
17.	Razabiranje kukolja od pšenice	Mat. 13, 41-43	Tumačenje. Značaj.	Božja ljubav je prema svim vernicima jednaka	Himna 169
18.	Bogati trgovac i biser	Mat. 6, 21	Tumačenje. Značaj.	Značaj i spoznaja najviših vrednosti	Himna 253
19.	Izgubljeni dinar - grešnik koji se kaje	Mat. 7, 8	Tumačenje. Značaj.	Ravnopravnost pred Božjim sudom	Himna 487
20.	Priča o velikoj večeri	Luk. 14, 17	Tumačenje. Značaj.	Mnogo zvanih malo izabranih. Bog svakog zove, ali pozvanici ne znaju uvek prihvatiti	Himna 377
21.	Ponavljanje				
22.	Priča o radnicima o Vinogradu	Mat. 20, 13-14	Tumačenje. Značaj.	Samo pravedni mogu spoznati Boga svoga	Himna 329
23.	Povjereno blago	Mat. 25, 29	Tumačenje. Značaj.	Božji pokloni nemaju cenu	Psalm XXXV

24.	Ponavljanje				
25.	Ponavljanje				
26.	Brak		Značaj, forma. Suština.	Ozakonita veza muškarca i žene	Himna 397
27.	Crkvena disciplina	Mat. 18, 15	Značaj - čemu služi. Primena.	Bogomilni život	Psalm I
28.	Sahrana	I Sol. 4, 13-14	Način. Naše ponašanje.		Himna 391
29.	Reformatska hrišćanska crkva (Mađara u Srbiji) I deo	Mat. 6, 19	Crkvena eparhija. Crkvena župa.		Himna 344
30.	Reformatska hrišćanska crkva (Mađara u Srbiji) II deo	Mat. 6, 20	Crkvena hijerarhija. Uprava - Crkvena vlast.		Psalm XXVII
31-36.	Ponavljanje na kraju školske godine				

HRIŠĆANSKA ETIKA EVANGELIČKE HRIŠĆANSKE CRKVE A. V.

Cilj i zadaci:

Cilj nastave hrišćanske etike evangeličke hrišćanske crkve a. v. jeste upoznavanje učenika sa značenjem reči "Bog je među nama".

Zadatak nastave hrišćanske etike evangelističke hrišćanske crkve je sticanje znanja o Bogu i priznanja Bogu.

SADRŽAJI PROGRAMA

čas: Uzajamno upoznavanje. Upoznavanje nastavnog plana. Upoznavanje udžbenika za 7. razred, Evangeličkog Katehizisa.	Pevanje - igra Uvod
2. čas: Deset Božjih zapovesti Cilj: Upoznati učenike sa Božjim zakonom	Čitanje 10 zapovesti. Upoznajmo Boga. Upoznajmo čoveka. Koegzistencija: Bog - čovek, čovek sa čovekom
3. čas: Prvih pet zapovesti. Cilj: Da saznamo šta od nas očekuje Bog.	Veza između Boga i čoveka
4. čas: Od 6. do 10. zapovesti. Cilj: Da saznamo šta od nas očekuje Bog.	Veza između čoveka i čoveka
5. čas: Rekapitulacija Cilj: Upoznajmo dobrotu i ljubav Gospoda.	Bog nije dao deset zapovesti da nas kažnjava. Bog je nebeski naš Otac, koji voli svoju decu.

6. čas: Zapovesti - zakon ljubavi. Cilj: Da učenici razumeju šta je zakon ljubavi.	Zakon - milost Zakon - ljubav Ljubav - milost
7. čas: Apostolska veroispovest. Cilj: Upoznajmo apostolsko ispovedanje vere	Podela ispovedanja: Prvi deo - Vera u Boga Drugi deo - Vera u Hrista Treći deo - vera u Duha Svetog.
8. čas: Apostolska veroispovest Prvi deo - Vera u Boga Cilj: Upoznajmo, ko je Bog.	Verujem u Boga, On je stvoritelj On je nebeski Otac Šta to sve za nas znači?
9. čas: Apostolska veroispovest Drugi deo - Vera u Hrista Cilj: Upoznajmo ko je sin Božji?	Verujem u Sina Božijeg. On je Gospodar On je Spasitelj On je umro za sve nas
10. čas: Apostolska veroispovest. Drugi deo - Vera u Hrista Cilj: Upoznajmo ko je Isus Hrist?	Verujem u Sina Božijeg. On je vaskrsnuo. Uzet je na nebo. On je sudac koji dolazi.
11. čas: Rekapitulacija. Cilj: Šta smo naučili?	Ponavljanje - igra - kviz
12. čas: Apostolska veroispovest Treći deo - Verujem u Duha Svetoga Cilj: Upoznajmo, ko je Duh Sveti?	Koga predstavlja Duh Sveti? Dobrota Boga - ljubav Oca i milost Hristova. Duh Sveti probuđuje veru. Biblijski tekstovi.
13. čas: Apostolska veroispovest Crkva - Zajednica svetih Cilj: Upoznajmo crkvu - kao telo Hristovo.	Rođenje Crkve. Zašto je Crkva telo Hristovo? Vidljivi znaci Crkve: - slovo Božje - euharistija - krštenje
14. čas: Apostolska veroispovest Opraštanje grehova, vaskrsenje tela, večni život Cilj: Upoznajmo kako osvojiti večni život	Kako doći do oproštaja grehova? Šta znači jednako biti grešnik i opravdanik? Zemaljsko telo - nebesko telo - vera u Hrista Večni život - kao cilj zemaljskog života
15. čas: Rekapitulacija Cilj: Šta smo naučili?	Ponavljanje - igra - kviz
16. čas: Umesto pismenog zadatka, kviz. Cilj: Utvrđivanje gradiva	Deset Božjih zapovesti i mi. Posledice prestupa. Apostolska veroispovest kao naše veroispovedanje.
17. čas: Molitva Gospodnja Cilj: Upoznajmo Oče Naš	Biblijska forma molitve Gospodnje. Čitanje iz Biblije. Podela Oče Naš-a.
18. čas: Molitva Gospodnja Oslovljavanje Cilj: Upoznajmo ko je Otac?	Ko je nebeski Otac? Šta tražimo od Njega? Molitva bez vere?
19. čas: Oče Naš Prva molba. Cilj: Upoznajmo sveto ime Božje	Zašto i kako treba svetiti ime Božje. Na šta nas obavezuje svetost Božja? Čitanje i tumačenje biblijskih tekstova.

20. čas: Oče Naš Druga i treća molba Cilj: Gde je kraljevstvo Božje?	Šta znači Božja prisutnost tu, na zemlji, i u večnosti? Upoznajmo Njegovu volju tu, na zemlji, i u večnosti.
21. čas: Oče Naš četvrta i peta molba. Cilj: Saznajmo smisao molbi	Svaki dar dolazi od Boga. Hleb, kao temelj ljudskog života. Naše zajedničke potrebe. Oproštaj grehova. Uzajamna povezanost oproštaja.
22. čas: Oče Naš Šesta i sedma molba Cilj: videti i razumeti jasno	Da li Bog uvodi u razna iskušenja? Zašto nas Bog sasvim ne izbavi od iskušenja? Jedino Bog može savladati zlo, kao i izvor zla.
23. čas: Oče Naš Završno slavjenje. Cilj: Upoznajmo Boga koga slavimo	Šta znači slava Boga, njegovog kraljevstva, njegove moći? Šta označava reč: Amen?
24. čas: Čas ponavljanja. Cilj: kako smo savladali gradivo?	Ponavljanje - igra - kviz
25. čas: Krštenje i Sveta večera - Eucharistia Cilj: Upoznati dve svetosti koje je osnovao i naredio Isus Hrist	Biblijski tekstovi: Jevanđelje po Mateju 28. glava. po Luci 22. glava. Poslanica Pavlova Korinćanima 11. glava. Kako glasi zapovest svetog Hrista? Kako glasi ustanovljenje Svete večere?
26. čas: Krštenje Cilj: Razumeti smisao krštenja	Milost Božja dolazi preko Svetog krsta. Svetost je vidljiv znak milosti. Krst sveti je delo Božje.
27. čas: Dar krsta i značaj krsta Cilj: Dovesti učenike do znanja šta znači biti kršten	Bog krštenjem oprašta nasledni greh. Šta je nasledni greh? Bog kroz krštenje obdaruje novim životom.
28. čas: Sveta večera Cilj: upoznati učenike sa značenjem Svete večere.	Kako glase formule ustanovljenja? Šta je ispovedanje? Šta je zajedništvo stola Gospodnjeg?
29. čas: Dar Svete večere Cilj: naučiti učenike da razumeju značenje Svete večere	U Svetoj večeri Hristos samog sebe daruje. dve značajne reči: za tebe Sveta večera nas povezuje sa Hristom.
30. čas: Značenje Svete večere Cilj: Razumeti učenje Biblije o Svetoj večeri	U Svetoj večeri su prisutni telo i krv Hristovi! Kako je to moguće? Ko može pristupiti svetoj večeri?
31. čas: Čas ponavljanja Cilj: kontrola naučenog gradiva	Ponavljanje - igra - kviz
32. čas: Sveto Pismo. Ispovedanje, Molitva, Blagoslov Cilj: Naučiti učenike značaju ovih reči	Šta je Biblija? Ko govori iz Biblije? Biblija, kao pismo nama. Biblija kao ogledalo pred nama.
33. čas: Ispovedanje Cilj: Da naučimo i znamo šta je ispovedanje	Ispovedanje - oproštaj grehova Ispovedanje grehova: - na bogosluženjima

	- u ličnom ispovedanju - u molitvi Opraštanje zbog Hrista.
34. čas: Molitva Cilj: Razumeti značenje molitve	Srce govori sa Bogom. Molitva je veza sa Bogom. Različite molitve: - jutarnje - večernje - pre i posle jela - đačke
35. čas: Aronov blagoslov Cilj: Upoznati značenje blagoslova	Šta je Aronov blagoslov? Zašto je na kraju bogosluženja?
36. čas: Rekapitulacija Završetak školske godine	Ponavljanje - igra - kviz - pevanje

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

"Evangelički Katehizis"

Predgovor

Dr Martin Luter je 1520. g, posle poseta crkvenim opštinama, stekao žalosno iskustvo. Zbog toga je napisao svoj Katehizis. Ova mala čitanka (knjiga) u evangeličkoj crkvi postala je autentičnom i najvažnijom među veroučiteljskim knjigama. Nedostaci koje je Luter u dotadašnjem veroučenju primetio, motivisali su ga su ga da kroz Deset zapovesti, Apostolsku veroispovest, Oče Naš i samim Hristom određene svetosti kao što su Krštenje i Sveta večera (eucharistia), putem pitanja i odgovora, svima razumljivim načinom sažme suštinu hrišćanske vere.

Koristeći podelu Luterovog katehizisa, kao i njen sadržaj, sastavljen je udžbenik za 7. razred osnovne škole.

Neka Božji blagoslov prati ovaj udžbenik, kao i vas, dragi učenici, ka cilju.

Pedagoška metoda upotrebljena u udžbeniku

1. Razgovor (Dijalog)

Dijalog između veroučitelja i učenika, ali i uzajamno, među učenicima, neophodan je deo časa veronauke. Omogućava da učenik može relativno samostalno da dođe do svoga mišljenja, a takođe može da postavlja svoja pitanja.

2. Samostalan rad uz biblijski tekst

Tematika Katehizisa se ostvaruje time što se koriste biblijski tekstovi, ponekad samo jedan stih iz Biblije. To je dobra prilika da učenici nauče i samostalno da upotrebljavaju biblijske tekstove.

3. Pomoćna sredstva

Pored teorije neizbežno je i korišćenje kratkih DVD filmova (ne dužih od 10 minuta) sa odgovarajućom tematikom, koji će pomoći boljem razumevanju gradiva.

4. Pevanje iz omladinske pesmarice

5. Upoznavanje sa planom nastave

Upoznavanje učenika sa planom nastave neophodan je deo utemeljivanja prave atmosfere među učenicima, ali i između učenika i veroučitelja.

VERONAUKA - JUDAIZAM

Cilj i zadaci

Cilj nastave jevrejske veronauke - judaizam jeste da učenici steknu osnovna znanja iz bogatog nasleđa jevrejske biblijske književnosti, istorije, rabinske književnosti i etike, kao i da upoznaju jevrejske praznike, običaje i simbole.

Zadatak predmeta jevrejske veronauke - judaizam za sedmi razred osnovne škole je da se učenici upoznaju sa jevrejskom istorijom Starog i Srednjeg veka.

SADRŽAJI PROGRAMA

RAZDOBLJE DRUGOG HRAMA:

Judeja pod vlašću helenističkih monarhija. Hašmonejska država. Jevrejska dijaspora u epohi Drugog hrama.

TALMUDSKO RAZDOBLJE

Ustanak Bar Kohbe (70-132 g.), od ukidanja patrijarhata do arapskog osvojenja (429-636 g.). Vavilonija.

SREDNJI VEK

Jevreji u islamskim zemljama od VII do XII veka. Epoha gaona. Život Jevreja u hrišćanskoj Španiji. Jevreji severne i srednje Evrope od XI do XV veka. Proterivanje Jevreja s Pirinejskog poluostrva. Jevreji u Poljskoj i Litvaniji. Evropski Jevreji u razdoblju Reformacije i verskih ratova. Mesijanski pokreti u XVI i XVII veku.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Koristiti sledeće knjige: *Istorija jevrejskog naroda, grupa autora* (Ginko, Beograd, 1996), *Kratka istorija jevrejskog naroda,* Simon Dubnov (Izdanje Saveza jevrejskih opština Jugoslavije).

Opšte napomene

Istorijsko pamćenje i istorijska perspektiva je od velikog značaja za razumevanje identiteta i sudbine jevrejskog naroda.

GRAĐANSKO VASPITANJE

(1 čas nedeljno, 36 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave građanskog vaspitanja jeste da učenici steknu saznanja, formiraju stavove, razviju veštine i usvoje vrednosti koje su pretpostavka za kompetentan, odgovoran i angažovan život u demokratskom društvu.

Zadatak nastave građanskog vaspitanja jeste stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave građanskog vaspitanja svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave građanskog vaspitanja budu u punoj meri realizovani.

Operativni zadaci:

Učenici treba da:

- razumeju značenja ključnih pojmova koji se odnose na *građanina, državu i vlast*

- shvate istorijski razvoj građanskih prava i sloboda

- se upoznaju sa karakteristikama odgovornog i aktivnog građanina

- razumeju mesto i ulogu deteta kao građanina u društvu

- razumeju odnos između građanskih prava pojedinca i opšteg dobra

- se upoznaju sa načinima razvijanja građanske odgovornosti

- razumeju volonterski pokret i značaj volonterskih akcija

- budu podsticani da se angažuju u različitim inicijativama i akcijama

- razumeju značaj inicijative za postizanje promena u društvenoj zajednici

- razumeju neophodnost postojanja vlasti

- se upoznaju sa konceptom ograničene vlasti

- se upoznaju sa institucijom Đačkog parlamenta.

SADRŽAJI PROGRAMA

UVOD (2)

Pogled unazad - podsećanje na sadržaje programa građanskog vaspitanja za 5. i 6. razred (prava i odgovornosti na nivou škole/lokalne zajednice; aktivno učešće u životu škole/lokalne zajednice; školska pravila i procedure, mere vlasti). (1)

Predstavljanje ciljeva, zadataka, sadržaja i metoda rada. (1)

GRAĐANIN (19)

Građanin i politika u prošlosti - poreklo reči *politika* i *građanin*, istorijski kontekst razvoja građanskih prava i sloboda, Deklaracija o pravu čoveka i građanina (1789. g). (1)

Građanin i politika u sadašnjosti - pojmovi *politika* i *građanin* u savremenom društvu. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948. g.). (1)

Odgovoran i aktivan građanin - znanja, veštine, osobine, vrednosti i ponašanje odgovornog i aktivnog građanina. (2)

Dete kao građanin - Konvencija o pravima deteta kao polazište za određivanje mesta i uloge deteta kao građanina. Deca i odrasli kao građani - sličnosti i razlike. (2)

Porodica, škola, lokalna zajednica, država - zajednice u kojima živimo. (1)

Prava - prava pojedinca i opšte dobro. (1)

Odgovornost - individualna (moralne vrednosti) i građanska (informisanost, poštovanje zakona, biračko pravo - pravo da bira i da bude biran, učešće u organizacijama koje se zalažu za opštu dobrobit, pokretanje inicijativa...). Načini razvijanja građanske odgovornosti: institucionalni i vaninstitucionalni. (3)

Volonterski pokret - pojam i značaj volonterskog pokreta. Vrednosti na kojima počiva volontarizam (solidarnost, empatija, altruizam...). Izbor volonterskih akcija i izrada plana za njihovo izvođenje. (3)

Izvođenje volonterske akcije. (3)

Analiza uspešnosti volonterske akcije. (2)

DRŽAVA I VLAST (7)

Država - pojam i istorijski kontekst razvoja države. (2)

Vlast - neophodnost postojanja vlasti; ograničena/neograničena vlast; vladavina pojedinca/vladavina zakona; demokratija, ustav (Ustav Srbije i prava deteta, Konvencija o dečijim pravima); nivoi vlasti (lokalni, pokrajinski i republički) i podela vlasti (zakonodavna, izvršna i sudska). (5)

ĐAČKI PARLAMENT I INICIJATIVA (5)

Đački parlament - mesto i uloga đačkog parlamenta po odredbama Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja. Način funkcionisanja đačkog parlamenta. (2)

Inicijativa - izbor teme demokratskom procedurom i pokretanje inicijative da se o njoj raspravlja u Đačkom parlamentu (ako u školi ne postoji Đački parlament, inicijativa može da se odnosi na njegovo osnivanje). (3)

ZAVRŠNI DEO (3)

Rečnik - izrada rečnika ključnih pojmova sa kojima su se učenici upoznali na časovima građanskog vaspitanja tokom školske godine. (2)

Šta nosim sa sobom - razmena učeničkih iskustava o aktivnostima realizovanim na časovima građanskog vaspitanja i procena korisnosti i upotrebljivosti stečenih znanja i veština za svakodnevni život. (1)

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Saglasno prirodi predmeta, njegovom cilju i zadacima, programi izbornog predmeta građansko vaspitanje po razredima (od prvog do šestog) su koncipirani na taj način da kod učenika razvijaju svest o sebi i drugima, osposobljavaju ih za konstruktivnu komunikaciju i nenasilno rešavanje konflikata i podstiču aktivizam i participaciju na nivou škole i lokalne zajednice.

Program sedmog razreda nastavlja razvojni pravac predmeta sa fokusom na pojmove koji se odnose na društvo kao što su politika, država, vlast i građanin. Ti pojmovi su dati kroz istorijski kontekst sa namerom da učenici shvate kako je tekao razvoj građanskih prava i sloboda. To je potrebno da bi se razumelo puno značenje demokratije i karakteristika odgovornog i aktivnog građanina savremenog društva. Za učenike je posebno važno da razumeju svoje mesto i ulogu u demokratskom društvu i da se osnaže da aktivno učestvuju u društvenom životu zajednica kojima pripadaju. Učenik kao građanin, sa svojim pravima, obavezama i odgovornostima treba da postane svestan da se njegovo ponašanje i odluke ne tiču samo njega, već i drugih ljudi.

Ovako koncipiran program zahteva od nastavnika dobru pripremu za svaki čas, prethodno završenu obuku i korišćenje priručnika. Priručnik treba da pomogne nastavnicima u realizaciji časova tako što će ponuditi moguće načine rada, ali njegova funkcija je i u tome da spreči previše teoretski pristup i nefunkcionalnu (preopširnu) obradu nekih sadržaja.

Načini i metode realizacije ovog programa su isti oni koji su već korišćeni u okviru ovog predmeta, ali se uvode i složeniji načini rada koji prate razvojne karakteristike učenika sedmog razreda. Diskusija, argumentovanje, debata, analiza slučaja, poređenje i pokretanje inicijative su načini na koji se najbolje mogu realizovati sadržaji ovog programa. Kroz izborni predmet građansko vaspitanje i dalje se neguje i razvija proces saznavanja kroz aktivno učenje, odnosno kroz punu participaciju učenika, učenje od drugih i zajedno sa drugima, kao i učenje za život uz korišćenje iskustva učenika.

Program građanskog vaspitanja za sedmi razred najviše je u korelaciji sa programom nastavnog predmeta *istorija* i zato je celishodna saradnja nastavnika ova dva predmeta.

Predviđene teme programa se mogu efikasnije realizovati uz korišćenje raznovrsnog materijala, na čijoj pripremi mogu raditi i nastavnici i učenici. Ti materijali treba da budu iz različitih izvora (knjige, štampa, televizija, internet...), aktuelni, podsticajni za diskusiju i kritičko čitanje.

Kako je akciona komponenta (ponašanje), u čijoj osnovi se nalaze znanje, stavovi i vrednosti, najvažniji rezultat građanskog obrazovanja programom je predviđeno da učenici organizuju i realizuju volontersku aktivnost. Nastavnik treba da pomogne učenicima u tome da planirana aktivnost bude po obimu mala, realna i ostvarljiva. Cilj je da učenici prođu kroz proces organizovanja aktivnosti, da osete zadovoljstvo pomaganja drugima i prepoznaju

vrednosti na kojima počiva volontarizma. Posebnu pažnju treba posvetiti analizi izvedene akcije i procenjivanju šta je bilo uspešno, koje su bile teškoće i kako ih je moguće prevazići.

Programom je predviđeno uspostavljanje veze između nastave građanskog vaspitanja i Đačkog parlamenta, kao formalnog tela u školi, kroz koje učenici mogu ostvariti svoja prava i doći u kontakt sa demokratskim mehanizmima i procedurama. Pokretanje inicijative za Đački parlament prilika je da učenici razumeju mesto i ulogu građanskog aktivizma u postizanju promena u društvenoj zajednici.

U završnom delu programa predviđena je izrada rečnika ključnih pojmova. Za njegov nastanak je neophodno da se tokom svih prethodnih časova vodi računa o značenju pojmova koji su razmatrani i da postoji pisani trag o tome npr. na posterima ili nekim drugim produktima učeničkih aktivnosti. Suština rečnika nije u njegovom obimu, već u preciznosti objašnjenja i razumevanju od strane učenika. Istovremeno, izrada rečnika može biti dobar pokazatelj nastavniku uspešnosti realizacije ovog programa.

Prostor u kojem se izvodi nastava, učionica opšte namene, treba da pruža mogućnost za sedenje u krugu i rad u odvojenim manjim grupama (od 4 do 6 učenika). Poželjno je da se za nastavu ovog predmeta koristi posebna prostorija i/ili da se materijali i produkti rada učenika čuvaju na jednom mestu.

Za realizaciju predmeta je potreban i osnovni materijal za izradu panoa: flomasteri, bojice, selotejp, lepak, makaze, listovi A4 formata beli i u boji i četvorodelna tabla dimenizija 100x80.

STRANI JEZIK
treća godina učenja

(2 časa nedeljno, 72 časa godišnje)

Cilj

Cilj nastave stranog jezika jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da ovladaju komunikativnim veštinama i razviju sposobnosti i metode učenja stranog jezika.

Zadaci nastave stranog jezika su:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave stranog jezika svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave stranog jezika budu u punoj meri realizovani,

- razvijanje saznajnih i intelektualnih sposobnosti učenika, njegovih humanističkih, moralnih i estetskih stavova,

- sticanje pozitivnog odnosa prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu, uz uvažavanje različitosti i navikavanje na otvorenost u komunikaciji,

- sticanje svesti i saznanja o funkcionisanju stranog i maternjeg jezika,

- usvajanje osnovnih znanja iz stranog jezika koja će učeniku omogućiti da se u jednostavnoj usmenoj i pisanoj komunikaciji sporazumeva sa ljudima iz drugih zemalja,

- usvajanje normi verbalne i neverbalne komunikacije u skladu sa specifičnostima jezika koji uči,

- osposobljavanje učenika da nastavi, na višem nivou obrazovanja i samostalno, učenje istog ili drugih stranih jezika na različite načine i u svim okolnostima koje život stvori.

Učenje drugog stranog jezika, oslanjajući se na iskustva i znanja stečena učenjem prvog stranog jezika, pospešuje sticanje višejezičke i višekulturne kompetencije i razvijanje svesti o jezičkom bogatstvu užeg i šireg okruženja.

Kroz nastavu stranih jezika učenik bogati sebe upoznajući drugog, stiče svest o značaju sopstvenog jezika i kulture u kontaktu sa drugim jezicima i kulturama. Učenik razvija radoznalost, istraživački duh i otvorenost prema komunikaciji sa govornicima drugih jezika. Pored toga, učenik uočava značaj ličnog zalaganja u procesu učenja stranog jezika.

Standardi

Razumevanje govora

Učenik razume jednostavnu usmenu poruku iskazanu savremenim jezikom, ne dužu od 4 do 5 minuta; i to na nivou globalnog razumevanja (osnovno obaveštenje iz poruke), na nivou selektivnog razumevanja (pronalaženje tražene informacije). Razumevanje treba da se odnosi na različite vrste usmenih poruka (monolog, kraći razgovor, kratka informacija).

Razumevanje pisanog teksta

Učenik čita sa razumevanjem kraće pisane i ilustrovane tekstove u vezi sa poznatim temama, sadržajima i komunikativnim funkcijama.

Usmeno izražavanje

U okviru programom predviđene jezičke građe, učenik je u stanju da iskaže jednostavnu usmenu poruku, ispriča lični doživljaj, sadržaj razgovora ili narativnog teksta, samostalno ili uz pomoć nastavnika.

Pismeno izražavanje

U okviru programom predviđene jezičke građe, učenik piše poruke i kratke tekstove.

Interakcija

Učenik ostvaruje komunikaciju i razmenjuje sa sagovornicima kratke informacije u vezi sa poznatim temama, sadržajima i komunikativnim funkcijama.

Znanja o jeziku

Prepoznaje osnovne principe gramatičke i sociolongvističke kompetencije.

Operativni zadaci na nivou jezičkih veština

Razumevanje govora

Na kraju sedmog razreda, učenik treba da:

- razume izraze i uputstva koje nastavnik upotrebljava i prati obična i kraća obaveštenja;

- razume kratke dijaloge i monološka izlaganja do 12 rečenica, koje nastavnik iskazuje prirodnim tempom, drugi učenici ili ih čuje preko zvučnog materijala, a koji sadrže poznatu jezičku građu obrađenu tokom petog, šestog i sedmog razreda;

- razume jednostavne pesme u vezi sa obrađenom tematikom;

- razume i reaguje na odgovarajući način na kratke usmene poruke u vezi sa ličnim iskustvom i interesovanjima sa aktivnostima na času.

Razumevanje pisanog teksta

Učenik treba da:

- upozna i, kada je u pitanju poznata jezička građa, savlada tehnike čitanja u sebi;

- dalje upoznaje pravila grafije i ortografije;

- razume smisao kraćih pisanih poruka i ilustrovanih tekstova o poznatim temama (oglasi, plakati sa većim brojem učestalih izraza i internacionalizama oko 100 reči);

- izdvaja osnovne informacije iz kraćeg prilagođenog teksta u vezi sa nekom osobom ili događajem (ko, šta, gde, kada...);

- nasluti sadržaj nekog informativnog teksta ako je praćen vizuelnim dodatkom.

Usmeno izražavanje

Učenik treba da:

- razgovetno izgovara glasove, posebno one koje naš jezik ne poznaje, akcentuje reči, poštuje ritam i intonaciju pri spontanom govoru i čitanju;

- stupi u dijalog i u okviru deset replika, postavljanjem i odgovaranjem na pitanja, vodi razgovor u okvirima komunikativnih funkcija i leksike obrađenih tokom petog, šestog i sedmog razreda;

- monološki, bez prethodne pripreme, ali uz nastavnikov podsticaj, u desetak rečenica predstavi sebe ili drugoga, saopšti sadržaj dijaloga ili narativnog teksta, ili opiše sliku, lice, predmet, životinju i situaciju.

Interakcija

Učenik treba da:

- reaguje verbalno ili neverbalno na uputstva i postavljena pitanja u vezi sa konkretnom situacijom;

- postavlja jednostavna pitanja i odgovara na njih;

- izražava dopadanje ili nedopadanje; nudi i prihvata ponudu, poziv ili izvinjenje;

- učestvuje u komunikaciji na času (u paru, u grupi, itd.);

- traži razjašnjenja kada nešto ne razume;

- ostvaruje jednostavnu interakciju uz stalno ponavljanje i ponovno formulisanje iskaza i vrši korekcije.

Pismeno izražavanje

Učenik treba da:

- dalje upoznaje pravila grafije, ortografije i interpunkcije;

- piše rečenice i kraće tekstove na osnovu datog modela, slike ili drugog vizuelnog podsticaja (biografije, kraće opise događaja iz svakodnevnog života);

- piše prigodne čestitke, poruke i elektronska pisma koristeći model;

- odgovori na jednostavna pitanja (ko, šta, gde) koja se odnose na obrađene teme, situacije u razredu ili njega lično;

- pravi spiskove s različitim namenama (kupovina, proslave rođendana, obaveze u toku dana...).

Znanja o jeziku

- prepoznaje šta je novo naučio;

- shvata značaj poznavanja jezika;

- uviđa mogućnosti pozitivnog transfera znanja i strategija stečenih učenjem

- prvog stranog jezika;

- koristi jezik u skladu sa nivoom formalnosti komunikativne situacije (npr. forme učtivosti);

- razume vezu između sopstvenog zalaganja i postignuća u jezičkim aktivnostima.

Teme i situacije po domenima upotrebe jezika

Privatno	***Javno***	***Obrazovno***
- zajedničke aktivnosti i interesovanja u školi i van nje *- dnevne obaveze* *- obaveze u kući, uređenje prostora u kojem živi (kupovina životnih*	*- razvijanje pozitivnog odnosa prema životnoj sredini i drugim živim bićima (kućni ljubimci, nezbrinute životinje)* *- znamenitosti u kulturama zemalja čiji se jezik uči* *- obroci (zdrava ishrana)* *- stanovanje (blok, naselje, kuća, grad.*	*- predmeti, raspored časova, nedeljna opterećenost* *- slobodne aktivnosti (posete, sportski dani, humanitarne akcije)*

namirnica, podela posla...) *- zdravstvena zaštita*	*selo)* *- kupovina (obraćanje i učtive forme obraćanja)* *- vremenske prilike* *- izlasci (slobodno vreme)*

KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE

1. Predstavljanje sebe i drugih
2. Pozdravljanje
3. Identifikacija i imenovanje osoba, objekata, delova tela, životinja, boja, brojeva, itd. (u vezi sa temama)
4. Razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i komandi
5. Postavljanje i odgovaranje na pitanja
6. Molbe i izrazi zahvalnosti
7. Primanje i davanje poziva za učešće u igri/grupnoj aktivnosti
8. Izražavanje dopadanja/nedopadanja
9. Izražavanje fizičkih senzacija i potreba
10. Imenovanje aktivnosti (u vezi sa temama)
11. Iskazivanje prostornih odnosa i veličina *(Idem, dolazim iz..., Levo, desno, gore, dole...)*
12. Davanje i traženje informacija o sebi i drugima
13. Traženje i davanje obaveštenja
14. Opisivanje lica i predmeta
15. Izricanje zabrane i reagovanje na zabranu
16. Izražavanje pripadanja i posedovanja
17. Traženje i davanje obaveštenja o vremenu na časovniku
18. Skretanje pažnje
19. Traženje mišljenja i izražavanje slaganja/neslaganja
20. Iskazivanje izvinjenja i opravdanja

SADRŽAJI PROGRAMA

Svi gramatički sadržaji uvode se sa što manje gramatičkih objašnjenja osim ukoliko učenici na njima ne insistiraju, a njihovo poznavanje se evaluira i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu, bez insistiranja na eksplicitnom poznavanju gramatičkih pravila.

Engleski jezik

1. Imenice

a) Brojive i nebrojive imenice

b) Pravilna množina imenica (množina na - *s, -es*); najčešći primeri nepravilne množine *(man, woman, child).*

v) Izražavanje pripadanja i svojine (sa imenicom u jednini):

- Sintetički genitiv: *Mary's book, the dog's tail*

- Analitički genitiv: *the colour of the book.*

2. Član

a) *neodređeni član*

- u prvom pominjanju nekoga ili nečega: *There's a book on the table.*

- u značenju broja jedan: *Can I get an orange, please?*

- uz nazive zanimanja: *He's a teacher.*

- generička upotreba: *A cat is an animal.*

- uzvičnim rečenicama, ispred brojivih imenica, posle *such, what: What an interesting film!*

b) *određeni član*

- uz zajedničke imenice u jednini i množini:

The apple is for you. / The apples are for you.

- ispred superlativa i rednih brojeva:

It is the tallest building in London. January is the first month of the year.

- u izrazima sa delovima dana: *in the morning, in the evening.*

- ispred imena muzeja, pozorišta, hotela: *The National Theatre is very old.*

- ispred imena planinskh venaca, reka, mora, okeana: *The Alps, the Danube, The Adriatic Sea*

v) *nulti član*

- uz nebrojive imenice i brojive imenice u množini

I like to drink milk. He likes apples.

- uz nazive dana u nedelji, meseca, godišnjih doba: *on Friday, in March, summer*

- uz nazive obeda: *breakfast, lunch, dinner*

- uz praznike: *New Year, Christmas*

- uz nazive sportova i dečijih igara: *football, hopscotch*

- u izrazima: *be at home/go home; be at school/ go to school; go to bed; have breakfast/ dinner*

3. Zamenice

a) Lične zamenice u jednini i množini, u funkciji subjekta i objekta:

We like to play football. I like him. Give me the book.

b) Pokazne zamenice u jednini i množini *this/these; that/those*.

v) Upitne zamenice *who, what* u funkciji subjekta

g) Prisvojne zamenice *mine, yours, his, hers, ours, theirs*

4. Determinatori

a) Pokazni determinatori *this/these; that/those.*

b) Prisvojni determinatori.

v) Determinatori *some*, *any, much, many, a lot of,* uz brojive i nebrojive imenice

5. Pridevi

a) Sintetički komparativ i superlativ osnovnih jednosložnih prideva

She is taller than her sister. Is this the biggest building in your town?

b) analitički komparativ i superlativ: *more expensive, the most dangerous;*

v) nepravilno poređenje prideva *(good/bad; much/many).*

6. Brojevi

Prosti brojevi do 1000. Redni brojevi do 50.

7. Kvantifikatori brojivih i nebrojivih imenica: *much/many; a lot of*

8. Glagoli

a) *The Simple Present Tense* za izražavanje uobičajene radnje ili pojave: *He goes to bed at nine. It rains a lot in winter.*

b) *The Present Continuous Tense*

- za izražavanje radnje koja se događa u trenutku govora: *He's sleeping now.*

- za izražavanje buduće radnje: *She is leaving for England next week.*

v) razlika između *The Present Simple Tense* i *The Present Continuous Tense.*

g) *The Simple Past Tense* pravilnih glagola i nepravilnih glagola, potvrdni, upitni i odrični oblici, receptivno i produktivno.

d) *The Present Perfect* pravilnih glagola i najčešćim/najfrekventnijim nepravilnih glagola, potvrdni, upitni i odrični oblici, receptivno i produktivno

Ograničiti upotrebu uz priloge: *ever, never, yet, just,*

đ) *Going to,* potvrdni, upitni i odrični oblici, receptivno i produktivno.

e) Modalni glagoli

- *can*: izražavanje sposobnosti, mogućnosti: *I can swim. He can't come today.*

traženje dozvole: *Can I take your book, please?*

- could: He could read and write when he was five.

- *must:* iskazivenje obaveze: *You must finish your homework. I must go now.*

iskazivanje zabrane: *You mustn't smoke.*

- *have to:* iskazivenje obaveze: *I have to study.*

- had to: I had to see him yesterday.

- *would:* nuđenje, pozivanje: *would you like to ...?*

ž) Imperativ- pozivanje *let's go out, let's go to the movies*

đ) Davanje predloga: *what shall we do now? Why don't we ... ? What about ...?*

z) Glagoli za izražavanje dopadanja i nedopadanja: *like, dislike doing something.*

9. Prilozi i priloške odredbe.

a) građenje priloga od prideva: *slow - slowly*

b) pravilni i nepravilni prilozi: *good - well, fast - fast, late - late*

10. Predlozi: *at, in, on, under, behind, from, by.*

11. Veznici: *and, or, but, because, so, when.*

12. Rečenica

a) Red reči u prostoj rečenici.

b) YES/NO pitanja i kratki potvrdni i odrični odgovori.

v) WH pitanja *(What, Who, Whose, Why, Where)*

g) Pitanja: *How long, how far, how high?*

What is she like?

d) Izražavanje namere uz infinitiv.

Upotreba infinitiva posle glagola: *want, decide*

Italijanski jezik

1. Imenice

Vlastite imenice i zajedničke, odgovarajući rod i broj sa determinativom: *Maria, Giovanni, Belgrado, Roma, Signor Rossi, Signora Rossi, i miei genitori, il nostro paese, questa casa, l'Italia, la Serbia, il Tirreno, l'Adriatico, le Alpi, gli Appennini; i miei genitori, mia madre, Il loro padre, il nostro paese, i vostri figli, questo studente, questa ragazza, quell'amico, quella casa, itd.*

2. Član

Oblici određenog i neodređenog člana. Osnovna upotreba.

Slaganje određenog i neodređenog člana sa imenicom ili pridevom.

Član spojen s predlozima *di, a, da, in, su i con.*

Određeni član ispred datuma*: Oggi è il 25 novembre.* Ispred imena dana u nedelji *Abbiamo lezioni di lingua italiana il linedì e il giovedì.*

Upotreba člana uz vlastita imena, geografske pojmove, imena gradova i država, prezimena.

Partitivni član kao supletivni oblik množine neodređenog člana *(C'è un libro: Ci sono dei libri).*

Upotreba člana uz prisvojni pridev i imenice koje iskazuju blisko srodstvo *(Mia sorella si chiama Ada. Domani andiamo a Roma con i nostri nonni).*

Položaj člana i predloga uz neodređeni pridev *tutto*.

Partitivni član. *Mangio delle mele.* Izostavljanje u negaciji. *Non mangio pane.* Upotreba predloga *di* uz izraze koji izražavaju određenu količinu. *Prendo un bicchiere d'acqua minerale.*

3. Zamenice

Lične zamenice u službi subjekta: *io, tu, lui, lei, Lei, noi, voi, loro.*

Naglašene lične zamenice u službi objekta: *me, te, lui, lei, Lei, noi, voi, loro.*

Naglašene lične zamenice u službi direktnog objekta *complemento oggetto*: *mi, ti, lo, la, La, ci, vi, li, le.*

Nenaglašene lične zamenice u paru: *Compro il libro a Luigi. Glielo compro*.

Prisvojne zamenice *(mio, tuo, suo, nostro, vostro, loro).* Pokazne zamenice *(questo, quello).*

Upitne zamenice *chi? i che?/ che cosa?*

4. Pridevi

Opisni pridevi, slaganje prideva i imenice u rodu i broju. Opisni pridevi *buono* i *bello*; neodređeni pridev *tutto*.

Komparacija prideva, komparativ: *Maria è più alta di Marta. Noi siamo più veloci di voi.*

Prisvojni pridevi: *mio, tuo, suo, nostro, vostro, loro.* Upotreba člana uz prisvojne prideve.

Pokazni pridevi: *questo, quello.*

Naziv boja, morfološke osobenosti prideva *viola, rosa, blu, arancione*.

Glavni brojevi (preko 1000) i redni (do 20). Redni brojevi.

5. Predlozi

Prosti predlozi *di, a, da, in, con, su, per, tra, fra* i njihova osnovna upotreba.

Predlozi *dentro, fuori, sotto, sopra, davanti dietro.*

Upotreba predloga ***di*** *(Marco finisce di fare i compiti. La mamma dice di non fare tardi)*, ***a*** *(Vado a giocare. Sei bravo a pattinare. Usciamo a giocare con gli amici.)*, ***da*** *Vengo da Belgrado. Andiamo dai nonni.*

6. Glagoli

Sadašnje vreme *(Presente Indicativo)* triju konjugacija. Sadašnje vreme nepravilnih glagola: *essere, avere, andare, fare, bere, venire, stare, uscire, dire.*

Sadašnje vreme modalnih glagola *volere, dovere, potere, sapere.*

Imperativ *(Imperativo)*, zapovedni način, bez oblika za treće lice množine). Zapovedni način, za sva lica: *Fa' presto! Non tornare tardi! Non andate via senza di me.* Prego Signora, entri! Mi dia un etto di prosciutto e tre tosette, per favore.

Povratni glagoli.

Upotreba glagola *piacere*.

Perfekt *(Passato Prossimo)* - samo određeni broj najfrekventnijih glagola: *Ho finito. Ho dimenticato il mio quaderno. Sono andato da mia nonna.* Perfekt modalnih glagola *volere, dovere, potere, sapere. Sono dovuto andare dal dentista. Ho potuto leggere i titoli in italiano.*

Kondicional prezenta *(Condizionale Presente)* glagola *potere i volere: Vorrei un chilo di mele, per favore! Potresti prestarmi il tuo libro di italiano?*

Futur pravilnih glagola. *Noi tormeremo a casa alle cinque.*

Hipotetički period: Realna pogodbena rečenica *Se fa bel tempo vado in gita. Se farà bel tempo andrò in gita.*

7. Prilozi

Potvrdni, određni *(sì, no).* Osnovni prilozi *bene, male, molto, poco, troppo, meno, più* i priloški izrazi za određivanje vremena *(prima, durante, dopo)* i prostora. *a destra, a sinistra, dritto, davanti, dietro, sotto, sopra, su, giù*

Upitni prilozi: *quando?, come?, perché? dove?*

Rečce

8. Rečca *ci* (s priloškom vrednošću), *ne*.

9. Veznici: *e, o, ma, se.*

10. Rečenica:

Prosta i proširena rečenica u potvrdnom i u odričnom obliku.

Upitna rečenica:

s konstrukcijom izjavne rečenice potvrdnog oblika i upitnom intonacijom *(Leggete? Scrivete bene?);*

s konstrukcijom izjavne rečenice u odričnom obliku i upitnom intonacijom *(Non leggete? Non scrivete?).*

Red reči u rečenici.

Strukture vezane za svakodnevne situacije u razredu

Chi è assente. Presenti tutti? Cancella la lavagna, per favore! Vieni qua/qui! Vieni alla lavagna! Va' al tuo posto! Ascoltate la cassetta! Ascoltate bene! Attenzione! (Fate) silenzio! Lavorate in gruppo/ in coppia! Scrivete la data!

Ascoltate e ripetete! Siete pronti? Fa' la domanda a Pietro! Domanda a Pietro! Rispondi! Apri/Chiudi la finestra/ porta Ascoltate bene! Attenti alla consegna! Dagli/dalle il tuo libro! Dagli/dalle la penna! Prendi il tuo libro! Apri a pagina... Vogliamo giocare? Giochiamo? Che gioco volete fare? Con che cosa volete giocare? Chi ha vinto? Vince/ Ha vinto... Cantiamo? Cantiamo tutti insieme!

Nemački jezik

Imenice (zajedničke, vlastite)

Receptivno i produktivno usvajanje roda, broja i padeža pomoću člana, nastavaka i determinativa. Produktivno korišćenje nominativa, genitiva, dativa i akuzativa jednine i množine, sa odgovarajućim predlozima i bez predloga u govornim situacijama koje su predviđene tematikom. Saksonski genitiv.

Ich lese den Roman "Emil und Detektive". Hilfst du deiner Mutter? Hilfst du Michaelas Mutter? Ich fahre mit den Freunden zum See. Wie gefällt dir das Auto meines Bruders?

Član

Receptivno i produktivno usvajanje određenog i neodređenog člana uz imenice u navedenim padežima. Sažimanje člana *im, am, ins* (receptivno i produktivno). Nulti član uz gradivne imenice (receptivno i produktivno). Prisvojni determinativi u nominativu, genitivu, dativu i akuzativu jednine i množine (receptivno i produktivno).

Ich liege im Bett. Dort steht ein Computer. Der Computer ist neu. Ich trinke gern Milch. Zeig mir dein Foto!

Razlika između neodređenog i određenog člana u širem kontekstu (neodređeno i nepoznato: određeno i poznato): *Klaus hat eine neue Jacke. Die Jacke ist gelb.*

Upotreba određenog člana:

- uz glagole kretanja: *ins Bett gehen, zur Schule gehen, ans Meer fahren, ins Gebirge fahren*

- uz godišnja doba: *im Sommer*

- uz doba dana: *am Vormittag*

- uz datume: *am 6. März*

Upotreba nultog člana:

- uz nazive sportova: *Fußball spielen, Gymnastik treiben*

- uz nazive muzičkih instrumenata: *Klavier spielen*

- u izrazima: *zu Fuß gehen, zu Hause sein, nach Hause gehen*

- uz geografske pojmove *nach Italien fahren, in Berlin leben*

Negacija

Kein u nominativu, genitivu, dativu i akuzativu. *Nein, nicht.*

Nein, das weiβ ich nicht. Ich habe keine Ahnung.

Zamenice

Lične zamenice u nominativu, dativu i akuzativu jednine i množine (receptivno i produktivno).

Er heiβt Peter. Wann besuchst du uns? Wie geht es Ihnen?

slabih i najfrekventnijih jakih glagola

Pridevi

Opisni pridevi u sastavu imenskog predikata, a samo izuzetno u atributivnoj funkciji (receptivno).

Sie ist Lehrerin. Du bist nicht da. Er ist groβ.

Pridevi u komparativu i superlativu:

- pravilne poredbene oblike: *billig, billiger, der (die, das) billigste*

- nepravilne poredbene oblike *(gut/besser/der (die, das) beste; lang/länger/der (die, das) längste).*

Pridevi izvedeni od imena grada *(Belgrader, Hamburger).*

Predlozi

Predlozi sa dativom, akuzativom i dativom i akuzativom koji se koriste:

a) za označavanje položaja u prostoru: *auf dem Tisch, unter dem Stuhl, zwischen den Bänken, hinter der Schule, vor dem Theater, dem Kino gegenüber.*

b) za pravac kretanja: *zum Arzt, nach Deutschland, in die Stadt*

v) za vreme: *vor dem Essen, nach der Schule, während der Stunde*

d) za poreklo: *aus der Schweiz*

đ) za sredstvo: *mit dem Taxi*

e) za namenu: *fur Kinder*

Prilozi i priloške odredbe (receptivno i produktivno):

a) za vreme: *gestern, vor einer Woche, letztes Jahr, morgen.*

b) za mesto i pravac kretanja: *da hinten, geradeaus, nach links.*

v) za način: *zufällig*.

g) za učestalost: *oft, einmal, jeden Tag, zweimal im Monat, üblich.*

Glagoli (potvrdne, upitne i odrične oblike) u sledećim vremenima:

a) prezent slabih i jakih glagola; prezent najfrekventnijih glagola sa naglašenim i nenaglašenim prefiksima, prezent modalnih glagola (receptino i produktivno)

b) preterit pomoćnih i modalnih glagola

v) perfekt slabih i najfrekventnijih jakih glagola; perfekt najfrekventnijih glagola sa naglašenim i nenaglašenim prefiksima

g) futur

d) konjunktiv preterita za postavljanje učtivih pitanja i izražavanje želje (bez gramatičkih objašnjenja):

Möchtest du einen Apfel? Möchtest du heute mit mir ins Kino gehen?

đ) glagoli sa predložnom dopunom: *warten auf, hoffen auf, sich freuen über/auf.*

e) povratni glagoli: *sich waschen, sich die Hände waschen*

Brojevi

Osnovni do 1000.

Redni brojevi do 31.

Kazivanje vremena po časovniku.

Rečenica

a) Osnovne rečenične strukture u potvrdnom, odričnom i upitnom obliku.

b) Veznici za naporedne rečenice (receptivno i produktivno): *und, aber, oder, denn.*

Er lernt Deutsch, denn er möchte in Berlin studieren. Er hat einen Führerschein aber er fährt nicht.

g) Veznici za zavisno-složene rečenice *ob, dass, w?* (receptino i produktivno)

Ich weiss nicht, wann der Film beginnt. Er sagt, dass er Deutsch kann.

Ruski jezik

Učenici treba da razumeju i koriste:

1. Izgovor i beleženje akcentovanih i redukovanih samoglasnika *o* i *a* (receptivno). Izgovor i beleženje suglasničkih grupa - asimilacija suglasnika po zvučnosti (receptivno). Pojam fonetske reči (receptivno).

Osnovni tipovi intonacionih konstrukcija u okviru složene rečenice (receptivno).

2. Slaganje subjekta (imenica, zamenica) i imenskog predikata: *Я уверена (уверен) в том, что… Я согласна (согласен). Это новое пальто.*

3. Osnovni pojmovi o značenju i upotrebi glagolskog vida i sistema glagolskih vremena: *Анна (Вова) читает… вчера читала Вера (вчера читал Дима)... завтра будет читать Мила (Толя)...я прочитала (я прочитал)... я прочитаю...ты прочитаешь* (receptivno).

4. Upotreba sadašnjeg i prošlog vremena glagola *бежать, бегать, плыть, плавать, лететь, летать.*

5. Iskazivanje zapovesti: *Читай (читайте) вслух! Давайте повторим! Сядьте! Смотри не опоздай! По газонам не ходить!*

6. Iskazivanje negacije: *Ученик пишет не карандашом, а ручкой. Нет, она не придет. Никого (ничего) не вижу. Ни о ком (чем) не думаю* (receptivno).

7. Iskazivanje načina vršenja radnje: *хорошо учиться, писать по-русски..; рассказать своими словами, написать без ошибок.*

8. Iskazivanje vremenskih odnosa: *сейчас, теперь, всегда, никогда; в среду, в сентябре, в 2008 году* (receptivno).

9. Iskazivanje mesta i pravca: *сидеть дома, идти домой; в чем, во что; за чем, за что; быть у врача, прийти от врача; идти по городу (улице).*

10. Upotreba glagola kretanja *идти, ходить* u prenesenim značenjima: *снег идет; часы идут; костюм тебе идет; идет!* (receptivno)

Francuski jezik

Učenici treba da razumeju i koriste:[5]

1. Prezentative i njihove dopune: *c'est/ce sont/ce n'est pas/ce ne sont pas; voici/voilà; il y a/il n'y a pas (de/d')*

C'est mon professeur. Ce sont nos amis. C'est la ferme de mes grands-parents. Ce sont leurs poules. Ce ne sont pas leurs vaches. Voici Paul, notre cousin de Paris. Voilà nos animaux de compagnie. Il y a cinq chats, mais il n'y a pas de souris!

2. Sredstva za naglašavanje rečeničnih delova *c'est ... qui* **i** *c'est... que: C'est Pierre qui va le faire; c'est to i que j'aime.*

3. Sredstva koja ukazuju na lice:

a) naglašene lične zamenice posle predloga: *On peut aller chez moi; Je peux m'asseoir à côté de vous? Je n'ai jamais été chez eux;*

b) naglašene lične zamenice posle pozitivnog imperativa: *Regarde-moi! Ouvre-lui! Téléphonez-leur!*

4. Aktualizatore imenice:

a) vrednosti određenog član - generalizacija: *Les enfants aiment les jeux de société;* specifikacija: *Le frère de Mia aime jouer au Scrabble;*

b) izostavljanje člana: natpisi *(Pâtisserie)*, vrste proizvoda *(Chocolat, Savon de Marseille)*, spiskovi *(lait, beurre, baguette, jambon, fromage blanc)*; ispred imenici u poziciji atributa: *Elle est médecin; Il est boulanger;*

v) demonstrative (zamenice): *celui-ci/là; celle-ci/là* (kao odgovor na pitanje *Lequel? / Laquelle?*); *Cette moto? C'est celle de mon grand frère;*

g) posesive (zamenice): *le mien/la mienne; le tien/la tienne; le sien/la sienne;*

d) kvantifikatore *un peu de / beaucoup de; pas assez de / assez de / trop de.*

5. Modalitete rečenice:

a) negaciju (infinitiva): *Ne pas ouvrir les fenêtres; Ne pas se pencher;*

b) interogaciju: *upitnu morfemu n'est-ce pas? inverziju (receptivno): Avez-vous compris? Voulez-vous essayer?*

6. Parcijalno direktno i indirektno pitanje: *Quand est-ce qu'on part? Il demande quand on part; Où sont mes affaires? Elle demande où sont ses affaires.* (Simultanost radnji).

7. Sredstva za iskazivanje prostornih odnosa:

a) priloški i drugi izrazi: *par terre, au milieu, au centre, dehors, dedans;*

b) priloške zamenice *en* i *y*: *Tu vas à Nice? Non, j'en viens. Tu vas souvent à la campagne? J'y vais chaque été.*

8. Kvalifikaciju:

a) mesto prideva *petit, grand, jeune, vieux, gros, gentil, beau, joli, long, bon, mauvais;*

b) promena značenja nekih prideva u zavisnosti od mesta: *Un grand homme / un homme grand; un brave homme / un homme brave.*

9. Sredstva za iskazivanje vremenskih odnosa:

a) predlozi *dans, depuis i izraz il y a: Je pars dans deux jours; On est ici depuis lundi; Nous sommes arrivés il y a trois jours;*

b) iskazivanje simultanosti i budućnosti u prošlosti: *Ce jour-là il est venu me dire qu'il partait; il m'a dit qu'il allait déménager; il a promis qu'il nous écrirait.*

10. indikativ (utvrđivanje gradiva iz šestog razreda): prezent, složeni perfekt, imperfekt, futur prvi indikativa, kao i perifrastične konstrukcije: bliski futur, progresivni prezent, bliska prošlost;

- *il faut que, je veux que, j'aimerais que* praćeni prezentom subjunktiva glagola prve grupe *(Il faut que tu racontes ça à ton frère)*, kao i receptivno: *Il faut que tu fasses/ que tu ailles/ que tu sois/ que tu lises/ que tu saches/ que tu écrives;*

- prezent kondicionala: *Si mes parents me laissaient partir, je viendrais avec toi!*

- imperativ (receptivno): *aie un peu de patience, n'ayez pas peur;*

- receptivno (radi razumevanja priča i bajki): oblici prostog perfekta (treće lice jednine i treće lice množine).

11. Sredstva za iskazivanje pogodbe: *Si tu as le temps, viens à la maison; On ira voir le match si tu finis tes devoirs.*

---

[5] **Napomena**: Date kategorije, uglavnom preuzete iz semantičkih gramatika koncipiranih za učenike francuskog kao stranog jezika, namenjene su autorima udžbenika i nastavnicima i nije potrebno da ih učenici znaju; savetuje se, stoga, što manja upotreba lingvističkih termina u nastavnim materijalima i u procesu nastave. Objašnjenja treba davati u što jednostavnijoj, po mogućnosti shematizovanoj formi.

Španski jezik

REČENICA

Složena rečenica

a) subordinacija sa veznikom que tipa: Me ha escrito que su madre está enferma;

b) relativne rečenice sa que;

v) složene rečenice: jukstaponirane (Estaba durmiendo, no escuché nada) i koordinirane (Pedro lee y Jorge escucha la música).

Direktan i indirektan govor bez slaganja vremena Me dice: "Cierra la ventana". Me ha dicho que cierre la ventana.

IMENSKA GRUPA

Rod i broj imenica - sistemski prikaz morfoloških karakteristika

Neodređeni determinativi: todo, algo, .

Zamenice

Relativne zamenice: que i quien.

Neodređene zamenice: esto, eso, aquello, lo.

Brojevi

Brojevi preko 1.000. Upotreba osnovnih brojeva umesto rednih. (Abre el libro en la página 8. 24. de abril).

Predlozi

Predlozi: de, a, por, para, en con, u imenskoj grupi prema građi predviđenoj programom za VII razred.

GLAGOLSKA GRUPA

Glagoli

Glagolska grupa (futur, prezent, perfekat, pluskvamperfekat) do tada usvojenih nepravilnih glagola.

Prezent subjunktiva pravilnih glagola i do tada usvojenih nepravilnih glagola.

Prezent 3. lica subjanktiva u funkciji imperativa.

Osnovne glagolske perifraze: ir a + infintivo, tener que + infinitivo, deber + infinitivo, deber de + infinitivo, dejar de + infinitivo, estar + gerundio

Prilozi

Formiranje priloga pomoću sufiksa - mente (iz osnovnog rečnika).

Prilozi za vreme: ahora, siempre, a menudo, con frecuencia, nunca, a veces, de vez en cuando, etc...

Prilozi za količinu: mucho, poco, bastante, suficiente (mente).

Prilozi za način: bien, mal, así, de tal manera, rápido, despacio, voluntariamente.

Prilozi za mesto i pravac kretanja: aquí, allí, en la calle, en casa, en iglesia, a casa, a clase, etc.

Predlozi

Predlozi: de, a, en, por, para u vezivanju glagola i dodataka. (Hablar por teléfono. Este regalo es para ti. Viajar en avión. Lo hago por ti. Lo hago para ti. Pienso en ti todos los días).

INTONACIJA I IZGOVOR

Intonacija najjednostavnijih složenih rečenica predviđenih programom za VII razred.

Ritmičke grupe koje se javljaju u predviđenim rečenicama (Me dijo que su padre iba a regresar esta noche.).

PRAVOPIS

Pravopis svih oblika predviđenih programom za VII razred.

Elementi civilizacije

Pored upoznavanja, u okviru govornih činova, sa načinima ponašanja svojstvenim kulturi španskog govornog područja, učenici moraju upoznati i sledeće:

- nekoliko najvećih gradova i njihove znamenitosti;

- državne praznike;

- najčuvenija imena hispanske kulture i umetnosti;

- briga mladih u hispanskom svetu u očuvanju prirode, posebno briga o životinjama;

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Komunikativna nastava jezik smatra sredstvom komunikacije. Primena ovog pristupa u nastavi stranih jezika zasniva se na nastojanjima da se dosledno sprovode i primenjuju sledeći stavovi:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike, u prijatnoj i opuštenoj atmosferi;

- govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;

- nastavnik mora biti siguran da je shvaćeno značenje poruke uključujući njene kulturološke, vaspitne i socijalizirajuće elemente;

- bitno je značenje jezičke poruke;

- nastavnik i dalje učenicima skreće pažnju i upućuje ih na značaj gramatičke preciznosti iskaza;

- znanja učenika mere se jasno određenim relativnim kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;

- sa ciljem da unapredi kvalitet i količinu jezičkog materijala, nastava se zasniva i na socijalnoj interakciji; rad u učionici i van nje sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, potragom za informacijama iz različitih izvora (internet, dečiji časopisi, prospekti i audio materijal) kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;

- nastavnik upućuje učenike u zakonitosti usmenog i pisanog koda i njihovog međusobnog odnosa.

- Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće:

- usvajanje jezičkog sadržaja kroz ciljano i osmišljeno učestvovanje u društvenom činu;

- poimanje nastavnog programa kao dinamične, zajednički pripremljene i prilagođene liste zadataka i aktivnosti;

- nastavnik je tu da omogući pristup i prihvatanje novih ideja;

- učenici se tretiraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;

- udžbenici postaju izvori aktivnosti i moraju biti praćeni upotrebom autentičnih materijala;

- učionica postaje prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;

- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče učenike na studiozni i istraživački rad;

- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto;

Tehnike (aktivnosti)

Tokom časa se preporučuje dinamično smenjivanje tehnika / aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

1. Slušanje i reagovanje na komande nastavnika ili sa trake (slušaj, piši, poveži, odredi ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: crtaj, seci, boji, otvori/zatvori svesku, itd.).

2. Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.)

3. Manualne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera za učionicu ili roditelje i sl.)

4. Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa trake povezati pojmove u vežbanki, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.)

5. Igre primerene uzrastu

6. Pevanje u grupi

7. Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...)

8. Rešavanje "tekućih problema" u razredu, tj. dogovori i mini-projekti

9. Crtanje po diktatu, izrada slikovnog rečnika

10. "Prevođenje" iskaza u gest i gesta u iskaz

11. Povezivanje zvučnog materijala sa ilustracijom i tekstom, povezivanje naslova sa tekstom ili pak imenovanje naslova

12. Zajedničko pravljenje ilustrovanih i pisanih materijala (izveštaj/dnevnik sa putovanja, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije)

13. Razumevanje pisanog jezika:

- uočavanje distinktivnih obeležja koja ukazuju na gramatičke specifičnosti (rod, broj, glagolsko vreme, lice...)

a. prepoznavanje veze između grupa slova i glasova

b. odgovaranje na jednostavna pitanja u vezi sa tekstom, tačno/netačno, višestruki izbor

c. izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi

14. Uvođenje dečije književnosti i transponovanje u druge medije: igru, pesmu, dramski izraz, likovni izraz.

15. Pismeno izražavanje:

- povezivanje glasova i grupe slova

- zamenjivanje reči crtežom ili slikom

- pronalaženje nedostajuće reči (upotpunjavanje niza, pronalaženje "uljeza", osmosmerke, ukrštene reči, i slično)

- povezivanje kraćeg teksta i rečenica sa slikama/ilustracijama

- popunjavanje formulara (prijava za kurs, pretplatu na dečiji časopis ili sl, nalepnice za kofer)

- pisanje čestitki i razglednica

- pisanje kraćih tekstova.

Elementi koji se ocenjuju ne treba da se razlikuju od uobičajenih aktivnosti na času. Isto tako ocenjivanje treba shvatiti kao sastavni deo procesa nastave i učenja, a ne kao izolovanu aktivnost koja podiže nivo stresa kod učenika. Ocenjivanjem i evaluacijom treba da se obezbedi napredovanje učenika u skladu sa operativnim zadacima i kvalitet i efikasnost nastave. Ocenjivanje se sporovodi sa akcentom na proveri postignuća i savladanosti radi jačanja motivacije, a ne na učinjenim greškama. Elementi za proveru i ocenjivanje:

- razumevanje govora

- razumevanje kraćeg pisanog teksta

- usmeno izražavanje

- pismeno izražavanje

- usvojenost leksičkih sadržaja

- usvojenost gramatičkih struktura

- pravopis

- zalaganje na času

- izrada domaćih zadataka i projekata (pojedinačnih, u paru i grupi)

Načini provere moraju biti poznati učenicima, odnosno u skladu sa tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje se primenjuju na redovnim časovima.

Predviđena su dva pismena zadatka, po jedan u svakom polugodištu.

Gramatički sadržaji u sedmom razredu

U prethodnim razredima osnovne škole učenici su *usvajali* strani jezik. Učenje je na tom uzrastu bilo pretežno intuitivno: odgovarajućim nastavnim aktivnostima učenici su dovođeni u situaciju da slušaju strani jezik u okviru određenih, njima bliskih i razumljivih situacija, a zatim da naučene iskaze kombinuju da bi se usmeno i pismeno izrazili u sličnim kontekstima.

U petom razredu učenici su počeli da uočavaju prva jezička pravila koja su im olakšavala početno opismenjavanje na stranom jeziku.

Od petog razreda, paralelno sa *usvajanjem,* počinje i *učenje* stranog jezika; reč je o svesnom procesu koji posmatranjem relevantnih jezičkih (i nejezičkih) fenomena i razmišljanjem o njima omogućuje uočavanje određenih zakonitosti i njihovu konceptualizaciju.

Gramatički sadržaji predviđeni u šestom i sedmom razredu dati su, dakle, sa dvostrukim ciljem: da bi učenici mogli da unaprede svoju komunikativnu kompetenciju, ali i da bi stekli osnovna znanja o jeziku kao složenom sistemu. Savladavanje gramatičkih sadržaja, stoga, nije samo sebi cilj, te se autorima udžbenika i nastavnicima predlaže da:

1. ohrabruju učenike da posmatranjem sami pokušavaju da otkriju gramatička pravila;

2. otkrivena gramatička pravila prikažu na shematizovan način;

3. u primerima i vežbanjima koriste što je moguće više poznatu leksiku;

4. primere i vežbanja kontekstualizuju;

5. dodatna objašnjenja - samo najneophodnija - zasnuju na analizi najčešćih gramatičkih grešaka svojih učenika;

6. ukazuju učenicima na nerazumevanje ili nesporazum kao moguće posledice gramatičke nepreciznosti / netačnosti.

Budući da se na ovom uzrastu gramatička znanja proširuju (sposobnost učenika da razumeju strani jezik i da se izraze njime umnogome prevazilazi njihova eksplicitna gramatička znanja), njihovo vrednovanje trebalo bi predvideti pre svega u okviru formativne evaluacije, to jest kroz kratke usmene / pismene vežbe kojima se proverava sposobnost učenika da primene određeno otkriveno gramatičko pravilo; ispravak je za učenike prilika da ga bolje razumeju i zapamte. U sumativnoj evaluaciji (na kraju polugođa i školske godine), to jest u pismenim zadacima i prilikom provere sposobnosti usmenog izražavanja, ne bi trebalo davati gramatička vežbanja, već bi gramatičku tačnost nastavnik trebalo da vrednuje kao jedan od više elemenata kojim se ocenjuju različite receptivne i produktivne jezičke veštine. Elementi i skala vrednovanja, usaglašeni na nivou škole, trebalo bi da budu poznati i jasni učenicima.

FIZIČKO VASPITANJE - IZABRANI SPORT

(1 čas nedeljno, 36 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj obaveznog izbornog predmeta fizičko vaspitanje - izabrani sport je da učenici zadovolje svoja interesovanja, potrebe, za sticanjem znanja, sposobnosti za bavljenje sportom kao integralnim delom fizičke kulture i nastojanje da stečena znanja primenjuju u životu (stvaranje trajne navike za bavljenje sportom i učešćem na takmičenjima).

Opšti operativni zadaci:

Opšti operativni zadaci se ne razlikuju od osnovnih opštih zadatka fizičkog vaspitanja:

- razvoj i održavanje motoričkih sposobnosti učenika

- učenje i usavršavanje motoričkih formi izabranog sporta

- sticanje teorijskih znanja u izabranom sportu

- poznavanje pravila takmičenja u izabranom sportu

- formiranje navika za bavljenje izabranim sportom

- socijalizacija učenika kroz izabrani sport i negovanje etičkih vrednosti prema učesnicima u takmičenjima

- otkrivanje darovitih i talentovanih učenika za određeni sport i njihovo podsticanje za bavljenje sportom.

Posebni operativni zadaci:

- razvoj i održavanje specifičnih motoričkih sposobnosti (koje su naročito značajne za uspešno bavljenje izabranim sportom)

- učenje i usavršavanje osnovnih i složenih elemenata tehnike izabranog sporta

- pružanje neophodnih znanja iz izabranog sporta (principi tehnike, način vežbanja-treniranja, sticanje osnovnih i produbljenih taktičkih znanja, pravila takmičenja u sportu-itd.) i njihova primena u praksi

- učenje i usavršavanje osnovne taktike izabranog sprta i njena primene u praksi

- obavezna realizacija takmičenja na odeljenjskom i razrednom nivou

- zadovoljavanje socijalnih potreba za potvrđivanjem i grupnim poistovećenjem i dr.

- stvaranje objektivnih predstava učenika o sopstvenim mogućnostima za učešće u izabranom sportu

- podsticanje stvaralaštva učenika u sportu (u domenu tehnike, taktike i takmičenja).

ORGANIZACIONI OBLICI RADA

Osnovni organizacioni oblik rada je nastavni čas.

SADRŽAJI PROGRAMA

Programski sadržaji fizičkog vaspitanja-izabranog sporta čini sledeća struktura:

- razvijanje motoričkih sposobnosti učenika

- sportsko-tehničko obrazovanje učenika (obučavanje i usavršavanje tehnike)

- individualna i kolektivna taktika izabranog sporta

- teorijsko obrazovanje

- pravila izabranog sporta

- organizovanje unutar odeljenskih i međuodeljenskih takmičenja.

TEORIJSKO OBRAZOVANJE

Teorijsko obrazovanje:

- upoznavanje učenika sa značajem i vrednostima izabranog sporta

- upoznavanje učenika sa osnovnim principima vežbanja u skladu sa njegovim uzrastom

- upoznavanje učenika sa štetnim posledicama nepravilnog vežbanja i predoziranja u izabranom sportu

- upoznavanje učenika sa etičkim vrednostima i slabostima sporta

- upoznavanje učenika sa estetskim vrednostima sporta.

Minimalni obrazovni zahtevi:

Predmetni nastavnici utvrđuju minimalne obrazovne zahteve u skladu sa usvojenim programom za svaki izabrani sport. Pod tim se podrazumeva:

- savladanost osnovne tehnike i njena primena

- poznavanje i primena elementarne taktike

- poznavanje i primena pravila

- angažovanost i učešće učenika na takmičenjima u izabranom sportu.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Predmet fizičko vaspitanje - izabrani sport je obavezan izborni predmet i realizuje se u okviru redovne nastave sa jednim časom nedeljno koji se unosi u raspored časova škole. Časovi se upisuju prema redovnom rasporedu časova u rubriku dnevnika pod nazivom fizičko vaspitanje - izabrani sport (npr. atletika) i posebno se numerišu.

Svaki učenik je obavezan da se opredeli za jedan sport koji mu se ponudi početkom školske godine a još bolje na kraju prethodnog razreda.

Škola učenicima treba da ponudi takav izbor da njime budu ponuđeni najmanje dva inidividualna i dva kolektivna sporta. Ukoliko škola ima optimalne uslove za rad učenicima se može ponuditi i više sportova. Prihvataju se oni sportovi za koje se opredelilo najviše učenika u jednom odeljenju (celo odeljenje realizuje program izabranog sporta cele školske godine). Izbor sporta vrši se na nivou odeljenja.

Predlog za izabrani sport daje stručno veće nastavnika fizičkog vaspitanja. Predlog mora biti realan. Predlažu se sportovi za koje postoje adekvatni uslovi.

Učenici jednog odeljenja u sedmom razredu mogu izabrati isti sport koji su upražnjavali u prethodnim razredima (V, VI) ili mogu izabrati novi sport koji do tada nisu upražnjavali.

I. OSNOVNE KARAKTERISTIKE PROGRAMA

Osnovne karakteristike programu su:

- izbornost

- da služe potrebama učenika

- omogućavanje nastavnicima ne samo da planiraju već i da programiraju rad u nastavi u skladu sa sopstvenim znanjima, iskustvima

- program u velikoj meri omogućava kreativnost nastavnika

- program je u funkciji celokupnog fizičkog vaspitanja učenika.

Predlog sportova koje treba ponuditi učenicima za izbor.

1. U prvom redu sportovi koji se u određenom obimu obrađuju kroz nastavu fizičkog vaspitanja:

- atletika

- sportska gimnastika

- ritmička gimnastika

- rukomet

- košarka

- odbojka

- mali fudbal

- ples.

2. Sportovi koji se nalaze u programima takmičenja "Saveza za školski sport i olimpijsko vaspitanje Srbije":

- atletika

- streljaštvo

- plivanje

- odbojka

- košarka

- rukomet

- mali fudbal

- stoni tenis

- sportska gimnastika.

3. Sportovi za koje je zainteresovana lokalna sredina odnosno lokalna samouprava.

4. Sportovi za koje postoje odgovarajući prirodni i materijalni resursi:

- skijanje

- veslanje.

5. Sportovi sa kojima su se učenici upoznali kroz kursne oblike rada.

DIDAKTIČKO-METODIČKO UPUTSTVO ZA REALIZACIJU ČASOVA IZABRANE SPORTSKE GRANE (IZBORNOG SPORTA)

Časove izabrane sportske grane u pogledu metodike potrebno je u što većoj meri prilagoditi modelu časa fizičkog vaspitanja.

Prema motoričkim formama koje karakterišu izabrani sport i koje se primenjuju u osnovnoj fazi časa treba birati vežbanja, kako za uvodno-pripremnu tako i završnu fazu časa.

Težište rada u svim izabranim sportovima treba da je na tehnici i njenoj primeni u situacionim uslovima.

Kod individualnih sportova insistirati na primeni kretanja u takmičarskim uslovima; na nastojanju da se trči ili pliva što brže, skače što više ili baca što dalje, postiže što više krugova, ili da se kretanje izvede tehnički ispravno i estetski doterano - sve u zavisnosti karakteristika izabranog sporta.

Kod kolektivnih sportova (sportskih igara) forsirati uvežbavanje tehnike i taktike najviše kroz igru i situacione uslove približne uslovima igre.

Na svakom času u određenim vremenskim intervalima sprovoditi takmičenje između ekipa.

U radu na ovim časovima neophodno je praviti timove-ekipe prema sposobnostima.

Na časovima izabranog sporta obavezno je primenjivati diferencirane oblike rada u skladu sa znanjima i sposobnostima učenika. Ovakav pristup je obavezan uvažavajući strukturu učenika koji su se opredelili za određeni sport (ima onih koji su se tim sportom već bavili ili se njime bave i učenika početnika).

Sadržaje rada na časovima programiraju nastavnici zaduženi za realizaciju predmeta fizičko vaspitanje - izabrani sport u skladu sa znanjima o sportskoj grani i sagledavanjem sposobnosti i znanja učenika.

Programirani sadržaji planiraju se kao i svi ostali časovi nastave fizičkog vaspitanja.

Ocenjivanje učenika treba da je u skladu sa obimom i kvalitetom naučenosti sadržaja koji je za učenike određen (program za početnike i program za naprednije).

Kroz časove fizičkog vaspitanja - izabrani sport uočavati učenike koji su posebno talentovani za sport i upućivati ih da se njime bave i izvan škole u klubovima i sportskim školama ako to žele ili imaju interesovanja.

Kroz rad sa učenicima uočavati učenike čije se interesovanje za određeni sport ne poklapa sa njihovim mogućnostima i iste savetovati na kraju školske godine za koji sport da se opredele u narednoj školskoj godini.

II. ORGANIZACIJA VASPITNO-OBRAZOVNOG RADA

Sadržaji predmeta fizičko vaspitanje-izabrani sport mogu se realizovati u objektima škole, na odgovarajućim vežbalištima - objektima van škole pod uslovom da se nalaze u blizini škole ili da je za učenike organizovan namenski prevoz (sportska hala, bazen, otvoreni tereni, klizalište, skijalište itd).

Časovi se mogu organizovati u istoj smeni u okviru rasporeda časova sa drugim predmetima ili u suprotnoj smeni ako za tim postoji potreba i adekvatni uslovi.

III. PLANIRANJE VASPITNO-OBRAZOVNOG RADA

Planiranje obrazovno-vaspitnog rada sprovode nastavnici u skladu sa osnovnim principima planiranja u fizičkom vaspitanju. Obavezno se radi godišnji plan rada iz koga proističu mesečni i nedeljni planovi rada.

Nastavnici shodno uobičajenoj praksi obavezno prave i pripremu za pojedinačan čas. Priprema za čas bazira se na prihvaćenoj četvorodelnoj strukturi časa primerenog potrebama fizičkog vaspitanja.

IV. PRAĆENJE I OCENJIVANJE

Praćenje i vrednovanje rada učenika

Praćenje napretka učenika obavlja se sukcesivno u toku cele školske godine, na osnovu jedinstvene metodologije koja predviđa sledeće tematske celine. U sedmom razredu ocenjivanje se vrši brojčano, na osnovu ostvarivanja operativnih zadataka i minimalnih obrazovnih zahteva:

- stanja specifičnih motoričkih sposobnosti (u skladu sa zahtevima izabranog sporta);

- zdravstveno-higijenskih navika karakterističnih za izabranu sportsku granu;

- dostignutog nivoa savladanosti motoričkih znanja, umenja i navika u skladu sa induvidualnim mogućnostima u izabranoj sportskoj grani i minimalnim obrazovnim zahtevima za izabranu sportsku granu;

- odnosa prema radu i vrednovanje učešća na školskim sportskim takmičenjima.

1. Praćenje i vrednovanje motoričkih sposobnosti vrši se na osnovu savladanosti programskog sadržaja kojim se podstiče razvoj onih fizičkih sposobnosti koje su karakteristične za izabrani sport, a u skladu sa razvojnim karakteristikama učenika.

2. Usvojenost zdravstveno-higijenskih navika prati se na osnovu utvrđivanja nivoa pravilnog držanja tela i održavanja lične i kolektivne higijene, a, takođe, i na osnovu usvojenosti i primene znanja iz oblasti zdravlja posebno s obzirom na karakteristike izabranog sporta.

3. Stepen savladanosti motoričkih znanja i umenja sprovodi se na osnovu minimalnih programskih zahteva, vezanih za izabrani sport.

4. Odnos prema radu vrednuje se na osnovu redovnog i aktivnog učestvovanja u nastavnom procesu, takmičenjima i vanškolskim aktivnostima.

Ocenjivanje učenika u okviru praćenja i vrednovanja nastavnog procesa, vrši se na osnovu pravilnika o ocenjivanju učenika osnovne škole i na osnovu savremenih didaktičko metodičkih znanja.

V. PEDAGOŠKA DOKUMENTACIJA I DIDAKTIČKI MATERIJAL

Obavezna pedagoška dokumentacija je:

Dnevnik rada, struktura i sadržaj utvrđuje se na republičkom nivou i odobrava ga ministar, a nastavniku se ostavlja mogućnost da ga dopuni onim materijalom za koje ima još potrebe.

Planovi rada: godišnji, po razredima i ciklusima, plan stručnog aktiva, plan vančasovnih i vanškolskih aktivnosti i praćenje njihove realizacije.

Pisane pripreme nastavnik sačinjava za pojedine nastavne teme koje sadrže: vremensku artikulaciju ostvarivanja nastavne teme (ukupan i redni broj časova, vreme realizacije), konzistentnu didaktičku strukturu časova (oblike rada, metodičke postupke obučavanja i uvežbavanja).

Radni karton: treba da ima svaki učenik sa programom vežbanog sadržaja kojeg sačinjava učitelj ili predmetni nastavnik, a koji su prilagođeni konkretnim uslovima rada.

Formulari za obradu podataka za: stanje fizičkih sposobnosti, realizaciju programskih sadržaja u časovnoj i vančasovnoj organizaciji rada.

Očigledna sredstva: crteži, konturogrami, video-trake aranžirane, tablice orijentacionih vrednosti motoričkih sposobnosti, raznovrsna obeležavanja radnih mesta i drugi pisani materijali koji upućuju učenike na lakše razumevanje radnih zadataka.

V. IZBORNI NASTAVNI PREDMETI
SVAKODNEVNI ŽIVOT U PROŠLOSTI

(1 čas nedeljno, 36 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave izbornog predmeta svakodnevni život u prošlosti jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i naučnu pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da prošire znanja iz oblasti opšte kulture, da se osposobe kroz upoznavanje sa načinom života ljudi u prošlosti bolje razumeju svet i vreme u kome žive i razviju svest o kontinuitetu i ukorenjenosti. Učenici bi trebalo da se upoznaju sa specifičnostima dinamike kulturnih promena i da nauče kako da sagledaju sebe u kontekstu "drugog" da bi sopstveni identitet što potpunije integrisali u širi kontekst razuđene i složene sadašnjosti.

Zadaci nastave izbornog predmeta svakodnevni život u prošlosti su stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave ovog izbornog predmeta svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave predmeta) budu u punoj meri realizovani

Kroz nastavu usmerenu ka upoznavanju s različitim elementima svakodnevnog života, kao što su odnosi u porodici, ishrana, obrazovanje, igre, zabava, stanovanje, odevanje… učenici uočavaju njihovu uslovljenost istorijskim procesima i događajima. Koncepcija nastave ovog izbornog predmeta naglasak stavlja na upoznavanje s osnovnim elementima svakodnevnog života u prošlosti Srbije, Evrope i sveta, s namerom da se uoče njihovi zajednički imenitelji i upoznaju različitosti koje postoje u datom istorijskom kontekstu, kao i u odnosu na savremeno doba u kojem učenik živi. Podsticanjem radoznalosti, kreativnosti i istraživačkog duha u proučavanju ovog predmeta, učenici treba da se osposobe da formiraju jasniju predstavu o prošlim vremenima, da ovladaju elementarnim procedurama prikupljanja istorijske građe, kao i da razviju kritički odnos prema toj građi i drugim ostacima prošlih vremena.

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- razumeju pojam svakodnevni život

- razumeju značaj proučavanja svakodnevnog života u prošlosti

- usvoje i prošire znanja o razlikama između svakodnevnog života danas i u prošlosti

- usvoje i prošire znanja o ulozi novca i banaka u svakodnevnom životu ljudi nekad i sad

- upotpune znanja o istoriji srpskog novca

- steknu znanja o svakodnevnom životu u novom veku

- steknu znanja o svakodnevnom životu Srba u novom veku

- razvijaju istraživačku radoznalost

- razvijaju sposobnost povezivanja znanja iz različitih oblasti.

SADRŽAJI PROGRAMA

UVOD

Pojam svakodnevnog života (uočavanje razlike između političke istorije i istorije svakodnevnog života i ukazivanje na osnovne tematske oblasti istraživanja - ishrana, stanovanje, odevanje, obrazovanje, odnosi u porodici i lokalnoj zajednici, lečenje, religioznost i verovanja običnih ljudi, zabava, takmičarske igre...).

Značaj proučavanja svakodnevnog života u prošlosti (prošlost ne pripada samo vladarima, vojskovođama i državnicima, već i običnim ljudima, kojima se možemo približiti jedino istraživanjem njihove svakodnevice).

NOVAC I BANKE NEKAD I SAD

Pojmovi numizmatika, novac i banka (numizmatika kao nauka o postanku, razvoju i upotrebi kovanog novca; novac kao specifična roba, mera vrednosti, platežno sredstvo i kao jedno od obeležja samostalnosti države; banka kao preduzeće koje trguje novcem).

Novac i banke u sadašnjosti (svrha i značaj postojanja novca i banaka; pojmovi - štednja, trezor, kredit, kamata, deonica, inflacija, deflacija; falsifikovanja novca, savremeno potrošačko društvo u kome je novac najviša vrednost…).

Novac i banke u prošlosti (istorijat novca i banaka - od starog veka do danas: od plaćanja u naturi do kovanog, papirnog, "plastičnog" i "elektronskog" novca i od malih menjačnica u Staroj Grčkoj i Rimu, preko renesansnih banaka, do modernih multinacionalnih finansijskih institucija; materijali od kojih je izrađivan novac, istorijski fenomen "kvarenja" novca; likovi i različiti simboli na kovanom i papirnom novcu...).

Novac u Srbiji nekad i sad (istorijat novca od srednjeg veka do danas: perper, dinar, dukat, groš, akča–aspra, talir, forinta, marka; *dinar* kao zvanična valuta moderne Srbije; motivi na novčanicama; nastanak i razvoj Narodne banke kao prve finansijske institucije u Srbiji).

SVAKODNEVNI ŽIVOT U NOVOM VEKU

Svakodnevni život u Evropi i svetu od kraja XV do kraja XIX veka

Način ishrane (sakupljanje i pripremanje namirnica, upotreba istočnjačkih začina, jelovnik, ponašanje za stolom, pribor za jelo, načini čuvanja hrane i njeno konzerviranje, piće, konzumiranje kafe, čaja i duvana...).

Odevanje (materijali i načini obrade, pojava šivaće mašine, stilovi u odevanju, modne kuće, svakodnevna i svečana odeća, nakit, frizure, perike, šminka, parfemi, lična higijena...).

Porodični odnosi (tradicionalni i moderni pogledi na porodicu, položaj deteta; promene nastale posle Francuske revolucije).

Stanovanje u doba renesanse i baroka (građevinski materijali, način gradnje, oruđa za rad, izgled objekata i organizacija prostora - palata, dvorana, ložnica, studio, kabinet, odžaklija; osvetljenje, grejanje, ukrašavanje stambenog prostora - slike, portreti članova porodice; kućni inventar; razlika u načinu stanovanja između sela i grada i između bogatih i siromašnih).

Stanovanje u industrijsko doba (vrste objekata i organizacija prostora; osvetljenje - gas i struja; grejanje, kućni inventar; ukrašavanje stambenog prostora - slike, portreti članova porodice, fotografije).

Život u renesansnom i baroknom gradu (prostorno i urbano planiranje, primeri Venecije, Firence, Napulja, Madrida, Pariza, Londona, Antverpena, Amsterdama...).

Život u gradu industrijskog doba (prostorno i urbano planiranje, nove ulice - pojava bulevara; nastanak industrijskih četvrti, radnička naselja i predgrađa; boemske četvrti; pojava moderne infrastrukture - vodovod, kanalizacija, metro; primeri Pariza, Londona, Berlina, Njujorka).

Život na selu (osnovni ritmovi agrarne proizvodnje, organizacija radnog dana...).

Obrazovanje i vaspitanje (škole i univerziteti, uloga crkve i države - pojava svetovnog i obaveznog obrazovanja; pojava štamparstva i širenje pismenosti, pojava školskih udžbenika, zabranjene knjige, pojava legata i zadužbina; položaj učenika - nagrađivanje i kažnjavanje, odevanje učenika).

Verski život (obeležja svakodnevnog života pripadnika različitih verskih konfesija - sličnosti i razlike između katolika, protestanata, pravoslavaca, muslimana, Jevreja; pojava ateizma).

Vojska (izrada i izgled vojničke opreme: mačevi, koplja, vatreno oružje - od primitivnih pušaka arkebuza i musketa do razorne artiljerije; uvođenje stajaće vojske, razvoj moderne vojne strategije i taktike - pojava generalštaba, uvođenje uniformi i vojnih odlikovanja; vojno obrazovanje).

Klasična muzika i klasično pozorište (muzički instrumenti - klavir, orgulje, violina, flauta, gitara; pozorište u doba Šekspira i Molijera, nastanak opere).

Dokolica i zabavni život (igre, ples uz muziku, balovi, maskiranje, ulični zabavljači, putujuća pozorišta, kockanje...).

Komunikacije u industrijsko doba (razvoj poštanskog, telegrafskog i železničkog saobraćaja; pojava telefona, parobrod, novine i novinarstvo).

Putovanje i turizam (otkrivanje novih destinacija, gostionice i hoteli, banje).

Odnos prema drugom i različitom (prema strancima, pripadnicima druge profesije, pola, veroispovesti, političkog uverenja; progon veštica).

Strahovi stanovništva (od smaka sveta, pomračenja sunca i meseca, kometa, prirodnih nepogoda, gladi, bolesti, mitskih bića - vampira, vukodlaka, duhova...).

Lečenje (bolnice, načini zdravstvene zaštite i preventive, humanitarne organizacije - Crveni krst; lekovi i lekovito bilje, apoteke, zarazne bolesti, bolesti mornara, higijenski uslovi, epidemije, karantini...).

Svakodnevni život Srba od kraja XV do kraja XIX veka

Način ishrane (rekonstrukcija mogućeg jelovnika - dvor, grad, selo; pripremanje hrane, posni i mrsni ciklusi, uticaji drugih kuhinja na karakter ishrane; piće, konzumiranje kafe i duvana).

Odevanje (materijali i tkanine - čoja, krzno, koža, lan, svila; nakit, razlika u odevanju kod Srba u Habzburškom i Turskom carstvu, kao i kod pripadnika različitih društvenih grupa; crna odeća monaha i plava odeća sveštenika u Karlovačkoj mitropoliji; srednjoevropski uzori u oblačenju srpskog građanskog staleža u Habzburškoj monarhiji; zabrana hrišćanima u Turskoj da nose zelenu i skarletnu boju odeće, kao i bele turbane kako bi se razlikovali od muslimana; građansko odelo, uniforme državnih činovnika, lekara, carinika, profesora Liceja i gimnazija u obnovljenoj Srbiji; narodna nošnja u Srbiji - opanci, šarene čarape, gaće od platna, čakšire od čoje, vezene košulje, gunj, šubara, fes, jelek, pregača, zubun...).

Stanovanje (građevinski materijali, način gradnje, izgled objekata i organizacija prostora; razlike u stanovanju kod Srba u Habzburškom i Turskom carstvu: dvorci, gradske kuće, konaci, seoske kuće - brvnare, čatmare, bondručare, *kućeri* - prenosne kuće; dvorovi vladara - vožda Karađorđa, kneza Miloša, kneza Mihaila, kneza Aleksandra, vladike Petra II, knjaza Danila, knjaza Nikole; ukrašavanje stambenog prostora - nameštaj, ikone, portreti članova porodice, srpskih vladara i crkvenih velikodostojnika, fotografije; uređenje dvorišta).

Život u gradu (osnovni tipovi gradskih naselja - varošica, varoš i grad; orijentalni i evropski uticaji; primeri Beograda, Novog Sada, Niša, Kragujevca...).

Trgovina i zanatstvo (esnafi, zanati - turski i nemački nazivi za zanatlije: ćurčija, terzija, abadžija, boltadžija, papudžija, mumdžija, tufegdžija, kujundžija, čarugdžija, šloser, tišler, šuster, šnajder...).

Život na selu (osnovni ritmovi agrarne proizvodnje; osnovna obeležja zemljoradnje, vinogradarstva i stočarstva; zadruga, moba, pozajmica; poljoprivredna oruđa, mlinovi, vetrenjače, čuvanje i skladištenje hrane).

Porodica (običaji životnog ciklusa - rođenje, svadba, smrt, sahrana; položaj muškarca, žene i deteta u porodici i lokalnoj zajednici, život u užoj i široj porodici - zadruga i inokosna porodica).

Društveni život (osnovni praznici zajednice - verski i državni; porodični praznici - krsna slava; radni i neradni dani; uloga kafana, krčmi i mehana; različiti oblici zabavnih aktivnosti: na selu - kolo, prela, posela, panađuri; u gradu - balovi, soarei, izleti, književne družine i čitališta, pozorište...).

Odnos prema drugom i različitom (prema strancima, pripadnicima druge profesije, pola, veroispovesti, političkog uverenja; gostoprimstvo).

Obrazovanje (širenje osnovne pismenosti u lokalnim sredinama - parohijski sveštenik kao učitelj pisanja i čitanja, manastiri kao centri pismenosti i obrazovanja; osnivanje svetovnih škola - gimnazija i Velika škola; jedan dan u školi; školska slava; odevanje učenika; školovanje ženske dece; slanje đaka na školovanje u inostranstvo).

Vojska (oružje ustanika, način ratovanja ustaničke vojske - značaj šančeva i utvrđenja; pešadija, konjica, artiljerija; vojna organizacija za vreme kneza Mihaila i kneza Milana - oružje, uniforme i odlikovanja; poreklo šajkače, vojno obrazovanje).

Lečenje (načini zdravstvene zaštite i preventive, humanitarne organizacije - Crveni krst; lekovi i lekovito bilje, apoteke, zarazne bolesti, higijenski uslovi, epidemije, karantini; prve bolnice i prvi Srbi lekari u južnoj Ugarskoj u XVIII veku, otvaranje bolnica u Srbiji u vreme kneza Miloša; nadrilekarstvo, vradžbine...).

Komunikacije (pismo, pošta, telegraf; putevi, novine i novinarstvo, poklonička putovanja - hadžiluci).

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Program za sedmi razred je koncepcijski postavljen da predstavlja smisaonu celinu koja istovremeno otvara mogućnosti za dalji razvoj i nadogradnju sadržaja u programima ovog predmeta za osmi razreda, a oslanja se na sadržaje iz petog i šestog razreda. Sastoji se iz tri tematske celine.

Prva celina se može odrediti kao bazična jer svi programi za ovaj predmet, od petog do osmog razreda, njome započinju. Sadržaji u okviru ove teme namenjeni su preciznijem određivanju pojma *svakodnevni život*, kao i objašnjavanju značaja proučavanja svakodnevnog života ljudi u prošlosti.

Druga je fokusirana na samo jedan sadržaj svakodnevnog života. U sedmom razredu ta tema je *Novac i banke nekad i sad,* koja se obrađuje polazeći od sadašnjosti koja je učenicima poznata ka sve daljoj prošlosti.

Treća tematska celina se bavi različitim aspektima svakodnevnog života u određenom vremenskom periodu. U sedmom razredu to je *novi vek*, čime se obezbeđuje veza sa proučavanjem istorijskih događaja u okviru obaveznog predmeta *istorija*.

Podelom na pomenute tematske celine, učenicima je omogućeno da se u bilo kom razredu opredeljuju za ovaj izborni predmet po prvi put, a da propušteni program(i) ne predstavljaju ozbiljniju prepreku. Oni učenici koji izaberu da tokom čitavog drugog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja pohađaju ovaj predmet ovladaće najvažnijim pojmovima i pojavama, koje čine svakodnevicu ljudi u rasponu od praistorije do savremenog doba, a sa sadržajima četiri teme (po jedna za svaki razred) biće detaljnije upoznati.

Iako je ceo program okrenut prošlosti, neophodno je da se tokom rada sa učenicima vrši stalna komparacija sa savremenim dobom, čime se potencira shvatanje kontinuiteta u razvoju ljudi i društva. Sadržaji se, takođe, obrađuju i kroz dimenziju lokalno - globalno, gde učenici imaju priliku da svoj zavičaj bolje prouče u odnosu na zadatu epohu.

U sadržaju programa date su osnovne tematske celine, a nastavnik ima slobodu da kreira konačnu verziju programa za svaku grupu sa kojom radi, uvažavajući interesovanja učenika i ciljeve i zadatke predmeta. Početni časovi, kad se učenici međusobno bolje upoznaju jer najčešće pripadaju različitim odeljenjima, pogodni su da se razgovara i o izboru sadržaja. Navodeći interesantne istorijske činjenice ili pitanja (kako su u prošlosti ljudi popravljali zube, kako su znali koliko je sati...?), nastavnik pobuđuje učeničku radoznalost i motiviše ih da se opredele za neke od ponuđenih sadržaja. Odgovornost nastavnika je da, zatim, te sadržaje uobliči u konkretne nastavne teme, koje će biti obrađivane na časovima.

Tako dobijeni materijal osnov je za dalji rad nastavnika, planiranje aktivnosti i pripremu za čas. Poželjno je da nastavnik postigne da planirane aktivnosti imaju definisanu strukturu, koju odlikuju fleksibilnost i adaptibilnost. U pripremnoj fazi nastavnik treba da prikupi dovoljan broj informacija o sadržajima na kojima će raditi sa učenicima, ali će konačni obim informacija biti određen učeničkim potrebama i mogućnostima da ih pripreme i prime. Nastavnik je taj koji ne dozvoljava da dominira preterana faktografija, a nastoji da se postigne funkcionalnost znanja i povezanost činjenica u smisaone celine. On na različite načine podstiče osamostaljivanje učenika u prikupljanju i sređivanju istorijskih podataka, usmerava ih na različite izvore informacija i podučava ih kako da se prema njima kritički odnose. Na taj način se neguje istraživački duh i ljubav prema nauci i podstiče mišljenje zasnovano na proverenim činjenicama i argumentima.

Osnovni pristup u radu jeste interdisciplinarnost i savlađivanje novih i nepoznatih činjenica pomoću onih bliskih i poznatih. U okviru ovog predmeta postoje velike mogućnosti za integraciju školskog i vanškolskog znanja učenika, za izlazak iz okvira školskih udžbenika i učionice, uključivanje roditelja i sugrađana koji poseduju znanja, kolekcije, knjige, filmove i drugo što može da pomogne u realizaciji programa.

Nastavnik svakoj nastavnoj jedinici pristupa kao posebnom obrazovnom i didaktičkom problemu za koji zajedno sa učenicima pronalazi odgovarajuća rešenja. Uvek treba težiti

kombinovanju različitih metoda rada (kratka predavanja, gledanje filmova, čitanje knjiga, diskusije, analiza pisanih izvora i slika, posete arheološkim i istorijskim lokalitetima, pravljenje upotrebnih predmeta iz prošlosti...). Posebno je prikladno organizovati učenike u timove, gde se centralni zadatak rešava tako što svako ima svoj pojedinačni radni zadatak i ulogu u timu.

U izvođenju nastave aktivnost učenika je najvažnija, bez obzira na izabrane metode rada. Nastavnikova je uloga da organizuje nastavu, pruži pomoć učenicima u radu (od davanja informacija do upućivanja na izvore informacija) i da podstiče interesovanje učenika za predmet. U toku svih aktivnosti treba ohrabrivati razmenu informacija, kako između učenika i nastavnika, tako i između samih učenika.

Kvalitet nastave unaprediće upotreba različitih nastavnih sredstava kao što su: ilustracije, dokumentarni i igrani video i digitalni materijali, arheološki materijal ili kopije nalaza, posete kulturno-istorijskim spomenicima, kompjuterske igrice koje se zasnivaju na rekonstrukciji društva iz prošlosti i dr.

Domaći zadaci imaju svoje opravdano mesto u realizaciji ovog programa. Ukoliko se dobro postave, neće dodatno opteretiti učenike niti kod njih izazvati odbojnost. Razlog za uvođenje domaćih zadataka ne proizilazi iz malog fonda časova i obimnog gradiva, već iz samog cilja predmeta. Domaći zadaci će u velikoj meri doprineti da se učenici osamostale u istraživačkim aktivnostima i prikupljanju podataka, posebno kada se usklade s interesovanjima učenika (ne treba svi učenici da imaju isti domaći zadatak). Mnoge domaće zadatke učenici mogu raditi u paru ili manjoj grupi, uz pomoć porodice, za vreme raspusta, što su nedovoljno iskorišćeni modaliteti u radu s učenicima.

Kao i kod drugih izbornih predmeta gde ocena ne utiče na školski uspeh, ocenjivanje dobija nešto drugačiju dimenziju. Za ovaj predmet klasično pismeno i usmeno ispitivanje znanja nije pogodno. Svaka aktivnost je prilika da se učenik oceni. Nastavnik prati celokupni rad učenika i nagrađuju sve njegove aspekte. Pored stečenog znanja o svakodnevnom životu ljudi u prošlosti, nastavnik treba da nagradi i učešće i posvećenost aktivnostima nezavisno od postignuća. Ocena je odraz individualnog napredovanja deteta i podsticaj za njegov dalji razvoj.

Kako je sadržaj predmeta povezan sa svim oblastima života (ishrana, odevanje, obrazovanje, lečenje, proizvodnja, zabava...), učenici imaju priliku da savlađivanjem programa ovog predmeta dobiju brojne informacije značajne za svoj budući profesionalni razvoj. Nastavnik treba da ima u vidu i ovaj aspekt predmeta i, ukoliko kod nekog učenika prepozna posebno interesovanje za određene sadržaje, treba da mu ukaže kojom profesijom bi se mogao baviti, odnosno u kojoj srednjoj školi se stiču znanja i zvanja za određenu oblast.

Da bi se zadaci nastave što potpunije ostvarili, trebalo bi da postoji korelacija s drugim obaveznim i izbornim nastavnim predmetima kao što su *istorija, geografija, srpski jezik, likovna kultura, muzička kultura, crtanje, slikanje i vajanje, šah, verska nastava, građansko vaspitanje...*

Na kraju školske godine, kao mogućnost da se sistematizuje i rekapitulira usvojeno znanje, može se organizovati izložba/priredba kojom bi učenici pokazali stečeno znanje, kao i materijale i predmete koje su prikupili izučavajući ovaj izborni predmet. Ovakve izložbe/priredbe zahtevaju od nastavnika da planira časove na kraju školske godine za njihovu pripremu.

Posebni zahtevi

Novac i banke nekad i sad

Kroz obradu ove tematske celine učenici će se upoznati sa ulogom i značajem novca i banaka u životu ljudi i razvoju svih društava do danas. Aktivnosti treba tako organizovati da učenici shvate psihološki i socijalni aspekt novca i njegovu pozitivnu i negativnu ulogu.

Proučavanje ove teme može da započne analizom novca koji je sada u upotrebi, razgovorom o smislu postojanja brojnih banaka koje se bave prometom novca i o pojavama kao što su inflacija, štednja, krediti, falsifikovanje novca...

Ukoliko učenici imaju interesovanja, mogu se organizovati debatne grupe koje bi napadale i branile postojanje novca (kako bi se živelo bez njega - za i protiv) i koje bi upoređivale mesto i ulogu novca u prošlosti i sadašnjosti... Cilj je da učenici shvate zašto je novac oduvek bio jedan od glavnih "organizatora" društva.

Važno je ukazati na materijale koji su se koristili za izradu novca (posebno kovanog) i na estetski aspekt novca. Učenici mogu i sami pregledom izabranog novca iz prošlosti i sadašnjosti (u tu svrhu mogu se koristiti pravi novac, ali i fotografije) da identifikuju simbole koji su se koristili i da pokušaju da tumače njihovo značenje. Deo aktivnosti se može posvetiti i ličnostima prikazanim na novcu i identifikovati po čemu su oni poznati, odnosno zašto su zaslužili takvu počast (vladari, vojskovođe, naučnici, umetnici...).

Posebnu pažnju treba posvetiti analizi srpskog novca kroz istoriju.

Numizmatička vrednost zbirki starog novca može se pojasniti učenicima organizovanjem posete ustanovama koje poseduju takve zbirke u lokalnoj sredini ili u Beogradu (Narodni muzej, Narodna banka Srbije). Učenici mogu doneti stari novac koji imaju u svojim kućama i pripremiti priču o njegovoj starosti, poreklu, izgledu, vrednosti...

Učenicima mogu biti interesantne teme o funkciji novca na narodnoj nošnji nekih zemalja, ili o tome kako se novac čuvao kad nije bilo banaka, kako su izgledali novčanici i čime su se ukrašavali (muški i ženski novčanici, vrećice za novac...). Moguće je i analizirati nazive koje novac ima u različitim delovima sveta, ili otkriti poreklo reči *dinar* i u kojim se sve zemljama on koristi. Učenicima, takođe, može biti atraktivna aktivnost na osmišljavanju novca za neku hipotetičku državu, a od radova se može napraviti izložba.

Svakodnevni život u novom veku

Nastavni sadržaji preporučeni u ovoj temi daju mogućnost učenicima da steknu jasniju sliku o periodu novog veka. Najveći deo prošlosti pripada običnim ljudima, koji su nam po mnogo čemu veoma bliski. Taj "običan" i uglavnom "bezimeni" svet pojedinaca i lokalnih zajednica (sagledanih kao opozicija centru) čini zapravo istoriju sveta, koju klasična istorija, politički i događajno usmerena, predstavlja samo kroz istoriju država, vladara i vladajućih elita. Upoznavanjem sa ljudskom svakodnevicom u novom veku, kao i u bilo kojoj drugoj istorijskoj epohi, učenicima će se ukazati brojne sličnosti i razlike s današnjim vremenom.

Uočavanje sličnosti i razlika ima dva osnovna cilja. Prvo, učenicima će se apstraktnost istorijske nauke o istorijskim procesima i iščezlim državama i kulturama približiti kroz "konkretizaciju" prošlosti u pojavi svakodnevice običnih ljudi prošlih vremena. Time se kod učenika stvara svest da je prošlost nekada bila nečija sadašnjost, kao što i naša svakodnevica veoma brzo postaje prošlost. Drugo, u dijalogu sa različitim i drugim, učenici će moći da potpunije sagledaju neposredno okruženje i društvo u kome žive, kao i sebe same. Na taj način, doći će do proširivanja stečenih znanja, a u isto vreme proces formiranja svesti o samom sebi i okolnom svetu biće upotpunjen saznanjem o razvoju i usavršavanju

kulturnih odlika različitih zajednica, koje najčešće odgovaraju promenama njihovih društveno-ekonomskih sistema. Time bi trebalo da se kod učenika podstakne razvoj veštine posmatranja, upotrebe komparativnosti i kritičkog sagledavanja njegovog sopstvenog okruženja i sadašnjice.

ODABRANA LITERATURA:

D. Bandić, *Narodna religija Srba u 100 pojmova,* Beograd 2004.

F. Brodel, *Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od XIV do XVIII veka, Knj.1: Struktura svakodnevice: moguće i nemoguće,* Novi Sad 2007.

E. Buhari, *Napoleonova gardijska konjica,* Beograd 2006.

A. Veselinović, R. Ljušić, *Srpske dinastije,* Novi Sad 2001.

P. Vilar, *Zlato i novac u povijesti1450-1920,* Beograd 1990.

A. Vuletić, J. Mijailović, *Između posela i balova. Život u Srbiji u 19. veku,* Beograd 2005.

Ž. Delimo, *Strah na zapadu od XIV do XVIII veka: opsednuti grad,* Vrnjačka Banja 1982.

S. Dimitrijević, *Srednjovekovni srpski novac,* Beograd 1997.

Istorija privatnog života III, od renesanse do prosvećenosti, priredili F. Arijes i Ž. Dibi, Beograd 2002.

Istorija privatnog života IV, od Francuske revolucije do Prvog svetskog rata, priredili F. Arijes i Ž. Dibi, Beograd 2003.

K. Kanduri, *Veliko istraživanje - istorija,* Beograd 2005.

R. Ljušić, *Istorija* za treći razred gimnazije opšteg i društveno-jezičkog smera, Beograd 2007, 81–83, 114–117, 231–234.

R. Ljušić, *Istorijska čitanka i radna sveska* za treći razred gimnazije opšteg i društveno-jezičkog smera, Beograd 2007, 140–145.

R. Ljušić, *Ljubavi srpskih vladara i političara,* Niš 2000.

R. Mandru, *Opsednutost đavolom i vradžbine u XVII veku,* Novi Sad 1988.

B. Miljković-Katić, *Struktura gradskog stanovništva sredinom XIX veka,* Beograd 2002.

Obrazovanje kod Srba kroz vekove, Beograd 2001.

Privatni život u srpskim zemljama u osvit modernog doba, priredio A. Fotić, Beograd 2005.

Privatni život kod Srba u devetnaestom veku. Od kraja osamnaestog veka do Prvog svetskog rata, priredili Ana Stolić i Nenad Makuljević, Beograd 2006.

Službeno odelo u Srbiji u 19. i 20. veku, Beograd 2001.

Stari Beograd - iz putopisa i memoara, priredio Đuro Gavela, Beograd 1951.

Ž. Stojanović, *Papirni novac Srbije i Jugoslavije,* Beograd 1996.

A. Fotić, *U Osmanskom carstvu (XV-XVIII vek),* Beograd 2007.

Sledeći

Prethodni

CRTANJE, SLIKANJE I VAJANJE

(1 čas nedeljno, 36 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj obrazovno-vaspitnoog rada u nastavi likovne kulture je da se podstiče i razvija učenikovo stvaralačko mišljenje i delovanje u skladu sa demokratskim opredeljenjem društva i karakterom ovog nastavnog predmeta.

Zadaci vaspitno-obrazovnog rada u nastavi likovne kulture sastoji se u razvijanju učenikove sposobnosti za:

- korišćenje svih likovnih elemenata

- likovni stvaralački rad

- korišćenje različitih materijala i medijuma

- usvajanje estetskih kriterijuma i za kreativno mišljenje

- doživljavanje likovnih umetničkih dela u okviru kulturne baštine za prepoznavanje savremenih kretanja u umetnosti svog i drugog naroda

- vizuelnu percepciju i apercepciju

- kritičko mišljenje

- oplemenjivanje životnog radnog prostora

- aktivno stvaralačko delovanje u kulturnom i umetničkom životu sredine

- aktivno estetsko unapređivanje svoje okoline i očuvanje prirode i baštine zavičaja i domovine

- negovanje ukupnih ljudskih dostignuća

- buduća zanimanja, profesionalnu orijentacijiu

- emancipaciju ličnosti učenika

- kulturu rada.

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- proširuju iskustva u likovnom izražavanju i razviju likovno-estetski senzibilitet za: arabesku, proporcije, kompoziciju i prostor, objedinjavanje pokreta igre i zvuka, fotografiju i performans

- upoznaju osnovne elemente likovne organizacije i pripreme se za samostalno i kolektivno preoblikovanje određenog prostora

- se osposobe da povezuju likovni rad s literarnim scenskim izrazom, zvukom i pokretom

- upoznaju vrednosti spomenika kulture i svoju kulturnu baštinu.

STRUKTURA:
1. Sadržaji programa
2. Kreativnost
3. Medijumi

SADRŽAJI PROGRAMA

CRTANJE (8+3+1)

Proporcije.

Percepcija.

Crtanje - prirodni ugljeni štapići, olovke s mekim grafitnim uloškom, papiri...

Proporcije - vežbanje i estetska analiza.

Komponovanje veličina u prostoru.

Percepcija.

Crtanje - prirodni ugljeni štapići, olovke s mekim grafitnim uloškom, papiri...

Komponovanje i stepenovanje oblika u prostoru.

Percepcija - apercepcija.

Crtanje; odgovarajuća sredstva i materijali.

Arabeska.

Percepcija - apercepcija.

Crtanje, slikanje, odgovarajuća sredstva i materijali.

Arabeska - vežbanje.

Estetska analiza.

SLIKANJE (8+3+1)

Ravnoteža oblika i boje u prostoru

Percepcija - apercepcija

Crtanje, slikanje − odgovarajuća sredstva i materijali

Kontrast, svetlina, površina i oblika u određenom prostoru

Percepcija - apercepcija

Crtanje, slikanje; odgovarajuća sredstva i materijali.

Srodnost likovnih vrednosti u određenom prostoru.

Percepcija - apercepcija.

Crtanje, slikanje − odgovarajuća sredstva i materijali.

VAJANJE (10+2+1)

Oblikovanje masa i volumena dodavanjem i oduzimanjem.

Percepcija - apercepcija.

Vajanje; odgovarajuća sredstva i materijali.

Ornamenti (trodimenzionalni)

Percepcija-apercepcija.

Vajanje - odgovarajuća sredstva i materijali.

Vajarski materijali, odlivanje (negativ, pozitiv)

Percepcija - apercepcija.

Vajanje − gips i odgovarajuća sredstva i materijali.

Performans.

Percepcija - apercepcija.

Odgovarajuća sredstva i materijali.

Estetska analiza.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Programski sadržaji omogućavaju prepoznavanje i razvoj darovitosti učenika i njihovih indidividualnih sposobnosti i postepeno uvođenje učenika u oblast profesionalne orijentacije.

S obzirom da koncepcija ovog izbornog predmeta poseban naglasak stavlja na podršku darovitoj deci, koja imaju mogućnost da produbе znanja u onim sadržajima koji se ne mogu realizovati u redovno-časovnom sistemu, stoga je za izradu ovog programa stručna komisija oslonce tražila pre svega u programu obaveznog predmeta *likovna kultura* kako bi se nastavila korelacija i produbila započeta realizacija sadržaja.

Imajući u vidu obrazovni karakter nastavnog predmeta likovna kultura, neophodno je na svakom času svaku tematsku jedinicu ilustrovati adekvatnim likovno-umetničkim delom. U realizaciji ove nastave treba, u skladu sa mogućnostima škole i kreativnostima nastavnika, insistirati na većoj afirmaciji tematskih jedinica u oblasti *crtanja*. Celinom kompozicija i prostor treba insistirati na razvijanju osetljivosti za shvatanje kompozicije u prostoru. Iako je kompozicija organizacija (raspored) odnos raznih elemenata, ona je zapravo struktura umetničkog dela. U tom kontekstu, važno je učenicima ilustrovati najtipičnija dela umetničkog nasleđa u kojima su na različit, karateristističan način rešeni kompozicija i prostor. S obzirom na to da se organizacija elemenata komponuje u datom prostoru, neophodno je da se kompozicija poveže na znanja iz celine *proporcije*, i da se deci predoči potpojam prostor. Važno je naglasiti linearnu, vazdušnu i inverznu perspektivu i tumačiti razliku prostora u vizantijskom i renesansnom slikarstvu, ali i na primerima slikarstva moderne umetnosti treba ukazati na veću spontanost i subjektivnost i individualno poimanje komozicije i prostora. Treba naglasiti korišćenje svih vrsta linija, kako bi se postepeno obogaćivalo linearno grafičko izražavanje, i naglasiti pojedinosti do kojih se dolazi na osnovu opserviranja ili prethodnog vežbanja rada po prirodi. Neophodno je analizirati perspektive (ptičje, žablje, linearne). Tematskom celinom proporcija (razmera, srazmera) treba uspostaviti korelaciju sa matematikom, fizikom i biologijom uz tumačenja primera iz umetničkog nasleđa. Učenicima treba ponuditi inicijative i sadržaje za nova kretanja u savremenoj umetnosti kako bi razvijali osetljivost za nove umetničke materijale i medijume.

U području *slikanje*, treba insistirati na obogaćivanju skale pojedinih boja i njihovog kompozicionog odnosa i uvođenju u bojene vrednosti procesom rada po prirodi. Umetnička dela učenike uvode u tajne različitosti jer razumevanje različitosti kultura, kao i večitih promena u prirodi, uslovljava adekvatan odnos prema vlastitom umetničkom nasleđu. Pri tome ne treba zanemariti ni mogućnosti učenja iz prirode i putem umetničke recepcije kao metode u kome nas priroda i umetničko delo uvode u oblik otkrivanja (opažanjem) u cilju opšte i likovne kulture. Imajući u vidu da je u programu obaveznog predmeta likovna kultura dato uputstvo koje se odnosi i na obavezni predmet, u izbornom predmetu treba naglasiti samo one specifičnosti koje karakterišu ovaj program. Za izradu ovog programa stručna komisija je tražila oslonce pre svega u programu obaveznog predmeta likovna kultura, kako bi se nastavila korelacija i produbila započeta realizacija sadržaja. Celina *objedinjavanje pokreta, igre i zvuka* predstavlja nužan uslov za vezu minulih vremena sa savremenim tokovima umetnosti u kojima se brišu granice umetničkih područja i najavljuju savremene koncepcije. Stoga je u ovom programu predviđen *performans* kojim se nastavlja i produbljuje program obaveznog predmeta. Performansom se ukazuje na suprotstavljanje predstavi o umetnosti kao robi, trajnom robnom proizvodu, kao i na prolaznost života i umetničkog dela. Neophodno je metodom razgovora ukazati na odlike proširenih medijuma (performans). Akcije, pokreti i procesi u ovoj predstavi su u središtu pažnje. Svaki događaj u školi može biti podsticaj za rad i imati motivacioni karakter ukoliko izaziva i podstiče emocionalni i intelektualni stav i doživljaj učenika. U vidu improvizacije, pozorišne predstave, plesa, uz korišćenje audio-muzičkih efekata treba omogućiti učenicima da realizuju svoju kreativnost. Tom prilikom učenicima treba dati mogućnost korišćenja fotografije, kamere kako bi zabeležili datu situaciju. S obzirom da su *medijumi* u strukturi programa rezervisani za maksimalnu slobodu i korišćenje svih mogućnosti potencijalne kreativnosti nastavnika, ova celina predstavlja mogućnost da se koriste savremena sredstva i svi medijumi kao likovni izraz.

U oblasti vajarstva obratiti pažnju na osnovna svojstva vajanja, na teksturu, taktilni tretman forme, čvrste i meke forme, konveksno-konkavno, otvoreno-zatvoreno. Treba imati u vidu osnovne geometrijske oblike i odnos između organske i neorganske forme, kao i odnose između predmeta i sagledavanje proporcija. Učeniku treba naglasiti vrednosti i funkcije plastike u arhitekturi, eksterijeru i enterijeru, primenjenom vajarstvu. Kod učenika treba afirmisati i sitnu plastiku, dekorativnu skulpturu, ornament, vajarske materijale. Treba ukazati na postupak dodavanja i oduzimanja vajarskog materijala i na primerima iz umetničkog nasleđa demonstrirati karakteristična dela. Bitno je naglasiti važnost alata za primereno korišćenje materijala pri izradi vajarskog rada i predočiti osnovne mogućnosti umnožavanja vajarskih radova. Primereno je realizovati livenje u gipsu manjih reljefa, ornamenta i u negativu načiniti moguću doradu, kako bi se u pozitivu otkrivali neočekivani efekti. Izborni predmet je mogućnost da se uvode novi sadržaji i sagledaju inovacije u ovoj oblasti. Na postojeće nastavne sadržaje, a u vezi sa savremenom tehnologijom u kontekstu vizuelnih informacija u likovnoj umetnosti, treba imati u vidu grafički dizajn, video i kompjutersku sliku, umetničku instalaciju, lumino objekte, industrijski dizajn, arhitekturu i urbanizam i etnoumetnost u prostoru.

Izborna nastava odmerenim zadacima sistematično razvija različite psihičke i likovne sposobnosti učenika, a naročito one sposobnosti koje podstiču njihovo individualno i kreativno izražavanje. Ona dodatno motiviše likovne pedagoge na usavršavanje i primenu savremenih metoda učenja (oslanjajući se i na savremena iskustva dečije psihologije) radi podsticanja spontanog i slobodnog izražavanja učenika. Zbog toga ova nastava omogućava prepoznavanje i razvoj darovitosti učenika i njihovih indidividualnih sposobnosti i omogućava postepeno uvođenje učenika u oblast profesionalne orijentacije ka širokom polju likovnih delatnosti.

S obzirom da postoje inicijative za većom podrškom darovite dece ovim predmetom, stvorena je mogućnost da se na vreme podstiče prepoznavanje ove dece u čemu bi učestvovali roditelji i vaspitači (pedagozi, psiholozi) u skladu sa indidividualnim sposobnostima i njihovom didaktičko-metodičkom tretmanu.

Izvanredna postignuća ili mogućnosti za velika postignuća uglavnom se koriste pod nazivom darovitost (opšti potencijal) i talentovanost (manifestovana darovitost), pod kojima se podrazumeva bistrina, izuzetnost, superiornost, briljantnost, sposobnost lakog i brzog učenja. U redovnim vaspitno-obrazovnim institucijama nastavnik ima ravnopravan didaktičko-metodički odnos prema zainteresovanim i talentovanim učenicima, oslanjajući se na savremena iskustva psihologije koja insistira na razvoju individualnih sposobnosti, što se odnosi i na obrazovanje darovite dece.

Koncepcija ovog izbornog predmeta poseban naglasak stavlja na podršku darovitoj deci koja imaju mogućnost da produbе znanja u onim sadržajima koji se ne mogu realizovati u redovno-časovnom sistemu. U realizaciji ove nastave treba u skladu sa mogućnostima škole i kreativnostima nastavnika, insistirati na većoj afirmaciji primenjenih umetnosti i vizuelnih komunikacija.

Nastavnici su dužni da prate darovito dete i da ga podržavaju u radu insistirajući na formiranju zbirke radova (mape) i u saradnji sa roditeljima u vreme nastave vode dnevnik i prate razvoj deteta. Očuvanjem težnje darovitih učenika ka kreativnom izražavanju zajedno sa ovladavanjem materijalima (razvoj tehničke spretnosti i senzibiliteta) doprinosi se daljem likovnom obrazovanju.

Vrste plana:

- godišnji plan,

- operativni plan rada (polugodišnji, mesečni).

Godišnji plan rada treba da sadrži pregled likovnih celina i broj časova predviđenih za određene sadržaje.

Operativni polugodišnji plan rada treba da bude detaljno razrađen i da sadrži sledeće rubrike: mesec − osnovni cilj i zadatak (vaspitni i obrazovni) nastavni sadržaj; oblik rada; korelaciju sa drugim predmetima; sredstva i medije i primedbe u koje se ubeležavaju promene. Planiranje nastave je neophodno kako bi nastavnici adekvatno razmatrali nastavni program i imali uvid u moguće napredovanje i podizanje kvaliteta nastavničke prakse. U pogledu planiranja treba imati u vidu primereno pripremanje. Pripremanjem nastavnik osmišljava vreme od jednog časa kako bi lakše i sigurnije tumačio sadržaje. Pripremanje nastavnika je neophodno (pismena, vizuelna priprema) kako bi raealizacija časa bila jasna i izvesna i kako bi se ostvario postavljeni cilj.

Ostvarivanje sadržaja:

Sadržaje programa likovne kulture treba ostvariti:

1. Primanjem (učenjem), tako što će učenicima biti omogućeno da stiču znanja iz oblasti likovne kulture, savladavaju tehnološke postupke likovnog rada u okviru određenih sredstava savremenih materijala i medijuma i da upoznaju zakonitosti i elemente likovnog jezika;

2. Davanjem (stvaranjem) putem podsticanja učenika da se izražavaju u okviru likovnih aktivnosti i ostvaruju rezultate (uvek na višem nivou kultivisanja i jačanja likovne osetljivosti).

Za nastavu likovne kulture, na osnovu sadržaja i metodičkih oblika usmerenosti obrazovno - vaspitnog procesa u pravcu bogaćenja dečijeg estetskog iskustva, određeni ciljevi i zadaci proizašli su iz likovne umetnosti teorije stvaralaštva i razvojne psihologije.

Ovako koncipiranim programom crtanja, slikanja i vajanja naglašena je usmerenost obrazovno - vaspitnog procesa u svim njegovim vremenskim segmentima-pojedini časovi, ciklusi časova, problemski krugovi operativnih zadataka i celine programa uzrasnih zahteva - ka jačanju likovnih sposobnosti učenika, zatim ka bogaćenju likovnog jezika, a takođe ka formiranju pozitivnih navika i bogaćenju vlastite sfere estetskog iskustva.

Pretpostavka kreativnosti učenika u domenu likovnih aktivnosti podrazumeva da motivacioni sadržaji budu raznovrsni, primereni uzrastu i interesovanjima učenika. Metodske postupke i oblike rada nastavnik koncipira usaglašavajući vaspitno-obrazovne zadatke (likovne probleme) sa pobuđenim interesovanjem učenika da ove zadatke prihvati na nivou samoinicijative, odnosno formiranoj vlastitoj izraženoj potrebi. U tom smislu uloga nastavnika naglašena je u fazi izbora i didaktičke pripreme motivacionog sadržaja, dok izbor teme zavisi od suštine likovnog zadatka, odnosno konkretnog sadržaja kojim se učenik motiviše u pravcu određenog likovnog problema.

Problemski zahtevi ovog programa imaju karakter nastavnog sadržaja, a teme su u službi realizacije predviđenih zadataka. U procesu pripremanja za rad temama treba posvetiti posebnu pažnju kako ne bi ovladale sadržajima (što je do sada pokazala nastavna praksa). Kao i u mnogim drugim pristupima i u ovom slučaju se očekuje kreativan odnos nastavnika prilikom izbora tema, zavisno od likovnog problema. Teme treba pronalaziti u povezivanju sa drugim oblastima i to pomoću razgovora sa učenicima.

U strukturi sadržaja nastavnog rada koje se odnose na praktične likovne aktivnosti učenika podrazumeva se oslanjanje na širi izbor likovnih sredstava i medijuma, odnosno savremenih

likovno-poetskih sadržaja i iskustava. U tom smislu, likovna osetljivost učenika ostvarivala bi se i kao pripremljenost za aktivno učestvovanje u stvaranju estetskih vrednosti koje zahteva naše vreme i kao sposobnost vrednovanja i kritičkog odnosa savremenog trenutka.

Strukturu programa čine:

1. Nastavni sadržaji koji se odnose na savladavanje likovnog jezika i upoznavanja sadržaja likovne kulture, poznavanje dela likovnih umetnosti i elemenata likovne pismenosti;

2. Kreativnost - predstavlja sposobnost da se nađu nova rešenja za jedan problem ili novi načini umetničkog izraza i ostvarenje proizvoda novog za individuu (ne nužno novog i za druge), za koju je pretpostavka za podsticanje, motivacioni sadržaji praktičnih likovnih aktivnosti učenika koji obuhvataju:

- domen učeničkih doživljaja

- domen korelacije sa drugim vaspitno-obrazovnim područjima.

3. Likovni medijumi i sredstva - korišćenje likovnih disciplina i upotreba određenih materijala u oblikovanju, prošireni medijumi.

U strukturi sadržaja nastavnog rada koje se odnose na praktične likovne aktivnosti učenika podrazumeva se oslanjanje na širi izbor savremenih likovnih sredstava i medijuma, odnosno savremenih likovno-poetskih sadržaja i iskustava. U tom smislu, likovna osetljivost učenika ostvarivala bi se i kao pripremljenost za aktivno učestvovanje u stvaranju estetskih vrednosti koje zahteva naše vreme i kao sposobnost vrednovanja i kritičkog odnosa savremenog trenutka. Ovakav pristup doprinosi neposrednosti doživljaja likovnog čina i pospešivanju imaginativnih i kreativnih mogućnosti učenika, kao i metodički kvalitet u pogledu opredeljenja komisije za izmenu i dopunu programa likovne kulture u osnovnoj školi smanjenjem opterećenosti učenika naglašavanjem savremenih medijuma u likovnoj i vizuelnoj umetnosti u skladu sa savremenim kretanjima umetnosti.

HOR I ORKESTAR

(1 čas nedeljno, 36 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Opšti **cilj** nastave izbornog predmeta *hor i orkestar* je razvijanje interesovanja za muzičku umetnost i upoznavanje muzičke tradicije i kulture svoga i drugih naroda.

Zadaci

- negovanje sposobnosti izvođenja muzike (pevanje/sviranje)

- sticanje navike slušanja muzike, podsticanje doživljaja i osposobljavanje za razumevanje muzike

- podsticanje kreativnosti u svim muzičkim aktivnostima (izvođenje, slušanje, istraživanje i stvaranje muzike)

- upoznavanje osnova muzičke pismenosti i izražajnih sredstava muzičke umetnosti

- pripremanje programa za kulturnu i javnu delatnost škole

- upoznavanje zanimanja muzičke struke.

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- pevaju po sluhu i iz notnog teksta pesme naših i drugih naroda (narodne, umetničke, dečje, starogradske)

- upoznaju osnovne pojmove iz muzičke pismenosti

- upoznaju muzička dela uz osnovne informacije o delu i kompozitoru

- razvijaju stvaralačke sposobnosti.

SADRŽAJI PROGRAMA

Hor

Veoma je značajno pravilno oceniti mogućnosti hora i rukovoditi se stavom da je bolje odlično izvesti neko jednostavnije delo, nego loše otpevati težu kompoziciju.

I za hor mlađih i za hor starijih razreda obezbediti potreban broj časova, što omogućuje postizanje dobrih rezultata i mnogo radosti članovima hora.

Nastavnik-horovođa mora stalno da vodi računa o dobroj postavi glasa, pravilnom disanju i deklamaciji, tačnoj intonaciji i ritmu.

Kompozicije na repertoaru hora mlađih razreda treba da budu pretežno jednoglasne i dvoglasne, dok se s horom starijih razreda mogu uspešno izvoditi i troglasne kompozicije. Hor treba da peva *a capella* ili uz instrumentalnu pratnju nastavnika (ili nekog učenika) na harmonskom instrumentu.

Repertoar školskih horova obuhvata odgovarajuća dela domaćih i stranih autora raznih epoha.

U toku školske godine potrebno je sa horom izvesti najmanje deset kompozicija.

Orkestar

Orkestar može da bude sastavljen od bilo koje kombinacije instrumenata koji mogu da budu zastupljeni u najmanje tri deonice. Za homogene sastave postoji dovoljno literature, bilo da se radi o orkestrima harmonika, blok flauta, mandolina i drugo. Malo je teže naći literaturu za druge i za najrazličitije sastave školskih orkestara. Za stručnog nastavnika neće predstavljati poteškoću da obradi za svoj sastav odgovarajuća dela. Ma koliko aranžman neke kompozicije Baha, Mocarta, Betovena ili Čajkovskog bio neprikladan i nepoželjan na koncertnom podijumu, on ima puno opravdanje u školskoj muzičkoj praksi ako je znalački i sa ukusom napravljen, Za učenike će biti veliko zadovoljstvo da poznato delo velikog kompozitora izvedu "na svoj način".

Školskim orkestrom se smatra instrumentalni ansambl sa najmanje deset instrumentalista koji izvode kompozicije u najmanje tri deonice. Orkestri mogu biti sastavljeni od instrumenata koji pripadaju istoj porodici (blok flaute, mandoline, tambure, harmonike, Orfov instrumentarijum itd.) ili mešovitog sastava prema raspoloživim instrumentima. Repertoar školskog orkestra čine dela domaćih i stranih kompozitora raznih epoha, u originalnom obliku ili prilagođena za postojeći školski sastav.

U toku godine orkestar treba da izvede najmanje osam dela, od kojih neka zajedno sa horom.

U svim školama u kojima rade nastavnik ili nastavnici koji vladaju nekim instrumentima organizuje se dodatna nastava za darovite i zainteresovane učenika u sviranju na pojedinim instrumentima.

Zadaci instrumentalne nastave su:

- da kod učenika razvija muzičke sposobnosti i želju za aktivnim muziciranjem i sudelovanjem u školskim ansamblima

- da uporedo sa instrumentalnom nastavom učenicima daje i potrebna teorijska znanja

- da i ovom nastavom podstiče kod učenika njihove kreativne sposobnosti i smisao za kolektivno muziciranje.

Nastava se odvija u grupi do četiri učenika, odnosno od pet do devet učenika kada se radi o blok flautama, tamburama, mandolinama ili Orfovom instrumentarijumu. Zavisno od mogućnosti i interesovanja učenika, u dodatnoj nastavi se formiraju mali muzički sastavi.

Programom i sadržajima dodatne nastave obuhvatiti odgovarajuće udžbenike, priručnike i zbirke za pojedine instrumente, kao i dela (u originalnom obliku ili prilagođena sastavima učenika dotične škole) domaćih i stranih kompozitora iz raznih epoha, dostupna izvođačkim mogućnostima učenika.

Učenici prikazuju svoja individualna i grupna dostignuća iz dodatne muzičke nastave na školskim i drugim priredbama i takmičenjima.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Polazna opredeljenja pri koncipiranju programa izbornog predmeta

Pevanje pesama po sluhu i iz notnog teksta:

- neophodno je redovno ukazivanje na značaj pravilne higijene glasa, stalna briga o položaju tela pri pevanju, vežbe za pevačko disanje, vežbe artikulacije, raspevavanje uz instrumentalnu pratnju i bez nje, pevanje kadence

- učenje pesme počinje uvođenjem u tematiku, zatim sledi nastavnikovo tumačenje literarnog teksta sa naglašavanjem vaspitnih elemenata

- kod učenja pesama po sluhu prvo se demonstrira originalni vid pesme (u tempu, sa dinamikom), zatim radi jednostavna analiza pesme zbog razumevanja forme (zajedničko uočavanje ponavljanja i kontrasta)

- kod učenja pesama iz notnog teksta prvo se radi analiza zapisa pesme (uočavaju se: ključ, predznaci, takt uz probu taktiranja, dinamičke i artikulacione oznake, dužine i imena tonova), zatim se notni tekst iščitava parlato (sa ponavljanjima dok se tekst ne utvrdi), uradi se vežba raspevavanja i prelazi na pevanje dok nastavnik svira melodiju

- osmišljavanje početne intonacije pesme najbolje je dati kroz instrumentalni uvod

- pesma se uči po delovima i frazama uz instrumentalnu pratnju koja se u početku svodi na melodiju (aranžmane dodati tek pošto je pesma naučena)

- teže ritmičke figure i melodijski skokovi se obrađuju kroz ponavljanje;

- tokom učenja neprekidno se insistira na izražajnom i doživljenom pevanju.

Sviranje

- sviranje na instrumentima Orfovog instrumentarijuma

- sviranje na frulici, melodici, tamburi, gitari i drugim dostupnim instrumentima

- sviranje primera iz literature.

U svakom odeljenju postoji jedan broj učenika koji ima veće ili manje poteškoće u pevanju. Takvim učenicima treba dati mogućnost afirmacije kroz sviranje na dečjim muzičkim instrumentima da bi učestvovali u grupnom muziciranju.

U radu koristiti ritmičke i melodijske instrumente. Pošto su učenici opismenjeni, sviranje na melodijskim instrumentima biće olakšano jer se mogu koristiti notni primeri pojedinih pesama koje su solmizaciono obrađene.

Potrebno je razvijati dečje predispozicije za muzičko oblikovanje i omogućiti im da dožive radost sviranja, čime se bogati ličnost u osetljivom periodu emocionalnog sazrevanja.

Didaktičko-metodička uputstva

Preporučeni sadržaji ovog nastavnog predmeta učenicima treba da pruže znanja i informacije kako bi razumeli, pratili, razlikovali, doživljavali i što bolje procenjivali muzičke vrednosti.

Za uspešnu realizaciju neophodno je ostvariti osnovni preduslov: kabinet sa nastavnim i očiglednim sredstvima. Nastavna sredstva su: klavir, komplet Orfovog instrumentarija za sve učenike, tabla sa linijskim sistemima, kvalitetni uređaj za slušanje muzike, a poželjni su i kompjuter, uređaj za emitovanje DVD-a sa pratećom opremom. Očigledna sredstva uključuju: slike pojedinačnih instrumenata, gudačkog i simfonijskog orkestra, slike stranih i domaćih kompozitora i izvođača, kvalitetne snimke primera.

Sadržaji treba da pruže učenicima dovoljno znanja i obaveštenosti koja će im omogućiti da razlikuju stvarne vrednosti i kvalitete u svetu muzike koja ih okružuje u svakodnevnom životu od onih sadržaja koje ne razvijaju njihov ukus i ne doprinose njihovom estetskom vaspitanju.

Usvajanje znanja učenika zavisi od organizacije časa, koji mora biti dobro planiran, osmišljen i zanimljiv. Učenik treba da bude aktivan na času, a čas muzičke kulture treba da bude doživljaj za učenike. Raznim oblicima rada, tehnikama i očiglednim sredstvima učenicima se

prenose znanja i kombinuju razne metode u nastavi. Nastavnik je ravnopravni učesnik u svim aktivnostima.

Domaće pismene zadatke ili pisane testove, kontrolne zadatke, referate ne treba zadavati ni u jednom razredu.

Nastavu treba uvek povezivati sa drugim predmetima, muzičkim životom društvene sredine i učestvovati na takmičenjima i muzičkim priredbama.

Izvođenje muzike

Pesma koju učenik uči po sluhu ili iz notnog teksta ima najviše udela u razvoju njegovog sluha i muzičkih sposobnosti uopšte. Pevanjem pesama učenik stiče nova saznanja i razvija muzički ukus. Kroz izvođenje muzike učenik treba da savlada pojmove iz osnova muzičke pismenosti. Nastava ima zadatak da kod učenika razvija ljubav prema muzičkoj umetnosti i smisao za lepo, da pomogne u svestranom razvoju ličnosti učenika, da učenika oplemeni i da mu ulepša život.

Pri izboru pesama nastavnik treba da pođe od psihofizičkog razvoja učenika, od njima bliskih sadržaja, šireći pri tom njihova interesovanja i obogaćujući dotadašnja znanja novim sadržajima. Potrebno je, takođe, da oceni glasovne mogućnosti razreda pre odabira pesama za pevanje.

Detaljnom analizom potrebno je obraditi tekst i utvrditi o čemu pesma govori, kao i u kojoj je lestvici napisana. Za upoznavanje narodne pesme važno je razumeti njeno etničko i geografsko poreklo, ulogu pesme u narodnim običajima ili svakodnevnom životu. Jedna od karakteristika narodnih pesama je i završetak koji odudara od onoga što je učenik saznao kroz osnove muzičke pismenosti - završetak na drugom stupnju. Na ovu karakteristiku treba skrenuti pažnju, a ona će ujedno biti i orijentir za prepoznavanje narodne pesme.

Nastavnik bira od predloženih pesama, ali mora voditi računa da u njegovom radu budu zastupljene umetničke, narodne, prigodne pesme savremenih dečjih kompozitora, kao i kompozicije sa festivala dečjeg muzičkog stvaralaštva koje su stvarala deca. Radi aktuelizacije programa, nastavnik, takođe može naučiti učenike da pevaju i poneku pesmu koja se ne nalazi među predloženim kompozicijama ako to odgovara cilju i zadacima predmeta i ako odgovara kriterijumu vaspitne i umetničke vrednosti.

Posebnu pažnju treba posvetiti izražajnosti interpretacije - dinamici, fraziranju, dobroj dikciji.

PREPORUČENE KOMPOZICIJE ZA RAD HORA

Pesme domaćih autora

K. Babić - Balada o dva akrepa

I. Bajić - Srpski zvuci

Z. Vauda - Mravi

Z. Vauda - Pahuljice

S. Gajić - Tužna muha

D. Despić - Kiša

D. Despić - Oglasi

D. Despić - Smejalica

V. Đorđević - Veće vrana

V. Ilić - Vodenica

D. Jenko - Bože pravde

D. Jenko - pesme iz Đida

J. Kaplan - Žuna

P. Konjović - Vragolan

J. Marinković - Ljubimče proleća

M. Milojević - Vetar

M. Milojević - Mladost

M. Milojević - Muha i komarac

S. Mokranjac - II rukovet

S. Mokranjac - X rukovet

S. Mokranjac - XI rukovet

S. Mokranjac - Na ranilu

S. Mokranjac - Pazar živine

S. Mokranjac - Slavska

S. Mokranjac - Tebe pojem

S. Mokranjac - Himna Vuku

B. Simić - Pošla mi moma na voda

T. Skalovski - Makedonska humoreska

M. Tajčević - Dodolske pesme

M. Tajčević - I svita iz Srbije

Šistek-Babić - Oj, Srbijo

Strani kompozitori

Autor nepoznat - La violeta

J. Brams - Uspavanka

K. M. Veber - Jeka

G. Gusejnli - Moji pilići

G. Dimitrov - Ana mrzelana

Z. Kodalj - Katalinka

Z. Kodalj - Hidlo Vegen

O. di Laso - Eho

L. Marencio - Ad una freska riva

V. A. Mocart - Uspavanka

D. Đovani - Ki la galjarda

S. Obretenov - Gajdar

Palestrina - Benediktus

Palestrina - Vigilate

B. Smetana - Doletele laste

F. Supe - Proba za koncert

F. Šopen - Želja

F. Šubert - Pastrmka

Kanoni

Autor nepoznat - Dona nobis pacem

L. Kerubini - Na času pevanja

V. A. Mocart - Noć je mirna

J. G. Ferari - Kukavica

V. Ilić - Sine muzika

J. Hajdn - Mir je svuda

INFORMATIKA I RAČUNARSTVO

(1 čas nedeljno, 36 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave informatike i računarstva jeste da se osigura da svi učenici steknu bazičnu jezičku i informatičku pismenost i da napreduju ka realizaciji odgovarajućih Standarda obrazovnih postignuća, da se osposobe da rešavaju probleme i zadatke u novim i nepoznatim situacijama, da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima, razviju motivisanost za učenje i zainteresovanost za predmetne sadržaje, kao i da se učenici osposobe za korišćenje računara i steknu veštine u primeni računara u svakodnevnom životu.

Zadaci nastave informatike i računarstva su:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave informatike i računarstva svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave informatike i računarstva budu u punoj meri realizovani

- upoznavanje osnovnih pojmova iz informatike i računarstva;

- razvijanje interesovanja za primenu računara u svakodnevnom životu i radu;

- podsticanje kreativnog rada sa računarom;

- osposobljavanje za rad na računaru.

Operativni zadaci

Učenici treba da se:

- osposobe za primenu računara u oblasti informacija i komunikacija;

- upoznaju sa opasnostima na Internetu i načinima zaštite od njih;

- upoznaju sa osnovama programa za snimanje i obradu zvuka;

- upoznaju sa osnovama programa za snimanje i obradu video zapisa;

- osposobe za izradu multimedijalnih prezentacija;

- osposobe za pisanje jednostavnih programa;

- upoznaju sa osnovama programa za crtanje i grafički dizajn;

- upoznaju sa obrazovnim softverom.

SADRŽAJI PROGRAMA

INTERNET (6)

Pojam elektronske komunikacije i preporuke za bezbedno ponašanje na Internetu. Elektronska pošta. Pojam diskusije i komentara na Internetu, instant poruka, bloga, foruma, video-konferencije, elektronskog učenja i učenja na daljinu. Digitalna biblioteka.

OBRADA ZVUKA (4)

Formati zvučnih zapisa. Konverzija između različitih formata. Snimanje i obrada glasa i drugih zvukova. Praktičan rad na snimanju i obradi zvuka.

OBRADA VIDEO ZAPISA (6)

Snimanje video zapisa. Obrada video sekvenci. Primena vizuelnih efekata. Montaža video, zvučnih, grafičkih i tekstualnih materijala u celinu. Samostalna izrada filma. Formati i konverzija.

IZRADA PREZENTACIJA (10)

Pojam i struktura prezentacije. Rad sa slajdovima. Dizajn i gotovi šabloni. Rad sa tekstom, slikama i objektima. Postavljanje efekata. Povezivanje slajdova unutar prezentacije. Povezivanje sa spoljnim sadržajima i veb stranicama. Samostalna izrada prezentacije. Preporuke za uspešnu prezentaciju.

IZBORNI MODUL (10)

Odabrana poglavlja iz programiranja ili grafičkog oblikovanja sadržaja.

Programiranje (10)

Nizovi. Petlje i druge kontrolne strukture. Potprogrami, procedure i funkcije.

Crtanje i grafički dizajn (10)

Rad sa alatima za crtanje. Rad sa bojama i teksturama. Specijalni efekti. Pregled pre štampanja. Prilagođavanje crteža za ekranski prikaz, štampu i objavljivanje na Internetu. Praktičan rad.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Predmet ima status izbornog. Anketiranje učenika vrši se na početku svake školske godine. Ako se učenici opredele za ovaj predmet, pohađaju ga do kraja tekuće školske godine. Anketiranje učenika za sledeću školsku godinu može se izvršiti i na kraju tekuće školske godine. Ocena iz predmeta je brojčana i ne ulazi u prosek.

Od prijavljenih učenika na nivou razreda, potrebno je formirati grupe od 15 do 20 učenika.

Preporučuje se da na po jednom računaru bude najviše dva učenika.

Učenički računari treba da imaju zvučnike ili slušalice sa mikrofonom (zbog obrade multimedijalnih sadržaja) a poželjna je i veb kamera.

U učionici od tehničke opreme treba da se nalazi i jedan računar za nastavnika, uspostavljena veza sa Internetom, skener, štampač i zvučnici. Preporučuje se da svi računari u učionici budu umreženi i da učionica ima računarski projektor.

Programske sadržaje treba ostvarivati prvenstveno kroz vežbe i praktičan rad na računaru. U cilju što boljeg usvajanja znanja preporuka je da učenici imaju po jedan čas vežbi svake nedelje ili da se realizuje dvočas svake druge nedelje.

S obzirom da učenici ne moraju pohađati predmet u sva četiri razreda, neki sadržaji se moraju tematski ponavljati i provlačiti kroz više razreda da bi se predviđene teme što bolje savladale. Tu se pre svega misli na teme koje se tiču Interneta, a zatim na kreiranje i obradu multimedijalnih sadržaja, kao i na njihovo uklapanje u funkcionalnu celinu kroz projektne zadatke.

Težište rada, kod prve nastavne teme *Internet*, treba da bude na raznim vrstama elektronske komunikacije kao i pravilima bezbednog ponašanja u okviru takve komunikacije. Objasniti pojam elektronske komunikacije i navesti primere komunikacije između ljudi preko računara, mobilne telefonije i drugih elektronskih uređaja i opreme. Diskutovati sa učenicima o tome koliko su ovakvi oblici komunikacije zastupljeni u njihovom svakodnevnom životu i koliko utiču na njih. Tražiti od učenika da razmišljaju o dobrim i lošim stranama tih uticaja. Izvući zajedničke zaključke o tome koliko nam je važan i koristan Internet i kojih se pravila ponašanja treba pridržavati da bi smo zaštitili privatnost, lične podatke kao i računar i ostalu tehničku opremu. Najveći deo časova, od predviđenih, posvetiti praktičnom radu sa elektronskom poštom. Detaljno obrazložiti strukturu elektronske poruke, načine kreiranja, čuvanja, brisanja, čitanja i odgovaranja na primljenu elektronsku poštu, sa naglaskom na naredbe *Attach, Reply, Forward*. Obraditi teme kao što su: korišćenje gotovih programa za rad sa elektronskom poštom, korišćenje veb pošte, pravljenje i korišćenje adresara. Ukoliko postoje tehničke mogućnosti u školi, pružiti priliku svim učenicima da uz pomoć nastavnika, kreiraju svoju, besplatnu *e-mail* adresu i razmene pisane poruke. U okviru praktičnih vežbi uključiti zahteve da se uz pisanu poruku pošalju i dodatna dokumenta kao što su slike, tekstualna ili zvučna dokumenta. Vežbati načine odgovaranja na već dobijenu elektronsku poruku, načine prosleđivanja nepromenjene poruke dalje, rad sa adresarom i listom kontakata.

Ukoliko škola nema konekciju na Internet, u *offline* režimu pokazati sve moguće detalje oko rada sa elektronskom poštom.

Pored rada sa elektronskom poštom, posebnu pažnju posvetiti razjašnjavanju pojmova kao što su diskusije i komentari na Internetu, pojmu bloga i foruma i načinima rada sa njima, pojmu video-konferencije, elektronskog učenja i učenja na daljinu, pojmu instant poruka i ćaskanja na Internetu. Ukoliko postoji mogućnost, demonstrirati postupak rada sa telekomunikacionom opremom za uspostavljanje video-konferencije. Skrenuti pažnju učenicima na veliku riznicu znanja na Internetu i kako da prepoznaju tačne i pouzdane izvore informacija. Razjasniti pojam autorskih prava i skrenuti pažnju na načine deljenja digitalnih materijala, odnosno načine preuzimanja tuđih materijala i postavljanje svojih na Internet.

U okviru svakog pojma koji se obrađuje, insistirati na pisanim i nepisanim pravilima ponašanja u toku navedenih načina komunikacije. Uputiti učenike da pitaju roditelje i nastavnike za savet u slučaju da nisu sami u stanju da odluče da li je neka aktivnost na Internetu bezbedna ili ne.

Kod teme *Obrada zvuka* učenicima predstaviti formate zvučnih zapisa, izdvojiti one koji se najčešće koriste i istaći njihove prednosti i nedostatke u poređenju sa drugima. Demonstrirati rad na obradi zvuka u nekom od dostupnih programa (npr. *Audacity, Windows Media Encoder, Adobe Audition, Sound Forge, Nuendo*...). Posebnu pažnju posvetiti celinama kao što su: konverzija između različitih formata, snimanje i obrada glasa (i drugih zvukova) i montaža audio zapisa (od već postojećih muzičkih numera). Ostaviti vremena da se učenici praktično upoznaju sa alatima za rad i isprobaju segmente rada u programu: konverzija, snimanje, montaža i obrada zvuka.

Temu *Obrada video zapisa* započeti snimanjem video zapisa. Za snimanje video sekvenci koristiti digitalne fotoaparate i mobilne telefone. Ukoliko škola poseduje neku vrstu kamere, omogućiti učenicima da praktično rade sa njom. Snimljene materijale uvoziti u program za obradu video sekvenci (na primer *Windows Movie Maker* i drugi). Pokazati osnovne alate za odsecanje, brisanje, pozicioniranje, kopiranje, premeštanje, postavljanje na vremensku liniju video sekvenci radi finalne montaže. Na video sekvence primeniti vizuelne efekte, dodati zvuk i tekst. Zadatak za vežbu može biti samostalna izrada malog filma na temu po izboru. Objasniti način čuvanja i zapamćivanja projektnog fajla, kao i način samostalne izrade filma. Istaći formate video zapisa koje program nudi.

Diskutovati sa učenicima o kvalitetu video zapisa u odnosu na format video zapisa. Obavezno pokazati načine konverzije između različitih video formata (npr. *Windows Movie Maker, Windows Media Encoder, Super Encoder* i drugi).

Izrada prezentacija je tema koja se naslanja na prethodno obrađene sadržaje u okviru petog, šestog i sedmog razreda, kao što su: uvod u multimediju u petom razredu, rad sa tekstom u petom i šestom razredu, grafika i animacija u šestom razredu i obrada zvuka i video zapisa u sedmom razredu. Da bi se učenici obučili da izrađuju kvalitetne multimedijalne prezentacije, neophodno je obučiti ih da prvo umeju da pripreme materijale za rad. S obzirom da je predmet izborni i bira se svake godine iznova, neophodno je prvo napraviti pregled koliko sadržaja su učenici imali prilike da usvoje. Ukoliko neki učenici nisu pohađali predmet u svim ranijim razredima, preporučuje se da se neki neophodni delovi u vezi sa obradom teksta, grafike i animacije ukratko ponove.

Sledeća etapa u obradi ove teme bi trebalo da bude definisanje pojma prezentacije i upoznavanje sa njenom tipičnom strukturom kroz prikazivanje dobro urađenih primera. Učenike upoznati sa karakteristikama uspešne prezentacije i kriterijumima za njeno ocenjivanje. Takođe, učenicima skrenuti pažnju na poštovanje preporuka prilikom samostalne izrade prezentacije. Preporuke obuhvataju: odnos boja na slajdovima, količine teksta, slika, animacija, grafikona i drugih video sadržaja, kao i uklopljenost zvukova u celinu. Posebnu pažnju skrenuti na način povezivanja slajdova unutar prezentacije. Analizirati sa učenicima pokazane primere sa osvrtom na pozitivne karakteristike i eventualne negativne karakteristike prezentacija. Poseban akcenat treba staviti na vrste prezentacija i razjasniti da se prezentacije mogu praviti kao podrška predavaču ili kao programirani materijal koji se daje učenicima za samostalno učenje.

Konkretan rad na izradi samostalne prezentacije sa učenicima započeti odabirom tema koje će biti obrađivane i prezentovane u toku preostalih časova. Nakon toga predstaviti radno okruženje programa i krenuti na rad sa slajdovima (umetanje novog, brisanje, promena rasporeda, kopiranje, premeštanje, pregledanje). Posle kreiranja osnovne strukture

prezentacije pokazati mogućnosti programa za vizuelno oblikovanje pojedinačnih slajdova i primenu gotovih, dizajniranih šablona. Kroz rad sa tekstom ponoviti najvažnije zakonitosti obrade teksta. U radu sa slikama ponoviti ukratko sve o tipovima zapisa digitalnih slika i konverziji između formata. Pokazati kako se slike umeću na slajd ili u pozadinu i kako se mogu obrađivati. Nastaviti sa umetanjem drugih grafičkih objekata kao što su dijagrami, tabele, gotovi oblici, animacije i drugi grafički elementi (*clip art, word art*...). Po jedan čas posvetiti radu sa zvukom i radu sa video zapisima. Objasniti pojam objekta u prezentaciji i obraditi postavljanje efekata na objekte kao i na same slajdove. Nakon toga pokazati načine pomoću kojih se mogu povezati slajdovi unutar prezentacije kao i načine povezivanja slajdova sa spoljnim sadržajima i veb stranicama. Završiti izradu samostalne prezentacije preko demonstracije mogućnosti programa da se prezentacija sačuva u drugom formatu. Nakon toga dati preporuke za uspešnu prezentaciju. Skrenuti pažnju na podešavanje vremena izlaganja, način izlaganja kao i na tehničke preduslove koje treba ispuniti da bi prezentacija bila ocenjena kao uspešna.

U okviru poslednje tematske celine pruža se mogućnost nastavnicima i učenicima koji su zainteresovani za nastavu *Programiranja* da nastave sa izučavanjem nekog od aktuelnih programskih jezika sa kojim su se susreli u VI razredu (*C#*, *Java* ili *Visual Basic*). Pri realizaciji ove tematske celine učenike treba upoznati sa sledećim konceptima:

1. Nizovi - pojam i upotreba nizova. Obraditi učitavanje niza brojeva sa tastature i njegovo ispisivanje na ekranu.

2. Razne vrste petlji, poput *For* i *While*. Naredbe za kontrolu petlji, *Break* i *Continue*. Obraditi primer učitavanja niza ocena, sve dok se ne učita broj manji od jedan ili veći od pet.

3. Naredbe za kontrolu toka, poput *Switch*, koja omogućava višestruki uslov. Obraditi primer u kojem se na osnovu učitanog rednog broja od 1 do 12 ispisuje naziv meseca.

4. Potprogrami, realizovani kao procedure, funkcije ili metodi, u zavisnosti od odabranog programskog jezika. Obraditi primere potprograma za sortiranje niza brojeva, pronalaženje najvećeg i najmanjeg elementa u nizu i za računanje prosečne ocene na osnovu unetog niza ocena.

5. Ukoliko je to moguće, obraditi neki od prethodnih primera u grafičkom okruženju, tj. razviti program koji za unos i ispis podataka koristi ekranske forme (prozore), tastaturu i miš.

Učenicima koji su tek u sedmom razredu izabrali informatiku i računarstvo kao izborni predmet, tematsku oblast *Programiranje* realizovati po nastavnom planu i programu za VI razred, a teme predviđene za VII razred uraditi u obimu koliko je to moguće.

Za učenike koji ne žele da se bave programiranjem, ponuđene su zanimljive nastavne teme iz oblasti *Crtanje i grafički dizajn*. Ova tema je posvećena izradi dvodimenzionalnih grafičkih rešenja za različite potrebe kao što su časopisi, reklamni panoi, posteri, pozivnice, vizit karte i drugo. Podsetiti učenike na razliku između vektorske i bitmapirane grafike. Detaljno objasniti rad sa alatima za crtanje (crtanje, brisanje, umetanje teksta i grafičkih elemenata, promena dimenzija i položaja na pozadini, kopiranje, premeštanje, promena redosleda). U okviru rada sa bojama i teksturama pokazati kako se može uticati na oblikovanje nacrtanih elemenata. U skladu sa mogućnostima programa pokazati alate za primenu specijalnih efekata na delovima crteža. Skrenuti pažnju učenicima na obavezno pregledanje materijala pre štampanja. Prilagođavanju crteža za ekranski prikaz, štampu i objavljivanje na Internetu treba posvetiti dovoljno vremena da učenici razumeju kako se može uticati na kvalitet izrađenog materijala prema potrebi. Kroz praktičan rad primeniti naučeno i izraditi konkretne

materijale. Za obradu ove nastavne teme preporučuju se programi kao što su *Corel Draw, Adobe Illustrator, Ink Scape*, i drugi.

Broj časova koji je predviđen za svaku nastavnu oblast je orijentacioni. Nastavniku se ostavlja sloboda da ga koriguje u izvesnoj meri (2 do 3 časa po temi) ukoliko mu je to potrebno radi kvalitetnijeg savladavanja programskih sadržaja.

MATERNJI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

(2 časa nedeljno, 72 časa godišnje)

BOSANSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj

Cilj nastave Bosanskog jezika sa elementima nacionalne kulture jeste sticanje znanja o osobenostima bosanskog jezika, književnosti i kulture Bošnjaka, kao i razvijanje svijesti kod učenika o sopstvenom nacionalnom identitetu, te svijesti o tome da ih nacionalne osobenosti ne čine manje vrijednim subjektima zajednice u kojoj i sa kojom žive.

Kod učenika treba probuditi interesovanje da čitajući pronalaze, zapisuju, prikupljaju i sistematizuju leksiku karakterističnu za svoj maternji jezik, da upoznaju i afirmišu vrijednosti svoje kulture, običaja i načina života, da prepoznaju i kompariraju sličnosti i razlike u odnosu na narode sa kojima žive - na nivou jezika, religije, običaja i kulture.

Operativni zadaci:

- ovladavanje bosanskim standardnim jezikom u usmenom i pismenom izražavanju;

- upoznavanje i njegovanje kulturne baštine Bošnjaka;

- njegovanje i bogaćenje jezičkog i stilskog izraza;

- upoznavanje bogate riznice narodnog stvaralaštva Bošnjaka (krajišnice, balade, sevdalinke…);

- bogaćenje riječnika bošnjačkom leksikom;

- sticanje znanja iz historije Bošnjaka;

- uočavanje međusobnih kulturnih uticaja u zajednici i širem okruženju;

- njegovanje osjećaja za različite vrijednosti u sopstvenoj i u drugim kulturama;

- isticanje važnosti interkulturalnog dijaloga i poštivanje različitosti.

SADRŽAJI PROGRAMA

JEZIK

Gramatika

- Sintagma: odnosi među članovima sintagme - slaganje, upravljanje i pridruživanje;

- rečenica, vrste rečenica (prosta - neproširena i proširena, i složena);

- subjekat, predikat;

- slaganje predikata sa subjektom;

- objekat i atribut i apozicija;

- istoznačnost i bliskoznačnost riječi - upotreba sinonima;

- višeznačnost riječi: polisemija i homonimija, antonimija;

- alternacija JE/IJE.

Pravopis

- zarez u složenoj rečenici;

- pisanje velikog slova;

- rastavljane riječi na kraju reda;

- izgovor i pisanje skraćenica;

- sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi.

KNJIŽEVNOST

Historija bosanske književnosti (zapisi na stećcima, povelje)

Bošnjačka književnost na orijentalnim jezicima

Alhamijado književnost - Sulejman Tabaković - odlomak iz Divana

Mustafa H. Grabčanović	Ranjeni jelen
Enver Čolaković	Odgoj
Hamza Humo	U orašju
Ćamil Sijarić	Ram Bulja
Iso Kalač	Majka Umihana
Skender Kulenović	Na pravi put sam ti, majko izišo
Nurija. B. Hubijar	Ruža
Mak Dizdar	Blago
Enes Dazdarević	Kika
Nedžad Ibrišimović	Ime
Alija Dubočanin	Pismo koje nisam nikad poslao
Irfan Horozović	Vauvan
Elifa Kriještorac	Rodni Sandžak
Zuko Džumhur	Grad zelene brade

Meša Selimović	Tvrđava (odlomak)
Dževad Karahasan	Istočni divan (odlomak)
Maruf Fetahović	Voda
Fehim Kajević	Čekanje pjesme
Refik Ličina	Koza Lisa
Husein Bašić	(pjesma po izboru)
Safet Hadrović Vrbički	Očeve jesen
Zaim Azemović	Učitelj Dino
Hasnija Muratagić Tuna	Sat
Ferid Muhić	Bošnjačka nevjesta
Ismet Rebronja	Rafet spava
Sinan Gudžević	Bistra krv
Alija Nametak	Za obraz (odlomak)
Alija Isaković	Hasanaginica (drama)

Književnoteorijski pojmovi

- grafički oblik pjesme (raspored stihova i strofa);

- motiv i funkcija motiva u pjesmi;

- vrste lirskih pjesama (sonet, oda, himna);

- stilske figure: metafora, alegorija, ironija;

- funkcija i ustrojstvo kompozicije u priči;

- radnja u priči: razvijena i nerazvijena;

- hronologija događaja u prozi;

- predstava i karakter lika;

- opis prirode, pejzaž;

Jezičko izražavanje

- prepričavanje s promjenom redosljeda događaja, pričanje priče prema planu;

- čitanje: interpretativno, usmjereno, čitanje po ulogama;

- razvijanje kulture slušanja umjetničkih tekstova;

- opis otvorenog prostora, opis zatvorenog prostora, opis lika;

- prikaz neke pročitane knjige ili gledanog filma.

ELEMENTI NACIONALNE KULTURE

Bošnjačka narodna književnost

- Narodna balada - Alibegovica;

- Narodna romansa - Razboli se gondže Mehmedaga;

- Ženidba Smailagić Meha (odlomak iz epa) Avdo Međedović;

- Epska narodna pjesma - Kako je Mehmed đumruk ukinuo;

- Lirska narodna pjesma - Večerala dilber Umihana;

- Lirska narodna pjesma - Moj pendžere, moj grki čemere;

- Narodna sevdalinka - Ašikovah tri godine dana;

- Narodna priča - Mudri derviš;

- Narodna šaljiva priča - Po pola.

- Znamenitosti

- Život i običaji Bošnjaka;

- Sandžak kroz historiju;

- Događaji i ličnosti o kojima treba znati.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

U procesu nastave predmeta Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture treba uvažiti osnovnu pedagošku pretpostavku da je učenik u centru obrazovno radne kreacije, pa stoga nastavnik mora upoznati i uvažavati intelektualno-mentalne i psihološke sposobnosti učenika, kako bi pronašao didaktičku formulu koja će garantovati da će učenici moći savladati nove sadržaje.

Tokom nastavnog procesa treba na zanimljiv način prezentirati pažljivo odabrane jezičko-literarne vrijednosti koje će učenici bez teškoća usvojiti i koje će im biti potrebne za dalje školovanje, bogaćenje opšte kulture i znanja o životu.

Sem opštih metoda u savremenoj nastavi jezika i književnosti treba primijenit i:

- metodu čitanja i rada na tekstu (tekst metoda)

- metodu razgovora - dijalošku metodu

- metodu izlaganja i objašnjavanja (monološku metodu)

- komparativnu metodu - pažljivo pripremljenim tekstovima, tematski povezanim, učenike treba navikavati da uočavaju sličnosti: ambijentalne, situacione, karakterne (kod književnih likova) i sl.

- metodu praktičnog rada - naučno-istraživačka metoda iz oblasti jezika, iz oblasti dijalektologije, uočavanje prozodijskih osobina lokalnog govora, sakupljanje raznih oblika

usmene književnosti, rad na sredstvima medijske tehnologije (davanjem uloga i zaduženja kao: spiker, reporter, urednik, lektor, koreograf, glumac...).

Treba također primijeniti različite oblike rada kao što su: rad sa pojedincima - diferencirani rad, rad u parovima, rad u grupama, rad sa cijelim odjeljenjem - te učenje kroz različite vrste igara, kao što su kvizovi, recitali, imitacije, skečevi i slično, kako bi se nenametljivim ponavljanjem i uvježbavanjem došlo do ciljanih rezultata.

BUGARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Образователни задачи:

- по-нататъшно овладяване и усвояване на ортоепски и ортографски стандарти на българския книжовен език;

- овладяване на граматическите особености на неизменяемите части на речта;.

- по-нататъшно оспособяване на учениците за самостоятелно тълкуване на основните понятия за лиетратурния текст;

- разширяване и усвояване на знанията за простото изречение и неговите части; практическо приложение;

- запознаване със сложно изречение и видове слочни изречения;

- овладяване на умения за късо и ясно устно и писмено изразяване;

- овладяване с основни техники за писане на съчинение;

- разширявяне на знанията по език, литература и национални културни особености.

EZIK

Gramatika

- Повторение и затвърдяване на знанията придобити в предишните класове.

- Упражняване и затвърдяване на знанията по фонетика/ основни фонетични закони/.

- Упражняване и затвърдяване на знанията ро морфология/ части на речта/.

- Членуването в българския език.

- Запознаване с основните функционални стилове.

- Определяне /съпоставка/ на диалектната езикова база спрямо книжовната норма.

- Лексикално богатсво на западните български говори.

- Междуезикова хомонимия / български - сръбски език/.

- Изречение. Видове изречения по състав. Просто изречение. Просто разширено изречение. Сложно изречение. Видове сложни изречения - разпознаване.

- Обикновен словоред на изречението.

Pravopis

- Upotreba na glavna bukva pri pisane na: Бог и всички синоними на неговото име (Господ, Бог-Отец); титли при обръщение (Уважаеми господин Професоре); двете имена на литературните и исторически герои (Бай Ганьо, Евтимий Търновски) .

- Upotreba na osnovni prepinatelni znaci.

- Слято, полуслято и разделно писане.

- Затвърдяване чрез упражнения на прилагането на изучени правописни правила.

Ортоепия

- Упражнения чрез четене и говорене.

- Отстраняване на диалектни явления в говора на учениците и влиянието им на друг език /сръбски език/.

- Изговаряне на всички гласни, съгласни и група съгласни. Упражнения за отстраняване на некнижовни форми при учениците.

- Обезвучаване на звучните съгласни в края на думите.

- Редукция на ударените гласни в края на думите.

- Забелязване на диференциални функции на ударението в думи от същ звуков строеж /омоними/.

ЛИТЕРАТУРА

- За осъществяване на поставените цели и задачи по Български език с елементи на национална култура учениците могат да използват за обработка на литературни текстове от различни жанрове, както от личното - така и от народното творчество.

Литература за осъществяване на програмата:

- Подбрани четива /стихотворения и разкази/ от Читанката за 7. клас

- Български народни песни: любовни, трудови, юнашки - по избор/.

- Български народни приказки: вълшебни, приказки за животните и басни.

- Добри Чинтулов: Българи - юнаци

- Хриисто Ботев - Стихотворения : Пристанала, Обесването на Васил Левски и др.

- Jорда Jовков - Шибил

- Елин Пелин - Разкази : На оня свят, Косачи

- Иван Вазов - Родна реч, Разкази за Левски.

- Йордан Радичков – Разкази /подбор/

- Дора Габе: - Стихотворения за деца и юноши / подбор/.

- Поети и писатели от българското малцинство в Сърбия / Александър Дънков, Стойне Янков, Милорад Геров, Марин Младенов, Новица Иванов, Симеон Костов и др./

- Четива и текстове от детски вестници, списания и енциклопедии./ В-к "Другарче" и др./

- Илустрирани книги и енциклопедии за деца и уноши

- Ползване на училищна библиотека

- Ползване на диафилми, видео касети, CD, интернет и др. съвремени аудиовизуални средства.

Четене и тълкуване на текст

- Четене на глас и наум като увод за разговор върху текста.

- Четене, което е съгласувано с вида и природата на текста: лирически, прозаични, драматични и др.

- По-нататъшно упражняване по изразително четене.

- Запаметяване на стихотворения и откъси от проза /по избор на учениците/.

- Сценични ученически импровизации.

ЕЗИКОВА КУЛТУРА

- Основни форми на устното и писменото изразяване

- **Преразказване** на текстове с промяна на граматическото лице. Преразказване на текст изцяло и по части.

- Разказване във форма на диалог. Разказване по свободно избрана тема.

- **Описание** на картинки, които представят пejсажи, интериори, портрети.

- **Известяване** за завършени или незавършени домашни или училищни задачи - във форма на поставени въпроси.

- Усмени и писмени упражнения

- *Говорни упражнения:* упражняване правилно изговаряне на думи, изрази и изречения, пословици, поговорки, гатанки, кратки текстове; слушане на звукови записи, декламиране на кратки лирични творби.

- *Диктовки:* /различни видове/.

- *Лексикални и семантични упражнения:* образуване на сродни думи; антоними; забелязване на семантична функция на ударението; пряко и преносно значение на думите; диалектни думи и тяхна подмяна с книжовни думи.

- *Синтактични и стилни упражнения:* съставяне и писане на изречения според наблудаване на картинки и зададени думи; писмено отговаряне.

- Преписване на изречения с прилагане на правописни правила.

- Упражнения за обогатяване на речника. Общо и конкретно изразяване. Отстраняване на двусмислие и неяснота.

- Упражняване на подреждане думите в изречението. Упражняване на техники за писане на писмени съчинения.

- Периодични писмени и тестови упражнения.

- Две класни писмени упражнения - по едно в полугодие.

ЕЛЕМЕНТИ ОТ НАЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА

- Важни културни и исторически моменти от миналото на своя народ; Българите на Балканския полуостров под турско робство от 14-19. век. Българите през периода на Възраждането. Понятие и същност на българското Възраждане. Културни, просветни и книжовни прояви през Възраждането. Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Добри Чинтулов, Христо Ботев, Васил Левски, Любен Каравелов /корелация с учебния материал по история/.

- Туристически области и комплекси на България / корелация с учебния материал по география/.

- Културни прояви от национално значение: фестивали, концерти.

- Характерни български народно-църковни и културни празници: есенно-зимни и пролетно-летни.= оспбености, празнуване, смисъл,, значение. / надовързване на учебния материал от 5. и 6. клас/

- Народни обичаи, вярвания и поверия на българите - разширяване и обогатяване с нови теми и съдържания.

- Фолклорни области на България. Мястото на шопската фолклорна област в национален мащаб. Връзки и фолклорни влияния върху дадени области в Р Сърбия.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Nastavni sadržaji iz Bugarskog jezika sa elementima nacionalne kulture u prvom planu su namenjeni deci pripadnika Bugarske manjine u Republici Srbiji, koji nemaju mogućnosti da izučavaju Bugarski jezik kao maternji jezik (Bugari u rasejanju u većim ili manjim gradskim četvrtima, van kompaktnih tradicionih naselja, ili pak na drugi način nemaju mogućnosti da izučavaju maternji jezik: Banatski Bugari, Goranci), kao i pripadnicima drugih naroda:

nacionalno mešovite sredine, mešoviti brakovi, radoznalost i interesovanje učenika drugih naroda i etničkih skupina.

Program Bugarskog jezika je sličan sa programima jezika slovenskog jezičkog korena: srpski, hrvatski, rusinski, ukrajinski, slovački, pa u susedstvu sa tim jezicima u praktičnoj primeni ovaj Program može se izučavati i od pripadnika drugih naroda: na prvom mestu od Srba, a zatim od Hrvata, Rusina, Slovaka, Ukrainaca Mađara, Rumuna, Roma, Albanaca, Nemaca i dr. pripadnika neslovenske skupine.

U procesu nastave Bugarskog jezika sa elementima nacionalne kulture treba uvažiti osnovnu pedagošku pretpostavku da je učenik u centru obrazovno radne kreacije, pa stoga nastavnik mora upoznati i uvažiti intelektualno-mentalne i psihološke sposobnosti učenika, kako bi pronašao didaktičku formulu, koja će garantovati da će učenici moći savladati nove sadržaje.

Tokom nastavnog procesa treba na zanimljiv način prezentirati pažljivo odabrane jezičko, literarne vrednosti, koje će učenici bez teškoća usvojiti i koje će im biti potrebne za dalje školovanje, bogaćenje opšte kulture i znanja o životu.

Sem opštih metoda u savremenoj nastavi jezika i književnosti treba primeniti:

- metodu čitanja i rada na tekstu,

- metodu upoređivanja i korelacije / sa drugim predmetima, naročito sa muzičkom kulturom, istorije i geografije, kao i sa bugarskom srodnim jezikom.

- metodu razgovora - dijalošku metodu,

- metodu izlaganja i objašnjavanja,

- metodu posmatranja i opisivanja,

- metodu praktičnog rada:

- naučno-istraživačka metoda iz oblasti

- jezika, dijalektologije, uočavanje prozodijskih osobina lokalnog govora, sakupljanje raznih oblika usmene književnosti, rad na sredstvima medijske tehnologije (davanjem uloga i zaduženja kao: spiker-reporter, urednik-lektor, koreograf-glumac...)

Treba takođe primeniti različite oblike rada, kao što su: rad sa pojedincima - individualni rad, diferencirani rad, rad u parovima, grupama, frontalni rad; te učenje kroz različite vrste igara: kvizovi, recitali, imitacije, skečevi, pesmice za igru, brzalice i sl.; kako bi se nenametanjem, ponavljanjem i uvežbavanjem došlo do ciljanih rezultata.

MAĐARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

MAGYAR NYELV

Célok és feladatok

A magyar nyelv a nemzeti kultúra elemeivel tanításának **céljai**:

Az anyanyelv szerepe a gyermek érzelmi, értelmi és szociális fejlődésében rendkívül nagy. A kommunikáció ma már nehezen képzelhető el a verbális megnyilatkozás formái nélkül. Az egyén érvényesülése a társadalomban nagymértékben függ a nyelvi kifejezőkészség minőségétől, történjen az akár anyanyelven, vagy a társadalmi környezet nyelvén, illetve idegen nyelven.

Az anyanyelv megfelelő szinten való alkalmazása lehetővé teszi az identitástudat kialakítását, a másokkal való kapcsolatteremtést, növeli az önbizalmat.

A magyar nyelv a nemzeti kultúra elemeivel tanításának **feladatai**:

A gondolkodás és a nyelv szorosan kapcsolódik egymáshoz. A nyelvi kifejezőkészség fejlesztése közvetlen kapcsolatban áll az egyén megismerő képességének a fejlődésével, valamint a gondolkodás fejlődésével általában. A nyelvtanulás eredményesebb, ha a nyelvet a kommunikáció szolgálatába állított természetes eszközként kezeljük, ezért nem elszigetelten, a kontextustól elidegenítve kell azt tanítani.

Fontos, hogy a tanuló felismerje anyanyelvének értékeit, szépségét, mert anyanyelvének helyes és szabatos használata hozzájárul személyiségének gazdagításához és kiteljesítéséhez.

A magyar nyelv tanulását a gyerekek számára élvezetessé kell tenni, amit tudományosan és módszertanilag jól megalapozott módszerekkel lehet elérni.

Operatív feladatok:

A tanulók kommunikatív képességeinek a továbbfejlesztése, fejleszteni kell a beszédértést és a konkrét szituációkhoz mért megfelelő beszédreakciót.

Gyakorolni kell a tagolt, érthető beszédet.

Bővíteni kell a diákok aktív és passzív szókincsét.

A diákoknak meg kell tanulniuk meghatározni a fabulát, a szüzsét, levonni a következtetéseket és a szöveg tanulságát.

Bővíteni kell a tanulók magyar és általános nyelvészeti tudását, valamint tovább kell fejleszteni ismereteiket a magyar nyelvtan köréből.

A tanulóknak szembe kell tudniuk állítani a magyar nyelv részrendszereit a szerb nyelvrendszer megfelelő szintjeivel és jelenségeivel.

Az elsajátított magyar és szerb nyelvtani ismereteik felelevenítésével meg kell tudniuk határozni a két nyelv között fennálló hasonlóságokat és különbségeket.

Meg kell ismerkedniük a magyar irodalom klasszikusaival, valamint a kortárs magyar irodalom néhány művével, különös tekintettel a vajdasági magyar írókra.

A tanulók aktív részvételével a kommunikációs gyakorlatokban fejleszteni kell mondanivalójuk helyes megfogalmazását, hogy megnyilatkozásaik rövidek, érthetőek legyenek.

Ösztönözni kell a diákokat arra, hogy kinyilvánítsák véleményüket a feldolgozásra kerülő témákkal kapcsoltaban, hogy mondjanak el egy-egy velük történt eseményt, hogy minél többet beszéljenek.

A helyes mondathangsúly és a hanglejtés begyakorlása.

TÉMAKÖRÖK ÉS TARTALMAK

ÁLTALÁNOS NYELVÉSZET

- A kommunikáció fogalma és tényezői.

- Kommunikációs helyzetek (beszélgetés, vita).

- A nem verbális jelek és szerepük (tekintet, mimika, gesztus, testtartás, mozgás, távolság).

- Szupraszegmentális tényezők a magyarban: ritmus, hangsúly, hanglejtés.

- A szupraszegmentális tényezők funkciója.

- A szerb és a magyar nyelv szupraszegmentális elemeinek az összevetése.

KOMMUNIKÁCIÓ

- A magán-, a kisközösségi és a nyilvános kommunikáció formái és jellegzetességei.

- A felszólalás, az érvelés, a vita (kommunikációs helyzetgyakorlatok).

- A szövegértés fejlesztése: a diák különböző fajta hosszabb szövegeket hallgat és ért meg, az információszerzés elsősorban a szókincsbővítést szolgálja.

- A figuratív jelentés fogalma és alkalmazása.

- A világos és pontos gondolat-, érzelem- és ötletkinyilvánítás fejlesztése, a nyelvi nyilatkozatoknak a konkrét kommunikációs szituációkhoz való igazításával.

- A tanuló a kommunikációs helyzettel összhangban különböző jelenségeket ír le, jellemez és magyaráz.

- Fogalmazásírás megadott témára - élményleírás.

- Rövid hír szerkesztése egy mindennapi eseményről.

- Naplóírás.

- Különböző fajta szövegek szerkesztése: mese, elbeszélés, levél, költemény….

- Kérés, tudakozódás, tanácskérés,

- Köszöntés, köszönetnyilvánítás, helyeslés

- A jellemzés módjai: egy emberalak külsejének, öltözetének, belső tulajdonságainak leírása.

- Jellemzés a cselekedet, beszédmód alapján.

- Jellemzés elbeszélés és leírás vegyítésével.

- Jellemzés párbeszédben, önjellemzés.

- Az írábeli kommunikáció különböző formáinak helyes alkalmazása.

NYELVTAN

- A szavak jelentése, a jelentés tényezői.

- A szó alakjának és jelentéstartalmának kapcsolata, motivált és motiválatlan jelentés.

- Egy- és többjelentésű szavak, homonímák, szinonímák, ellentétes jelentésű szavak, szómező.

- Jelentésváltozások és annak különböző formái (névátvitel a fogalmak hasonlósága alapján, a fogalmak érintkezése, kapcsolata alapján, jelentésátvitel a nevek hangalaki hasonlósága alapján, a nevek szószerkezetbeli kapcsolata alapján, jelentésvesztés, jelentésmegoszlás)

- A magyar és a szerb nyelv szófajkategóriáinak összevetése.

- A főnév: jelentése, felosztása, mondatbeli szerepe, toldalékolása.

- A névmás: jelentése, felosztása (személyes, visszaható, kölcsönös, birtokos, mutató, kérdő, vonatkozó, határozatlan, általános), mondatbeli szerepe.

- A határozószó: jelentése, fajai (határozott fogalmi tartalmúak és névmási tartalmúak), mondatbeli szerepe

- A névutó: felosztása és szerepe

- A kötőszó.

HELYESÍRÁS

- Az igekötők helyesírási kérdései.

- A képzők, jelek, ragok helyesírása, a -ba/be és a –ban/ben közötti különbség.

- A magán- és mássalhangzók időtartam-különbségeinek határozott megkülönböztetése.

- Az igemódok helyesírási kérdései.

- Az elválasztás magyar szavakban.

- Idegen szavak írása, a régies családnevek írása.

- A tulajdonnevek írása.

- A helyesírási szabályzat használata.

BESZÉDMŰVELÉS

Beszédgyakorlatok során fel kell hívni a tanulók figyelmét a nyelvhelyességi kérdésekre:

suksükölés,

nákolás,

az *aki és az amely* helytelen használatára.

IRODALOMISMERET

Az alapvető irodalmi műfajok jellemzői.

Stíluseszközök az irodalomban, a jelző szerepe, a hiperbola, a megszemélyesítés, a hangutánzás, a fokozás, a metafora, az irónia.

A stíluseszközök felkutatása a konkrét irodalmi művekben.

Az életrajz és önéletrajz.

A napló mint irodalmi alkotás.

Az irodalomismeret keretében be kell mutatni a magyar irodalom klasszikusainak néhány alkotását (Arany, Petőfi, Mikszáth), továbbá ízelítőt kell adni a magyar ifjúsági irodalomból, különös tekintettel a vajdasági magyar írókra: Ács Károly, Herceg János, Fehér Ferenc, Gál László, Német István, Deák Ferenc, Kosztolányi Dezső művei kerüljenek bemutatásra a tanár megítélésére bízva a válogatást. Esetleg, a tanulók nyelvismeretének szintjét megítélve a tanár háziolvásmányként is feladhat egy-egy rövidebb elbeszélést vagy műrészletet.

Ajánlott irodalom:

Arany János: Családi kör

Petőfi Sándor: Szülőföldemen

Illyés Gyula: Petőfi (részlet)

Herczeg János: Medvetánc

Karinthy Frigyes: Röhög az egész osztály

Móra Ferenc: A csókai csata

Nemes Nagy Ágnes: Tavaszi felhők

Fehér Ferenc: Apám citerája

Mikszáth Kálmán: A néhai bárány

Ács Károly: Tavasszal

Petőfi Sándor: Arany Jánoshoz

Arany János: Válasz Petőfinek

Kosztolányi Dezső: Daliás nagyapám

Gobby Fehér Gyula: Az ujjak mozgása (novella)

Németh István: Színötös (novella)

Kőműves Kelemenné (népballada)

Rózsa Sándor (népballada)

A csodaszarvas (monda)

Háziolvasmány-javaslat

Petőfi Sándor: János vitéz

Szélördög (Jugoszláviai magyar népmesék)

A NEMZETI KULTÚRA ALAPJAI

- A magyar népviselet

- A magyar néptánc: csárdás (a helybeli népi táncegyüttes meglátogatása)

- Magyar szokások az egyházi ünnepek során

- Idénymunkálatokhoz kötődő népi szokások

- Érdekességek a magyar történelemből, a török dúlás idejéből

- Híres történelmi személyiségek

A témakörök és azok feldolgozásánk szintje feleljen meg a gyermek életkorának. A szövegek, amelyeket a az órán feldolgoznak legyenek érthetőek, egyértelműek. A válogatás a vajdasági magyar gyermekirodalom művein alapuljon.

A TANTERV MEGVALÓSÍTÁSÁNAK MÓDJA

A tanulók tevékenysége:

Olvasásfejlesztés

a tanulók ösztönzése hogy olvasás közben figyeljenek a szupraszegmentális tényezőkre (a ritmus, a hangerő, a hangszín, a hangsúly, a hanglejtés érzékeletetése)

a kifejező és néma olvasás gyakorlása

Szövegértés

Gyakorolni kell a különböző fajta hosszabb szövegek hallgatását és megértését

A figuratív, átvitt értelmű szavak magyarázata és gyakorlása

A jellemzés fajtáinak megfigyelése: az emberalak külsejének, öltözetének, belső tulajdonságainak leírása, a cselekedet, beszédmód alapján (párbeszédben, önjellemzés)

A szereplők elemzése, a a külső tényezők hatásának megfigyelése a szereplők cselekedeteire

Irdodalomelméleti fogalmak elsajátítása

A mese és a szüzsé.

A szöveg szerkezete.

Alapvető műfajok: költészet, próza, dráma.

Szövegalkotás

Események és személyek leírása.

Rövidebb drámaszöveg írása párbeszédes formában vagy pedig monológban.

Valamely híres személy életrajzának a megfogalmazása.

Önéletrajz írása.

Naplóvezetés.

A hír és riport jellemzői

Szókincsbővítés

A szövegben felbukkanó ritka és szép szavak, kifejezések felkutatása, kiemlése.

Szinonímák, homonímák, ellentétes jelentésű szavak gyűjtése.

Szómezők gyűjtése.

Vers- és szövegtanulás

A diák életkornak megfelelő, a magyar ifjúsági irodalom néhány versének vagy szövegrészletének megtanulása - tetszés szerint a tanár sugallatára.

Rövidebb monológ vagy drámaszerep megtanulása.

Elbeszélés

Az elődök vagy valamely családtag életével kapcsolatos események, történések elmondása.

Személyek jellemzése belső tulajdonságaik leírása alapján.

A kommunikációs készségek fejlesztése

- Tudakozódás, információkérés.

- Tanácskérés és -adás.

- Részvétnyilvánítás.

- Üdvözlőlap és rövid levél írása.

- Hír szerkesztése.

Film- és színművészet

- A fő- és mellékszereplők felismerése és jellemzése.

- A komédia és a tragédia mint a dráma fő műfajai.

- A párbeszéd és a monológ a drámában.

Házi feladatok

Időnként a tanulók rövid, fél- egyoldalas fogalmazásokat írjonak.

Írásbeli dolgozatok

Tanév közben a diákok két iskolai dolgozatot írnak, félévenként egyet-egyet. A dolgozatok témáját a tanulók korosztályának megfelelően és általánosan kell meghatározni (Pl. Felnőtt koromban … szeretnék lenni, Példaképem, Lakóhelyemen történt stb.)

A felsorolt tevékenységeken kívül alkalmazni lehet a más tárgyak keretében éppen aktuális tevékenységeket is (pl. a szerb nyelvi órákon, vagy az idegen nyelvi órákon stb.)

A tanár tevékenysége

A tanítárnak szem előtt kell tartania a gyerekek életkorát, a diákok különböző nyelvi szintjét. A tanító szabadon dönthet a tanítási témák és tartalmak megválasztásáról és azokat összekapcsolhatja más tantárgyak témáival. A tanár nemcsak információkat továbbít, hanem irányítja a tanítási folyamatot, megszervezi a tanítási tevékenységet.

Szakirodalom

A diákok nyelvtudásának szintjétől függően a tanító megválasztja a legmegfelelőbb könyveket és egyéb segédeszközöket, amelyek az előírt eredmények megvalósításához szükségesek. Használhatja már a meglevő könyveket, munkalapokat és gyakorlófüzeteket, amelyek az anyanyelvápolásra készületek, de az ötödik, hatodik osztályos magyar nyelvű olvasókönyvet is, valamint a gyermek-folyóiratokat. Esetleg sokszorosított formában is kioszthatja a témakörnek megfelelő konstruált szövegeket.

A tanár által használt oktatási segédeszközök

Irodalmi lexikon

Értelmező szótárk

Szinonímaszótár

Idegen szavak és kifejezések szótára

Fogalomszótárak

Enciklopédiák

Könyvismertetők

Internet, világháló

Napilapok, folyóiratok, és a diáklapok

Oktatási jellegű tévéműsorok

Munka- és feladatlapok az anyanyelvápolás tárgyköréből

ROMSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

ROMANI ČHIB

Sikljovibasko plani vaš barjaripe romana dajaka čhibjako gatisardo sito vaš odola sikljovne ano fundone skole, savengo dajaki čhib romani, a nakhena ano klase e srpsko sikljovibasko čhibja jase čhibja aver nacionalno minoritetjengo. Buti edukaciako kotar dajaki čhib akate siton jekha-jekh e bukja edukaciako kotar srpsko sar dajaki čhib ano sikljovibe, e specifikane karakteristika save si ola romani čhib.

Reso programi e bukjako sito barjaripe dajaka čhibjako thaj gatisaripe sikavnengo te hraminen, drabaren thaj šukar te vakharen dajaki čhib. Uzo odova, reso sito o sikljovne te pendžarenpe e fundone kanunenca pere dajaka čhibjake, te sikljon olen thaj te istemalkeren. Jekha-jekh manglape te baravalakaren poro alavari, bajakaren hačaribe prekal lačho thaj te pendžarenpe e kultura thaj istoria Romengi.

Operativno bukja

Sikljovne manglape te phagen haljoviba, sig, avazesko drabaripe thaj hramibe anda peste.

Barvalipe aktivno laforutnja e sikljovnesko.

Planikano barjaripe mujesko thaj hramibasko vakheribe sikljovnesko.

Te lenpe djanipe vaš mothavibe, deskripcia, deskripcia karaktereski, raportiribe, hramibe lilengo.

Sikljovne manglape te pendjaren thaj te mothaven čhibjake situacia.

Sikljovibe lekipasko phando e kanunjenca ani čhib.

Te dikhljarenpe lilavnibaske keribe save dendile ano sikljovibasko plani, korkoribasko dikhljaripe lirikake thaj epikake keribe.

KULTURA VAKHERIBASKE

Mujibasko vakheribe

Pana sikljovibe formengo save sikljile ano anglune klase.

Lungaripe paramisjako prekal dendo anglomothovdipe. Deskripcia šejengi, pejsažengi thaj personengi. Vakheribe kotar tema e paramisengi save drabarisale pedi korkoribaski iniciativa.

Sikavipe naturako, rndibasko prmibe agorisibe dinamikake thaj statistikake pilte thaj scene ani deskripcia e paramisjengi.

Deskripcia karakterjengi pedo fundo alosardo literarno o rola jase šukar pendjardo heroji kotar popularno literatura. Deskripcia personaki kotar direktno maškaribe (papo, nana, komšia, bikindutno nevipengo, bućarno ano marketi...).

Raporti kotar skolaki bukjaki akcia, manifestacia, festuibe, thaj aver).

Ano sa berš te sikljovenpe te lenpe neve lafja. Šukar istemalkeribe frazako, idiomi, lačho vakheribe, komparacia kana hraminenape tekstja.

Hramibasko vakheribe

Te sikljolpe keribe konceptesko vaš dikhljardo teksti.

Te mothavolpe dikhljardo teksti ano aver verbengo vakhti thaj ano dujto persona (kana dikhelape o originali).

Korkoribasko hramibaski buti pedo fundo dendo anglomothovdipe.

Sikljovibe deskripciako teksti pedo fundo djanibe kotar anglune klase. Kompleksni forma deskripcia karakterengi (čučavni deskripcia e dialogea, e deskripcia aktivno dendi persona). Mothovdipe thaj deskripciako teksti (reprodukcia thaj pedo fundo avanturako). Sikljovibe hramibe lilengo. Hramibe divutnesko. Mothovdipe, vakheribe kotar dende teme.

Hramibaske teme

Ano skolako berš hraminenape duj skolake thaj duj kherutne hramibaske teme (jekh avantura, jekh deskripcia, jekh lil, thaj jekh deskripcia karakteri).

ČAČIPE ČHIBJAKO THAJ LEKIPE

Laforutni - predikati, subjekti, objekti.

Adverbja: vaš thaneske, vakhti, forma.

Atributja, forma atributjenge: atributja save dena karakteri, gendo jase mothovdipe.

Čučavne laforutne, bipherde laforutne, bufljarde laforutne.

Sikljovibe materia kotar fonetika, morfologia thaj sintaksa. Sistematizuibe djanibasko kotar lekipe. Sikljovibe istemalkeribe alavaresko.

Komparativno sikljovibe materiako kotar gramatika vaš VII klasa sikljovibasko pi srbikani čhib.

Drabaripe

Drabaripe pedo avazi, phandipa kotar karakteri tekstesko. Sikljovibe hačaribasko drabaripe anda peste pedo fundo poangle dende bukja.

Sikljovibe sig drabaribasko.

Uzo drabarutni šaj te istemalkerenpe ini nevipe vaš čhavorenge.

LITERATURA

Romani tematika ani lumiaki literatura

Roma ani evropaki literatura

Rajko Djurić "Seobe Roma"

Literalno keribe evropake romane lilavnengo

Alosaribe keribasko (proza thaj poezia) srbikane lilavnengo nakhavde pi romani čhib

Pustikja

Drabarutni vaš VII klasa

Gramatika romana čhibjaki (Rajko Djurić)

Marsel Kortijade - Normalizacia, kodifikacia, thaj standardizacia romana čhibjaki

Georgi Sarau - Čhib thaj istoria Romengi

Rade Uhlik - Alavari

Rade Uhlik - Kedutno bukjengo

ORIJENTACIONO RNDIPE BERŠESKO FONDI SAHATJENGO

1. Buti po teksti - 17

2. Vakheribaske testja - 12

3. Hramibaske testja - 8

4. Hramibaske bukja - 4

5. Gramatika e lekipa - 15

6. Lektira - 6

7. Istorija thaj kultura Romengi - 8

8. Sistematizacia - 2

Programi realizuinelape 2 sahatja ano kurko, 72 sahatja ano berš.

RUMUNSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

LIMBA ROMÂNĂ

Scopul activităţii instructive

În clasa a VII-a scopul activităţii instructive este aprofundarea cunoştinţelor de limbă română literară. În această clasă scopul activităţii instructive este:

- crearea şi menţinerea interesului pentru lectură cu identificarea informaţiilor esenţiale dintr-un mesaj oral şi scris,

- însuşirea exprimării orale şi scrise,

- îmbogăţirea vocabularului cu expresii şi cuvinte noi,

- dezvoltarea interesului faţă de creaţiile literare în limba română,

- dezvoltarea capacităţii de exprimare, orală şi scrisă,

- cunoaşterea realizărilor culturale şi civilizatorice ale poporului român.

Sarcini operative

La sfârşitul clasei a VII-a elevii trebuie:

- să-şi îmbogăţească vocabularul cu expresii şi cuvinte noi

- să identifice sensul unui cuvânt necunoscut

- să aplice regulile de ortografie în scris

- să sesizeze abaterile de la normele gramaticale într-un mesaj oral şi scris

- să cunoască părţile de vorbire flexibile şi neflexibile

- să identifice informaţiile esenţiale şi detaliile dintr-un mesaj oral

- să alcătuiască rezumatul unui text literar

- să alcătuiască lucrări scurte pe o temă dată

- să respecte metodologia lucrărilor scrise

- să utilizeze corect şi eficient limba română în diferite situaţii de comunicare

- să înţeleagă semnificaţia limbii române în conturarea identităţii naţionale

- să-şi formeze deprinderi de muncă independentă

- să însuşească valorile artistice şi realizările civilizatorice ale poporului român

- să însuşească obiceiurile legate de tradiţia poporului român

LITERATURA

Lectură şcolară

1. Ion Agârbiceanu, **Întâiul drum**

2. Vasile Alecsandri, **Iarna**

3. Ion Creangă, **Amintiri din copilărie** (fragment)

4. Balada populară **Corbea**

5. Marin Sorescu, **La ce latră Grivei?**

6. Mihai Eminescu, **La mijloc de codru**

7. Grigore Vieru, **În limba ta**

8. Grigore Alexandrescu **Toporul si pădurea**

9. Localitatea Marcovăţ, satul lui Marcu ciobanul

10. Otilia Cazimir, **A murit Luchi**

11. George Coşbuc, **Noapte de vară**

12. Barbu Ştefănescu Delavrancea, **Domnul Vucea**

13. Ştefan O. Iosif, **Furtuna**

14. I. L. Caragiale, **Bubico**

15. Din creaţiile populare (cântece, proverbe, ghicitori, zicători, poezii ocazionale)

16. Petre Dulfu, **Isprăvile lui Păcală** (fragment)

17. Mihai Condali, **Florin şi Florica**

Lectură şcolară

Selecţie din literatura română (poezii, poveşti, povestiri, fabule)

Analiza textului

Analiza operelor literare în versuri şi în proză.

Delimitarea subiectului şi motivului într-o operă literară.

Observarea şi explicarea ideilor literar-artistice şi identificarea elementelor componente ale naraţiunii.

Identificarea elementelor de bază ale acţiunii, ordinea lor (intriga, desfăşurarea), personajele şi trăsăturile lor (fizice, de caracter şi morale), procedeele artistice de construire a personajelor (autocaracterizare, propriile mărturisiri, caracterizarea de către alte personaje).

Formarea unor opinii personale despre opera analizată.

Identificarea noţiunilor de teorie literară.

Noţiuni literare

Pastelul, personificarea, comparaţia, rima (tipurile), ritmul, balada, fabula, legenda, dramatizarea, stilul.

LIMBA

Repetarea şi consolidarea materiei din clasa a VI-a.

Noţiuni de fonetică. Diftongii, triftongii. Accentul. Despărţirea în silabe a cuvintelor derivate şi a cuvintelor compuse.

Vocabularul limbii române.

Familia lexicală. Omonimele. Antonimele. Sinonimele (actualizare).

Procedeele interne de îmbogăţire a vocabularului. Derivarea.

Substantivul. Substantivele simple şi compuse. Substantivele comune şi proprii. Genul. Numărul (actualizare). Cazurile substantivului şi funcţia sintactică.

Articolul. Articolul hotărât şi articolul nehotărât.

Nominativul. Genitivul. Articolul posesiv-genitival. Dativul. Acuzativul. Prepoziţia şi rolul ei în exprimarea acuzativului. Vocativul.

Declinarea substantivelor comune şi proprii cu articol hotărât şi nehotărât .

Articolul demonstrativ-adjectival.

Adjectivul. Adjectivele variabile şi invariabile. Acordul cu substantivul în gen, număr şi caz. Gradele de comparaţie.

Pronumele. Pronumele de întărire. Pronumele reflexiv.

Pronumele şi adjectivele pronominale: pronumele şi adjectivul posesiv, pronumele şi adjectivul demonstrativ.

Numeralul. Numeralul colectiv, distributiv, multiplicativ şi adverbial.

Scrierea corectă a numeralului.

Verbul. Categoriile gramaticale ale verbului: timpul, persoana, numărul, modul.

Conjugarea. Modurile personale şi modurile nepersonale ale verbului.

Timpurile modului indicativ: prezent, imperfect, perfect simplu, perfect compus, mai mult ca perfectul, viitor, viitor anterior.

Modurile: imperativ, conjuctiv, condiţional-optativ.

Infinitiv. Gerunziu. Participiu. Supin.

Părţile de vorbire neflexibile. **Adverbul** - de loc, timp, mod. Gradele de comparaţie ale adverbului.

Conjuncţia coordonatoare şi subordonatoare. **Prepoziţia. Interjecţia.** Tipuri de interjecţii.

Sintaxa propoziţiei.

Propoziţia simplă şi dezvoltată. **Subiectul.** Subiectul exprimat prin substantive şi pronume. Subiectul multiplu. Subiectul neexprimat.

Predicatul. Predicatul verbal şi predicatul nominal

Atributul. Atributul adjectival şi substantival. Atributul substantival genitival şi prepoziţional. Atributul pronominal.

Complementul. Complementul direct şi indirect.

Sintaxa frazei (noţiuni generale)

Noţiuni de ortografie. Despărţirea cuvintelor în silabe (actualizare). Scrierea corectă a substantivelor proprii şi a substantivelor în genitiv. Scrierea corectă a numeralelor şi a pronumelui personal sau reflexiv din cadrul paradigmelor verbale compuse.

CULTURA EXPRIMĂRII

Exprimarea orală

Exprimarea în mod original, într-o formă accesibilă, a propriilor idei şi opinii

Înţelegerea şi interpretarea unor texte scrise în diverse situaţii de comunicare.

Înţelegerea textului literar şi comentarea lui ca mijloc de dezvoltare a exprimării orale.

Determinarea sensului unor cuvinte şi explicarea orală a semnificaţiei acestora în diferite contexte.

Exerciţii de însuşire şi definire a noţiunilor şi cuvintelor - prin activităţi în ateliere.

Observarea mijloacelor de limbă şi stil în fragmentele din textele cu caracter descriptiv (în versuri şi proză).

Discuţii pe marginea textelor literare şi a subiectelor libere.

Exerciţii de rostire corectă a cuvintelor cu probleme de accentuare.

Transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă, a monologului în dialog, a textului narativ în text dramatic.

Conversaţii pe teme libere.

Exprimarea în scris

Dictări libere şi de control.

Compunerea (naraţiunea, descrierea, portretul)

Interpretarea liberă ale unor aspecte structurale ale unei opere literare.

Îmbinarea diferitelor forme de expunere (povestire, descriere şi dialog) în compunerile elevilor pe teme libere şi teme date.

Naraţiunea (naraţiunea la persoana a III-a, la persoana I, subiectul operei literare, timpul şi spaţiul în naraţiune)

Exerciţii pentru dezvoltarea creativităţii elevilor.

Scrierea corectă a frazelor în text folosind corect regulile ortografice şi semnele de punctuaţie.

Afişul, anunţul, corespondenţa.

ELEMENTE DE CULTURĂ NAŢIONALĂ

Învăţarea poeziilor cu tematică ocazională şi tradiţională.

Obiceiuri româneşti.

Folclor românesc.

Arta populară românească.

Istoria poporului român în secolele XVII şi XVIII.

Noţiuni din geografia României.

Pictură şi sculptură românească.

Din istoria românilor din Voivodina.

MODUL DE REALIZARE A PROGRAMEI

Programa pentru ***Limba română cu elemente de cultură naţională*** pentru clasa a VII-a se realizează prin metode tradiţionale prezentate în forma unei succesiuni de etape clar delimitate.

În domeniul literaturii se propun următoarele activităţi: însuşirea limbii române literare, dezvoltarea nivelului de cunoştinţe şi capacităţi, crearea şi menţinerea interesului pentru lectură cu identificarea informaţiilor esenţiale dintr-un mesaj oral şi scris, însuşirea exprimării orale şi scrise, dezvoltarea interesului faţă de creaţiile literare în limba română, dezvoltarea capacităţii de exprimare, orală şi scrisă, receptarea, iniţierea şi participarea la un act de comunicare oral şi în scris în limba română literară.

În domeniul limbii se pune accent pe evaluarea posibilităţilor de exprimare prin expresii şi cuvinte noi în vocabularul activ al elevilor şi sesizarea sensului unităţilor lexicale noi în funcţie de context. Elevii trebuie să identifice sensul unui cuvânt necunoscut, să aplice regulile de ortografie în scris, să sesizeze abaterile de la normele gramaticale într-un mesaj oral şi scris, să cunoască părţile de vorbire flexibile şi neflexibile. Mesajul pe care elevul îl va comunica în limba română trebuie să fie bazat pe structurile lingvistice în spiritul limbii române, determinate de gândirea în această limbă.

Cultura exprimării orale şi în scris are o importanţă deosebită deoarece reprezintă baza unei comunicări calitative. Din acest motiv în cursul activităţii trebuie insistat asupra îmbogăţirii fondului lexical, identificării informaţiilor esenţiale şi detaliilor dintr-un mesaj oral, manifestării interesului pentru creaţiile literare în limba română, utilizării corect şi eficiente a limbii române în diferite situaţii de comunicare şi formării deprinderilor de muncă independentă.

RUSINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

RUSKI ЯZIK

Циль настави руского язика з елементами националней култури то здобуванє основней писменосци и комуникациї на руским язику (бешеда и писмо). Тиж так, циль и же би школяр здобул основни спознаня о народней и уметнїцкей кнїжовносци написаней на руским язику и даєдних обичайох зоз рускей традициї.

Задатки настави руского язика з елементами националней култури то:

- розвиванє комуникативних способносцох школяра прейґ бешеди, слуханя, приповеданя, описованя;

- обачованє и хасноване розликох у писаню медзи руским язиком и язиком окруженя;

- здобуванє основней представи о Руснацох, їх историї, обичайох и сучасним културним живоце прейг литератури и фолклора.

ЗМИСТИ ПРОГРАМА

КУЛТУРА УСНОГО И ПИСАНОГО ВИСЛОВЙОВАНЯ

Розправянє - о патреней представи, вистави, концерту, спортским змаганю, РТВ емисиї, пречитаним, збуваню з културного живота.

Лексика - слова за наглашованє, преувелїчованє, повязуюци слова. Слова за означованє характеру особох и вонкашнього випатрунку. Синоними, антоними, гомоними, деминутиви, ауґументативи.

Комуникация: преклад текста зоз руского на сербски язик и процивне и реверзибилно (преложиц текст на сербски язик и вец го зоз сербского преложиц на руски и поровнац два достати на руским язику).

Писанє - состав на шлєбодну тему, интервю, писмо, кратки сценарио за представу або филм, конференса.

Идентитет - представиц себе и свою фамилию. Представиц Руснацох.

Два писмени задатки рочно.

РОБОТА НА КНЇЖОВНИМ ТЕКСТУ

Хаснуюци здобути спознаня о кнїжовним дїлу прейґ язика котри школярови наставни язик, упознац прейґ кратших характеристичних прикладох або виривкох дїло Тараса Шевченка, Гавриїла Костельника и Михала Ковача спрам елементох моноґрафского поступку.

ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ

Друкованє перших кнїжкох на руским язику. Робота на кодификациї язика: Перша ґраматика и перша кнїжка уметнїцкей поезиї. Зазберованє народного скарбу, робота Володимира Гнатюка. Календари, новини, сновање дружтвох, розвой култури и просвити, сновање читальньох, вязи зоз старим крайом.

Випатрунок народного облєчива, вишивки.

Швета и обичаї Руснацох - при родзеню, на свадзби, у каждодньовим живоце, у роботи. Крачун, Велька ноц, Кирбай. Бавенє и бависка.

През заєднїцки активносци школяре треба же би:

- патрели найменєй єдну театралну представу на руским язику,

- провадзели периодику и РТВ емисиї и участвовали у даєдних емисийох спрам способносцох и можлївосцох,

- упознали роботу и укапчали ше до културно-уметнїцкого дружтва у месце.

- научели шпивац вецей народни або компоновани писнї и по єден народни и класични танєц.

ЛЕКТИРА

Руски народни писнї (школске виданє зборнїка)

Хмара на верху тополї (Антолоґия поезиї за дзеци)

Янко Рамач: Кратка история Руснацох (вибор)

ҐРАМАТИКА И ПРАВОПИС

Руски язик у фамилиї славянских язикох.

Нормованє руского язика - робота Костельника, Надя, Кочиша, Дуличенк; робота других авторох на нормаваню руского язика, култури висловйованя и писаня учебнїкох.

Вежби на розвиваню чувства за руски вираз у бешеди и других файтох комуникациї.

Лексични, семантични и правописни вежби.

Вежби у хасноваю правопису и правописного словнїка.

Применьованє знаньох о синтакси, ученє потребней терминолоґиї, обачованє специфичних ришеньох у руским язику.

СПОСОБ ВИТВОРЙОВАНЯ ПРОГРАМА

Програм пестованя руского язика з елементами националней култури засновани на предпоставеним здобуваню язичней комуникативней компетенциї. Бешеда на руским язику основне предусловиє за кажду другу роботу. Програм за основну школу подрозумює три уровнї - початни, стреднї и висши - та ше седма класа находзи у висшим уровню. За наставу пестованя з елементами националней култури припаднос одредзеней класи цалком ирелевантне понеже сущнос у уровню знаня а нє у календарским возросту школяра. То подрозумює же наставнїк опредзелює школяра спрам його знаня до одредзеней ґрупи. У найвекшим чишлє случайох зоз школяром ше роби у директним вербалним контакту по одредзених моделох: модел менованя особи, предмета, зявеня; модел менованя и висловйованя одношеньох, положеня у простору; модел менованя количества; модел висловйованя часових одношеньох и други. Кажди школяр ма розлични уровень розуменя бешеди и писменосци на руским язику, а понеже у ґрупи мале число школярох, вец ше подрозумює максимално индивидуална робота зоз школяром. Кажди модел подрозумює диялог або двох школярох або школяра и наставнїка. У тим поступку барз важна интервенция наставнїка понеже нє треба допущиц ситуацию же би були у диялогу двойо собешеднїки котри нє знаю правилно конструовац модел. Кед ше у диялогу зявює язично тє. ґраматично погришно формулована конструкция виреченя вец ю треба такой и виправиц же би ше у розгварки нє зявйовал вецей раз чути погришни модел.

Розуменє кнїжовного дїла школяр учи на годзинох порядней настави, а на настави пестованя циль же би школяр дознал, пречитал, дожил кнїжовне дїло написане на руским язику. Фонд годзинох барз мали та оможлївює лєм же би ше у седмей класи дознало даєдни податки о живоце и роботи даєдних писательох котри були найпродуктивнєйши. Вибор кнїжовних дїлох за наставу пестованя огранїчени зоз уровньом школярового познаваня язика, тє. вибор прави наставнїк спрам учебнїка котри му понука кнїжовни тексти на вецей уровньох зложеносци виражованя и препознатлївосци смисла.

Елементи националней култури подрозумюю же ше здобува представа о културних подїйох у актуалним чаше, о подїйох зоз историї Руснацох и живота у окруженю, о обичайох, облєчиву и роботи у прешлосци и пременкох котри принєсол сучасни живот. Индивидуална робота зоз школяром подрозумює же наставнїк практично за каждого школяра прави програм його напредованя а дати програм седмей класи то лєм общи або указуюци рамик за його роботу.

SLOVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

SLOVENSKÝ JAZYK

Ciele a úlohy

Cieľom vyučovania slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry je uschopniť žiakov pre konverzáciu v slovenskej reči, vypestovať v maximálne možnej miere kultúru ústneho vyjadrovania, vyvinúť schopnosti a spôsobilosti čítania a písania v slovenskej reči. Dávať dôraz na komunikačnú funkciu jazyka. Sprostredkovať deťom základné pravidlá slovenského jazyka, ktoré im umožnia čo efektívnejšiu slovnú a písomnú komunikáciu v slovenčine. Pestovať čitateľské návyky, predovšetkým smerom k slovenskému tlačenému slovu vo Vojvodine (Zornička, Vzlet, Hlas ľudu, Rovina, Evanjelický hlásnik, knižná produkcia), ale i k prilehavým publikáciám zo Slovenskej republiky, tiež návyky sledovania slovenských elektronických masovokomunikačných prostriedkov (celovojvodinské a lokálne TV a rozhlasové stanice, tiež dostupné TV vysielania zo Slovenskej republiky). Motivovať ich k zapájaniu sa do mimotriednej činnosti v slovenskej reči a do záujmovej činnosti v slovenských kultúrno-umeleckých a iných spolkoch a inštitúciách v lokálnom prostredí. Nevtieravým a vekuprimeraným spôsobom pestovať národnú a kultúrnu identitu slovenských detí, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajov slovenského národa vcelku a slovenskej vojvodinskej komunity zvlášť, tiež uschopňovať ich pre multikultúrne spolunažívanie vo vojvodinskom, ale i širšom štátnom a regionálnom kontexte. Zoznámiť deti so súčasnými kultúrnymi a vzdelávacími organizáciami a inštitúciami slovenskej menšiny vo Vojvodine a v Srbsku a motivovať ich k ďalšiemu školeniu v slovenskej reči (gymnázium, fakulta). Uschopňovať ich pre súčasné, demokratické a multikultúrne vzťahy medzi etnickými skupinami, pestovať zmysel pre zachovávanie svojho etnického a jazykového povedomia, uctievanie toho, čo je odlišné, rozdielne, tiež zmysel a spôsobilosti pre toleranciu a nenásilnú medzietnickú komunikáciu.

Úlohy vyučovania slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry sú:

- naučiť žiakov správne vyslovovať hlásky, slabiky a vety,

- nacvičovať u žiakov techniku hlasného a tichého čítania s porozumením,

- obohacovať aktívnu slovnú zásobu žiakov,

- rozvíjať u žiakov jayzkový cit a učiť ich ústne a písomne sa vyjadrovať.

Čiastkové úlohy:

Úlohou vyučovania slovenčiny v 7. ročníku je prehlbovanie a rozširovanie rečových zručností získaných v predchádzajúcich ročníkoch. Žiaci majú získať väčšiu pohotovosť, samostatnosť a istotu v tematických a obsahovo ohraničených prejavoch.

Z rečových zručností vo vyučovaní prevažuje ústny prejav, ktorý je stimulovaný počúvaním a čítaním.

Písomný prejav je menej zastúpený. Systematicky sa upevňujú návyky správnej výslovnosti. Dôležité je uschopňovať žiakov, aby vedeli:

- vhodne, výstižne a správne sa vyjadrovať v konkrétnych spoločenských komunikačných situáciách, a to ústne aj písomne

- aktívne a správne využiť svoju slovnú zásobu a obohacovať ju - používať výkladový a synonymický slovník, jazykové príručky, encyklopédie...

- samostatne a výstižne rozprávať a opisovať - používať pri tom rôzne formy vyjadrovania;

- formulovať hlásenie, prosbu, ospravedlnenie, poďakovanie;

- chápať a zaujímať postoj k danej situácii v iterárnom texte ako i v každodennom živote;

- často sa zapájať do rečovej činnosti, do dialógov a súvislých prejavov a kvalitatívna úroveň týchto sa má zvýšiť.

JAZYK (gramatika a pravopis)

Písanie **i/y, í/ý** vo vnútri slova a v koncovkách.

Zvykať žiakov správne používať pády podstatných mien a iných ohybných slov s osobitným dôrazom na pravopis.

Veta - základné rozdelenie. Jednoduchá veta a súvetie. Základné a rozvíjacie vetné členy.

Vety s tvarmi prídavných mien *rád, rada, radi, rady*.

Podstatné mená a slovesá vo vete - ich funkcia. Písanie vlastných podstatných mien.

Slovesá, slovesné časy, neurčitok. Časovanie slovies.

Zámená - ukazovacie a opytovacie zámená.

Pravopis prídavných mien, zámen, číslovieк, slovies.

Predložky - porovnávanie so srbčinou.

Neohybné slovné druhy.

Pravopisné cvičenia.

Pravopisný diktát.

KULTÚRA VYJADROVANIA

Ústne vyjadrovanie

Rozprávanie - o udalostiach a zážitkoch (časová postupnosť deja). Rozprávanie o vymyslenej udalosti na základe danej témy - podľa vypracovanej osnovy za pomoci učiteľa. Sloveso ako dynamizujúci prvok rozprávania.

Opis - enteriéru a exteriéru, ľudí, zvierat, detailu v prírode.

Dialóg - rozprávanie o udalosti prostredníctvom vynechania slov opisu; priama a nepriama reč. Majú povedať samostatne a súvisle najmenej 8 viet o obrázku, precvičenej téme a viesť dialóg. Dávať dôraz na interpunkciu (bodka, čiarka, výkričník, otáznik).

Dramatizácia - textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života (na školskom dvore, v galérii, na ulici, v meste...); čítanie podľa úloh a striedania úloh.

Rozhovor - prihliadať na rozvoj slovníka každodennej konverzácie, obohacovanie aktívnej slovnej zásoby, frazeológia. Frekventné vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania, vynachádzavosť, dôvtip. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Slovník - použitie slovníka pri obohacovaní slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Synonymá, homonymá, antonymá, zdrobneniny. Obohacovanie slovnej zásoby žiakov pomocou didaktických hier z jazyka, rébusov, doplňovačiek, prešmyčiek, hlavolamov,... Písanie vlastného slovníka menej známych slov a výrazov.

Čítanie - Hlasné a tiché čítanie, správna dikcia a intonácia vety. Melódia vety. Slová, v ktorých nastáva spodobovanie spoluhlások.

Mimovyučovacie čítanie - časopisy pre deti a mládež, slovenská detská literatúra a ľudová slovesnosť.

Od žiakov očakávame, aby vedeli aspoň 4 básne, 5 slovenských ľudových piesní, hádany, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, dve krátke prózy v rozsahu 10-12 riadkov a 4 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 400 slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Písomné vyjadrovanie

Písanie kratších viet a textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). Písanie krátkej slohovej práce podľa osnovy alebo zadaných otázok v rozsahu 10 až 12 viet; písanie pozdravu a blahoželania.

Písanie krátkych literárnych prác do časopisov.

Práca s textom

Čítanie kratších slovenských ľudových rozprávok, textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, bájok. Nacvičovanie plynulého čítania s porozumením, ktorá sa rovná hovoru. Pri spracovaní básní nacvičovanie umeleckého prednesu.

Reprodukcia počutého a prečítaného textu: pozorovanie štruktúry deja podaného chronologicky (úvod - začiatok rozprávania, priebeh deja - poukazovanie na najdôležitejšie momenty, vyvrcholenie; ukončenie deja). Analýza postáv na základe ich konania.

Sledovať detské časopisy.

Spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia a filmu pre deti v slovenskej reči.

Školské čítanie

Ján Čajak: Búrka

Slovenská ľudová balada: Smutná novinôčka v Petrovci sa stala

Zoroslav Jesenský: Deň, keď naša ulička začala vojnu s Čapeľovcami

Juraj Batta: Básnička o klobáse

Juraj Tušiak: Krivý čert

Slovenská ľudová rozprávka: Veterný kráľ

Samo Chalupka: Turčín Poničan

Slovenské ľudové porekadlá a príslovia: Z pokladnice nášho ľudu

Slovenská ľudová balada: Na tichej dolinke

Mária Kotvášová-Jonášová: Jano, Jano, kde máš hlavu?

Slovenská ľudová bájka: Lišiak a žaba

Vujica Rešin Tucić: Ako vznikla šálka na kávu

Ako vznikajú záclony na okne

Pavel Grňa: Ja som niečo chcel

Ľudová rozprávka: Najväčšie cigánstvo

Miroslav Nastasijević: Neviemaká báseň

Andrej Čipkár: Kumarí - dievča, ktoré nechodí po zemi

Miroslav Antić: Raz v stredu

Anna Papugová: Lena v texaskách

Tomáš Čelovský: Vojenská fazuľa po domácky

Marta Šurinová: Dobrý deň, orangutan!

Výber zo súčasnej slovenskej literatúry pre deti

Literárnovedné pojmy

Poviedka, román, rozprávač - autor, autorská reč, čitateľ - divák, poslucháč, rým, verš, strofa, metafora, personifikácia, prirovnanie, epiteton.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi dejín slovenskej menšiny vo Vojvodine a Srbsku (dosťahovanie, kultúrne, vzdelanostné, cirkevné a hospodárske snahy, vrcholné kultúrne výsledky, relevantné organizačné formy a inštitúcie…), sprostredkovanie poznatkov, ale i

pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny vo Vojvodine, Srbsku, ale i na celej Dolnej zemi (folklor, remeslá, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje, demonológia…), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerať. Sprostredkovať deťom poznatky o slovenskej komunite vo Vojvodine a Srbsku (osady, inštitúcie a organizácie, osobnosti, mená, priezviská, pôvod…), ale i stykoch s inými etnickými skupinami a kultúrami, o prínosoch Slovákov tunajšiemu prostrediu (v školstve, kultúre, umení, architektúre…). Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

POKYNY PRE REALIZÁCIU UČEBNÝCH OSNOV

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky, pekne čítať, písať a získať zručnosť v jazykovej správnosti . Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať.

Gramatika sa má podávať v implicitnej podobe, namiesto opravovania chýb sa využíva modelovanie správneho rečového variantu. Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy párovej konverzácie v interakcii učiteľ - žiak a žiak - žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania sa patrí jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

UKRAJINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мета і завдання

Метою навчання української мови у сьомому класі є:

- вивчання української літературної мови, ознайомлення з українською літературою;

- опанування учнями мови для усного і письмового висловлювання;

- збагачення словникового запасу новими словами і виразами;

- навчання мови до рівня вільного висловлювання своїх думок стосовно повсякденного життя;

- оволодіння методикою написання творів на вільну тему;

- ознайомлення із звичаями та традиціями українського народу.

Оперативні завдання

В кінці сьомого класу учні повинні:

- правильно вимовляти і використовувати в розмовній мові близько 3000 нових слів та виразів;

- правильно вимовляти і використовувати в розмовній мові відповідні моделі речень в теперішньому, майбутньому і минулому часах як в усній, так і в письмовій формі в залежності від теми;

- добре оволодіти технікою переказу змісту тексту в рамках відповідної тематики;

- писати короткі твори спираючись на пройдені теми у вигляді вправ;

- дотримуватись правил пунктуації при читанні;

- дотримуватись правил правопису на письмі;

- чітко писати писаними літерами під час диктантів та самодиктантів;

- правильно виділяти головну думку в рамках засвоєної теми;

- розпізнавати відомі структури тексту;

- поступово опановувати методикою написання творів на вільну тему;

- збагачувати знання про звичаї та традиції українського народу.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вимова, читання, письмо

У сьомому класі потрібно систематизувати вже вивчений матеріал з фонетики української мови згідно орфографічних та орфоепічних правил. Разом з тим учні повинні оволодіти інтонацією стверџувальних, питальних та заперечних речень. Засвоїти вимову голосного *и*, приголосного *г* та дієслівних закінчень - *ся, - ться*; засвоїти вживання букви *г;* розрізняти вимову прийменників і відокремлювати їх від слів, з якими вони вживаються, і правильно наголошувати слова, напр. *мене, у мене.*

Іменник: Основні групи іменників усіх трьох родів у множині та однині.

Займенник: Вказівні займенники: *цей, стільки.* Означальні та неозначені прикметникові займенники: *весь, самий, кожний, інший, будь-який, чийсь.*

Прикметник: Головні розряди якісних прикметників у всіх відмінках у функції означення.

Числівник: Числівники до 1000 (без відмінювання). Порядкові числівники до 100 (без відмінювання).Власне кількісні числівники *тисяча* і *мільйон*.

Дієслово: Інфінітив з допоміжними дієсловами *треба, потрібно, можна, не можна.* Теперішній час дієслів: *пити, їсти, жити, хотіти.* Розпізнавання видів дієслів і висловлювання в простому майбутньому часі. Найчастіше вживані зворотні дієслова в теперішньому і минулому часі.

Прислівник: Вживання кількісних прислівників: *багато, мало, немало, чимало, декілька.*

Прийменник: Найчастіше вживані прийменники і особливості вживання з відмінками: ДЛЯ, БЕЗ, З, ДО + родовий відмінок; У (В) + знахідний відмінок; З + орудний відмінок.

Види речень

Розвиток мовлення шляхом засвоєння синтаксичних моделів наступних видів.

Ствердні речення

Інформація про початок та кінець дії.	Ми починаємо вчитися. Учень закінчив роботу.
Інформація про можливість, бажання і намір виконання дії.	Ви можете це зробити. Саша хоче малювати. Діти пішли купатися.
Інформація про мету пересування.	Ми пішли до театру. До школи приїхали актори.
Інформація про особу, на яку скерована дія.	Підручники привезли для учнів.
Інформація про мету дії	Він купив книжку сестрі.

Заперечні речення

З протиставленням не до школи, а в бібліотеку.	Ніна не йде до школи. Вона йде

Комунікативні одиниці

Пішли... Поїхали...

Він захворів. Йому погано.

Теми

Сім’я: висловлювання про родинні зв’язки, родовідне дерево.

Школа: товаришування та навчання в школі.

Повсякденне спілкування: висловлювання про місцезнахоцення, перебування у невідомому місті.

Культура: український танець, обряди та звичаї, різноманітність жанрів.

Робота над літературним текстом

Народні пісні: колядки, щедрівки, веснянки, жниварські, історичні. Поняття гіперболи і персоніфікації. Поетичні особливості та значення народних пісень.

Народні пісні обрядово-родинного циклу: весільні та поминальні.

Народні байки. Поняття народних смішинок.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Традиційні методи виконання програми з української мови з елементами національної культури представлені у вигляді чітко сформульованих етапів.

У сфері літератури запропоновано дві адекватні системи: читання з розумінням тексту і письмо з вживанням правил правопису, засвоєних протягом минулих років навчання. Відповідна презентація цих систем та їхнє засвоєння, разом з тим і розуміння поетичних, прозових чи драматургічних творів, допомагають учням в правильному і логічному спілкуванні українською мовою.

В області мови наголос ставиться на вдосконалення спілкування шляхом збагачення словникового запасу, як і використання синонімів та антонімів. Мова учнів повинна грунтуватись на мовних структурах в дусі української мови.

Культура мови та письма є від виняткового значення, адже являє собою кістяк будь-якого якісного спілкування. З цих причин, протягом роботи з учнями велику увагу потрібно приділяти збагаченню лексичного фонду та проширенню семантичного значення слів, плеканню національної культури, звичаїв, історії та культури.

HRVATSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

HRVATSKI JEZIK

Cilj i zadatci

Cilj nastave hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture je da se učenici pravilno koriste hrvatskim standardnim jezikom u okviru predviđenih sadržaja te upoznaju elemente hrvatske kulture.

Učenici trebaju:

- Omogućiti razvijanje višejezičnosti i interkulturalnosti

- Primjena stečenih znanja iz oblasti elemenata nacionalne kulture i uporaba istog kroz umjetničko izražavanje, debate i vizualne prezentacije događaja

- Razumijevanje i međuovisnost društva i kulture zavičaja

- Uočavanje specifičnosti hrvatskog jezika i jezika okoline

- Osposobljavanje za samostalno učenje i istraživanje

- Osposobljavanje za kritičku uporabu informacija radi uočavanja sličnosti i razlika: jezika, religije i kulture.

Operativni zadatci:

Učenici trebaju:

- Usporediti govorne vrijednosti hrvatskoga jezika s vrijednostima jezika okoline

- Proširivanje znanja o kulturi Hrvata Vojvodine

- Njegovanje osjećaja za različite vrijednosti u vlastitoj i drugim kulturama

- Upoznati osnovne promjene svakodnevnog života

- Oplemenjivanje i bogaćenje mašte, upućivanje u simboličke forme i njegovanje osobnog izraza i komunikativnosti učenika

- Upoznati važnost interkulturalnog dijaloga

- Upoznati raznolikost kulturnih utjecaja na razvoj vlastite kulture

- Aktivno sudjelovanje u društvenom životu okoline na temelju stečenog znanja

SADRŽAJI PROGRAMA

HRVATSKI JEZIK

Gramatika

- sinonimi, homonimi, antonimi, arhaizmi

- slaganje rečeničnih dijelova

- pojam aktiva i pasiva

Pravogovor i pravopis:

- pisanje imena država

- pisanje naziva blagdana

- pisanje imena društava, udruga i ustanova

JEZIČNO IZRAŽAVANJE

Govorenje:

- leksičke vježbe: pronalaženje i uporaba riječi za označavanje osobina i količine

- raspravljanje

Čitanje:

- interpretativno čitanje

- promjene brzine čitanja, stanka prema rečeničnim znakovima, psihološka stanka

Pisanje:

- kompozicijske vježbe

- opisi otvorenog i zatvorenog prostora

KNJIŽEVNOST

Školska lektira:

1. Dobriša Cesarić, Balada iz predgrađa

2. Zlata Kolarić Kišur, Zvončić - igrokaz

3. Eugen Kumičić, Srna

4. Fran Mažuranić, Majka

5. Sanja Pilić, O mamama sve najbolje - ulomak

6. Silvije Strahimir Kranjčević, Na obali uskočkoga grada

7. Gustav Krklec, Ludi dan

Domaća lektira:

1. Aleksa Kokić, Srebrno klasje

2. Pavao Pavličić, Dobri duh Zagreba

ELEMENTI NACIONALNE KULTURE

Glazba:

- glazba religijske tematike - božićne, uskršnje, korizmene, marijanske

- narodna glazba - Kraljičke pisme, tamburaška glazba

- klasici hrvatske glazbe, Ivan Zajc, Albe Vidaković

Filmska umjetnost:

1. "Tko pjeva zlo ne misli"

2. "Sokol ga nije volio"

Povijest:

- Dubrovnik u doba humanizma i renesanse

- Znameniti Hrvati u doba turske vlasti, Zrinski i Frankopani

- Seljačka buna Matije Gupca

- Hrvati i Mletačka republika

Zemljopis:

- Društvena obilježja Hrvatske (stanovništvo, naselja i gospodarstvo)

Blagdani:

- vjerski: Sv. Nikola, Oce, Materice, Božić, Uskrs, Duhovi (izlaganje, čitanje, razgovor, priredbe)

- Blagdani hrvatske nacionalne zajednice: Sv. Josip, rođenje bana Josipa Jelačića, Osnutak HNV-a, rođenje biskupa Ivana Antunovića

- obilježja hrvatske zajednice u Srbiji

Običaji

- godišnji običaji (poklade, polivači, ivanjske vatre...)

- uz kolijevku

Kulturne manifestacije u zajednici:

- "Dužijanca" i "Prelo" - upoznavanje sa svim aktivnosti

- Upoznavanje sa značajnim kulturnim događanjima tijekom godine

Narodne rukotvorine:

- papuče, izrada

- zvečke, bičevi, izrada

- šling, slamarstvo...

NAČINI OSTVARIVANJA PROGRAMA

Metode izvođenja nastave:

- interaktivna, nastavnik-učenik

- radioničarska

- ambijentalna

- kooperativno učenje u skupinama učenika

- iskustveno učenje primjenjeno u saznajnim i socijalnim situacijama

- razne forme učenja putem otkrića i rješavanja problema

- integrativni pristup različitim područjima u sklopu kulture

Aktivnosti nastavnika:

- Organizira nastavni proces (planira metode rada, sredstva, planira sadržaj)

- Realizira nastavni proces (stvara prilike za učenje, prezentira sadržaje, vodi ciljan razgovor, omogućuje primjenu stečenih vještina)

- Motivira učenika, podržava i razvija njihova interesovanja

- Prati efekte vlastitog rada

- Unapređuje vlastiti rad

- Sudjeluje u kulturnim događajima okoline s učenici

Aktivnosti učenika:

- Aktivni promatrači

- Aktivni slušatelji

- Aktivni sudionici u komunikaciji

- Partneri - suradnja s odraslima i vršnjacima, uzimaju u obzir i tuđe mišljenje

- Organizatori - učenje i angažman u zajednici

БУЊЕВАЧКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

BUNJEVAČKI GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

СЕДМИ РАЗРЕД
SEDMI RAZRED

Cilj nastave Bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture je proširivanje znanja iz prethodnih razreda o bunjevačkom govoru u okviru predviđenih sadržaja, proučavanje bunjevačke književnosti, osposobljavanje učenika za složenije usmeno i pismeno izražavanje, obogaćivanje rečnika novim rečima karakterističnim za bunjevački govor, kao i dalje upoznavanje i proširivanje znanja o istoriji i tradiciji bunjevačkog naroda.

Operativni zadaci

- korektno reprodukovanje i korišćenje u svakodnevnom govoru oko 250 novih reči i izraza;

- ovladavanje modelom rečenice u bunjevačkom govoru sa posebnim naglaskom na silaznu rečeničku intonaciju;

- savladavanje sistema zavisnosloženih i nezavisnosloženih rečenica, isticanje inverzije;

- proširivanje znanja o glagolima, karakterističnim glagolskim oblicima i načinima u bunjevačkom govoru;

- uvežbavanje izražajnog čitanja i poetskog kazivanja;

- poštovanje pravopisa prilikom pismenog izražavanja;

- osposobljavanje učenika za samostalno izlaganje kraćih celina u okviru obrađene teme;

- upoznavanje sa književnim rodovima i književnim vrstama;

- prepoznavanje naučene strukture u tekstu, kao i primenjenih piščevih postupaka;

- upoznavanje učenika sa raspravom kao oblikom pismenog i usmenog izražavanja;

- osposobljavanje učenika za samostalnu sadržajnu i stilsku analizu lirskih, epskih i dramskih tekstova.

I. BUNJEVAČKI GOVOR

- obnavljanje, proširivanje i utvrđivanje sadržaja iz prethodnih razreda (subjekat - gramatički, logički, predikat - imenski, glagolski, objekat - dalji, bliži);

- složena rečenica i odnosi u njoj;

- sistem nezavisnih - naporednih rečenica u složenoj rečenici;

- sistem zavisnih rečenica u složenoj rečenici (priloške, subjekatske, objekatske, atributske, predikatske);

- glagolski oblici karakteristični za bunjevački govor (odsustvo aorista, imperfekta);

- silazni rečenički akcenat, intonacija u bunjevačkom govoru;

- interpunkcija u složenoj rečenici (zapeta, tačka zapeta);

- navikavanje učenika na samostalno korišćenje rečnika i druge priručne literature.

II. KULTURA IZRAŽAVANJA

Usmeno izražavanje

- usmena rasprava o aktuelnim problemima u školi, porodici i društvu;

- iskazivanje širih porodičnih odnosa - prikaz porodičnog stabla;

- prepričavanje sadržaja sa promenom redosleda događaja - retrospektivno kazivanje;

- portretisanje lika iz pročitanog književnog dela na osnovu piščevog pripovedanja i dijaloga;

- zapažanja sa izleta, ekskurzije, letovanja (deskripcija, emocionalnost u pripovedanju)

- izražajno kazivanje dramskih tekstova, vežbe gestova, mimike i kretnji po zamišljenom prostoru;

- poetsko kazivanje naučenih stihova;

- prepoznavanje usvojenih stilskih sredstava, značaj slovenske antiteze u bunjevačkoj narodnoj književnosti.

Pismeno izražavanje

- portretisanje lika iz književnog dela;

- oblici novinarskog izražavanja - vest, izveštaj, intervju, elementi reportaže;

- podsticanje učenika na samostalno književno stvaralaštvo;

- uključivanje učenika u Nagradni konkurs "Bunjevačka lipa rič" koji svake godine sprovodi Bunjevačka matica;

- ovladavanje tehnikom pisanja službenog pisma i molbe;

- pisanje 2 školska pismena zadatka - po 1 u svakom polugodištu;

- pisanje 4 domaće pismene vežbe sa upotrebom savladanih izraza i reči maternjeg govora.

III. KNJIŽEVNOST

Školska lektira

- izbor iz bunjevačkih narodnih pripovedaka;

- izbor iz epskih pesama - GROKTALICE;

- lirske POBOŢNE i OPROŠTAJNE pesme;

- Blaško Rajić - "Bunjevčice" (izbor)

- Matija Evetović - "Molitva Bunjevaca"

- Mara Đorđević Malagurski - "Vita Đanina" (odlomak)

- Veljko Petrović - "Salašar" (odlomak)

- Gabrijela Diklić - "Konji vrani pismom opivani"

- Ivan B. Palković - "Ujo Vranje"

- Ana Popov - "Golubovi"

- Alisa Prćić - "Crno-bila slika"

- Gabrijela Diklić - "Pačirski put"

- Geza Babijanović - "Pisma o đugi"

- Vinko Janković - "Dika"

Domaća lektira

- Veljko Petrović - "Salašar"

- Mara Đorđević Malagurski - "Vita Đanina"

- "Bunjevačka lipa rič" - zbornik radova školske dece na maternjem jeziku

IV. ELEMENTI NACIONALNE KULTURE

- istorija - prve bunjevačke postojbine, kasnije naseljavanje i raseljavanje Bunjevaca;

- verski običaji kod Bunjevaca vezani za Božić, Korizmu i Uskrs;

- narodni običaji kod Bunjevaca vezani za Božić, Uskrs, Kraljice, Dužijancu, svatove i prela;

- domaća radinost - izrada tkanih ponjavica;

- slikarstvo - Jelena Čović "Cveće u vazi"

- muzika - Zvonko Bogdan - "Ej, salaši na severu Bačke", "Već odavno spremam svog mrkova", "Bunjevačko prelo u Somboru", "U tom Somboru";

- bunjevačka jela - uzlivanca;

- bunjevačka svatovska nošnja;

- izdavaštvo vezano za Bunjevačku maticu, poseta Matici, kao i uključivanje učenika u proslave bunjevačkih nacionalnih praznika.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Program Bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture u 7. razredu ostvaruje se u nekoliko jasno definisanih etapa.

U oblasti govora stavljamo akcenat na veći unos izvornih bunjevačkih reči u svakodnevno izražavanje, u njihovo pravilno naglašavanje, kao i u poseban oblik rečeničkog iskaza koji je karakterističan za bunjevački govor.

Kultura usmenog i pismenog izražavanja se nadovezuje na pravilan bunjevački govor i predstavlja osnovu za svaku dobru, bilo usmenu, bilo pismenu, komunikaciju. Posebno treba insistirati na dečijem proznom i poetskom izražavanju i uzimanju što masovnijeg učešća na nagradnom konkursu "Bunjevačka lipa rič" koji kontinuirano sprovodi Bunjevačka matica i koji okuplja decu osnovnih i srednjih škola sa prostora Subotice i Sombora, koja rado pišu bunjevačkom ikavicom. Kao krajnji rezultat svakog sprovedenog konkursa krajem tekuće godine objavljuje se zbornik sa najoriginalnijim radovima učenika.

U oblasti književnosti proučavaju se dela savremenih bunjevačkih autora, ali se kroz sve naredne četiri godine ne zanemaruje i obimno narodno stvaralaštvo, kao i u starijim razredima, starija bunjevačka umetnička književnost. Razvija se logičko mišljenje putem razumevanja i tumačenja poetskih, proznih i dramskih tekstova koji obogaćuju dečiju maštu i doprinose većoj kreativnosti na maternjem jeziku.

Upoznavanje i negovanje nacionalne kulture ostvaruje se postupnim usvajanjem znanja o bunjevačkoj istoriji, kulturi i tradiciji. U oblasti verskih i narodnih običaja svake godine obrađuju se iste teme proširivanjem i usvajanjem novih znanja. Posebna pažnja u ovom segmentu posvećuje se razvijanju kreativnosti učenika, kao i posetama bunjevačkim institucijama koje su organizatori mnogobrojnih kulturnih manifestacija.

ČEŠKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

CILJ I ZADACI

Cilj nastave češkog jezika jeste da učenici ovladaju zakonitostima češkog književnog jezika na kom će se pismeno i usmeno pravilno izražavati, da upoznaju, dožive i osposobe se da tumače odabrana književna dela, pozorišna, filmska i druga umetnička ostvarenja iz češke kulturne baštine.

Zadaci nastave češkog jezika su sledeći:

1) razvijanje ljubavi prema maternjem jeziku i potrebe da se on neguje i unapređuje;

2) opismenjivanje učenika na temeljima književnog češkog jezika;

3) postupno i sistematično upoznavanje gramatike češkog jezika;

4) osposobljavanje za uspešno služenje književnim jezikom u različitim vidovima njegove pismene i usmene upotrebe u okviru tema iz svakodnevnog života (slušanje, čitanje, usmena i pisana produkcija i interakcija);

5) usvajanje pravilnog izgovora i intonacije pri usmenom izražavanju i čitanju;

6) savladavanje pisma i osnova pravopisa radi korektnog pismenog izražavanja u granicama usvojenih jezičkih struktura i leksike;

7) razvijanje osećanja za autentične estetske vrednosti u češkoj književnoj umetnosti;

8) upoznavanje, čuvanje, razvijanje i poštovanje češkog nacionalnog i kulturnog identiteta na delima češke književnosti, pozorišne i filmske umetnosti, kao i drugih umetničkih ostvarenja;

9) razvijanje poštovanja prema češkoj kulturnoj baštini i potrebe da se ona neguje i unapređuje;

10) vaspitavanje u duhu mira, tolerancije, kulturnih odnosa i saradnje među ljudima;

11) sticanje svesti o interkulturalnosti i o važnosti interkulturalnog dijaloga.

SEDMI RAZRED

(2 časa nedeljno, 72 časa godišnje)

Ciljevi predviđeni nastavnim programom češkog jezika i književnosti sa elementima nacionalne kulture kao ishod imaju razvijanje sledećih **kompetencij**a kod učenika:

- upoznavanje sa materijalnom i duhovnom kulturom svog naroda;

- sticanje osnovnih znanja, umenja i navika od kojih zavisi opšta i književna kultura učenika, izgrađivanje potrebe za književnoumetničkim tekstovima, poštovanje nacionalnog, književnog i umetničkog nasleđa;

- uvođenje u osnovne pojmove o književnosti;

- upoznavanje sa različitim književnoumetničkim tekstovima;

- aktivno slušanje čitanja teksta (audio i video zapisi);

- uočavanje bitnih elemenata književnoumetničkog teksta (motiva, teme, vremena i mesta radnje, fabule, likova);

- kazivanje napamet naučenih kraćih tekstualnih formi;

- upoznavanje, čuvanje, razvijanje i poštovanje češkog nacionalnog i kulturnog identiteta na delima češke književnosti, pozorišne i filmske umetnosti, kao i drugih umetničkih ostvarenja;

- razvijanje poštovanja prema češkoj kulturnoj baštini i potrebe da se ona neguje i unapređuje;

- vaspitavanje u duhu mira, tolerancije, kulturnih odnosa i saradnje među ljudima;

- sticanje svesti o samom sebi i svom mestu u svetu sličnih i različitih, formiranje predstave o sopstvenom kulturnom identitetu, čime se u multinacionalnoj i multikonfesionalnoj sredini Srbije čuvaju prava i osobenosti manjina i njihov identitet;

- poznavanje čeških običaja vezanih za važne datume u životu pojedinca i kolektiva;

- poznavanje češke narodne nošnje;

- poznavanje geografskih pojmova (važni gradovi i turistički centri u Češkoj);

- poznavanje istorije i formiranja češkog naroda;

- poznavanje čeških folklornih pesama;

- poznavanje čeških folklornih plesova;

- poznavanje arhitekture (specifične kuće u češkim selima u Srbiji) i dr.

Nastavni program *Češkog jezika sa elementima nacionalne kulture* je osmišljen tako da pozitivno odgovori na različite kriterijume i potrebe. Drugim rečima, program ima mnogostruku upotrebu i podrazumeva: učenje češkog jezika, književnosti i kulture, s tim što je fleksibilan u meri koja omogućava prilagođavanje različitim uslovima, dorađivanje i proširivanje u zavisnosti od povratnih informacija iz prakse. Budući da sadržaj predmeta obuhvata češki jezik, književnost i elemente nacionalne kulture, korelacija ovih sadržaja

može se iskoristiti kao prednost pri integrisanom tematskom planiranju u realizaciji razredne nastave, koje je prepušteno nastavniku.

OPERATIVNI ZADACI

U toku nastave *Češkog jezika sa elementima nacionalne kulture* u sedmom razredu osnovne škole, učenici treba da:

- usvoje nove jezičke strukture i oko 250-400 novih reči i izraza radi daljeg razvijanja govornih sposobnosti;

- razumeju na sluh novi tekst u okviru obrađivane tematike;

- koriguju greške koje čine na svim nivoima češkog jezika;

- samostalno čitaju tekstove različitog žanra sa upoznavanjem kulturnog konteksta tekstova;

- osposobe se za analizu (težih) tekstova;

- osposobe se za korektno pismeno izražavanje u okviru obrađene leksičke i jezičke građe;

- nastavom gramatike usvajaju nova zvanja o češkom jeziku koja će produktivno primenjivati;

- osposobe se za korišćenje jezičkih priručnika i dvojezičnih rečnika.

SADRŽAJI PROGRAMA

1. Češki jezik (jezička materija), **jezičko izražavanje** (veština slušanja, čitanja, pisanja, govorenja i govorne interakcije) i **tematika**

1.1. Ishod nastave i kompetencije učenika na nivou **jezičkog izražavanja** (veština komunikacije) nastavlja uvežbavanje pravilnog izgovora novih leksičkih jedinica i novih oblika. Korišćenje govornih vežbi iz prethodnog razreda i uvođenje novih.

1.1.1. Veština slušanja (razumevanje govora). Učenik treba da:

- razume kraće dijaloge (do 15 replika - pitanja i odgovora), priče i druge vrste tekstova, kao i pesme o temama, sadržajima i komunikativnim funkcijama predviđenim nastavnim programom, koje čuje uživo ili sa audio-vizuelnih zapisa;

- razume opšti sadržaj i izdvoji ključne informacije iz kraćih i prilagođenih autentičnih tekstova iz svakodnevnog života posle 1-2 slušanja;

- razume i reaguje na odgovarajući način na usmene poruke u vezi sa ličnim iskustvom i sa aktivnostima na času (poziv na grupnu aktivnost, zapovest, uputstvo, događaj iz neposredne prošlosti, planovi za blisku budućnost, svakodnevne aktivnosti, želje i izbori itd.);

- razume kraće reklame, radio i TV emisije o temama predviđenim nastavnim planom.

1.1.2. Veština čitanja. Učenik treba da:

- razume tekstove (do 200 reči), koji sadrže pretežno poznate jezičke elemenate, internacionalizme, strukturalne i leksičke, a čiji sadržaj je u skladu sa razvojnim i saznajnim karakteristikama, iskustvom i interesovanjima učenika;

- razume i adekvatno interpretira sadržaj ilustrovanih tekstova (stripovi, TV program, raspored časova, bioskopski program, red vožnje, specijalizovani časopisi, informacije na javnim mestima itd.) koristeći jezičke elemente predviđene nastavnim programom;

- pronalazi i izdvaja predvidljive informacije u tekstovima iz svakodnevnog okruženja (pisma, kraći novinski članci, uputstva o upotrebi) i iz kraćih književnih formi (pripovetke, poezija, dramski tekstovi) primerenih uzrastu i interesovanju učenika;

- razume kraće tekstove u vezi sa gradivom drugih predmeta, oslanjajući se na opšti smisao teksta i prethodno stečena znanja;

- može da izvede zaključak o mogućem značenju nepoznatih reči oslanjajući se na opšti smisao teksta sa temom iz svakodnevnog života;

- dalje se osposobljava za samostalno čitanje tekstova različitog žanra i težih tekstova u odnosu na prethodni razred;

- upoznaje se sa kulturnim kontekstom koji tekstovi sadrže;

- dalje se navikava i uvežbava za efikasno služenje jezičkim priručnicima i dvojezičnim rečnicima.

1.1.3. Veština pisanja. Učenik treba da:

- ume da piše rečenice i kraće tekstove (do 100 reči) čiju koherentnost i koheziju postiže koristeći poznate jezičke elemente u vezi sa poznatim pisanim tekstom ili vizuelnim podsticajem;

- ume da izdvaja ključne informacije i prepričava ono što je video, doživeo, čuo ili pročitao;

- ume da koristi pisani kod za izražavanje sopstvenih potreba i interesovanja (šalje lične poruke, čestitke, koristi elektronsku poštu, i sl.);

- ume da u kratkim formalnim pismima (obaveštenje profesorima, susedima, treneru) primenjuje oblike obraćanja, molbe, pozdrava i zahvaljivanja.

1.1.4. Veština govorenja (usmeno izražavanje). Učenik treba da:

- ume da prepričava obrađeni tekst na osnovu plana i slobodno sa izmenom završetka;

- ume da sažima i proširuje tekst;

- ume da prepriča odslušani odlomak radio i TV emisija, po planu i slobodno;

- ume da sastavi plan (u vidu podnaslova, teza);

- ume da priča na osnovu datog početka, o doživljajima učenika i događajima iz neposredne i šire okoline;

- ume da opisuje pejzaž;

- ume da razgovora o samostalno pročitanom tekstu;

- usklađuje intonaciju, ritam i visinu glasa sa sopstvenom komunikativnom namerom i sa stepenom formalnosti govorne situacije;

- pored informacija o sebi i svom okruženju opisuje ili izveštava u nekoliko rečenica o licima, događajima i aktivnostima u sadašnjosti, prošlosti i budućnosti, koristeći poznate jezičke elemente (leksiku i morfosintaksičke strukture);

- prepričava, upoređuje i interpretira u nekoliko rečenica sadržaj pisanih, ilustrovanih i usmenih tekstova na teme, sadržaje i komunikativne funkcije predviđene nastavnim programom, koristeći poznate jezičke elemente (leksiku i morfosintaksičke strukture);

- može da u nekoliko rečenica daje svoje mišljenje i izražava stavove u skladu sa predviđenim komunikativnim funkcijama, koristeći poznate jezičke elemente (leksiku i morfosintaksičke strukture).

1.1.5. Govorna interakcija (uloga sagovornika). Učenik treba da:

- u stvarnim i simuliranim govornim situacijama sa sagovornicima razmenjuje iskaze u vezi s kontekstom učionice, kao i o svim ostalim temama, situacijama i komunikativnim funkcijama predviđenim nastavnim programom (uključujući i razmenu mišljenja i stavova prema stvarima, pojavama, koristeći poznate morfosintaksičke strukture i leksiku);

- učestvuje u komunikaciji i poštuje sociokulturne norme komunikacije (traži reč, ne prekida sagovornika, pažljivo sluša druge, itd);

- ume da odgovori na direktna pitanja koja se nadovezuju uz mogućnost da mu se ponove i pruži pomoć pri formulisanju odgovora.

1.2. Ishod nastave i kompetencije učenika na nivou **jezičke materije.** Učenik treba da:

- prepoznaje i koristi gramatičke sadržaje predviđene nastavnim programom;

- poštuje osnovna pravila smislenog povezivanja rečenica u šire celine;

- koristi jezik u skladu sa nivoom formalnosti komunikativne situacije (npr. forme učtivosti);

- razume značaj upotrebe internacionalizama, primenjuje kompenzacione strategije i to tako što: usmerava pažnju na ono što razume; pokušava da odgonetne značenje na osnovu konteksta i proverava pitajući nekog ko dobro zna (druga, nastavnika itd.); obraća pažnju na reči i izraze, koji se više puta ponavljaju, kao i na naslove i podnaslove u pisanim tekstovima; obraća pažnju na razne neverbalne elemente (gestovi, mimika, u usmenim tekstovima; ilustracije i drugi vizuelni elementi u pismenim tekstovima); razmišlja da li neka reč koju ne razume liči na neku koja postoji u maternjem jeziku; traži značenje u rečniku; pokušava da upotrebi poznatu reč približnog značenja umesto nepoznate (npr. automobil umesto vozilo); pokušava da zameni ili dopuni iskaz ili deo iskaza adekvatnim gestom ili mimikom; uz pomoć nastavnika kontinuirano radi na usvajanju i primeni opštih strategija učenja.

1.3. Tematika sadrži nekoliko tematskih oblasti:

- škola: aktivnosti u školskim objektima; saradnja sa školama koje nose isto ime ili su mesta zbratimljena;

- svakodnevni život: poseta muzeju, izložbama, koncertima, biblioteci, sajmu;

- društvo i priroda: glavne privredne grane; veliki građevinski objekti; prirodne lepote, turizam, turističke agencije (red vožnje, presedanje, aerodrom); sportski centar;

- aktuelne teme: problemi savremenog sveta (hrana, voda za piće, glad); zaštita čovekove okoline, savremena sredstva komunikacije;

- tradicija i običaji u češkoj kulturi (proslave, karnevali, manifestacije...); razvijanje kritičkog stava prema negativnim elementima vršnjačke kulture (netolerancija, agresivno ponašanje i sl.); aktuelne teme iz kulturne istorije Čeha i dr;

Program za sedmi razred podrazumeva **komunikativne funkcije** kao i u prethodnom razredu. One se usložnjavaju leksičkim i gramatičkim sadržajima predviđenim nastavnim programom za sedmi razred. Kada je reč o sadržaju komunikativnih funkcija, on može biti jednostavan ili složen, u zavisnosti od ciljne grupe (uzrast, nivo jezičkih kompetencija, nivo obrazovanja), a podrazumeva sledeće: pozdravljanje; predstavljanje sebe i drugih; identifikacija i imenovanje osoba, objekata, delova tela, životinja, boja, brojeva itd. (u vezi sa temama); razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i komandi; postavljanje i odgovaranje na pitanja; molbe i izrazi zahvalnosti; primanje i davanje poziva za učešće u igri/grupnoj aktivnosti; izražavanje dopadanja/nedopadanja; izražavanje fizičkih senzacija i potreba; imenovanje aktivnosti (u vezi sa temama); iskazivanje prostornih odnosa i veličina; davanje i traženje informacija o sebi i drugima; traženje i davanje obaveštenja; opisivanje lica i predmeta; izricanje zabrane i reagovanje na zabranu; izražavanje pripadanja i posedovanja; traženje i davanje obaveštenja o vremenu na časovniku; skretanje pažnje; traženje mišljenja i izražavanje slaganja/neslaganja; iskazivanje izvinjenja i opravdanja; negodovanje i iskazivanje protesta; prenošenje trećoj osobi osnovnog značenja iskazanog u okviru nabrojanih komunikativnih funkcija.

2. Češka književnost. Elementi nacionalne kulture (praznici, običaji, važni događaji)

Integrisanje nastave jezika sa nastavom književnosti i elementima nacionalne kulture omogućuje ostvarivanje efikasnih rezultata u svakoj od navedenih oblasti. Usvajanje književnoumetničkih sadržaja, kao i elemenata nacionalne kulture, pored slušanja sprovodi se i kroz čitanje na glas i u sebi. Tumačeći tekst, učenici stiču sposobnost izražavanja i argumentovanog obrazlaganja, uz sticanje sledećih kompetencija:

- razlikovanje folklornih formi (poslovice, zagonetke...);

- prepoznavanje rime, stiha i strofe u lirskoj pesmi;

- određivanje karakterističnih osobina, osećanja, izgleda i postupaka likova;

- uočavanje veze između događaja;

- povezivanje naslova pročitanih književnih dela sa imenima autora tih dela;

- razlikovanje tipova književnog stvaralaštva (usmena i autorska književnost);

- razlikovanje osnovnih književnih rodova (liriku, epiku i dramu);

- prepoznavanje različitih oblika kazivanja u književnoumeničkom tekstu: naracija, deskripcija, dijalog i monolog;

- uočavanje bitnih elemenata književno-umetničkog teksta: motiva, tema, fabule, vremena i mesta radnje, likova i dr.;

- uočavanje razlike između prepričavanja i analize dela.

Izbor sadržaja vezanih za elemente češke nacionalne kulture se prepušta nastavniku, a preporuka je da se sadržaji ovog dela nastavnog programa ostvare i kroz muziku i ples (slušanje čeških pesama, upoznavanje sa instrumentima, narodnim plesovima), crtane filmove, filmove, priče, bajke, legende, značajne ličnosti i događaje iz češke istorije, običaje i njihovo predstavljanje kako na času, tako i na školskim priredbama i sl.

Na taj način učenici bi stekli i sledeće kompetencije:

- poznavanje običaja vezanih za određene praznike;

- poznavanje češke narodne nošnje;

- poznavanje geografskih pojmova (važni gradovi i turistički centri u Češkoj);

- poznavanje istorije češkog naroda (značajne ličnosti i događaji u različitim periodima);

- poznavanje čeških folklornih pesama, duhovnih pesama, starogradskih pesama;

- poznavanje pesama češke nacionalne manjine u Srbiji;

- češka zabavna i filmska muzika;

- poznavanje čeških folklornih plesova;

- poznavanje kulturnog nasleđa Čeha u Češkoj;

- poznavanje kulturnih i naučno-tehničkih dostignuća Čeha;

- poznavanje i upoređivanje tradicije i običaja u češkoj kulturi (proslave, karnevali, manifestacije...) u Češkoj i u lokalnoj češkoj kulturi;

- aktuelne teme iz kulturne istorije Čeha;

- sticanje osnovnih znanja o stanovništvu, privredi, naseljima i gradovima u Češkoj;

- poznavanje arhitekture (specifične kuće u češkim selima) i dr.;

- uočavanje uticaja drugih na formiranje lokalne češke kulture;

- negovanje osećaja za sopstvene vrednosti, kao i za vrednosti drugih;

- isticanje važnosti interkulturalnog dijaloga u multikulturalnom prostoru u kom živimo.

Preporučuje se i upotreba:

- audio-vizuelnog materijala (filmova, muzičkih diskova), radio i TV emisija;

- zbirke narodnih igara i pesama;

- materijal iz porodičnih "arhiva"; usmena tradicija koju prenose stariji članovi porodice;

- preporučena lektira: - Iva Maráková - Pranostiky a hry na celý rok; - Josef Václav Sládek - Dětem (Dětská poezie); - Můj první obrázkový slovník (Mezí zvířaty, Na statku);

- Časopisi - Sluníčko, Mateřídouška.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Pristup. U domenu književnosti cilj je da se učenik uvede u razumevanje književnog dela, što podrazumeva prepoznavanje i razlikovanje poetskog, proznog i dramskog teksta, razumevanje konstrukcije teksta, kao što su uvod, zaplet, rasplet.

U domenu nastavnog programa koji se fokusira na elemente nacionalne kulture, preporučuje se komparativni metod, kao pristup koji omogućava sagledavanje elemenata kulture u užem ili širem kontekstu.

Kad je reč o jeziku, primenjuje se komunikativno-interaktivna nastava, kao i u prethodnim razredima.

Učenici. U nastavi češkog jezika sa elementima nacionalne kulture težište rada prenosi se na učenike: oni se tretiraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u nastavnom procesu, koji svojim zalaganjem i radom treba da stiču i razvijaju jezička umenja, da usvajaju jezik i stečena znanja primenjuju u komunikaciji. Učenici u početku slušaju i reaguju, tek kasnije počinju da govore. Kada je reč o književnosti i elementima nacionalne kulture, deca mogu da aktivno učestvuju u spontanom razgovoru na času ili sakupljanjem obaveštenja, istraživanjem i saznanjem od starijih članova porodice (posebno baka i deda) o nizu tema koje se tiču narodne tradicije.

Nastavnik planira, vodi i organizuje nastavni proces (odabira sadržinu rada, leksiku, metode rada, oblik rada, tipove i broj vežbi i dr.), koordinira radom učenika kako bi se što uspešnije ostvarili postavljeni ciljevi. Nastavnik poštuje princip individualizacije u radu, s obzirom da je znanje jezika među učenicima veoma heterogeno i vežbe postavlja tako da svakom učeniku omogući što češće verbalne aktivnosti. Kada je reč o aktivnostima vezanim za sticanje znanja o elementima nacionalne kulture i književnosti, praktični vid nastave u ovom segmentu nastavnog programa podrazumeva aktivan dodir sa predmetima koji čine materijalnu komponentu tradicijske kulture, bilo da se izrađuju prema postojećem modelu, bilo da se sa njima upoznaje u autentičnom ambijentu.

U učionici se koristi ciljni jezik, a govor nastavnika prilagođen je znanju i uzrastu učenika. Nastavnik mora biti siguran da je shvaćeno značenje poruke uključujući njene kulturološke, vaspitne i socijalizirajuće elemente. Počev od petog razreda, očekuje se da nastavnik učenicima skreće pažnju i upućuje ih na značaj gramatičke preciznosti iskaza. Počev od petog razreda, nastavnik upućuje učenike na zakonitosti usmenog i pisanog koda i njihovog međusobnog odnosa. Svi gramatički sadržaji uvode se bez detaljnih gramatičkih objašnjenja, osim ukoliko učenici na njima ne insistiraju.

Gde god je to moguće, u realizaciji nastave gramatike koriste se šeme i tabele kako bi se jezičke pojave bolje razumele. Izbor, broj i vrsta vežbi zavisi od jezičke građe i njenog

odnosa prema jeziku učenika. Gde su razlike izraženije, koristi se više vežbi. I gramatika i jezičke veštine predviđaju prošireni deo za učenike koji brže napreduju u savladavanju češkog jezika.

Nastavna sredstva: visok nivo motivacije učenika nastavnik postiže upotrebom odgovarajućih audio-vizuelnih sredstava, kompakt-diskova, udžbenika i vežbanki, slika, fotografija, emisija, filmova i sl. Nastavnik mora da podstiče učenike da se i oni angažuju na prikupljanju nastavnih sredstava vezanih za temu koja se obrađuje (razglednice, čestitke, slike, članci iz novina i sl.). Kada je reč o podučavanju književnosti i elemenata nacionalne kulture, preporučena literatura je navedena, iako se izbor sadržaja u određenoj meri prepušta nastavniku.

Ocenjivanje: Ostvaruje se kao sastavni deo procesa nastave i učenja, a ne kao izolovana aktivnost. Evaluacija treba da obezbedi napredovanje učenika u skladu sa operativnim zadacima, kao i kvalitet i efikasnost nastave. Ocenjivanje se sprovodi sa akcentom na proveri postignuća, i savladanosti radi jačanja motivacije, a ne na učinjenim greškama. Ocenjuje se razumevanje govora, razumevanje kraćeg pisanog teksta, monološko i dijaloško usmeno i pismeno izražavanje, usvojenost leksičkih sadržaja, usvojenost gramatičkih sadržaja (poznavanje se evaluira i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu), pravopis, zalaganje na času, izrada domaćih zadataka i projekata (pojedinačnih i u paru). Načini provere moraju učenicima biti unapred poznati i usklađeni sa tipom vežbi koje su primenjivane na času.

Tehnike:

- Veština čitanja: prepoznavanje veze između slova i glasova povezivanjem reči i slike, odgovaranjem na jednostavna pitanja u vezi sa tekstom, izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi; uočavanje distinktivnih obeležja koja ukazuju na gramatičke specifičnosti (rod, broj, glagolsko vreme, lice i sl.); odgovaranje na pitanja u vezi s tekstom, tačno - netačno, višestruki izbor; izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi;

- Veština pisanja: pronalaženje nedostajuće reči (upotpunjavanje niza, pronalaženje "uljeza", osmosmerke, ukrštene reči i sl.); povezivanje kraćeg teksta i rečenica sa slikama/ilustracijama; popunjavanje formulara (prijava za kurs, pretplata na dečji časopis ili sl., nalepnice za putnu torbu i sl.); pisanje čestitki i razglednica; pisanje kraćih tekstova;

- Veština slušanja: reagovanje na komande nastavnika ili sa audio-zapisa (uglavnom fizičke aktivnosti: ustani, sedi, hodaj, skoči, igraj i sl., ali i u manuelne aktivnosti u vezi sa radom u učionici: crtaj, seci, boji, otvori/zatvori svesku i dr.); povezivanje zvučnog materijala sa ilustracijom; povezati pojmove u vežbanki (dodati delove slike koji nedostaju i sl.), selektovati tačne i netačne izraze, utvrditi hronologiju i sl.; "prevođenje" iskaza u gest;

- Veština govorenja: igre, pevanje u grupi, klasiranje i upoređivanje (po veličini, obliku, boji i dr.); pogađanje predmeta ili lica; "prevođenje" gesta u iskaz;

- Veština govorne i pisane interakcije: rešavanje "tekućih problema" u razredu, tj. dogovori u vezi sa aktivnostima; zajedničko pravljenje ilustrovanih materijala (albuma fotografija sa izleta ili proslava; plan nedeljnih aktivnosti sa izleta ili druženja i sl.); interaktivno učenje, spontani razgovor; rad u parovima, malim i velikim grupama (mini dijalozi, igra po ulogama i dr.);

- Transponovanje dečje književnosti u druge medije: igru, pesmu, dramski iskaz, likovni izraz i sl.

- Literatura:

- Remediosová Helena, Do you want to speak Czech?: workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen?: Arbeitsbuch zum 1. Teil / Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz; [ilustrace Ivan Mraček-Jonáš]. - 2. vyd. - Liberec: H. Putz, 2001. - 224 str.

- M. Hádková, J. Línek, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk = Češki jezik kao strani jezik, Úroven A1 = nivo A1, Univerzita Palackého v Olomouci Katedra bohemistiky Filozofiché fakulty, podle "Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Jak se učíme jazykúm, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotime" - vydáni prvni, vydalo Ministerstvo školstvi, mládeže a tělovýchovy České republiky / nakladatelstvi TAURIS, 2005. - 320 str.

- Koprivica Verica, Češko-srpski, srpsko-češki rečnik = Česko-srbský, srbsko-český slovník: [izgovor, gramatika] / [priredila] Verica Koprivica. - 1. izd. - Beograd: Agencija Matić, 2008 (Beograd: Demetra). - 540 str. ; 20 cm. - (Nova edicija);

- Jeníková Anna, Srpsko-češki, češko-srpski rečnik = Srbsko-český, česko-srbský slovník / vydalo nakladatelstvi LEDA spol. s.r.o. - vydáni prvni, Voznice (Czech), 2002. - 592 str.

ČESKÝ JAZYK S PRVKY NÁRODNÍ KULTURY

CÍLE A ÚKOLY

Cílem výuky českého jazyka je to, aby žáci získali schopnost vyjadřovat se spisovným jazykem správně, a to jak v projevech ústních tak i písemných. Aby byli schopni interpretovat vybraná literární díla, divadelní hry, filmy a další umělecká díla týkající se českého kulturního dědictví.

Úkoly výuky českého jazyka jsou:

1) žák pěstuje lásku k mateřskému jazyku a prohlubuje si jeho znalost;

2) učí se spisovnou formu českého jazyka;

3) postupně a systematicky se seznamuje s pravopisem českého jazyka;

4) žák by měl být veden k osvojení si spisovné podoby češtiny, což mu umožní si osvojit nejen formu psanou, ale i mluvenou, naučit se česky komunikovat v běžných životních situacích (náslech, čtení, ústní a písemná reprodukce textu a interakce);

5) má správnou výslovnost a intonaci při ústním projevu a čtení;

6) ovládá české písmo a pravopis v rámci jazykových struktur a slovní zásoby;

7) osvojí si dovednosti potřebné pro hlubší vnímání estetické hodnoty české literatury;

8) respektuje, chrání a ocení své tradice a kulturní i historické dědictví, jejímž zdrojem je česká literatura, divadlo, film a jiná umělecká díla;

9) rozvíjí úctu k českému kulturnímu dědictví a potřebu aby se ono chránilo a rozvíjelo;

10) je vychován v duchu míru, tolerance, dobrých mezilidských vztahů a spolupráce mezi lidmi;

11) klade důraz na význam multikulturního dialogu.

SEDMÁ TŘÍDA

(2 hodiny týdně, 72 hodin ročně)

Cílem učebních osnov vyučovacího předmětu :český jazyk s elementy národní kultury je rozvoj odpovídajících **kompetencí** žáků:

- seznámí se z hmotnou a duchovní kulturou svého národa;

- rozpozná základní literární druhy, učí se vnímat jejich specifické znaky, žáci dospívají k takovým poznatkům a prožitkům, které mohou pozitivně ovlivnit jejich postoje a životní hodnotovou orientaci, učí se respektovat své kulturní dědictví;

- učí se základní literární druhy;

- odliší jednotlivé literární pojmy;

- čte litetrární texty, pozorně naslouchá čtení (audioorální metoda);

- stručně reprodukuje obsah literárního textu;

- identifikuje podstatné prvky literárního díla (motivy, témata, děj, čas a místo děje, postavy);

- definuje svou národní a kulturní identitu pomocí děl české literatury, divadelní a filmové tvorby a jiných uměleckých forem;

- rozvíjí úctu k českému kulturnímu dědictví a potřebu aby se ono chránilo a rozvíjelo;

- je vychován v duchu míru, tolerance, dobrých mezilidských vztahů a spolupráce mezi lidmi;

- získá povědomí o sobě, o svém místě ve světě, pochopí význam českého jazyka jako prvku své národní identity, naučí se chránit si v multinacionálním a multikonfesionálním prostředí jako je Srbsko svou národní identitu;

- seznámí se zvyky v České republice, které jsou spojeny s významnými daty v životě jednotlivce i kolektivu;

- seznámí se s českým lidovým krojem;

- seznámí se s zeměpisnými údaji (významná místa a turistická centra v České republice);

- seznámí se s českými dějinami a procesem formování českého státu;

- seznámí se s českými lidovými písněmi;

- seznámí se s českými lidovými tanci;

- seznámí se s arhitekturou (typické stavby českého a srbského venkova) atd.

Vyučovací předmět český jazyk s prvky národní kultury je koncipován tak, aby vyhověl různým potřebám. Jinými slovy, program má vícenásobné použití, což znamená: výuku českého jazyka, literatury a kultury, s tím, že se přizpůsobuje různým podmínkám, vylepšuje a doplnuje, v závislosti na zpětnou vazbu. Vzhledem k tomu, že obsah výuky zahrnuje český jazyk, literaturu a prvky národní kultury, korelace těhto jednotlivých částí, se může využít při plánování integrální tématické výuky v hodině.

ZADANÉ ÚKOLY

V rámci výuky *Českého jazyka s prvky národní kultury* v sedmé třídě základní školy, žák by měl:

- rozvijí čtenářské a komunikační dovednosti, jeho slovní zásoba obsahuje zhruba 250-400 nových slov a výrazů;

- v rámci své slovní zásoby, v novém textu odvodí význam neznámých slovíček a slovních spojení;

- opraví chyby;

- oproti předchozímu ročníku, samostatně čte delší texty různých žánrů;

- samostatně udělá rozbor složitějšího textu;

- správně aplikuje pravopisné a gramatické jevy ve složitějších písemných projevech, v rámci jazykových struktur a slovní zásoby;

- při výuce gramatiky získá nové poznatky o českém jazyce, které potom správně používá.

NÁPLN' PROGRAMU

1. Český jazyk (jazyková látka), **jazykový výraz** (náslech, psaní, čtení hovor a hovorová interakce) a **tématika.**

1.1. Na výsledek výuky a dovednosti žáka na úrovni **jazykového projevu** (komunikační dovednost) navazuje cvičení správné výslovnosti nových jazykových tvarů. Opakování hlasových cvičení z minulého ročníku a zavedení nových.

1.1.1. Náslech (porozumí mluvenému projevu). Žák:

- porozumí krátkým dialogům (do 15 replik, otázky a odpovědi), povídky, básně a jiné texty předepsané učebním plánem, reprodukuje obsah slyšeného projevu;

- porozumí obsahu slyšeného projevu a vybere z něj podstatné informace po 1-2 následích;

- porozumí a adekvátně reaguje na jazykové sdělení v souvislosti s osobní zkušeností a činností ve třídě (výzva ke hře nebo skupinové činnosti, příkaz, návod, událost z blízké minulosti, plány do budoucna, každodenní činnost, přání, volby atd.);

- porozumí obsahu krátké reklamy, rozhlasového a televizního pořadu, v souladu se svou znalostí jazyka.

1.1.2. Čtení. Žák:

- porozumí textu (do 200 slov), který obsahuje velké procento známých jazykovýh prvků, strukturálních a lexikálních, jejihž obsah je v souladu se stupněm rozvoje, zkušenosti a zájmu žáka;

- správně interpretuje obsah ilustrovaných textů (komiks, televizní program, rozvrh hodin, program kina, jízdní řád, informace na veřejných místech atd.) za pomoci jazykových prvků předepsaných učebním plánem;

- vyhledá a vyčlení základní informace v textu z každodenního života (dopisy, krátké novinové články, návody k použití) z kratkých litetrárních forem (krátké příběhy, poezie a dramatické texty) odpovídající věku a zájmům žáka;

- porozumí krátkému textu, který se vztahuje na učební látku z jiných předmětů, v souladu se svou znalostí jazyka;

- v novém krátkém textu odvodí význam neznámých slovíček a slovních spojení;

- odhadne význam nových a neznámých slov a frází v přiměřeně obtížném textu a z kontextu;

- seznámí se s kulturologickým kontextem, který texty obsahují;

- i dále využívá slovníkové přiručky, cizojazyčný a výkladový slovník.

1.1.3. Psaní.Žák:

- píše věty a kratší texty (do 100 slov) jejíž soudržnosti dosáhne s použitím známých jazykových prvků, na základě známého textu s vizuální oporou v učebnici;

- vyčlení základní informace a převypráví co viděl, zažil, slyšel nebo četl;

- používá lexikální a jiné jazykové prostředky (posílá zprávy, blahopřání, jak v tištěné tak v elektronické formě);

- samostatně shrne obsah mluveného či čteného textu: na základě plánu, nebo volně, se změnou stanoviska (osoba, číslo, rod, čas);

- umí zkrátit a rozšířit text;

- je schopen převyprávět společný zážitek;

- umí napsat krátkou zprávu a formální dopis (učiteli, sousedu, trenéru), žádosti, pozdravy a poděkování.

1.1.4. Hovor (ústní projev). Žák by měl:

- převypráví zpracovaný text, vymyslí závěr jednoduchého příběhu,volně, nebo podle plánu;

- slučuje a rozšiřuje text;

- převypráví část radio nebo televizního pořadu, volně, nebo podle plánu;

- umí vypracovat plán (ve formě podtitulků...);

- v samostatném ústním projevu mluví o každodenních tématech ze svého bezprostředního okolí;

- umí popsat krajinu;

- ústně předá informace o tématech z daných tématických okruhů;

- jednoduchým způsobem se vyjádří o současné situaci, věcech minulých a budoucích;

- při hovoru užívá správné frázování, slovní a větný přízvuk, výšku a sílu hlasu a tempo řeči;

- kromě informací o sobě a svém okolí, stručně popíše situaci v čase minulém, přítomném a budoucím, a při tom aplikuje znalosti osvojené v jazykové výchově (slovní zásoba a morfosyntaktická struktura);

- v několika větách porovná a interpretuje obsah ústních a písemných projevů, ilustrovaných tématických kapitol, komunikační funkce stanovené učebními osnovami, a při tom používá známé jazykové prostředky slovní zásobu a morfosyntaktickou strukturu;

- V několika větách vyjádří svůj názor v souladu s komunikačními funkcemi, a přitom používá známé jazykové prostředky (slovní zásobu a morfosyntaktickou strukturu);

1.1.5. Hovorová interakce (role partnera). Žák:

- při nedostatku známé slovní zásoby se vyjádří za použití jiných lexikálních prostředků, obsah přiměřeně obtížné promluvy či konverzace shrnuje různými způsoby, v reálných situacích si vyžádá informaci a při nedorozumění klade doplnující otázky (včetně výměny názoru, postoji k věci, za použití známých jazykových prostředků, slovní zásobu a morfosyntaktické struktury);

- během rozhovoru respektuje společenské normy komunikace (hlásí se o slovo, neskáče druhému do řeči, pozorně naslouchá ostatním apod.);

- za pomoci učitele jednoduchým způsobem odpoví na otázku.

1.2. Výsledky výuky žáků na úrovni **jazykové látky.** Žák:

- používá gramatické prvky stanovené učebním plánem;

- dodržuje základní pravidla, spojuje krátké věty do souvětí a užívá k tomu vhodné spojovací výrazy;

- používá jazyk v souladu s komunikační situací (například formy zdvořilosti);

- pochopí význam multikulturní výchovy, používá kompenzační strategii a to tak, že: věnuje pozornost tomu, čemu rozumí; snaží se najít význam na základě kontextu a přesnost si ověří u toho kdo zná (spolužáka, učitele atd.); věnuje pozornost výrazům a frázím, které se stále opakují, jako jsou například titulky a podtitulky v textech, věnuje pozornost neverbálním prostředkům (gesta a mimika v ústním projevu; ilustrace a druhé vizuální prostředky v písemném projevu); přemýšlí o tom, zda se výraz kterému nerozumí nepodobá nějakému výrazu v jeho mateřském jazyce; hledá jeho význam ve slovníku; pokouší se použít podobný výraz (například automobil místo vůz); pokusí se svůj projev doplnit, nebo nahradit adekvátním gestem nebo mimikou; za pomoci učitele dále rozvijí své kompetence.

1.3. Tématické okruhy:

- škola: aktivity ve škole, spolupráce se školami jež nesou stejné jméno, nebo úzce spolupracují;

- každodenní život: návštěva muzea, výstavy, koncertů, knihovny a veletrhu;

- společnost a příroda: hlavní hospodářská odvětví,, velké stavební objekty, přírodní krásy, turistika, cestovní kanceláře (jízdní řád, přestupovaní, letiště) sportovní centrum;

- aktuální témata: problémy soudobé společnosti (jídlo, pitná voda, hlad), ochrana životního prostředí, moderní komunikační prostředky;

- tradice a zvyky v české kultuře: (oslavy, karnevaly, manifestace...); rozvoj kritického postoje vůdči negativním jevům (nesnášenlivost, agresivní chování); aktuální témata z oblasti kulturních dějin Čechů;

Komunikační funkce jsou v sedmé třídě stejné jako v předchozím ročníku, jedině jsou obohaceny o nové lexikální a gramatické aspekty. Co jde o komunikační funkce, ony mohou být jednoduché nebo složité, v závislosti na cílové skupině /věk, úroven jazykové znalosti, vzdělání/ a zahrnuje:,pozdrav, představení, představení sebe a druhých (jméno, věk, bydliště) pojmenování a popis lidí, částí těla, jiných živých bytostí, objektů, místností, atd.. ve vztahu k jejich fyzickým vlastnostem (velikost, barva, tvar), klást a odpovídat na otázky, poprosit, poděkovat, pozvat a přijmout účast ke hře /skupinové činnosti/ vyjádřit své pocity a potřeby, popsat aktivity, popsat polohu a místo, dávat informace o jiné osobě nebo o sobě, vyžádat si a dávat informace, popsat osobu nebo předmět, zakázat a reagovat na zákaz, vyjádřit sounáležitost, zeptat se kolik je hodin, upozornit na sebe, vyžádat si a dávat povolení, omluvit se, přijmout omluvu,vyjádřit zálibu, odpor, vyjádřit rozhořčení a protest, v rámci navedených komunikačních funkcí seznámit ostatní s textem a svými prožitky.

2. Česká literatura. Prvky národní kultury (svátky, zvyky, významné události)

Integrace výuky jazyka s výukou literatury a prvky národní kultury nám dává možnost dosažení dobrých výsledků v každé jednostlivé oblasti. V páté třídě základní školy se žáci naučili číst česky, prvky národní kultury, naslechu, čtení nahlas a potichu. Při rozboru textu se žák naučí rozpoznat komunikační situace a výstavbu textu za pomoci odpovídajících kompetencí:

- rozlišuje formy folkloru (přísloví, hádanky...);

- v básni rozpozná rým, verš a sloku;

- v literárním díle určí vlastnosti, pocity a jednání postav;

- identifikuje vztahy mezi událostmi;

- spojí název literárního díla s jejím autorem;

- rozlišuje literární druhy a žánry (ústní lidová tvorba, autorská literární tvorba);

- rozlišuje základní literární skupiny (lyriku, epiku a drama);

- identifikuje různé formy žánru a vyjadřování: vyprávění, popis, dialog a monolog;

- identifikuje základní prvky literárního textu, motiv, téma, děj a podobně;

- rozliší převyprávění a analýzu literárního díla.

Výběr obsahu necháváme na učiteli, ale doporučuje se, aby se výuka této části učebních osnov realizovala prostřednictvím hudby a tance (poslech českých dětských písniček, seznámení s hudebními nástroji, lidovými tanci), kreslené filmy, filmy, povídky, pohádky, pověsti, významné osobnosti a události z české minulosti, staré zvyky a jejich interpretace jak ve třídě tak i na školních besídkách.

Tímto způsobem si žáci osvojí tyto kompetence:

- zná obyčeje a zvyky o svátcích;

- rozpozná český lidový kroj;

- zná významná města a turistická místa v České republice;

- seznámí se s dějinami českého národa, významné osobnosti a události z minulosti i současnosti;

- seznámí se s lidovými písničkami, duchovními písněmi, šlágry;

- seznámí se s lidovými písněmi české menšiny v Srbsku;

- seznámí s s českou populární a filmovou hudbou;

- seznámí se s českými lidovými tanci;

- seznámí se s kulturním dědictvím Čechů v Česku;

- seznámí se s úspěchy Čechů na poli jak kulturním tak i vědecko-technickém;

- seznámí se a porovná nevýznamnější české svátky a zvyky /oslavy, karnevaly a jiné manifestace/ se zvyky ve své místní komunitě;

- aktuální témata kulturních dějin Čechů;

- seznámí se s údaji o obyvatelstvu, průmyslu, městech a obcích v České republice;

- seznámí se s arhitekturou (typické stavby českého venkova) atd.;

- rozpozná cizí vliv na utváření místní české kultury;

- naučí se vážit si jak vlastních společensko - kulturních hodnot, tak i hodnot ostatních národů;

- kláde důraz na význam multikulturního dialogu v multikulturním jazykovém prostoru, ve kterém žije;

Doporučuje se:

- audio-vizuální prostředky, CD, filmy, rádio a televizní pořady;

- sbírky lidových písní a tanců;

- materiál z rodinných "archivů"; ústně předávané tradice starších členů rodiny;

- doporučená literatura: - Iva Maráková - Pranostiky a hry na celý rok; - Josef Václav Sládek - Dětem (Dětská poezie); - Můj první obrázkový slovník (Mezí zvířaty, Na statku);

- časopisy - Sluníčko, Mateřídouška.

METODIKA VÝUKY

Metodika. Během výuky literatury seznámíme nejprve žáka se základními literárními druhy. Naučíme ho rozlišovat poezii,prozu, drama, a v samotném textu úvod a zápletku.

V oblasti vyučovacích osnov, které se soustředí na prvky národní kultury, se doporučuje komparativní metoda, zde jazykový materiál musíme neustále umist‘ovat v užší nebo širší kontext.

Ve výuce jazyka se uplatnuje komunikativně-interaktivní metoda, stejně tak, jako v předchozích ročnících.

Žáci. Výuka českého jazyka s prvky národní kultury se zaměřuje především na žáky: žáci se považují za odpovědné, kreatvní a aktivní účastníky ve vyučovacím procesu, kteří vynakládají značné úsilí pro získání jazykových znalostí a potom je aplikují v komunikaci. Žáci z počátku jen naslouchají a reagují a teprve pozdějí se aktivně zapojují do rozhovoru v hodině. Během výuky literatury s prvky národní kultury, se děti aktivně zapojují do rozhovoru v hodině, nebo schromažďují informace o celé řadě témat souvisejících s lidovou tradicí, zejména od starších členů své rodiny (prarodičů).

Vyučující. plánuje, vede a organizuje vyučovací proces (výběr obsahu, lexiky, metody, druhu a počtu cvičení atd.), řídí práci žáků tak, aby mohli úspěšně zvládat učivo. Učitel zadává cvičení tak často, jak je potřeba, aby každý žák měl možnost si cvičit hovor, protože jednině tak se může kvalitně naučit jazyk. Učitel respektuje to, že znalost jazyka u žáků není na stejné úrovni a tak pracuje s žáky i jednotlivě. Co jde o aktivity vázané za výuku literatury a národní kultury, praktické metody v této části učebních osnov, zahrnuje kontakt s předměty, které tvoří významnou část lidové kultury, at’ už jsou vyrobeny podle současných modelů, anebo se s nimi seznámíme v autentickém prostředí.

Ve třídě se používá cílový jazyk, a hovor učitele musí být přizpůsoben znalosti a věku žáků. Učitel musí mít jistotu, že žáci jeho výklad správně pochpopili a to včetně jeho výchovných a socializačních prvků. Počínajíc od páté třídy, od učitele se očekává, že seznámí žáky s významem gramatické správnosti textu.Od šesté třídy, učitel seznámí žáky s rovnocenností ústního a psaného kodu a jejich vzájemném vztahu..Tyto gramatické popisy se zavádí bez podrobného vysvětlení gramatiky, jedině jestli žák na vysvětlení netrvá.

Kdykoli je to možné, ve výuce gramatiky používáme schémata, tabulky a přehledy, které pomáhají pochopit gramatické jevy. Počet a tip cvičení přizpůsobíme jazykové úrovni žáků. Máme možnost kombinovat jednotky nižších úrovní do mnohem vyššího počtu jednotek na vyšší úrovni. Je potřeba volit individuální přístup ke každému žákovi. Toto je způsob určování vyšší úrovně znalosti českého jazyka a gramatiky.

Didaktické prostředky: vysokou motivaci žáků učitel zvyšuje pomocí vhodných audio-vizuálních prostředků, CD, ilustrací v učebnicích,obrázků, fotografií, pořadů, filmů a podobně. Učitel by měl přimět žáky k tomu, aby se aktivně zapojili do shromažd‘ování materiálů, které

se vztahují k určité lekci (pohlednice, obrázky, články z novin atd.). Ve výuce literatury s prvky národní kultury, se doporučuje literatura i když výběr obsahu je do jisté míry ponechán na učiteli.

Hodnocení: Hodnocení není oddělená činnost, ale nedílná součást výuky. Učitel se při veškerých činnostech cíleně zaměřuje také na rozvíjení a hodnocení klíčových kompetencí žáků. Hodnoceni zde má motivační charakter. Různé formy hodnocení pojímají žákovu chybu a využívají jí k další práci. Hodnotí se komunikační kompetence, řečové dovednosti, slovní zásoba, monologický a dialogický projev, pravopis, pozornost v hodině, vypracování domácích úkolů a projektů, (jednotlivých nebo skupinových). Způsob ocenování musí žák znát předem, a musí být v souladu s cvičebními postupy v hodině.

Technika:

- Čtení: doplní text o chybějící část, dovypráví jej, vymyslí název úryvku textu; přiřazuje známá slova a věty k obrázkům,v souvislosti s textem se zeptá i jednoduše odpoví na dotaz, dobře - špatně, výběr z více možností,provádí metodické pokyny a příkazy; určí základní charakteristiku která určuje gramatické kategorie (rod, číslo, slovesný čas, osoba atd.);

- Psaní: najde chybějící slovo, dokončí řadu, najde vetřelce (křížovky, osmisměrky atd.), píše věty a kratší texty jejíž soudržnosti dosáhne s použitím známých jazykových prvků, na základě známého textu s vizuální oporou v učebnici; vyplní formulář (přihlášku do kurzu, předplatné na dětský časopis, jmenovka na cestovní tašku), píše blahopřání, pohledy a kratší texty;

- Náslech: reaguje na příkazy učitele nebo z audio záznamu (hlavně pohybová aktivita: sedni si, chod‘, skoč, tancuj apod., nebo manuální činnost spojená s prací ve třídě: kresli, vystřihuj, vybarvi, otevři/zavři sešit); pochopí obsah a smysl jednoduchého dialogu a nahrávky;seřadí ilustrace podle dějové posloupnosti, podle obzázkové osnovy vypráví jednoduchý příběh,; v novém krátkém textu odvodí význam některých neznámých slovíček a slovních spojení za pomoci obrázků (doplní chybějící části obrázků); stanoví chronologii;

- Hovor: hra, zpěv ve skupině, porovnání a třídění (podle velikosti, tvaru, barvy atd.) identifikuje předmět nebo osobu; "utvoří" z gesta výklad;

- Hovorová a písemná interakce: řešení "aktuálních otázek" ve třídě, respektive dohoda ohledně činnosti; společná práce s ilustrovanými materiály (fotoalba, fotografie z výletu nebo nějaké slavnosti, týdenní plán aktivit,); interaktivní učení, spontánní rozhovor, práce vedvojicích, malých a velikých skupinách (mini dialog, výměna rolí atd.);

- převedení dětské litaratury do jiného media: tanec, zpěv, divadlo, výtvarná výchova.

Literatura:

- Remediosová Helena, Do you want to speak Czech?: workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen? : Arbeitsbuch zum 1. Teil / Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz ; [ilustrace Ivan Mračekˇ-Jonáš]. - 2. vyd. - Liberec : H. Putz, 2001. - 224 str.

- M. Hádková, J. Línek, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk, Úroven A1, Univerzita Palackého v Olomouci Katedra bohemistiky Filozofiché fakulty, podle "Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme" - vydání první, vydalo Ministerstvo školstvi, mládeže a tělovýchovy České republiky / nakladatelstvi TAURIS, 2005. - 320 str.

- Koprivica Verica, Česko-srbský, srbsko-český slovník: [výslovnost, pravopis] / [autor] Verica Koprivica. - 1. vyd. - Bělehrad: Agentůra Matić, 2008 (Bělehrad: Demetra). - 540 str.; 20 cm. - (Nová edice);

- Jeníková Anna, Srbsko-český, česko-srbský slovník / vydalo nakladatelstvi LEDA spol. s.r.o. - vydáni první, Voznice (Czech), 2002. - 592 str.

ŠAH

(1 čas nedeljno, 36 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave šaha jeste da učenici ovladaju osnovnim i naprednim zakonitostima i principima šahovske igre radi formiranja njihovih radnih sposobnosti, savesnosti, istrajnosti, upornosti, urednosti, radoznalosti, kreativnosti, originalnosti i spremnosti na saradnju uz uvažavanje tuđeg mišljenja i načela lepog ponašanja, da se kod učenika izgradi kultura rada, da se rad obavlja u određeno vreme u predviđenom radnom prostoru, kao i da se razvija svesna potreba da se započeti posao dovrši do kraja.

Zadaci nastave šaha su:

- razvijanje interesovanja za šahovsku igru kod učenika

- stimulisanje učenika, njihove mašte, kreativnosti i radoznalosti tokom učenja šaha

- povezivanje znanja o šahu sa životnim situacijama

- izgrađivanje razumevanja šahovske igre kao osnove za logičko mišljenje

- osposobljavanje učenika da samostalno donose odluke kroz igranje šaha

- jačanje tolerancije na frustraciju kao bitnog faktora emocionalne inteligencije

- razvijanje svesti o sopstvenom napredovanju i jačanje motivacije za dalje učenje šaha

- razvijanje sposobnosti rešavanja šahovskih problema i studija

- igranje šaha.

Operativni zadaci

Učenici treba da se:

- kroz veći broj zanimljivih i atraktivnih primera, a koji se odnose na veštinu igranja šaha, zainteresuju za razvijanje šahovske igre

- kroz veći broj zadataka, ali i problema i studija, osposobe da samostalno donose odluke u toku šahovske igre, ali i u svakodnevnom životu.

SADRŽAJI PROGRAMA

UVOD (1+0)

Uvodni čas - upoznavanje sa ciljevima i zadacima programa i načinom rada (demonstracija, interakcija; vežbanje - samostalno i u parovima, odigravanje partija kroz učeničke turnire, tema-turnire i simultanke).

OTVARANJE I SREDIŠNJICA (6+6)

ZATVORENE IGRE

Damin gambit (teorijski pristup i poučne partije)

Primljeni damin gambit (ideje za obe strane, osnovne teorijske varijante).

Poučna partija: Širov - Kramnik 1:0, Linares 1993.

Odbijeni damin gambit (ideje za obe strane, osnovne teorijske varijante).

Poučna partija: Fišer - Spaski 1:0, Rejkjavik (m/6) 1972.

Slovenska odbrana (ideje za obe strane, osnovne teorijske varijante).

Poučna partija: Kapablanka - Eve 1:0, Amsterdam (m/9) 1931.

Taraševa odbrana (ideje za obe strane, osnovne teorijske varijante).

Poučna partija: Jusupov - Spraget 1:0, Kvebek (m/3) 1989.

Odbrana Kembridž-Springs (ideje za obe strane, osnovne teorijske varijante).

Poučna partija: Kapablanka - Aljehin 1:0, Buenos Aires (m/7) 1927.

Anti-Meranka/Botvinikova varijanta (ideje za obe strane, osnovne teorijske varijante).

Poučna partija: Ponomarjov - Širov 0:1, Vajk an Ze 2003.

ODIGRAVANJE PARTIJA (0+5)

Praktična igra u tematskim varijantama Daminog gambita (2 časa).

Turnir učenika (2 časa).

Simultanka predmetnog nastavnika protiv učenika (1 čas).

PROBLEMSKI ŠAH (3+3)

Osnove problemskog šaha. Problemi i studije.

Dvopotezni i tropotezni problemi. Osnovne teme i primeri.

Studije. Primeri sa pozicijama koje podsećaju na praktičnu igru.

SVETSKI ŠAMPIONI I NJIHOVO STVARALAŠTVO (6+3)

1. Aleksandar Aljehin

Doprinos istoriji šaha.

Poučna partija: Reti - Aljehin 0:1, Baden-Baden 1925.

Primeri iz Aljehinovog stvaralaštva (pozicije iz njegovih partija i samostalno nalaženje najboljih rešenja).

2. Maks Eve

Doprinos istoriji šaha.

Poučna partija: Geler - Eve 0:1, Cirih 1953.

Primeri iz Eveovog stvaralaštva (pozicije iz njegovih partija i samostalno nalaženje najboljih rešenja).

3. Mihail Botvinik

Doprinos istoriji šaha.

Poučna partija: Botvinik - Kapablanka 1:0, Roterdam (AVRO) 1938.

Primeri iz Botvinikovog stvaralaštva (pozicije iz njegovih partija i samostalno nalaženje najboljih rešenja).

ODIGRAVANJE PARTIJA (0+3)

Turnir učenika.

Simultanka predmetnog nastavnika protiv učenika.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Nastava se realizuje u specijalizovanoj učionici opremljenoj za izborni nastavni predmet šah.

Grupa učenika za realizaciju sadržaja programa nastavnog predmeta šah broji od 10 do 16 učenika.

Pri sastavljanju programa vodilo se računa o obezbeđivanju postupnosti u ostvarivanju sadržaja, pa je neophodno da nastavnik poštuje redosled tematskih celina. Već u petom razredu se otvaranja razmatraju na nivou varijanata, a u šestom razredu novinu predstavlja uvođenje tema-turnira, na kojima učenici mogu da neposredno u praksi provere svoja znanja iz tematske celine koja prethodi, što se nastavlja i u sedmom razredu (sistematski se proigravaju razne varijante *Daminog gambita*). U petom razredu su se proučavali stari majstori iz perioda pre uvođenja zvaničnih takmičenja za prvaka sveta (Andersen i Morfi), u šestom razredu se pažnja posvećuje stvaralaštvu prve trojice svetskih prvaka: Štajnica, Laskera i Kapablanke, a u sedmom razredu se obrađuju četvrti, peti i šesti svetski šampioni: Aljehin, Eve i Botvinik.

Nov momenat predstavlja uvođenje problemskog šaha kao zasebne oblasti za proučavanje (u ranijim razredima, a najranije od četvrtog razreda, elementi problemskog šaha koriste se u vežbanjima za pojedine oblasti, npr. taktiku i završnice, kroz probleme i studije). Daju se osnovne informacije o komponovanju i rešavanju problema i studija, uslovima koji pri tome važe, kao i najznačajnijim temama koje se pri tome ostvaruju kroz niz primera.

Uz svaku tematsku celinu dat je broj časova za ostvarivanje vežbi (posmatranje + vežbanje). Nastavnik može da izvrši manja odstupanja od predviđenog broja časova ukoliko se za tim ukaže potreba.

U uvodnom delu časa, nastavnik ističe cilj i zadatke odgovarajuće nastavne jedinice, zatim realizuje teorijski deo neophodan za vežbanje. Uvodni deo časa može da traje najviše 15 minuta.

Za vreme rada nastavnik će voditi računa o stečenom šahovskom znanju svakog učenika. Učenicima koji brzo savladaju postavljeni cilj i zadatke, poželjno je davati složenije zadatke za tu nastavnu jedinicu.

DOMAĆINSTVO

(1 čas nedeljno, 36 časova godišnje)

Cilj i zadaci

Cilj nastave izbornog predmeta domaćinstvo jeste da učenici steknu nova znanja o ulozi porodice u formiranju kulture ponašanja, stanovanja, ishrane, odevanja i rada, kao i da integrišu i unaprede prethodno stečena znanja i veštine, usvoje vrednosti i formiraju navike u vezi s važnim aktivnostima u svakodnevnom životu.

Zadaci nastave domaćinstva jesu:

- stvaranje raznovrsnih mogućnosti da kroz različite sadržaje i oblike rada tokom nastave domaćinstva svrha, ciljevi i zadaci obrazovanja, kao i ciljevi nastave domaćinstva budu u punoj meri realizovani

- razvijanje svesti o tome da kultura stanovanja, odevanja, ishrane i ponašanja koja se stiče u porodici doživotno utiče na kulturne potrebe, navike i ponašanja učenika

- sticanje znanja i veština u vezi s važnim aktivnostima u svakodnevnom životu i razvijanje sposobnosti primene stečenih znanja i umenja u oblastima organizacije i funkcionisanja savremene porodice i domaćinstva, kulture stanovanja, odevanja i ishrane

- razvijanje veština, stavova i navika održavanja odevnih predmeta i obuće, domaćinstva i okoline

- razvijanje sposobnosti pravilnog i bezbednog korišćenja različitih sredstava, oruđa i materijala u domaćinstvu

- razvijanje znanja o komponentama pravilne ishrane

- razvijanje sposobnosti za pouzdano i stručno korišćenje različitih uređaja u domaćinstvu, novih informacionih i komunikacionih tehnologija

- razvijanje ekološke svesti o značaju selektivnog prikupljanja otpada u domaćinstvu i spremnosti da se sopstvenim aktivnostima doprinosi očuvanju zdrave okoline i standarda kvaliteta življenja

- razvijanje pozitivnih i konstruktivnih stavova o korišćenju naučnih saznanja za unapređivanje kvaliteta života

- razvijanje saradničkih sposobnosti, sposobnosti slušanja i uvažavanja mišljenja drugih, sposobnosti iznošenja stava i formulisanja argumenata za izneti stav

- razvijanje svesti o sopstvenim znanjima i spsobnostima.

SADRŽAJI PROGRAMA

SAVREMENO DOMAĆINSTVO I PORODICA

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- zna šta se podrazumeva pod pojmom domaćinstvo

- zna značenje pojma porodica;

- zna značenje pojma kultura

- razume ulogu porodice u formiranju kulturnih potreba kao i formiranju navika i interesovanja koje imaju suštinsku ulogu u razvoju kulturnih potreba, kreativnog ponašanja i samoaktualizacije

- razume odnose porodice i društva kroz odnose "mi" i "drugi"

- razume faze porodičnog života, odnose u porodici i potrebe savremene porodice.

Sadržaji:

Pojam domaćinstva. Pojmovi: kultura (ponašanja, stanovanja, ishrane, odevanja itd), kulturne potrebe, navike i interesovanja (1. jezičko izražavanje i komunikacija; 2. saznavanje i širenje vidokruga; 3. estetske potrebe u svakodnevnom životu; 4. estetske umetničke potrebe za doživljajem i za stvaralačkim izražavanjem), umetnost (likovne, primenjene, muzičke, dramske) i drugi srodni pojmovi.

Savremeno domaćinstvo i njegova pravilna organizacija.

Savremena porodica, odnosi u porodici i njihovo usklađivanje.

Uslovi za formiranje zdrave porodice i faze razvoja.

KULTURA STANOVANJA

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- razvije sposobnost razumevanja odnosa između kulturnih potreba, navika i interesovanja i kulture stanovanja kojom se pored funkcionalnih ispoljavaju i estetske potrebe u svakodnevnom životu (kroz arhitekturu objekata za stanovanje, dizajn nameštaja i pokućstva, umetničke predmete u domaćinstvu: slike, fotografije, zanatske predmete itd)

- razume da postoje različite vrste stambenog prostora, mogućnosti za njegovo ekonomično i celishodno korišćenje, kao i mogućnosti prilagođavanja potrebama članova porodice

- razume sličnosti i razlike između tradicionalnog i savremenog načina stanovanja

- razvija navike higijenskog održavanja stambenog prostora i okoline

- formira stavove o estetskim vrednostima u oblasti uređenja stana i okoline

- razume potrebu za korišćenjem različitog pribora i sredstava za održavanje stana i okoline

- razume potrebu za racionalnom organizacijom i raspodelom poslova u domaćinstvu

- razvija pozitivni stav prema radu na zaštiti životne okoline, uključujući i stan i školu

- razume konvencionalne oznake na tehničkim uređajima u domaćinstvu i planira njihovu bezbednu primenu.

Sadržaji:

Pojmovi vezani za kulturu stanovanja: arhitektura, pejzažna arhitektura, građevinarstvo, dizajn (enterijera, nameštaja, industrijski dizajn), industrija (nameštaja, pokućstva: bele tehnike, tepiha, rasvete itd), zanati (stolarski, bravarski, kujundžijski, ćilimarski, korparski itd), primenjene umetnosti (primenjeno slikarstvo i vajarstvo, konzervacija i restauracija itd)

Porodica i stan.

Funkcionalne celine stana, njihove uloge i ekonomično korišćenje.

Tehnički aparati u domaćinstvu.

Bezbedno rukovanje tehničkim aparatima u domaćinstvu.

Okolina stana i kultura stanovanja.

Uređivanje stana/kuće, uređivanje okoline i škole.

Selektivno prikupljanje i odlaganje otpada u domaćinstvu.

Vežbe:

Izrada simbola nameštaja i osnove stana za vežbanje na uređenju stana.

Izrada makete sa modelima za vežbanje na uređenju stana ili porodične kuće.

Kompjutersko skiciranje uređenja stambenog prostora.

KULTURA ODEVANJA

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- razvije sposobnost razumevanja odnosa između kulturnih potreba, navika i interesovanja i kulture odevanja kojom se pored funkcionalnih ispoljavaju i estetske potrebe u svakodnevnom životu (kroz dizajn odevnih predmeta, modnu industriju itd)

- razume funkcionalnu i estetsku ulogu odeće i obuće

- razume sličnosti i razlike između tradicionalnog (nošnja) i savremenog odevanja

- zna razlike u svojstvima između prirodnih i veštačkih materijala

- osposobi se da prema svojstvima materijala bira odgovarajući materijal u skladu sa namenom odeće i obuće

- osposobi se za odgovarajući izbor sredstava za održavanje odeće i obuće i njihovo pravilno korišćenje.

Sadržaji:

Pojmovi vezani za kulturu odevanja: industrija i zanatstvo odevnih predmeta, primenjena umetnost (scenski kostim, savremeno odevanje, dizajn tekstila, dizajn nakita, juvelirski zanat, narodna radinost itd).

Uloga odeće i obuće.

Materijali od kojih se pravi odeća (prirodni, veštački, mešoviti).

Prirodni materijali: pamuk, lan, svila, vuna.

Veštački materijali: najlon, viskoza, likra, guma.

Izbor tkanine po kriterijumu svojstava tkanine i namene odeće.

Održavanje odeće i sredstva za održavanje odeće od pamuka, vune, svile, sintetičkih materijala.

Peglanje odeće i sezonsko odlaganje odeće i obuće.

Vežbe:

Ispitivanje svojstava tekstilnih vlakana i tkanina i tumačenje deklaracija na etiketama odeće i obuće.

Upoređivanje ponašanja prirodnih i veštačkih materijala na povišenoj temperaturi i pod dejstvom izbeljivača.

Uklanjanje mrlja sa odeće (tehnički benzin, izbeljivači, savremene hemikalije za uklaljanje fleka).

KULTURA PONAŠANJA
(KUPOVINA, PUTOVANJE, KOMUNIKACIJA)

Operativni zadaci

Učenik treba da:

- razvije sposobnost razumevanja odnosa između kulturnih potreba, navika i interesovanja i kulture ponašanja

- da razume značenje pojmova: sredstva/mediji izražavanja, informisanja i komunikacije

- da razume vezu između pojmova "medijsko" i "višemedijsko" u kontekstu sa "višemedijskim" izražavanjem i "multimedijama"

- integriše znanja dobijena u okviru ovog predmeta integrišu sa znanjima stečenim u okviru drugih predmeta kao npr: Tehničko i informatičko obrazovanje (naročito u delu koji se odnosi na Informaciono-komunikacione tehnologije), Informatika i računarstvo, Jezik i književnost, Likovna kultura, veronauka itd.

- osposobi se za planiranje nabavke prema raspoloživim sredstvima

- osposobi se da izbor artikala izvodi na osnovu odnosa kvaliteta proizvoda i cene, koristeći pri tome različite izvore podataka o kvalitetu proizvoda

- osposobi se za planiranje i realizaciju putovanja

- osposobi se za efikasno korišćenje savremenih sredstava komunikacije.

Sadržaji:

Pojmovi vezani za kulturu ponašanja: izražavanje, informisanje i komunikacija; sredstva/mediji izražavanja (jezik, književnost, pozorište, film, slikarstvo, vajarstvo itd), informisanja i komunikacije (1. štampani; knjige, periodika, dnevne novine, katalozi, prospekti itd, 2. elektronski: tv, radio, internet itd); višemedijsko izražavanje (višemedijske umetnosti: pozorište, opera, balet itd) i "višemedijsko" informisanje (TV kao spoj više medija: slika, zvuk/ tišina, pokret itd).

Planiranje i raspodela budžeta.

Planiranje dnevne, nedeljne, mesečne i sezonske nabavke.

Izbor artikala.

Primena komunikacionih i informatičkih tehnologija pri kupovini.

Putovanje - odabir destinacije i planiranje putovanja, rezervacija i kupovina karata.

Priprema za putovanje - kako spakovati kofer.

Pravila ponašanja u gradskom prevozu, autobusu, vozu, avionu.

Savremena sredstva komunikacije, plan telefonskog razgovora, *SMS*, *e-mail,* pretraživanje relevantih i pouzdanih informacija.

Vežbe:

Planiranje budžeta i nabavki (dnevnih, nedeljnih, mesečnih).

Pravljenje izbora artikala na osnovu podataka o kvalitetu i ceni proizvoda.

Planiranje putovanja. Planiranje obilazaka kulturno-istorijskih spomenika (kulturno-istorijskih celina, arheoloških nalazišta, utvrđenih gradova itd), ustanova kulture (muzeji, galerije itd) i događaja (kulturne i umetničke manifestacije, festivali itd), (prikupljanje potrebnih informacija iz različitih izvora informacija).

Zvanična korespondencija, pisanje biografije, upućivanje zahteva, molbi, žalbi.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Tokom ostvarivanja programa potrebno je uvažiti visoku obrazovnu i motivacionu vrednost aktivnih i interaktivnih (kooperativnih) metoda nastave/učenja te kroz sve programske celine dosledno osigurati da najmanje jedna trećina nastave bude organizovana upotrebom ovih metoda.

U nastavi koristiti, najmanje u trećini slučajeva, zadatke koji zahtevaju primenu naučenog u razumevanju i rešavanju svakodnevnih problemskih situacija preporučenih od strane Ministarstva i Zavoda, a prilikom ocenjivanja obezbediti da su učenici informisani o kriterijumima na osnovu kojih su ocenjivani.

Nastava izbornog predmeta Domaćinstvo realizuje se u sedmom razredu sa jednim časom nedeljno. Preporučuje se realizacija nastave u grupi od 10 do najviše 15 učenika, u specijalizovanoj učionici, opremljenoj potrebnim nastavnim sredstvima, ili u učionici koja poseduje računar. Radi sticanja uvida u predznanja učenika, preporučuje se da nastavnici koji realizuju nastavu ovog izbornog predmeta razmotre sadržaje nastavnih programa sledećih predmeta: Svet oko nas, Priroda i društvo, Srpski jezik, Likovna kultura, Tehničko i informatičko obrazovanje, Biologija, Fizika, Hemija. Nastava ovog predmeta treba da pruži uslove za sticanje znanja, umenja i formiranje navika potrebnih za unapređivanje kvaliteta života, zaštite, kako sopstvenog zdravlja, tako i zdravlja drugih ljudi i očuvanja životne okoline. U cilju razvijanja saradničkih sposobnosti i formiranja veština potrebnih u svakodnevnom životu, preporučuje se da se nastava realizuje primenom metoda kooperativnog učenja u grupama.

Nastavnik ima potpunu slobodu da prilagodi nastavu specifičnostima društvene zajednice i prirodnog okruženja u kome se škola nalazi. Takođe, učenici mogu u skladu sa svojim interesovanjima, razmatrati neka pitanja, istraživati, praviti prezentacije, male projekte itd.

U nastavnom programu izbornog predmeta domaćinstvo postoje četiri nastavne teme: *Savremeno domaćinstvo i porodica, Kultura stanovanja, Kultura odevanja, Kultura ponašanja (kupovina, putovanje, komunikacija)*

U okviru nastavne teme *Savremeno domaćinstvo i porodica* učenici uče značenje pojma porodica, porodica u užem i širem smislu, o fazama porodičnog života, odnosima u porodici i potrebama savremene porodice. U okviru sticanja znanja o porodici učenici uče o njenoj ulozi u formiranju kulturnih potreba, navika i interesovanja i razvoju kulturnog identiteta i

pripadnosti određenoj grupi. Ovakav pristup doprinosi uspostavljanju odnosa između pojedinca, porodice i društva, kao i u uspostavljanju relacije "mi" i "drugi" što znanja dobijena u okviru ovog predmeta dovodi u vezu sa znanjima koja se dobijaju u okviru drugih predmeta (srpski jezik i književnost, geografija, svakodnevni život u prošlosti, građansko vaspitanje, veronauka itd). Takođe se objašnjava pojam kulturno nasleđe tako da učenici razumeju da se kultura kao način života (kultura stanovanja, odevanja, ishrane, ponašanja, rada) u prošlosti ispoljava kroz nasleđe (materijalno i nematerijalno), a savremena kultura - kroz savremeni način života.

Na kraju izučavanja ove nastavne teme uvodi se pojam domaćinstvo.

U nastavnoj temi *Kultura stanovanja* učenici treba da nauče da postoje različite vrste stambenog prostora, o mogućnostima za ekonomično i celishodno korišćenje tog prostora, kao i o mogućnostima prilagođavanja stambenog prostora funkcionalnim i estetskim potrebama članova porodice. Treba ukazati na važnost i ulogu stambenog prostora u normalnom funkcionisanju i različitim fazama razvoja jedne porodice. Stan treba razmatrati kao složeni skup njegovih funckionalnih celina. Učenik treba da zna koji su funkcionalni, higijenski i estetski zahtevi koje stambeni prostor treba da ispuni.

U ovoj temi treba razmotriti načine uređenja i održavanja stana prema potrebama članova porodice/domaćinstva i prema odnosu stan okolina/okruženje. U okviru praktičnih vežbi različite grupe učenika treba da izrade predloge uređenje stana u kome žive, poštujući potrebe, sklonosti i aktivnosti osoba koje u njemu žive (sportisti, muzičari, pisci, lica sa specijalnim potrebama, deca, stare osobe) i da međusobnim izveštavanjem kroz diskusiju odobre ili unaprede predloge. Uticaj porodice i pojedinca na uređenje okoline treba razmotriti iz ugla gradska/seoska sredina, asfaltirana/neasflatirana ulica i sl. Takođe, treba razmotriti uređenje stana sa različitih aspekata: funkcionalno/ moderno/ praktično/.

Kroz iskustva dece treba ukazati na značaj savremenih aparata u domaćinstvu. U okviru ove teme učenici se obučavaju za njihovu bezbednu primenu i razumevanje konvencionalnih oznaka na aparatima u domaćinstvu.Takođe, uče i o važnosti pravilnog izbora i primene pribora i sredstava za održavanje stambenog prostora i okoline kao i o selektivnom prikupljanju otpada u domaćinstvu (klasifikacija, recikliranje, razgradivost otpada).

U oviru nastavne teme *Kultura odevanja* učenici treba da nauče: koje uloge imaju odeća i obuća u životu savremenog čoveka (fiziološka, psihološka, estetska, funkcionalna), da odeća i obuća mogu biti napravljeni od prirodnih i veštačkih materijala, razlike u svojstvima prirodnih i veštačkih materijala, da vrše izbor tkanine prema svojstvima tkanine i nameni odeće, da na osnovu svojstava tkanine biraju načine za čišćenje i čuvanje odeće i obuće, značenje oznaka na deklaraciji odevnih predmeta.

Važno je da učenici nauče o izboru materijala iz ugla uloge/namene odeće.

Kroz praktični rad treba ovladati veštinama održavanja odeće napravljene od različitih materijala (pranje, uklanjanje fleka, peglanje, odlaganje).

Četvrta tema treba da omogući učenicima da steknu/unaprede veštine u važnim i svakodnevnim aktivnostima u oblasti kulture ponašanja: kupovini, komunikaciji i putovanjima. U oblasti kupovine misli se na pravilan izbor potrebnih (ne suvišnih) artikala, planiranje i pravilnu raspodelu kućnog budžeta. Informisanje o kvalitetu artikala putem informacionih i komunikacionih tehnologija, pored toga što omogućava pravilan/najbolji izbor, omogućava i uštedu novca i vremena. Takođe, primena informacionih i komunikacionih tehnologija omogućava i uspešno planiranje i realizaciju putovanja. Odabir destinacije, rezervacija i

kupovina karata se, na primer, danas mnogo lakše obavljaju uz pomoć informacionih tehnologija.

Savremena sredstva komunikacije danas omogućavaju bolju informisanost i lakšu komunikaciju sa prijateljima, članovima društvenih grupa kojima pripadaju kao i sa članovima uže i šire porodice. Učenici treba da kroz praktične primere i realizaciju nauče o upotrebi (tehničkoj primeni) ovih sredstava, ali i o sastavljanju sažetka razgovora, pisma, poruke, tako da ne izostave suštinu (zašto nekoga zovu ili šta je predmet poruke ili pisma, *e-mail*-a).

U okviru ove teme učenici treba da ovladaju veštinom pisanja i upućivanja jednostavnih pisanih formi biografije, zahteva, molbi i žalbi. Ovo podrazumeva podatke: kome je namenjeno, isticanje predmeta, neophodnih/relevantnih informacija i potrebne podatke o podnosiocu (ime i prezime, adresa, kontakt telefon i drugi biografski podaci).

3. PREPORUČENE VRSTE AKTIVNOSTI U OBRAZOVNO-VASPITNOM RADU

Preporučene vrste aktivnosti u obrazovno-vaspitnom radu date su uz obavezne i preporučene sadržaje svakog obaveznog i izbornog nastavnog predmeta, u odeljku Način ostvarivanja programa.

4. NAČIN PRILAGOĐAVANJA PROGRAMA

4.1. Način prilagođavanja programa za muzičko i baletsko obrazovanje i vaspitanje

Muzičke i baletske škole donose svoje školske programe u skladu sa Nastavnim planom i programom, a specifičnosti se iskazuju posebnim nastavnim planovima i programima za ovu delatnost.

4.2. Način prilagođavanja programa za obrazovanje odraslih

Prilagođavanje programa za obrazovanje odraslih vrši se u pogledu organizacije, trajanja, ciljeva, zadataka i ocenjivanja, saglasno potrebama i mogućnostima odraslih u skladu sa zakonom.

4.3. Način prilagođavanja programa za obrazovanje i vaspitanje učenika sa smetnjama u razvoju

Školski programi donose se na osnovu Nastavnog plana i programa za sedmi razred osnovne škole, a specifičnosti se iskazuju posebnim programima u zavisnosti od vrste i stepena ometenosti.

4.4. Način prilagođavanja programa za obrazovanje i vaspitanje učenika sa posebnim sposobnostima

Prilagođavanje programa za učenike sa posebnim sposobnostima vrši se:

- individualizacijom nastavnih aktivnosti i prilagođavanjem nastavnih metoda i tehnika;

- izborom odgovarajućih nastavnih sredstava;

- formiranjem manjih grupa u okviru odeljenja za intenzivniji nastavni rad sa ovim učenicima, a u skladu sa potrebama;

- procenjivanjem napredovanja i uspeha standardima naprednih postignuća;

- ponudom odgovarajućih izbornih predmeta;

- ponudom fakultativnih nastavnih predmeta i slobodnih aktivnosti u fakultativnom delu školskog programa;

- uključivanjem stručnih saradnika u pripremu individualizovanih nastavnih aktivnosti za ove učenika, kao i za procenjivanje i praćenje njihove efikasnosti i uspešnosti.

4.5. Način prilagođavanja programa za obrazovanje i vaspitanje na jeziku nacionalne manjine

Prilagođavanje programa za obrazovanje i vaspitanje na jeziku nacionalne manjine vrši se tako što:

- maternji jezik nacionalne manjine ima status obaveznog nastavnog predmeta i ostvaruje se u onim odeljenjima u kojima se obrazovno-vaspitni proces ostvaruje na jeziku nacionalne manjine;

- učenici koji se obrazuju na maternjem jeziku imaju kao obavezan nastavni predmet srpski kao nematernji jezik,

- za pripadnike nacionalnih manjina program nastave prilagođava se u pogledu sadržaja koji se odnose na istoriju, umetnost i kulturu nacionalne manjine: u nastavi istorije obrađuju se sadržaji iz istorije te manjine sa fondom do 15% ukupnog fonda časova u toku školske godine; u nastavi muzičke kulture do 60% sadržaja koji se obrađuju pevanjem i sviranjem, odnosno do 20% sadržaja u oblasti slušanja muzike, po izboru nastavnika, obuhvata dela nacionalnih stvaralaca; u nastavi likovne kulture, do 30% sadržaja, po izboru nastavnika, obuhvata umetnička dela nacionalnih stvaralaca i nacionalne spomenike kulture.

5. OPŠTI I POSEBNI STANDARDI ZNANJA

Obrazovni standardi predstavljaju suštinska znanja, veštine i umenja koja učenici treba da poseduju na kraju određenog razreda, ciklusa ili nivoa obrazovanja. To su iskazi koji nas upućuju na znanja i veštine koje očekujemo kod učenika na određenom nivou postignuća.

Obrazovni standardi su osnova za prikupljanje pouzdanih i valjanih podataka o stepenu ostvarenosti očekivanih postignuća i, posredno, ciljeva i zadataka vaspitanja i obrazovanja.

Standardi ostvarenosti zadataka, odnosno postignuća, određuju se tako da budu u određenoj meri iznad nivoa koji se u datom trenutku može utvrditi na osnovu ispitivanja učenika kako bi se na taj način uticalo na razvoj kvaliteta obrazovanja. Na osnovu ispitivanja postignutog, standardi se menjaju i pomeraju na više.

6. DRUGA PITANJA OD ZNAČAJA ZA OSTVARIVANJE NASTAVNIH PROGRAMA

ŠKOLSKI PROGRAM

Školski program je osnovni dokument škole koji se priprema na osnovu definisanog nastavnog plana i programa i u čijoj izradi učestvuju svi nastavnici i stručni saradnici. Od autora Školskog programa očekuje se da uvaže interese, potrebe i interesovanja učenika, roditelja i lokalne zajednice. Školski program sadrži:

- nastavne predmete (obavezne, obavezne izborne, izborne i fakultativne) ili nastavne teme koje formiraju nastavnici u skladu sa ciljevima programa,

- nastavne teme se obrazuju u skladu sa definisanim ciljevima. Osnov su modela integrisanog učenja kojim se pojedinačni nastavni sadržaji organizuju u šire teme i tematske celine. Ovakvo organizovanje nastavnih sadržaja može biti na nivou pojedinačnog predmeta ili može da prelazi granice pojedinačnih predmeta a da se integracija vrši na nivou širokih oblasti ili domena znanja. Ovakav vid nastavnog procesa omogućava povezivanje znanja koje učenik stiče ličnim iskustvom, u porodici, široj zajednici na jednoj strani i školi na drugoj strani. Na ovaj način učeniku se omogućava da veliki broj informacija koje nudi Nastavni program za 7. razred organizuje u smislene celine kao i lakši i brži transfer znanja;

- vremenska dinamika;

- metode i tehnike rada;

- aktivnosti nastavnika i učenika;

- ocenjivanje.

PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA
ZDRAVSTVENO VASPITANJE

Cilj i zadaci

Opšti cilj nastave zdravstvenog vaspitanja jeste da učenici ovladaju osnovnim znanjima, veštinama, stavovima i vrednostima u oblasti zdravstvenog vaspitanja, koji su osnov za formiranje odgovornog odnosa prema sopstvenom zdravlju i zdravlju drugih.

Ostali ciljevi i zadaci nastave zdravstvenog vaspitanja su:

- sticanje znanja, umenja, stavova i vrednosti u cilju očuvanja i unapređivanja zdravlja

- razvijanje zdrave ličnosti, odgovorne prema sopstvenom i tuđem zdravlju

- podsticanje pozitivnog odnosa prema zdravom načinu življenja

- motivisanje i osposobljavanje učenika kao aktivnih učesnika u očuvanju svog i tuđeg zdravlja

- podsticanje humanog odnosa prema bolesnim osobama i spremnosti da im se pruži pomoć

- prepoznavanje štetnih uticaja po zdravlje i ovladavanje veštinama zaštite.

Operativni zadaci

Učenici treba da:

- steknu znanja o razvojnom periodu adolescencija, posebno ranoj adolescenciji - pubertetu

- steknu znanja o zdravoj ishrani i problemima koji se javljaju u periodu rane adolescencije, vezano za ishranu

- shvate značaj fizičke aktivnosti u periodu rane adolescencije

- se upoznaju sa faktorima rizika koji dovode do poremećaja ponašanja u ovom periodu

- kroz primere i zadatke iz svakodnevnog života razvijaju zdravu ličnost koja će biti odgovorna za sopstveno zdravlje.

SADRŽAJI PROGRAMA

Pubertet - rana adolescencija:

- telesni razvoj

- psihoseksualni razvoj

- socijalni razvoj

- kognitivni razvoj

- emocionalno sazrevanje

- razvoj identiteta, **morala.**

Ishrana (problemi ishrane - dijete).

Fizička aktivnost.

Rizična ponašanja po zdravlje mladih.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Učenje sadržaja zdravstvenog vaspitanja podrazumeva prevođenje znanja o zdravlju u željeni način ponašanja, uz prepoznavanje pravih životnih vrednosti i podsticanja razvoja ličnosti. Program je primeren uzrastu učenika sedmog razreda, njihovim potrebama i interesovanjima.

Za period puberteta karakteristična je velika varijabilnost biološkog rasta, saznajnog i emocionalnog razvoja. Imajući u vidu da normalan razvoj u ovom periodu može biti asinhron i prekidan periodima regresije, neophodno je pažljivo planirati i realizovati date sadržaje. Adolescent je veoma osetljiv i sklon stalnom upoređivanju sa vršnjacima i procenjivanju da li su njegove promene uobičajene, odnosno normalne u ovom periodu.

Zdravstveno vaspitanje je proces koji se planski i kontinuirano odvija. Naučna istraživanja su pokazala da 52% svih mogućih uticaja na zdravlje se odnose na svakodnevno ponašanje pojedinca. Veliki broj patoloških stanja mogao bi se izbeći pravilnim odnosom prema zdravlju i životu. Zdrav način života se uči u porodici, školi i široj društvenoj zajednici. Škola treba kod učenika da pokrene pozitivne emocije i formiranje pravilnih stavova, da sprovodi pozitivnu

akciju za zdravlje, ugradi znanja u obliku navika u karakter učenika i trasira put ka veštinama zdravog življenja.

Ranu adolescenciju karakterišu krupne promene kao što su intezivnije druženje sa vršnjacima, veća mobilnost u kretanju, povećana radoznalost i potreba za nezavisnošću što stvara uslove za povećanje rizičnog ponašanja kada je u pitanju zdravlje.

Za zdrav razvoj ličnosti učenicima je neophodno pomoći da sigurnost traže u sopstvenoj moći poimanja sveta, intelektualno, emocionalno i estetski. Zdravo ponašanje je neposredno povezano sa zdravljem i predstavlja svaku aktivnost preduzetu u cilju očuvanja, unapređivanja i održavanja zdravlja. Suprotno ovom, "rizično ponašanje" je definisano kao specifičan oblik ponašanja koji povećava osetljivost za specifične poremećaje zdravlja. Same informacije nisu dovoljne da učenici prihvate zdravo ponašanje. To je samo početna faza, odnosno azbuka vaspitnog procesa koja se mora dopuniti savremenim zdravstveno-vaspitnim strategijama, sa dobro planiranim i kontrolisanim intervencijama koje utiču na postepeno dobrovoljno prihvatanje ponašanja koje vodi zdravlju.

Na nivou aktiva i nastavničkog veća (škola) prilikom donošenja školskog programa, škola planira i realizuje tematska područja iz oblasti zdravstvenog vaspitanja u skladu sa potrebama. Izuzetno je važno unapred odrediti na koji način i u okviru kojih aktivnosti će biti realizovani sadržaji iz programa, da bi se ostvarili postavljeni ciljevi i zadaci predmeta.

Sadržaji iz programa se mogu realizovati kroz:

- obavezne nastavne i izborne predmete

- izborne i fakultativne predmete

- časove odeljenjskog starešine

- dodatni rad, sekcije i slobodne aktivnosti

- saradnju sa roditeljima

- rad stručnih saradnika

- saradnju sa lokalnom zajednicom.

U okviru redovne nastave, izbornih i fakultativnih predmeta postoje velike mogućnosti za integraciju zdravstveno-vaspitnih sadržaja. Za učenje ovih sadržaja veoma je važno primeniti metode aktivnog učenja, vršnjačku edukaciju i sve one metode rada koje doprinose ne samo sticanju znanja, već i formiranju veština i razvoju pozitivnih stavova i vrednosti što su posebno važni ciljevi ovog programa. Realizatori programa treba da koriste sva raspoloživa sredstva iz ove oblasti kao što su kratki filmovi, posteri, posete ustanovama.

Na časovima odeljenske zajednice učenika se:

- realizuju sadržaji koji nisu obrađeni u okviru obaveznih nastavnih predmeta;

- ostvaruje sinteza znanja, koriguju i utvrđuju stavovi i uverenja;

- objektiviziraju kriterijumi vrednovanja;

- ostvaruje saradnja sa nosiocima aktivnosti (roditeljima i zdravstvenim radnicima).

Vannastavne aktivnosti su pogodne za rad klubova zdravlja koji mogu sprovoditi: akcije za unapređivanje školskog prostora i prostora oko škole, akcije posvećene zdravoj ishrani i svim ostalim aktivnostima planiranih kalendarom zdravlja, saradnju sa zajednicom, organizovanje kulturnih aktivnosti i drugih sadržaja za kreativno i rekreativno korišćenje slobodnog vremena.

Nosioci zdravstveno-vaspitnog rada u školama su prosvetni i zdravstveni radnici. Za uspešno ostvarivanje programa posebnu odgovornost imaju direktor škole i stručni saradnici. Oni pripremaju godišnji program rada škole. Pored toga što predlaže godišnji program rada, direktor obezbeđuje saradnju sa ustanovama i predavačima van škole, kao i stručno usavršavanje nastavnika i saradnika koji čine deo tima za realizaciju ovog programa.

Uloga direktora škole je bitna za uspostavljanje uspešnih i pozitivnih relacija sa roditeljima, društvenim organizacijama, institucijama iz okruženja i pojedincima koji mogu dati svoj doprinos u realizaciji ovog programa. Za što uspešniju promociju zdravlja i zdravih stilova života, veoma je važno efikasno partnerstvo između nastavnika, zdravstvenih radnika i resornih ministarstava.

Realizacija programa se ostvaruje na nivou škole, razreda i odeljenja. Učesnici u realizaciji programa su školski odbor, direktor škole i pedagoška služba kao koordinatori aktivnosti. Realizatori programa su nastavnici, roditelji, učenici, usko specijalizovani stručnjaci angažovani za određenu oblast i ostali radnici škole.

U cilju što uspešnije realizacije sadržaja poželjno je organizovati seminar za koordinatore i realizatore programa, na kome će se bolje upoznati sa sadržajem, tehnikama i metodama rada.

Vaspitni proces treba usmeriti na celokupan razvoj ličnosti sa njenim afektivnim, kognitivnim i psihofizičkim karakteristikama. Nastavnici biologije, geografije, književnosti, umetnosti, fizičkog vaspitanja, kao i nastavnici drugih predmeta, u okviru svoga rada, daju učenicima osnovne naučno zasnovane informacije iz programa zdravstvenog vaspitanja.

U slobodnim aktivnostima učenici se uključuju u rad sekcija koje kao jedan od glavnih ciljeva imaju održavanje zdravstveno-higijenskih uslova u školi. Učešće učenika je dobrovoljno, ali je obaveza škole da im stvori uslove za rad i obezbedi mentora za rad. Metod realizacije sadržaja, vreme i način, zavise od mogućnosti škole, od samog direktora škole, stručnih saradnika, nastavnika i odeljenjskog starešine.

U zdravstveno vaspitnom radu veoma je važno odabrati pravu informaciju i metod rada sa učenicima.

Metode rada treba prilagoditi sadržaju pri čemu prednost treba dati metodama aktivnog učešća i radu u grupama. Najčešće se preporučuju kako individualne, tako i grupne metode rada: planirani razgovor, kreativne radionice, zdravstveno predavanje, igranje uloga i simulacije, izložbe, pisani radovi, analiza situacija i praktični primeri, debate, audio i vizuelne aktivnosti, vežbanje životnih veština specifičnih za određeni kontekst i rad u maloj grupi. Učešće samih učenika kao organizatora ili vršnjačkih edukatora je neophodno i u praksi je pokazalo pozitivne rezultate.

PREPORUKE ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA SLOBODNIH AKTIVNOSTI

HOR I ORKESTAR

Hor

Učešćem u horu mlada ličnost sagledava vrednosti zajedničkog rada u postizanju određenog umetničkog zadatka. Hor je najmasovniji vid kolektivnog muziciranja u osnovnoj školi i od njegovog rada zavisi ugled škole. Od učesnika hora se zahteva jedinstveni pristup i rad svih učenika.

Horsko pevanje može biti:

- odeljensko horsko pevanje

- razredno horsko pevanje

- horsko pevanje starijih razreda.

Pevanje u horu ima obrazovni i vaspitni cilj. Obrazovni cilj obuhvata razvijanje sluha i ritma, širenje glasovnih mogućnosti, učvršćivanje intonacije. Vaspitni cilj obuhvata razvijanje osećanja pripadnosti kolektivu, razvijanje estetskih osećanja, komunikaciju sa drugim članovima hora.

Razredni hor obuhvata sva odeljenja istog razreda u školi.

Hor učenika starijih razreda obuhvata uzrast učenika od petog do osmog razreda, sa nedeljnim fondom od 3 časa.

Časovi hora ulaze u fond časova neposrednog rada sa učenicima.

Repertoar hora obuhvata dela domaćih i stranih kompozitora. Na repertoaru hora starijih razreda uvrstiti dvoglasne i troglasne kompozicije a kapela ili uz instrumentalnu pratnju.

U toku školske godine potrebno je sa horom uraditi osam do deset kompozicija i nastupati na smotrama, takmičenjima i drugim muzičkim manifestacijama.

Orkestar

Orkestar koji najbolje odgovara interesovanjima i mogućnostima učenika jeste Orfov instrumentarij. Kako se na ovim instrumentima lako savladava tehnika sviranja, velika je mogućnost za odabir najbolje uvežbanih učenika za ovaj sastav.

Na početku rada na Orfovim instrumentima sviranje se svodi na praćenje ritma, pevane pesme ili muzičke igre. Sviranje na melodijskim instrumentima uvodi se kasnije kada se učenici priviknu na zajedničko muziciranje.

U školi se može formirati orkestar sastavljen i od neke druge grupe instrumenata (harmonika, mandolina, tambura, blok flauta).

Časovi rada orkestra predviđaju 3 časa nedeljeno i ulaze u fond časova neposrednog rada sa učenicima.

U toku školske godine potrebno je sa orkestrom uraditi najmanje 5 kompozicija i nastupiti na koncertima, priredbama, smotrama, takmičenjima i drugim muzičkim manifestacijama.